

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936:25
FINANSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
LAG ANGÅENDE ÄNDRING I VISSA DELAR
AV LAGEN DEN 29 JUNI 1923 (NR 286)
OM SPARBANKER M. M.

AVGIVET AV
1935 ÅRS SPARBANKSSAKKUNNIGA
DEN 9 JUNI 1936

S T O C K H O L M
1 9 3 6

Statens offentliga utredningar 1936

Kronologisk förteckning

1. Betänkanden 1 rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. Hægström. 187 s. E.
2. Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. Norstedt. 55 s. U.
3. Betänkande med förslag om vissa förekrifter beträffande konsumtionsmjölk. Marcus. 68 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. Marcus. 56 s. Ju.
5. Betänkande med förslag angående revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. Marcus. 397 s. Fi.
6. Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till ånkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. Bockman. 93 s. S.
7. Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. Tiden. viij, 99 s. Fi.
8. Ur socialiseringens »europeiska» idékrets. Tiden. viij, 210 s. Fi.
9. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. Tiden. iv, 206 s. Fi.
10. Statligt kaffemonopol. Marcus. 192 s. Fi.
11. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 58*, 319 s. E.
12. Betänkande angående förlossningsvården och barnmorskväsendet samt förebyggande mödra- och barnavård. Norstedt. 120 s. S.
13. Betänkande angående familjebeskattningen. Marcus. 147 s. Fi.
14. Betänkande angående dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. Norstedt. 55 s. S.
15. Betänkande angående moderskapspenning och mödrahjälp. Norstedt. 78 s. S.
16. Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. Hægström. 183 s. K.
17. Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. Norstedt. viij, 418 s. Ju.
18. Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. Marcus. viij, 308 s. Fi.
19. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skyddsskogar m. m. Marcus. 172 s. I karta. Jo.
20. Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning angående allmän automobiltrafik. Hægström. 54 s. K.
21. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. Marcus. 274 s. I karta. S.
22. Den svenska sjöfartsnärings. Statistisk-ekonomisk undersökning. Norstedt. 111 s. H.
23. Betänkande angående åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader, som därav kunde föranledas, m. m. Luleå, Länstryckeriet. 318 s. I bilaga. S.
24. Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och bo-utredning m. m. Norstedt. 62 s. Ju.
25. Betänkande med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanks m. m. Marcus. 163 s. Fi.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
LAG ANGÅENDE ÄNDRING I VISSA DELAR
AV LAGEN DEN 29 JUNI 1923 (NR 286)
OM SPARBANKER M. M.

AVGIVET AV
1935 ÅRS SPARBANKSSAKKUNNIGA
DEN 9 JUNI 1936

STOCKHOLM 1936
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet</i>	5

Författningsförslag.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker	9
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 14:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	27
Förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42) angående handelsregister, firma och prokura	28
Förslag till lag om ändrad lydelse av 128 § lagen den 12 augusti 1910 (nr 88 s. 1) om aktiebolag	28
Förslag till lag om ändrad lydelse av 80 § lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar	29
Förslag till lag om ändrad lydelse av 246 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse	29
Förslag till kungörelse angående sparbanksregister	30
Förslag till kungörelse angående tillämpning beträffande uppgifter ur sparbanksregistren av Kungl. Maj:ts kungörelse den 21 november 1924 (nr 504) om införande i allmänna tidningarna av uppgifter ur aktiebolagsregistret m. fl. register samt om utgivande av samlingar omfattande dessa uppgifter	32

Allmän motivering.

Inledning	33
Grunderna för sparbankernas medelplacering	35
Framställning av svenska sparbanksföreningens styrelse rörande rätt för sparbankerna att utlämna bundna inteckningslån. Uttalanden av 1934 års fastighetskreditsakkunniga och sparbanksinspektionen	40
Uppgifter från sparbankerna till belysande av frågan om bindning av lån..	46
Bindning av inteckningslån	58
Sparbankernas rätt att utlämna bundna kommunlån	73
Bokföring av obligationer och bundna lån	75
Registrering och firmateckning	90
Användning av sparbanks vinstmedel	93

Speciell motivering.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker	108
Övriga författningsförslag	151

Särskilda yttranden

av herr Edsman	153
» » Sommarin	153

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Genom beslut den 8 november 1935 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet verkställa utredning av frågan om en revision av gällande bestämmelser angående sparbanks medelplacering och likviditet jämte de övriga sparbanksväsendet berörande frågor, vilka av departementschefen kunde komma att till dem överlämnas. Enligt det till grund för Kungl. Maj:ts beslut liggande statsrådsprotokollet skulle det ankomma på de sakkunniga att göra framställning om direktiv i vad gällde sistnämnda frågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 15 november 1935 såsom sakkunniga för verkställande av ifrågavarande utredning dåvarande häradshövdingen S. E. Ekberg, verkställande direktören i Göteborgs sparbank C. B. T. Bursell, verkställande direktören i Svenska bostadskreditkassan C.-R. Cramér, sparbanksinspektören K. O. Edsman och professorn E. F. K. Sommarin. Tillika uppdrog departementschefen åt häradshövdingen Ekberg att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnade departementschefen den 20 november 1935 sekreteraren hos sparbanksinspektionen Yngve Ericsson.

Sedan Ekberg utnämnts till justitieråd, blev han, på därom av honom gjord framställning, den 10 januari 1936 entledigad från uppdraget att vara ledamot och ordförande hos de sakkunniga. Samtidigt förordnade departementschefen utrikesrådet K. K. F. Malmar att vara ledamot av de sakkunniga samt att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar.

Efter det de sakkunniga i huvudsak genomgått de bestämmelser i sparbankslagen, som hava avseende å sparbankernas medelplacering och likvi-

ditet, avlätto de sakkunniga den 31 januari 1936 en skrivelse till chefen för finansdepartementet, vari de förklarade sig hava kommit till den uppfattningen att med hänsyn till de erfarenheter, som vunnits vid tillämpningen av den nu gällande sparbankslagen, och särskilt i betraktande av de i viss mån ändrade förhållanden, som inträtt på penningmarknaden sedan tiden för dess tillkomst, det måste anses önskvärt, att vissa ytterligare sparbanksväsendet berörande frågor upptoges till behandling i detta sammanhang. De sakkunniga förmälte sig sålunda hava funnit angeläget, att det dem anförtrodda utredningsuppdraget utsträcktes till en allmän översyn av de bestämmelser i sparbankslagen, som avsåge att åstadkomma en betryggande och ändamålsenlig organisation och förvaltning av sparbankerna, ävensom av de bestämmelser, vilka i övrigt åsyftade att bereda garanti för insättarnas medel och för beaktande av det allmännas intresse i fråga om sparbankernas verksamhet och användningen av deras vinstmedel. Såsom exempel på spörsmål, som de sakkunniga ur nu anförda synpunkter funne särskilt böra göras till föremål för övervägande, nämndes följande frågor:

- 1) Registrering och firmateckning;
- 2) Styrelseledamöter och revisorer (antalet styrelseledamöter, revisorernas kompetens m. m.);
- 3) Filialbildning; härvid borde beaktas ett av särskilda sakkunniga år 1933 avgivet betänkande i ämnet;
- 4) Inlåning (räntedifferentiering, insättningsmaximum m. m.); dessa spörsmål syntes åtminstone i viss utsträckning ankomma på de sakkunniga redan på grund av uppdraget att verkställa utredning i fråga om sparbankernas likviditet;
- 5) Användning av sparbanks vinstmedel; i detta ämne föreläge en skrivelse av 1932 års riksdag, vilken föranlett uppdrag åt sparbanksinspektionen att verkställa utredning angående ändring av 35 § sparbankslagen i syfte att ernå ett tydligare angivande än för närvarande av huvudmännens befogenhet att besluta om anslag av sparbanks vinstmedel;
- 6) Underlättande av sammanslagning av sparbanker;
- 7) Tillsynen över sparbankerna.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde de sakkunniga, att chefen för finansdepartementet ville lämna de sakkunniga direktiv, i vilken utsträckning även andra frågor än de, som omfattades av det ursprungligen lämnade utredningsuppdraget, finge upptagas till behandling av de sakkunniga.

I skrivelse den 3 mars 1936 meddelade chefen för finansdepartementet, att intet vore att erinra mot att de sakkunniga till behandling upptoge frågorna om sparbanks registrering och firmateckning, om sparbanks styrelseledamöter och revisorer, om användning av sparbanks vinstmedel samt om underlättande av sammanslagning av sparbanker ävensom i omedelbart sammanhang härmed stående frågor. De av de sakkunniga även berörda frågorna om räntedifferentiering, insättningsmaximum o. d. vid sparbanks inlåning borde enligt de i skrivelsen meddelade direktiven av de sakkunniga

behandlas i den mån de direkt sammanhänge med uppdraget att verkställa utredning rörande sparbankernas likviditet, varemot frågorna om filialbildning och om tillsyn över sparbankerna icke för närvarande borde upptagas av de sakkunniga.

Sedan de sakkunniga nu slutfört det åt dem anförtrodda utredningsarbetet, få de sakkunniga härmed överlämna betänkande med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m.

Särskilda yttranden av undertecknade Edsman och Sommarin bifogas.

Stockholm den 9 juni 1936.

FOLKE MALMAR

BIRGER BURSELL

C.-R. CRAMÉR

OLOF EDSMAN

EMIL SOMMARIN

Yngve Ericsson

Förslag

till

Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

Härigenom förordnas, att i lagen den 29 juni 1923 om sparbanker *dels* 19 § samt 24 § sista stycket skola upphöra att gälla, *dels* tretton nya paragrafer skola införas, betecknade 12 a, 12 b, 63 a—63 l §§, av den lydelse nedan sägs, *dels* framför 63 a § en ny rubrik skall införas, vars lydelse nedan anges, *dels* ock 3, 5, 6—8, 11, 13, 14, 16, 17, 20—22, 25—29, 30, 31, 33—36, 39, 45, 49, 51—56, 64, 65 och 68 §§ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges¹:

3 §.

Stiftare av — — — minst tjugu.

Stiftarna skola — — — skall angiva:

1) sparbankens firma;

2) sparbankens verksamhetsområde — — — och värdehandlingar.

För teckning av bidrag till sparbankens grundfond skall av stiftarna framläggas teckningslista. För att teckning av bidrag skall vara bindande, varde i teckningslistan angivet, huruvida fonden eller del därav skall med eller utan ränta återbäras samt, där ränta skall utgå, efter vilken räntefot den skall beräknas.

5 §.

Sparbanks grundfond skall vid stiftandet sättas till minst tio tusen kronor och må ej annorledes än i penningar inbetalas.

6 §.

Sedan huvudmän, styrelse och revisorer utsetts samt det belopp, vartill grundfonden enligt reglementet skall uppgå, inbetalts, må sparbank enligt föreskrifterna i denna lag registreras.

Innan sparbank registrerats, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller inför domstol eller annan myndighet söka, kära eller svara.

¹ Senaste lydelse se beträffande 24 § 1924: 339, beträffande 26 § 1932: 176 samt beträffande 28, 64 och 68 §§ 1929: 229.

Handla huvudmän, styrelseledamöter eller andra å sparbanks vägnar, innan den blivit registrerad, svare de, som i åtgärden eller beslut därom deltagit, för uppkommande förbindelser såsom för annan sin gäld, en för alla och alla för en.

7 §.

Ansökan om sparbanks registrering skall göras av dess styrelse.

I sådan ansökan skola uppgivas

dels styrelseledamöternas fullständiga namn och hemvist,

dels sparbankens postadress,

dels ock, då rätt att teckna sparbankens firma ej skall utövas allenast av styrelsen, vilka i förening sådan rätt tillkommer.

Skall annan än styrelseledamot äga nämnda befogenhet, varde uppgift lämnad jämväl å hans fullständiga namn och hemvist.

Vid ansökningen skola fogas

1) sparbankens reglemente med bevis om stadfästelsen, i två styrkta avskrifter;

2) styrkta avskrifter av de protokoll, som bestyrka, vilka som utsetts till styrelseledamöter;

3) bevis att det belopp, vartill grundfonden enligt reglementet skall uppgå, blivit behörigen inbetalt.

8 §.

Sparbanks firma skall innehålla ordet sparbank. För utmärkande av rörelsens beskaffenhet må ej annan beteckning än sparbank användas.

Ny firma skall tydligt skilja sig från annan, hos samma myndighet förut i laga ordning registrerad, ännu bestående firma.

11 §.

Ledamöterna av sparbanks styrelse skola vara minst fem och högst tolv. De skola väljas för viss tid ej överstigande fem år, dock att deras uppdrag må utgå allenast å dagen för huvudmännens årssammanträde.

Styrelseledamot må — — — från uppdraget.

Avgår styrelseledamot — — — med huvudmännen.

Styrelseledamot må ej vara tjänsteman i sparbanken, där ej sådant är i reglementet uttryckligen medgivet, ej heller ledamot av styrelse för eller tjänsteman i annan sparbank eller direktör för eller tjänsteman i bankaktiebolag. Av styrelsens ledamöter må ej mer än en tredjedel tillika vara ledamöter av styrelse för bankaktiebolag eller för sådant bolags avdelningskontor.

Styrelseledamot må — — — i konkurstillstånd.

Styrelseledamot må — — — sparbankens fonder.

12 a §.

Är ej strängare villkor i reglementet härför stadgat, vare styrelsen beslutför, där mer än halva antalet ledamöter är vid sammanträdet närva-

rande, och gälle såsom styrelsens beslut den mening, om vilken vid sammanträdet de flesta röstande förena sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdades av ordföranden vid sammanträdet.

Oavsett vad i reglementet stadgas om styrelsens beslutförhet, skola till sammanträde samtliga dess ledamöter kallas.

12 b §.

Sparbanks firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Bemyndigande för styrelseledamot att teckna sparbanks firma meddelas av styrelsen.

I reglementet må föreskrivas, att styrelsen äger bemyndiga annan än styrelseledamot att teckna sparbanks firma. Ändå att sådan föreskrift ej lämnats, äge, där ej annorlunda är i reglementet stadgat, styrelsen bemyndiga annan än styrelseledamot att i förening med styrelseledamot teckna sparbankens firma.

13 §.

Styrelsen så ock de särskilda styrelseledamöter eller personer utanför styrelsen, som bemyndigats teckna sparbankens firma, äge att själva eller genom ombud ej mindre i förhållande till tredje man handla å sparbankens vägnar än även inför domstolar och andra myndigheter företråda sparbanken. Inskränkning i den rätt, som sålunda tillkommer styrelsen eller firmatecknare, vare, såvitt ej annat följer av vad i denna lag stadgas, utan verkan mot tredje man, med mindre han ägt eller bort äga kännedom om inskränkningen. Bestämmelse, innefattande sådan inskränkning, må ej registreras.

14 §.

I förhållande till sparbanken vare styrelsen samt de styrelseledamöter och personer utanför styrelsen, som bemyndigats teckna sparbankens firma, pliktiga att i sin förvaltning av sparbankens angelägenheter ställa sig till efterrättelse i reglementet givna bestämmelser så ock de föreskrifter, som av huvudmännen beträffande frågor fallande inom området för deras befogenhet, eller, såvitt rör firmatecknare, av styrelsen meddelas; de må dock ej efterkomma föreskrift av huvudmännen, där den finnes strida mot denna lag eller reglementet.

16 §.

Sker ändring i styrelsens sammansättning eller i fråga om rätten att teckna sparbankens firma eller ändrar styrelseledamot eller eljest någon bemyndigats teckna firman, sitt hemvist eller ändras sparbankens postadress, skall styrelsens ordförande därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Vid anmälan om ändring i styrelsens sammansättning skall fogas styrkt avskrift av protokoll, som bestyrker ändringen.

17 §.

Skriftlig handling, som utfärdas för sparbank, bör undertecknas med dess firma. Vid firmateckning skola de, som teckna firman, även underskriva sina namn.

Har handlingen ej undertecknats med sparbankens firma och framgår ej av dess innehåll, att den utfärdats å sparbankens vägnar, vare de, som underskrivit handlingen, evad densamma prövas vara för sparbanken bindande eller ej, ansvariga för vad genom handlingen må hava slutits, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

Angående behörighet för styrelseledamot så ock för dem, som eljest bemyndigats teckna sparbankens firma, att för sparbanken mottaga stämning är stadgat i rättegångsbalken; och skall vad i sådant avseende gäller äga tillämpning jämväl, då annat meddelande skall delgivas sparbanken.

20 §.

Vad i — — — å styrelsesuppleant.

Har suppleant — — — kännedom därom.

Bestämmelse rörande den förutsättning, under vilken suppleant må utöva styrelseledamots befogenhet, må ej registreras.

21 §.

Utan särskilt — — — eller sparbankskommittén.

Inrättandet av avdelningskontor eller sparbankskommitté skall ofördröjligen anmälas för registrering hos Konungens befallningshavande i det län, inom vilket sparbankens styrelse har sitt säte, och skall, där för inrättandet av sådant kontor eller sådan kommitté särskilt tillstånd erfordrats, vid anmälingen fogas avskrift av det beslut, varigenom tillståndet meddelats.

22 §.

Sparbank må ej driva annan inlåningsrörelse än å motboksräkning; dock att sparbank må för fyllande av tillfälligt penningbehov begagna kredit å checkräkning i riksbanken eller inländskt bankaktiebolag eller annorledes upptaga lån.

En och samma insättares tillgodohavande må icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver visst i reglementet bestämt belopp, högst trettiotusen kronor. Konungens befallningshavande må likväl, då särskilda skäl därtill föranleda, meddela sparbank tillstånd att i fråga om viss insättares tillgodohavande höja det sålunda bestämda beloppet; dock att tillstånd ej må givas, varigenom en och samma insättares tillgodohavande skulle, annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet, kunna ökas utöver ett belopp av etthundratusen kronor, och ej heller i sådan omfattning, att det sammanlagda beloppet av olika insättares tillgodohavanden, som med stöd av Konungens befallningshavandes tillstånd må höjas utöver

trettiotusen kronor, skulle, annorledes än på sätt nyss sagts, kunna ökas utöver en tjugonedel av förvaltade medel enligt senaste bokslut.

Ej må — — — uppsägningstidens utgång.

25 §.

Sparbank må inlåna penningar

dels till ett belopp, för vilket full täckning hos sparbanken finnes i kontanta penningar, i medel, som för sparbankens räkning inestå hos riksbanken, postsparbanken, inländskt bankaktiebolag eller centralkassa för jordbrukskredit, i skattkamarväxlar eller andra skuldförbindelser utfärdade av riksgäldskontoret, i statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller andra inhemska fullgoda obligationer eller i fordringar på grund av lån, för vars fulla gäldande kommun eller dylik samfällighet är ansvarig, eller varför säkerheten utgöres av sådana obligationer, som nu nämnts, eller av inteckning inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet uti annan i stad, köping eller municipalsamhälle belägen fastighet än industrifastighet eller uti jordbruksfastighet å landet, därvid i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets drivande nödiga åbyggnader, icke må inräknas värdet av växande skog;

dels ock därutöver till ett belopp av högst tolv och en halv gånger sparbankens fonder.

I intet fall må dock inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande sparbankens kassa och de medel, som för sparbankens räkning inestå hos riksbanken, postsparbanken, inländskt bankaktiebolag eller centralkassa för jordbrukskredit, överstiga tjugufem gånger sparbankens fonder.

Har sparbanken träffat avtal med annan sparbank om övertagande av dess rörelse, äge den, där den andra sparbanken därefter träder i likvidation, vid bestämmande av det belopp, till vilket inlåning högst må ske, under tiden för likvidationen, intill det belopp och på de villkor Konungens befallningshavande godkänner, taga i beräkning blivande överskott, som av sparbanken i likvidation tillförsäkrats den såsom förstärkning av dess egna fonder.

26 §.

Sparbanks utlåningsrörelse — — — sparbankens verksamhetsområde.

Sparbanks medel — — — än skuldebrev.

Lån må, då fråga ej är om lån till kommun eller dylik samfällighet eller till annan sparbank, utlämnas allenast mot fullgod säkerhet av pant eller borgen. Mot inteckning i fartyg eller förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier må lån ej utlämnas, sparbank dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet, som nyss nämnts; ej heller må lån mot pant av aktier eller förlagsbevis utlämnas till högre sammanlagt belopp än som motsvarar hälften av sparbankens fonder.

Är lån icke ställt att betalas inom tre månader eller, där fråga är om lån, för vilket kommun eller dylik samfällighet är i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman ansvarig eller för vilket säkerheten utgöres av inteckning i fast

egendom, inom sex månader, skall sparbanken förbehålla sig rätt att uppsäga lånet till betalning senast inom tid, som nyss för varje fall sagts. Sådan uppsägningsrätt må icke av sparbanken i något avseende inskränkas.

Utan förbehåll som i föregående stycke sägs må sparbank utlämna lån, för vilka kommun eller dylik samfällighet är i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman ansvarig, till sådan omfattning att det sammanlagda beloppet av utestående dylika lån, vilka icke förfalla till betalning inom sex månader eller kunna av sparbanken uppsägas till betalning inom denna tid (*bundna kommunlån*), ej överstiger vare sig en och en halv gång sparbankens fonder eller femton procent av förvaltade medel enligt senaste bokslut. I belopp som nu sagts skola icke inräknas sådana bundna lån som, enligt vad Konungen förordnar, skola till sin gångbarhet anses jämförliga med fullgoda obligationer.

Lån, för vilket säkerheten utgöres av borgen av annan än kommun eller dylik samfällighet, må utlämnas allenast på viss tid och ej utestå längre än femton år. Är lånet ställt på längre återbetalningstid än ett år, skall i skuldebrevet utfästas årlig avbetalning antingen med belopp svarande mot den tid, för vilken lånet beviljats, eller med belopp, som i förhållande till varandra innebära en jämnt fortlöpande stegring; dock må, med löftesmännens godkännande och där med hänsyn till lånets ändamål särskilda omständigheter härtill föranleda, frihet från avbetalning medgivas under tid ej överstigande de tre första åren av lånets löptid. Oavsett vad om återbetalning avtalas, skall gälla vad i fjärde stycket sägs om skyldighet för sparbank att förbehålla sig rätt att uppsäga lånet till betalning på en gång.

27 §.

Såvitt det prövas erforderligt för ändamålsenlig förvaltning av sparbanks medel, må sparbanken erhålla Konungens tillstånd att, utan hinder av vad i 26 § sägs, utlämna lån mot säkerhet av in-teckning i fast egendom, vilka äro ställda på längre återbetalningstid än sex månader, utan att därvid förbehålla sig rätt att uppsäga sådant lån till återbetalning inom tid som nu sagts (*bundna in-teckningslån*).

Tillstånd att utlämna lån, som i första stycket sägs, må meddelas sparbank allenast till sådan omfattning att full trygghet för fullgörandet av sparbankens förbindelser upprätthålles och ej i något fall innefatta rätt att i vidare mån utlämna sådana lån än att det sammanlagda beloppet av utestående lån av nu nämnd beskaffenhet samt av utestående lån, för vilka kommun eller dylik samfällighet är ansvarig, icke överstiger vare sig två gånger sparbankens fonder eller tjugoprocent av förvaltade medel enligt senaste bokslut. I belopp som nu sagts skola icke inräknas lån, vilka förfalla till betalning inom sex månader eller kunna av sparbanken uppsägas inom denna tid, samt ej heller sådana bundna kommunlån, vilka enligt vad i 26 § sägs jämlikt Konungens förordnande skola till sin gångbarhet anses jämförliga med fullgoda obligationer. Tillstånd må endast givas för viss tid, högst tio år varje

gång, och må, när skäl därtill äro, återkallas före den bestämda tidens utgång.

För längre återbetalningstid än tio år må inteckningslån ej bindas. Såsom säkerhet må godtagas allenast sådan inteckning, som i fastighet belägen inom sparbankens verksamhetsområde gäller med företrädesrätt framför varje annan inteckning för fordran och är av beskaffenhet, som i 25 § sägs; dock att Konungen, i fråga om vissa större städer eller delar av dem, äger förordna, att i här belägna fastigheter lån må beviljas mot säkerhet av in-teckning inom sex tiondedelar av taxeringsvärdet.

Sparbank skall förbehålla sig rätt att till betalning inom tre månader uppsäga lån som i denna paragraf avses, för den händelse den in-tecknade fasti-gheten i följd av vanvård eller av annan anledning undergår sådan värde-minskning att säkerheten i märklig mån försvagas. Nedsättning av fastig-hetens taxeringsvärde vare dock icke ensam för sig ansedd såsom tillräcklig grund för uppsägning.

28 §.

Lån av sparbanks medel må ej utlämnas mot skuldförbindelse, för vars uppfyllande ledamot av sparbankens styrelse, revisor i sparbanken eller i sparbanken anställd tjänsteman i egenskap av huvudgäldenär eller löftes-man svarar, utan så är, att till säkerhet för lånets fulla belopp ställes pant av sådana obligationer eller in-teckningar, som i 25 § omförmälas; ej heller må lån utlämnas mot förbindelse, för vars uppfyllande det enligt 58 § för-ordnade allmänna ombudet svarar. Inträder huvudgäldenär eller löftesman, efter det att lån blivit utlämnat, i sådan ställning, som nyss omförmäls, är sparbanken pliktig att, så snart ske kan, vidtaga åtgärder för rättelses vin-nande.

29 §.

Sparbank vare skyldig att i kassareserv redovisa ett belopp, som motsva-rar minst en tiondedel av insättarnas behållning enligt senaste bokslut. Dy-lik kassareserv skall, förutom av sparbankens in-neliggande kassa, utgöras av medel, som för sparbankens räkning in-nestå hos riksbanken, postspar-banken, inländskt bankaktiebolag eller centralkassa för jordbrukskredit, av skattkamarväxlar eller andra skuldförbindelser utfärdade av riksgäldskon-toret, eller av sådana obligationer, som i 25 § omförmälas och som med lätt-het kunna förvandlas i penningar. Pantsatt tillgång, som nu sagts, må här-vid icke tagas i beräkning; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avta-lad kredit, som ej av sparbanken till fulla begagnats, den må beräknas till det belopp, som sparbanken enligt avtalet är berättigad ytterligare utbekom-ma. Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

30 §.

Sparbank må — — — befallningshavandes stadfästelse.

Sparbank må — — — gemensamma intressen.

Utan hinder av vad i första och andra styckena stadgas må sparbank till skyddande av fordran på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, där uppenbart är, att sparbanken eljest skulle lida avsevärd förlust.

Har sparbank förvärvat egendom enligt vad ovan sagts, må sparbanken för egendomens försäljande eller tillgodogörande i övrigt vidtaga de åtgärder, som må finnas lämpliga; dock att egendom, vilken förvärvats med stöd av bestämmelserna i tredje stycket, skall åter avyttras, så snart lämpligen kan ske, och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för sparbanken.

31 §.

I stället för de i bokföringslagen föreskrivna dag- och inventarieböckerna skall sparbank föra följande böcker:

kassabok, som — — — behållningens belopp;

avräkningsbok för insättarna med upplägg för en var av dem ävensom ett årligt sammandrag av dessa avräkningar, skolande härvid, där i fråga om tillgodohavanden för en och samma insättares räkning olika motböcker utfärdats, sådana tillgodohavanden föras å skilda upplägg;

lånebok, som — — — av låneräkningarna.

Därjämte skola föras:

register å sparbankens insättare;

register å sparbankens gäldenärer; samt

huvudbok, som — — — och slut.

Där i avräkningsboken olika tillgodohavanden för en och samma insättare förts å skilda upplägg, skall genom hänvisning från ett till ett annat av dessa upplägg eller genom anteckning i registret å insättare träffas sådan anordning, varigenom sammanlagda beloppet av en och samma insättares tillgodohavanden med lätthet kan fastställas.

Styrelsen äger — — — andra böcker.

33 §.

Jämte vad i bokföringslagen är stadgat gälle i avseende å upprättandet av sparbanks balansräkning:

1) Sparbankens tillgångar må ej upptagas över sina verkliga värden.

2) Obligation må ej anses upptagen över sitt verkliga värde, om den upptagits till gällande marknadsvärde och, såvitt angår räntebärande obligation av sådan beskaffenhet, som i 25 § avses, ej heller om den upptagits till nedan angivet värde (*medeltalsvärde*), nämligen:

beträffande obligation, utfärdad av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa: sådant värde, att obligationens avkastning utgår efter en räntefot, som motsvarar medelräntan under de senast tilländagångna tio åren å sådana på Stockholms fondbörs noterade obligationer, som utgivits av nu nämnda låntagare;

beträffande annan obligation, i vilken förmyndare äger att utan överförmyndarens samtycke placera omyndigs medel: sådant värde, att obligationens avkastning utgår efter en räntefot, som med en fjärdedels procent överstiger nämnda medelränta;

beträffande övriga obligationer: sådant värde, att obligationens avkastning utgår efter en räntefot, som med en procent överstiger nämnda medelränta.

3) Bundet lån av beskaffenhet, som i 26 eller 27 § sägs, må i balansräkning upptagas till högst sådant värde (*medeltalsvärde*) att dess avkastning utgår efter en räntefot, som med en fjärdedels procent överstiger under 2) avsedda medelränta.

4) Osäkra fordringar skola upptagas allenast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta. Vårdelösa fordringar må icke uppföras såsom tillgång.

5) Fast egendom, avsedd till stadigvarande bruk för sparbanken, må, i vidare mån än som betingas av därå nedlagda förbättringar, i balansräkningen för det år, varunder den förvärvats, ej upptagas till högre värde än som svarar mot kostnaden för dess förvärvande eller anskaffande och därefter ej till högre värde än det, vartill den varit uppförd i närmast dessförinnan fastställda balansräkning.

6) Obligation eller bundet lån må i balansräkningen för det år, varunder dess förvärvande skett, ej upptagas till högre värde än som svarar mot kostnaden för dess förvärvande och därefter ej till högre värde än det, vartill ifrågavarande tillgång varit uppförd i närmast dessförinnan fastställda balansräkning. Utan hinder av vad nu sagts må i båda fallen uppskrivning av sådan tillgångs bokförda värde ske *dels* för täckande av förlust å sparbankens rörelse, dock ej, såvitt angår obligation, till belopp överstigande gällande marknadsvärde och, såvitt angår bundet lån, till belopp överstigande vare sig det belopp varå lånet lyder eller under 3) avsett medeltalsvärde, *dels ock* för täckande av motsvarande nedskrivning av annan tillgångs bokförda värde, dock ej, såvitt angår obligation, till belopp överstigande något av följande värden, nämligen gällande marknadsvärde, det belopp varå obligationen lyder eller under 2) avsett medeltalsvärde och, såvitt angår bundet lån, till belopp överstigande vare sig det belopp varå lånet lyder eller under 3) avsett medeltalsvärde.

7) I stället för nedskrivning av tillgångs värde må motsvarande belopp kunna uppföras å särskilt nedskrivningskonto. Belopp, som uppförts å sådant konto, skall avse viss bestämd tillgång. Minskning av nedskrivningskonto vare medgiven, där nedskrivning med samma belopp sker å motsvarande tillgång, så ock i den mån, enligt vad förut i denna paragraf är sagt, hinder ej möter för uppskrivning av denna tillgång.

8) Upptages tillgång vid slutet av det räkenskapsår, varunder den förvärvats eller anskaffats, till högre belopp än som svarar mot kostnaden för dess förvärvande eller anskaffande eller därefter till högre värde än det vartill den varit uppförd i närmast dessförinnan fastställda balansräkning, skall i den förvaltningsberättelse, styrelsen enligt 32 § har att avlämna, angivas med

vilket belopp höjning skett. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, där minskning sker av belopp uppfört å nedskrivningskonto.

9) De belopp, till vilka sparbankens särskilda fonder uppgå, skola vart för sig i balansräkningen uppföras bland skulderna.

10) Organisations- eller förvaltningskostnader må ej uppföras såsom tillgång.

Vad i bokföringslagen stadgas om balansräknings införande i inventariebok skall i stället avse dess införande i den i 31 § omnämnda huvudboken.

Beträffande uppställandet av vinst- och förlusträkning gälle, att densamma skall upptaga sparbankens inkomster av och utgifter för rörelsen under året samt ange verkställda avskrivningar.

34 §.

Då det — — — bildas säkerhetsfond.

På sparbankens huvudmän ankomme att besluta om säkerhetsfonds bildande. Teckning av bidrag till sådan fond skall för att vara bindande ske å teckningslista, vari skall angivas, huruvida ränta å fonden skall utgå och i så fall efter vilken räntefot, och varå sparbankens sista balansräkning och revisorernas yttrande däröver skola vara avskrivna.

Säkerhetsfond må till bidragstecknarna eller deras rättsinnehavare återbetalas, i den mån sparbankens återstående fonder äro tillräckliga för upprätthållande av det förhållande, som jämlikt denna lag skall förefinnas emellan sparbankens inlåning och dess fonder; och skall beträffande återbetalning i övrigt gälla vad i sådant hänseende vid fondens bildande blivit utfäst.

35 §.

Sparbanks vinst skall, där sparbankens fonder ej äro tillräckliga för upprätthållande av det förhållande, som jämlikt denna lag skall förefinnas emellan sparbankens inlåning och dess fonder, i första hand användas till att uppbringa fonderna till sådant belopp. Därefter skall, där säkerhetsfond bildats och ränta därå utfästs, av vinsten utgå sådan ränta, dock högst efter sex för hundra om året. I den mån säkerhetsfond, där sådan bildats, eller grundfonden gått förlorad, skall därefter vinsten användas till att uppbringa denna fond till det belopp, vartill den skall uppgå, och skall, då jämlikt förbehåll i sparbanks reglemente ränta å grundfonden utfästs, sedan av vinsten utgå sådan ränta; dock må högre ränta än efter sex för hundra om året ej beräknas och må, där ränta under något år icke kunnat lämnas, vad som brutit ej utbetäckas av ett följande års vinst.

Vad som icke tages i anspråk för nu nämnda ändamål skall avsättas till reservfond; huvudmännen dock obetaget att, efter det styrelsen avgivit yttrande i ärendet, för väckande och underhållande, särskilt hos mindre bemidlade, av håg till sparsamhet, av tillgängliga vinstmedel använda ett belopp, som i förhållande till sparbankens ställning är av ringa betydelse.

När reservfonden eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke gjorts i reglementet, sammanräknade beloppet av grund- och reserv-

fonderna överstiger tio procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut, äge sparbankens huvudmän, efter det styrelsen avgivit yttrande i ärendet, besluta, att intill hälften av vinsten eller, om vinsten till någon del bestämts för annat förut i denna paragraf nämnt ändamål än för avsättning till reservfond eller behöver tagas i anspråk för åvägabringande av nyss angivna förhållande emellan reservfonden eller sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna samt insättarnas behållning, intill hälften av vad därefter återstår skall användas till sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag. Föreligger ej nyss angivna förhållande emellan reservfonden eller sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna samt insättarnas behållning, må likväl för här avsedda ändamål tagas i anspråk intill ett belopp ej överstigande fem procent av vad av vinsten ej bestämts för annat förut i denna paragraf nämnt ändamål än för avsättning till reservfond, dock att det förhållande, som skall förefinnas emellan sparbankens inlåning och dess fonder, ej härigenom må rubbas. Huvudmännens beslut skall underställas Konungens befallningshavande, som har att pröva, huruvida beslutet överensstämmer med föreskrifterna i denna lag och sparbankens reglemente.

36 §.

Är jämlikt sparbanks reglemente förbehåll gjort om återbäring av grundfond eller del därav, skall sådan återbäring äga rum, så snart reservfonden uppgår till belopp motsvarande en tiondedel av insättarnas behållning enligt senaste bokslut; dock att det ej må ske, så länge säkerhetsfond, där sådan bildats, ännu ej återbetalts.

39 §.

Revisorer för granskning av sparbanks räkenskaper och förvaltning skola väljas av huvudmännen. Valet skall ske för en tid av högst tre år; dock att deras uppdrag må utgå allenast å dagen för huvudmännens årssammanträde.

Revisor må — — — från uppdraget.

Avgår revisor — — — med huvudmännen.

Vid val av revisorer skall iakttagas, att ibland dem sådan sakkunskap varder företrädd, att betryggande granskning kan ske av sparbankens såväl räkenskaper som förvaltning. Revisor må ej den vara, som är i sparbankens eller styrelseledamots tjänst eller som eljest intager underordnad eller beroende ställning i förhållande till styrelseledamot, eller är direktör för eller tjänsteman i bankaktiebolag, ej heller den, som är i konkurstillstånd.

Revisorerna åligge — — — och protokoll.

Sparbankens styrelse — — — icke förvägras.

45 §.

Beslut om — — — närvarande huvudmännen.

Beslut om sparbanks överlåtelse på annan penninginrättning eller om sparbanks trädande i likvidation i andra fall än i 58 § avses vare ej giltigt, med

mindre samtliga huvudmän förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande sammanträden med huvudmännen, därav minst ett års-sammanträde, samt å det sammanträde, som sist hållits, biträts av minst fyra femtedelar av de röstande och dessa tillika utgjort minst tre fjärdedelar av samtliga huvudmän. Beslut om övertagande av annan sparbanks rörelse, om användning av sparbanks vinstmedel eller av överskott efter likviderad sparbank för sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som i 35 § sista stycket eller 54 § första stycket avses, vare ej giltigt, med mindre det biträts av tre fjärdedelar av de vid sammanträdet närvarande huvudmännen.

Är för — — — till efterrättelse.

Beslut om ändring av sparbanks reglemente eller om sparbanks överlåtelse på annan penninginrättning än bankaktiebolag vare ej heller giltigt, förrän det blivit av Konungens befallningshavande stadfäst. Ansökan om stadfästelse av ändring av sparbanks reglemente skall anses innefatta ansökan om beslutets registrering. Vid sådan ansökan skall det protokoll, som innehåller beslutet om ändringen, fogas i två styrkta avskrifter.

49 §.

Likvidatorerna skola ofördröjligen för registrering anmäla, att sparbanken trätt i likvidation. Därvid skall uppgift lämnas om likvidatorernas samt, där suppleanter utsetts, deras fullständiga namn och hemvist.

Avgår likvidator eller suppleant eller utses ny sådan eller ändrar likvidator eller suppleant sitt hemvist, skall ock därom anmälan för registrering ofördröjligen göras av likvidatorerna.

Vid anmälan — — — anmälningens riktighet.

51 §.

Likvidatorerna åligge att ofördröjligen begära kallelse å sparbankens okända borgenärer samt att förteckna dess tillgångar och skulder.

Då sådant — — — i penningar.

Sparbankens egendom — — — ombudet godkänt.

I övrigt — — — eller styrelseledamot.

Finnes säkerhetsfond eller har i sparbankens reglemente gjorts sådant förbehåll, som i 3 § andra stycket under 4) omförmäles, åligge det likvidatorerna att, i den mån sparbankens tillgångar förslå, ombesörja återbetalning av säkerhets- eller grundfond jämte utfäst ränta; dock må återbäring av grundfond ej äga rum, förrän säkerhetsfond jämte ränta återbetalts.

52 §.

Under likvidation skall sparbankens firma tecknas med tillägg av orden »i likvidation».

I övrigt skall vad i 17 § finnes stadgat i fråga om underskrivande av handling, som å sparbankens vägnar utfärdas, äga motsvarande tillämpning under sparbankens likvidation.

Har under handlingen ej tecknats sparbankens firma på sätt, som i första

stycket sägs, och framgår ej av handlingens innehåll, såväl att den utfärdats å sparbankens vägnar som att sparbanken är i likvidation, vare de, som underskrivit handlingen, evad densamma prövas vara för sparbanken bindande eller ej, ansvariga för vad genom handlingen må hava slutits, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

53 §.

Sedan den i kallelsen utsatta inställeledagen är förbi samt likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag, skola de inför huvudmännen framlägga redovisning för sin förvaltning.

Då sådan redovisning framlagts, anses sparbanken upplöst; och skola likvidatorerna ofördröjligen göra anmälan därom för registrering.

Vid denna anmälan skall fogas bestyrkt avskrift av protokoll, som förts i ärendet, ävensom bevis om dagen för kallelsens utfärdande.

54 §.

Finnes enligt likvidatorernas redovisning överskott och har detta ej på sätt i 25 § tredje stycket sägs tillförsäkrats annan sparbank såsom förstärkning av dess fonder, äge huvudmännen besluta, att beloppet skall användas till sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag.

Beslut härom — — — fastställt beslut.

Har ej i stadgad ordning beslut fattats om användningen av överskottet på sätt nu sagts eller har, där så skett, fastställelse å beslutet vägrats, tillfalle överskottet sparbankernas säkerhetskassa; och åligge det Konungens befallningshavande att tillse, att beloppet till kassan utbetalas.

55 §.

Avträdes sparbanks egendom till konkurs, skall underrättelse om konkursen samtidigt med kungörelsen därom genom konkursdomarens försorg avsändas för registrering.

Under konkursen företrädes sparbanken såsom konkursgäldenär av styrelsen eller, såframt, då beslutet om egendomsavträde meddelades, likvidatorer varit utsedda, av dessa. Under konkursen må dock i behörig ordning nya styrelseledamöter eller nya likvidatorer kunna utses.

56 §.

Finnes efter — — — 51—54 §§.

Finnes ej överskott, anses sparbanken upplöst, då konkursen upphörde. Det åligge dem, som under konkursen sist företrädde sparbanken såsom konkursgäldenär, att om sparbankens sålunda skedda upplösning ofördröjligen göra anmälan för registrering.

Om registrering.

63 a §.

Hos Konungens befallningshavande skall föras sparbanksregister för inskrivning av de uppgifter, som enligt denna lag skola för registrering anmälas eller vilkas intagande i sparbanksregister eljest är eller varder föreskrivet.

63 b §.

Anmälan till sparbanksregister skall göras skriftligen och vara åtföljd av stadgade avgifter för registreringen och dess kungörande. Avlämnas anmälan genom ombud eller insändes den med posten, skall underskriften vara av vittnen styrkt.

Då sparbanks registrering sökes, skall varje styrelseledamot och suppleant, så ock i övrigt en var, som är berättigad att teckna sparbankens firma, på samma gång egenhändigt inskriva sin namnteckning i registret eller i särskilt bihang till detta, såframt ej namnteckningen förefinnes å anmälningskriften och blivit av vittnen styrkt. På enahanda sätt skall förfaras, då anmälan sedermera sker därom, att styrelseledamot eller suppleant blivit vald eller att eljest någon blivit berättigad att teckna firman.

63 c §.

Har den anmälände icke iakttagit de föreskrifter, som finnas för varje särskilt fall stadgade, eller prövas beslut, som anmäles för registrering, icke hava tillkommit i föreskriven ordning eller ej stå i överensstämmelse med föreskrifterna i denna lag eller eljest strida mot lag eller författning, skall registrering vägras.

Vägras registrering, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen hålla sökanden till handa eller, om han uppgivit postadress, till honom med allmänna posten översända skriftlig underrättelse om beslutet med skälen därför.

Är sökanden missnöjd med beslutet, äge han att, vid talans förlust, innan klockan tolv å sextionde dagen från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

63 d §.

Beviljas sparbanks registrering, låte Konungens befallningshavande i registret införa:

- 1) dagen för Konungens befallningshavandes beslut om stadfästelse å registret;
- 2) sparbankens firma;
- 3) sparbankens verksamhetsområde och den ort, där styrelsen har sitt säte;
- 4) sparbankens postadress;

5) varje styrelseledamots och suppleants samt, där eljest någon är berättigad att teckna sparbankens firma, dennes fullständiga namn och hemvist;

6) där befogenhet att teckna firman ej skall utövas allenast av styrelsen, vilka i förening sådan befogenhet tillkommer;

7) där sparbanken utövar verksamhet vid avdelningskontor eller genom sparbankskommitté, den eller de orter, där sådan verksamhet utövas.

Den ena av de för registreringen ingivna avskrifterna av reglementet skall, försedd med bevis om registreringen, återställas till sökanden.

63 e §.

Anmäles ändring i förhållande, varom inskrivning i sparbanksregister skett, skall den ändring, där registrering beviljas, anmärkas i registret.

Registreras ändring av sparbanks reglemente, skall den ena avskriften av det protokoll, som innehåller beslutet om ändringen, till sökanden återställas försedd med bevis om registreringen.

Sker ändring i firman, skall ny fullständig inskrivning i registret göras.

63 f §.

Vad i sparbanksregister införes med undantag av underrättelse om konkurs, varom förmåles i 55 §, skall genom Konungens befallningshavandes försorg ofördröjligen kungöras såväl i allmänna tidningarna som ock i den stads tidning, där Konungens befallningshavande har sitt säte eller, om flera tidningar där utgivas, i den av dessa, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas.

En samling för hela riket av vad sålunda i allmänna tidningarna kungjorts skall genom det allmännas försorg efter hand befordras till trycket och förses med register.

I den mån nyssnämnda samling tryckes, skall den översändas till varje domstol, Konungens befallningshavande och överexekutor.

Anmälningsskrifter med därvid fogade handlingar skola, särskilt för varje sparbank, förvaras såsom bilagor till registret.

63 g §.

Närmare föreskrifter om registrets förande, de i 63 f § stadgade kungörelserna, avgifterna för registreringen och för dess kungörande samt tid och sätt för utgivande av den i nämnda paragraf omförmälda samlingen och dess översändande till vissa myndigheter meddelas av Konungen.

63 h §.

Företer sparbanks registrerade firma likhet med en i sparbanksregister, handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret tidigare införd firma och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan av denne förbjuda sparbanken att efter viss tid använda först-

nämnda firma ävensom ålägga sparbanken det skadestånd, som prövas skäligt.

Menar någon eljest, att en i sparbanksregister verkställd inskrivning län-der honom till förfång, må talan om registreringens upphävande samt om skadestånd föras vid domstol.

63 i §.

Har genom laga kraft ägande dom blivit förklarad, att en i sparbanksregister gjord inskrivning ej bort ske eller att beslut, som registrerats, är ogiltigt, eller att eljest visst förhållande, varom inskrivning skett, ej föreligger, skall på begäran av någondera parten anteckning därom göras i registret. Underrättelse om sådan anteckning skall så kungöras, som i 63 f § sägs.

Varder, sedan i sparbanksregister gjorts anteckning om sparbanks konkurs, beslutet om egendomsavträde upphävt av överrätt, skall anteckningen på därom gjord ansökan avföras ur registret.

63 k §.

Det, som i enlighet med denna lag blivit infört i sparbanksregister och kungjort i ortstidningen, skall anses hava kommit till tredje mans känne-dom, där ej av omständigheterna framgår, att han varken haft eller bort hava kunskap därom.

Innan sådant kungörande skett, kan det förhållande, som blivit eller bort bliva antecknat i registret, icke med laga verkan åberopas mot annan än den, som visas hava ägt vetskap därom.

63 l §.

Företer den, som inför domstol, Konungens befallningshavande eller över-exekutor företräder sparbank, bevis utvisande, att han den dag, beviset ut-färdades, enligt registret var behörig att företräda sparbanken, och är beviset ej äldre än ett år, åligger det myndigheten att ur den i 63 f § omförmälda tryckta samling inhämta upplysning, huruvida förändring beträffande behö-righeten ägt rum. Vad i sådant avseende nyssnämnda samling, i den mån den kommit myndigheten tillhanda, utvisar, skall för myndigheten äga vits-ord, där ej annat förhållande visas vara för handen.

64 §.

Med böter från och med femtio till och med tvåtusen kronor eller fängelse straffes

- 1) stiftare, vilken — — — 4 § sägs;
- 2) styrelseledamot eller annan, som vid anmälan till registrering mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift;
- 3) styrelseledamot eller — — — strängare straff.

65 §.

Med böter från och med fem till och med femhundra kronor straffes

- 1) den, som underlåter att fullgöra honom enligt denna lag åliggande anmälan till registrering;
- 2) styrelseordförande, som icke iakttager föreskriften i 62 §.

68 §.

Över beslut, som på grund av denna lag meddelas av Konungens befallningshavande i annat fall än som i 63 c § avses eller av sparbanksinspektionen, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement; dock gånge beslut, som meddelas av Konungens befallningshavande, utan hinder av klagan i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 19...

I fråga om sparbank, vars reglemente blivit stadfäst före nämnda dag, skola följande bestämmelser lända till efterrättelse:

1. Sparbank, som vill fortsätta sin verksamhet, vare pliktig att före den 1 juli 19...¹ söka registrering, skolande sparbanken dessförinnan hava vidtagit sådana ändringar i sitt reglemente, att det bringats i överensstämmelse med föreskrifterna i denna lag, samt å ändringarna förskaffat sig Konungens befallningshavandes stadfästelse.

Utövar sparbanken verksamhet vid avdelningskontor eller genom sparbankskommitté skall samtidigt för registrering anmälan härom göras och skall, där för inrättandet av sådant kontor eller sådan kommitté särskilt tillstånd varit erforderligt, vid anmälningen fogas avskrift av det beslut, varigenom tillståndet meddelats.

Har sparbanken ej inom tid som nu sagts sökt registrering och har ej heller sparbanken ställt sig till efterrättelse av Konungens befallningshavande meddelat föreläggande att söka registrering inom viss tid, som ej må sättas kortare än två månader, förordne Konungens befallningshavande, att sparbanken genast skall träda i likvidation. Lag samma vare ock, där ansökan om registrering blivit genom laga kraft ägande beslut avslagen och Konungens befallningshavande ej finner skäl giva sparbanken rådrum att inkomma med förnyad ansökan.

2. Utan hinder av vad i 8 § andra stycket sägs må såsom sparbanks firma registreras den benämning, varunder sparbanken vid tiden för lagens ikraftträdande utövar sin verksamhet, och må, där sparbank fått såsom firma inregistrerad benämning, som nu sagts, mot sparbanken talan jämlikt 63 h § första stycket ej föras.

3. Styrelseledamot och revisor må intill huvudmännens årssamman-

¹ Tredje året räknat från året för lagens ikraftträdande.

träde år 19...¹ behålla sitt uppdrag, ändå att antalet styrelseledamöter överstiger det enligt lagen medgivna högsta antalet eller revisor icke uppfyller de fordringar, som i lagen uppställas för valbarhet till revisor. Uppgår ej antalet styrelseledamöter till det i lagen stadgade minsta antalet, skall val av det felande antalet ledamöter ske senast vid huvudmännens årssammanträde 19...².

4. Vad i 25 § andra stycket stadgas vare ej till hinder för att sparbanks inlåning av penningar intill utgången av år 19...³ uppgår till ett belopp av femtio gånger sparbankens fonder med tillägg av ett belopp motsvarande sparbankens kassa och sådana medel, som i nämnda lagrum avses.

5. Utan hinder av vad i 26 § tredje stycket stadgas må lån, som före lagens ikraftträdande utlämnats mot pant av förlagsbevis, då dylikt lån förfaller, omsättas mot oförändrad säkerhet; dock må sparbank efter den 1 januari 1940 ej hava lån utestående mot pant av aktier eller förlagsbevis till högre sammanlagt belopp än som svarar mot hälften av sparbankens fonder.

6. Har sparbank före lagens ikraftträdande vid utlåning, därvid den varit pliktig att förbehålla sig rätt att uppsäga lånet till återbetalning inom viss tid, i något avseende inskränkt denna rätt, skall lånet vid tillämpning av 27 § och, med iakttagande likväl av vad här nedan under punkt 9 sägs, av 33 § räknas såsom bundet.

7. Såsom kassareserv må sparbank, utan hinder av vad i 29 § stadgas, intill utgången av år 19...⁴ redovisa ett belopp av högst etthundratusen kronor i inteckningar av sådan beskaffenhet, som i 25 § sägs.

8. Med iakttagande av vad i 31 § stadgas om förande i avräkningsboken å särskilda upplägg av sådana tillgodohavanden, beträffande vilka för en och samma insättares räkning olika motböcker utfärdats, om förande av register å insättare och om träffande av sådan anordning, varigenom sammanlagda beloppet av en och samma insättares tillgodohavanden med lättighet kan fastställas, må anstå intill utgången av år 19...⁵

9. Vid bokslut, som sker för tidigare år än 19...⁶ må vid beräkning av värdet av obligation, som av sparbank förvärvats före den 1 juli 19...⁷ bestämmelserna i 33 § första stycket 1) i dess ursprungliga lydelse vinna tillämpning och må av sparbank före sagda dag bundet lån upptagas till värde överstigande det i 33 § första stycket 3) i dess nya lydelse avsedda medeltalsvärdet. Så länge obligation eller bundet lån i balansräkning upptages över sitt värde, beräknat enligt de grunder, som gälla jämlikt 33 § i dess nya lydelse, må säkerhetsfond eller grundfond icke återbäras; ej heller må, där

¹ Femte året räknat från året för lagens ikraftträdande.

² Tredje » » » » » » » »

³ Tofte » » » » » » » »

⁴ Tionde » » » » » » » »

⁵ Andra » » » » » » » »

⁶ Tofte » » » » » » » »

⁷ Året för lagens ikraftträdande.

icke Konungens befallningshavande i särskilt fall det tillstodjer, uppkommen vinst användas för ändamål, som i 35 § sista stycket sägs.

10. Genom vad i 35 och 36 §§ stadgas sker ej inskränkning i den rätt att återbekomma tillskjuten fond eller därå njuta ränta, som enligt sparbanks reglemente eller eljest gjort förbehåll före lagens ikraftträdande tillagts stiftare eller annan bidragstecknare.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.¹

Härigenom förordnas, att 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

14:o) mål om inmutning — — — av farmaceutisk specialitet;

mål om anteckning i aktiebolags-, försäkrings-, förenings-, handels-, sparbanks- eller annat dylikt register, om anmälan om idkande av näringsyrke;

mål om registrering — — — paragraf angivits;

mål om användning för allmännyttigt eller välgörande ändamål av sparbanks vinstmedel eller av överskott efter likviderad sparbank;

Denna lag träder i kraft den 1 juli 19...

¹ Senaste lydelse se 1934: 309.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 6 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42) angående
handelsregister, firma och prokura.¹

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

6 §.

Företer i handelsregistret införd firma likhet med en i handelsregister, förningsregister, aktiebolagsregistret eller sparbanksregister tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan av denne förbjuda innehavaren av förstnämnda firma att efter viss tid använda firman ävensom ålägga honom det skadestånd, som prövas skäligt.

Menar någon — — — vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 19...

Förslag
till
Lag
angående ändrad lydelse av 128 § lagen den 12 augusti 1910 (nr 88
s. 1) om aktiebolag.

Härigenom förordnas, att 128 § lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

128 §.

Företer aktiebolags registrerade firma likhet med en i handelsregister, förningsregister, aktiebolagsregistret eller sparbanksregister tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan av denne förbjuda bolaget att efter viss tid använda förstnämnda firma ävensom ålägga bolaget det skadestånd, som prövas skäligt.

Menar någon — — — vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 19...

¹ Senaste lydelse se 1911: 43 s. 3.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 80 § lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s.
1) om ekonomiska föreningar.¹**

Härigenom förordnas, att 80 § lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

80 §.

Företer ekonomisk förenings registrerade firma likhet med en i handelsregister, föreningsregister, aktiebolagsregistret, försäkringsregister, sjukkasregister, understödsföreningsregistret eller sparbanksregister tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan av denne förbjuda föreningen att efter viss tid använda förstnämnda firma ävensom ålägga föreningen det skadestånd, som prövas skäligt.

Menar någon — — — vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 19...

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 246 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74)
om bankrörelse.**

Härigenom förordnas, att 246 § lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

246 §.

Företer bankbolags registrerade firma likhet med en i handelsregister, föreningsregister, aktiebolagsregistret eller sparbanksregister tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge domstol på talan av denne förbjuda bolaget att efter viss tid använda förstnämnda firma ävensom ålägga bolaget det skadestånd, som prövas skäligt.

Menar någon — — — vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 19...

¹ Senaste lydelse se 1912: 187.

Förslag till Kungörelse angående sparbanksregister.

Med föranledande av 63 g § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, sådant detta lagrum lyder enligt lag den 19.. (nr), förordnas som följer:

§ 1.

Sparbanksregister skall föras i överensstämmelse med härvid fogade formulär och därå befintliga anvisningar¹. För varje sparbank, som registreras, anslås tre efter varandra följande blad, vart för sig omfattande två vid registrets öppnande i dagen liggande sidor. Efter införande av en anmälan eller annan uppgift skall, för dess skiljande från en följande uppgift, en linje dragas genom alla kolumnerna. När ett blad icke vidare lämnar utrymme för inskrivning av uppgifter rörande sparbanken, skall inskrivningen fortsättas å nästa lediga blad, varvid tydliga hänvisningar från det ena till det andra bladet skola göras.

§ 2.

Till registret skall föras en förteckning, däri sparbankerna upptagas i alfabetisk ordning med uppgift å det eller de blad, där de förekomma.

§ 3.

Har ansökan om stadfästelse av ändring i sparbanks reglemente beviljats, skall, evad sådant fall, som i lagen om sparbanker 63 e § första stycket avses, är för handen eller ej, i registret antecknas, att reglementet blivit ändrat, ävensom dagen såväl då beslutet härom fattats som då stadfästelse av ändringen meddelats.

§ 4.

Har styrelseledamot eller suppleant eller eljest någon, som berättigats teckna sparbankens firma, ej egenhändigt skrivit sin namnteckning å anmälningsskriften eller är hans egenhändiga namnteckning å anmälningsskriften ej av vittnen styrkt, skall han egenhändigt inskriva sin namnteckning i den kolumn av registret, som är avsedd för anmärkningar; och bör i sådant fall å anmälningsskriften göras hänvisning till blad och inskrivningsnummer, där namnteckningen förekommer.

¹ Förslag till formulär, vilket lärer kunna avfattas i nära överensstämmelse med fastställt formulär till föreningsregister (Sv.F.S. 1911:135), har ej uppgjorts.

Då till följd av anmälan om ändring i firma ny fullständig inskrivning sker, skall, där namnteckning jämlikt första stycket inskrivits i registret, hänvisning tillika göras till blad och inskrivningsnummer, där namnteckningen förekommer.

§ 5.

Kungörelse, varom i 63 f § lagen om sparbanker förmäles, skall jämte uppgift om dagen, då införandet i registret skedde, den sparbank, som åsyftas, och den ort, där dess styrelse har sitt säte, i övrigt upptaga den i registret införda anteckningen om innehållet av anmälan eller annan uppgift.

§ 6.

Såsom avgifter för registrering och dess kungörande skola erläggas:

a) då ansökan om sparbanks registrering göres eller ändring av firman för ny fullständig inskrivning anmäles, 16 kronor;

b) då anmälan eljest sker, 4 kronor.

Avgift erlägges ej för registrering eller kungörande enligt 55 § första stycket, 56 § andra stycket eller 63 i § lagen om sparbanker.

Vägras registrering skall, sedan beslutet vunnit laga kraft, den erlagda avgiften på anmälan återställas.

§ 7.

I registreringsärenden skall protokoll ej föras i andra fall än då registrering vägras eller skiljaktiga meningar vid ärendets avgörande hos registreringsmyndigheten yppas eller myndigheten eljest på grund av särskilda omständigheter finner anledning förordna, att protokoll skall hållas; och vare ej någon skyldig att utlösa protokoll eller beslut i dylikt ärende.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 19...

Förslag

—
till

Kungörelse

angående tillämpning beträffande uppgifter ur sparbanksregistren av Kungl. Maj:ts kungörelse den 21 november 1924 (nr 504) om införande i allmänna tidningarna av uppgifter ur aktiebolagsregistret m. fl. register samt om utgivande av samlingar omfattande dessa uppgifter.

Härigenom förordnas i anledning av 63 g § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, sådant detta lagrum lyder enligt lag den 19.. (nr), att de i Kungl. Maj:ts kungörelse den 21 november 1924 om införande i allmänna tidningarna av uppgifter ur aktiebolagsregistret m. fl. register samt om utgivande av samlingar omfattande dessa uppgifter meddelade bestämmelserna angående registreringsmyndighets skyldighet att för intagande i Post- och inrikes tidningar insända kungörelser av uppgifter intagna i register, som av myndigheten föres, samt angående utgivande av samlingar av sådana kungörelser skola äga tillämpning även å kungörelser av sådana i sparbanksregister intagna uppgifter, vilka avses i 63 f § lagen om sparbanker.

—
Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 19...
—

Allmän motivering.

Inledning. De första sparbankerna i vårt land inrättades under 1820-talet och hade till uppgift att verka för sparsamhetens främjande, icke minst i de bredare samhällslagren, genom att mottaga allmänhetens besparingar för att förvalta dessa på ett betryggande sätt och bereda insättarna en skälig förräntning å deras medel. Under den tid av mer än ett århundrade som sedermera förflutit har sparbanksväsendet nått en betydande utveckling. Antalet sparbanker uppgår nu till omkring 480, vartill komma omkring 570 sparbanksfilialer. Till belysande av sparbanksväsendets utveckling sedan mitten av 1800-talet må hänvisas till nedanstående sammanställning över den sammanlagda insättarbehållningen i sparbankerna, jämsides varmed även meddelas siffror för dessas fonder (miljoner kronor):

Vid slutet av år	Insättarnas behållning	Fonder	Vid slutet av år	Insättarnas behållning	Fonder
1860.....	27	2	1920.....	2 024	113
1870.....	57	4	1930.....	2 961	248
1880.....	146	11	1931.....	3 051	261
1890.....	275	24	1932.....	3 142	272
1900.....	437	40	1933.....	3 206	289
1910.....	809	68	1934.....	3 312	305

Utän att släppa ur sikte sin ursprungliga uppgift att verka för sparsamhet hava sparbankerna utvecklats till institutioner av stor betydelse inom kreditväsendet i riket. På fastighetsbelåningens område intaga sparbankerna, vid sidan av hypoteksinrättningarna och affärsbankerna, en framträdande plats bland vårt lands kreditinstitutioner, och även i fråga om borgenskrediter, särskilt åt småfolket, fylla sparbankerna en synnerligen viktig uppgift. En annan betydelsefull gren av sparbankernas verksamhet utgör långivningen till kommuner och därmed likställda samfälligheter.

Huru sparbankernas medelplacering, bortsett från obligationer, varom uppgifter lämnas i det följande, under olika tider fördelat sig efter säkerhetens beskaffenhet, framgår av nedanstående sammanställning, i vilken även till jämförelse upptagas siffror för vissa andra kreditinrättningar (miljoner kronor):

Vid slutet av år	Sparbankernas utlåning				Utlåning från hypoteksbankorganisationen	Utlåning från stads- hypoteks-kasse-organisa-tionen	Utlåning från bostads-kredit-organisa-tionen	Central-kassornas för jordbruks-kredit utlåning	Affärsbankernas utlåning (ej växlar, kreditiv- och check-räkning)	Affärsbankernas utstående lån och beviljade krediter i räkning mot säkerhet av inteckning i fast egen-dom
	kommun-lån	mot inteckning i fast egen-dom	mot inteckning och borgen	mot borgen el. annan real-säkerhet än in-teckning						
1880	¹ —	67	54	225	7	—	—	109	¹ —	
1890	¹ —	155	86	293	13	—	—	204	¹ —	
1900	20	246	116	286	12	—	—	462	¹ —	
1910	35	493	199	294	60	—	—	1 020	¹ —	
1920	129	858	119	466	305	227	—	4	2 591	1 300
1930	177	1 685	174	335	388	635	13	15	2 559	1 427
1931	193	1 776	176	330	402	679	35	18	2 600	1 398
1932	203	1 817	176	307	412	737	60	24	2 381	1 419
1933	217	1 857	174	295	420	792	74	36	2 261	1 427
1934	229	1 887	178	293	420	852	82	44	2 240	1 496

¹ Särskilda uppgifter härom saknas.

I förevarande sammanhang bör icke förbises, att en avsevärd utlåningsrörelse utövas från postsparbankens sida ävensom att försäkringföretagen bedriva en omfattande kreditgivning, särskilt mot säkerhet av fastighetsinteckning — hos försäkringsbolag med av Konungen fastställd bolagsordning uppgick inteckningsbelåningen vid 1934 års slut till omkring 879 miljoner kronor — och att enahanda är förhållandet, ehuru i mindre utsträckning, med allmänna kassor och fonder av olika slag.

Länge lämnades sparbankerna i vårt land i frihet att utan lagstiftarens ingripande själva utstaka linjerna för sin verksamhet. Även då man på 1870-talet gjorde sparbanksväsendet till föremål för en första reglering i författningsväg, undvek man att genom alltför stränga bestämmelser binda sparbankernas verksamhet. Genom den första svenska sparbanksförordningen, vilken utfärdades den 1 oktober 1875, genomfördes sålunda ytterst få inskränkningar i sparbankernas fria förvaltning. Däremot inneburo de bestämmelser, som, efter förslag av 1891 års sparbankskommitté, infördes genom sparbankslagen den 29 juli 1892, i vissa avseenden en strängare reglering.

Frågan om revision av 1892 års sparbankslagstiftning blev föremål för utredning dels genom en år 1910 tillsatt kommitté och dels genom 1920 års sparbankssakkunniga.

På grundval av sistnämnda sakkunnigas förslag utfärdades den 29 juni 1923 en ny sparbankslag (nr 286). I denna lag, vilken ännu gäller, hava ändringar vidtagits genom lagar den 27 juni 1924 (nr 339), den 22 maj 1925

(nr 154), den 5 juli 1929 (nr 229), den 3 juni 1932 (nr 176), den 10 juni 1932 (nr 194) samt den 27 mars 1936 (nr 94).

Grunderna för sparbankernas medelplacering. Regleringen i lagstiftningsväg av sparbankernas organisation och verksamhet har, liksom för övrigt även lagstiftningen om affärsbankerna, tillkommit i första hand för att skydda de medel, som förvaltas av bankerna för allmänhetens räkning, och denna synpunkt har även legat till grund för den fortsatta lagstiftningen på dessa områden, varvid bland annat må erinras om inrättandet av särskilda inspektionsmyndigheter för affärsbankerna och sparbankerna. Då det gäller att draga upp riktlinjerna för sparbankernas medelplacering, torde också i första rummet alltjämt böra beaktas, att garantier vinnas för att denna handhaves på sådant sätt, att sparbankerna bliva i tillfälle att fullgöra sina skyldigheter gentemot insättarna. För att insättarnas intressen icke skola äventyras måste tillses, såväl att säkerheten för sparbankernas medelplacering är fullt betryggande, d. v. s. är tillfredsställande med hänsyn till soliditet, som att placeringen i den mån insättarnas anspråk så påkallar tillgodoser rimliga krav på likviditet, d. v. s. medger återbetalning av insättarnas sparmedel, när sådan enligt gällande villkor kan påfordras. Vidare bör en sparbanks medelplacering hava en räntabilitet, som täcker icke blott en efter det allmänna ränteläget avpassad skälig ränta å insättarnas tillgodohavanden utan även erforderliga förvaltningskostnader samt av rörelsen betingade avskrivningar och fondering.

Lagstiftningen har till skyddande av insättarnas intressen fastställt åtskilliga begränsningar i sparbankernas frihet att placera av dem förvaltade medel. Därutöver hava sparbankerna utan tvång av lag i olika hänseenden kommit att i sin medelplacering iakttaga vissa begränsningar, som ansetts betingade av deras uppgifter och därför kommit att betraktas såsom överensstämmande med goda kutymer.

De sakkunniga, som i det följande komma att behandla sparbankernas kreditgivning — vilken utgör den utan gensägelse viktigaste formen för sparbankernas medelplacering — vilja först något dröja vid de bestämmelser, som reglera sparbankernas möjligheter att i övrigt placera sina medel. I detta hänseende stadgas i 30 § sparbankslagen, att sparbank ej må förvärva fast egendom, såvitt fråga ej är om fastighet, som är avsedd för sparbankens inrymmande. Beträffande lös egendom gäller, att sparbank endast må förvärva penningar, obligationer, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som sparbanken äger. Dock må sparbank använda ett belopp, motsvarande högst en tiondedel av sparbankens fonder, till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant aktiebolag, som med Konungens godkännande bildas i ändamål att utgöra en sammanslutning av svenska sparbanker för tillgodo-seende av gemensamma intressen. Såsom ett allmänt undantag från nu angivna regler medges, att sparbank må till skyddande av fordran på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom, som är för fordringen utmätt

eller pantsatt. Sådan egendom skall emellertid avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

I fråga om sparbankernas kreditgivning gäller enligt 26 § sparbankslagen, att sparbank ej må utlämna lån mot annat fordringsbevis än skuldebrev. Bestämmelsen innebär bland annat, att sparbankerna ej kunna lämna växelkrediter. Denna begränsning — liksom även det förhållandet att sparbankerna endast få mottaga insättningar å motboksräkning — utgör en viktig skiljelinje mot affärsbankernas rörelse och är i sin mån ett uttryck för principen, att den mera affärsmässiga kreditgivningen icke ankommer på sparbankerna. Som ett annat uttryck härför kan hänvisas till att enligt 26 § lån icke må utlämnas mot inteckning i fartyg eller förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, dock att sparbank må mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Ej heller må lån mot pant av aktier eller lottbrev utlämnas till högre sammanlagt belopp än som motsvarar hälften av sparbanks fonder.

I detta sammanhang få de sakkunniga understryka, att liksom det icke bör vara en uppgift för sparbankerna att till förvaltning mottaga industri- och handelsföretags medel, lika litet ankommer det på dem att åt sådana företag tillhandahålla mer eller mindre tillfälliga tillskott i driftskapital och långt mindre att bidra till dylika företags finansiering med anläggningskapital eller överhuvud att i dem investera allmänhetens medel, såvitt det icke sker genom övertagande av fullgoda obligationer.

Som en allmän regel för sparbankernas kreditgivning gäller, att lån, då fråga ej är om lån till kommun eller dylik samfällighet, allenast må utlämnas mot fullgod säkerhet av pant eller borgen.

Några mera positiva regler i fråga om det sätt, på vilket sparbankerna skola placera de av dem förvaltade medlen, innehåller icke sparbankslagen. De i 25 och 29 §§ meddelade bestämmelserna, som avse omfattningen av sparbankernas rätt till inlåning och deras skyldighet att hålla kassareserv, äro emellertid ett uttryck för att i dessa lagrum uppräknade placeringsformer ansetts böra tilläggas särskilt värde med hänsyn till sparbankernas säkerhet och likviditet. Sålunda gälla enligt 25 § mindre stränga fondtäckningsbestämmelser för sparbanks inlåning till den del denna motsvaras av kontanta penningar, medel som innestå hos riksbanken eller inländskt bankbolag, riksgäldskontorets skattkammarväxlar, fullgoda obligationer ävensom kommunala eller därmed jämställda lån samt vissa inteckningslån. De inteckningslån, som här avses, skola vara grundade på säkerhet av inteckning inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet uti annan i stad, köping eller municipalsamhälle belägen fastighet än industrifastighet eller uti jordbruksfastighet å landet, varvid i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets bedrivande nödiga åbyggnader, icke må inräknas värdet av växande skog. Vad angår sparbanks kassareserv gäller enligt 29 §, att sparbank är skyldig att i tillgångar, vilka kunna med lätthet förvandlas i penningar, redovisa ett belopp, som tillsammans med sparbankens ineliggande kassa motsvarar minst en tiondedel av insät-

tarnas behållning enligt senaste bokslut. Dylik kassareserv skall utgöras av tillgångar av samma slag, som enligt 25 § godkännas såsom täckningsfria, dock med de undantag, att kommunlånen icke anses tillräckligt likvida för att ingå i kassareserv samt att av denna högst 100 000 kronor få utgöras av inteckningar.

Av den omständigheten att tillgångar av nu angivna beskaffenhet i särskild grad ansetts tillfredsställande ur soliditets- och i allmänhet även ur likviditetssynpunkt följer emellertid icke, att det skulle vara ett önskemål, att sparbankerna i obegränsad utsträckning placera sina medel i sådana tillgångar. Förutom nu anförda synpunkter måste nämligen också kravet på räntabilitet med nödvändighet beaktas, om sparbankerna skola kunna tillgodogöra insättarna skälig ränta. Med hänsyn härtill kan varken placering i kontanta penningar eller insättningar hos andra bankinrättningar anses önskvärda i vidare mån än som erfordras för den löpande rörelsen. Även alltför stora placeringar i obligationer kunna giva anledning till betänkligheter med hänsyn till sparbankernas räntabilitet. Däremot kunna de i 25 § jämväl avsedda kommunlånen och inteckningslånen, där desamma ej bundits vid ett alltför lågt ränteläge, anses fylla anspråken även på tillfredsställande förräntning.

Sparbankerna kunna emellertid tydligen icke inskränka sig till kreditgivning av nu sist avsedda art. Hinder härför skulle möta redan i knappheten på lån, som kunna säkerställas på dylikt sätt. Det må även erinras om att lån mot annan, mindre förstklassig säkerhet ger en högre förräntning, varvid dock icke får förglömmas, att den högre räntan i dylikt fall åtminstone i huvudsak är att betrakta såsom riskpremie och som ersättning för de högre förvaltningskostnader, som kreditgivning mot sekundär säkerhet medför.

Att sparbankerna icke böra begränsa sin medelplacering till allenast sådana tillgångar, som avses i 25 och 29 §§, följer även av att sparbankerna icke hava till ensidig uppgift att uppsamla och förränta allmänhetens sparmedel utan även hava att på kreditgivningens område fylla viktiga uppgifter, som jämväl måste anses omfatta annan utlåning än till kommun och mot säkerhet av primär fastighetsinteckning. Sedan gammalt har det sålunda ansetts tillkomma sparbankerna att även utlämna lån mot säkerhet av sekundär fastighetsinteckning och mot borgen. Beträffande nu åsyftad liksom i fråga om all annan kreditgivning från sparbank bör beaktas, att desamma, på sätt uttryckligen stadgas i 26 § första stycket, företrädesvis skall avse sparbankens verksamhetsområde. Det bör sålunda såsom en av de betydelsefullaste uppgifterna för en sparbank fasthållas, att den har att verka för tillgodoseendet av kreditbehoven inom det område, till vilket den genom sin inlåningsrörelse är knuten. Att kreditgivningen i huvudsak inskränkes härtill är även av vikt med hänsyn till de risker, som betingas av svårigheten för en sparbank att utanför en mera lokalt begränsad krets förskaffa sig tillförlitlig kännedom om värdet av bjudna säkerheter och att vaka över att dessa ej förringas.

De sakkunniga finna anledning betona, att en ändamålsenlig förvaltning av

insättarnas medel kräver, att inom området för de slag av kreditgivning, som naturligt tillkomma sparbankerna, utlåningen erhåller en så mångsidig karaktär, som förhållandena medgiva. Detta utesluter likväl icke, att utlåningen mot primärinteckning i fastigheter ur olika synpunkter måste anses vara särskilt betydelsefull för sparbankerna och att en utveckling, varigenom sparbankernas tillgång till detta slag av placeringsobjekt skulle nämnvärt inskränkas, måste motverkas.

Emellertid äro även i andra hänseenden än de nu anförda vissa begränsningar givna i fråga om sparbankernas kreditgivning. Sålunda gäller enligt 26 § sista stycket, att lån, för vilket säkerheten utgöres av borgen av annan än kommun eller dylik samfällighet, må utlämnas allenast på viss tid och ej må utestå under längre tid än högst tio år. Är lånet ställt på längre återbetalningstid än ett år, skall i skuldebrevet utfästas årlig avbetalning i förhållande till den tid, för vilken lånet beviljats.

Beträffande villkoren för sparbankernas liksom för andra kreditinrättnings utlåningsrörelse gäller, att denna måste stå i visst beroende av sättet för kapitalanskaffningen. Enligt 22 § sparbankslagen må sparbank, bortsett från fall av tillfälligt penningbehov, ej driva annan inlåningsrörelse än å motboksräkning. Vidare må sparbank ej ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid, minst en månad, efter uppsägning återbetala insatta medel. Sparbankerna hava i regel i sina reglementen fritagit sig från skyldighet att utbetala insättares tillgodohavande, helt eller delvis, förrän efter en uppsägningstid, som gjorts beroende av beloppets storlek och som varierar mellan en och sex månader. Med stöd av det i sparbankslagen lämnade medgivet, att styrelse må, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, tillåta utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång, torde emellertid samtliga sparbanker utbetala vissa belopp vid anfordran. För att sparbankerna skola kunna möta de krav, som sålunda kunna uppkomma från insättarnas sida, hava de i 26 § sparbankslagen meddelade bestämmelserna angående utlåningen byggts på principen att av sparbankerna utlämnade krediter i allmänhet skola vara uppsägbara. Sålunda stadgas i fjärde stycket av sistnämnda paragraf att, om lån, för vilket icke kommun eller dylik samfällighet är i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman ansvarig, icke är ställt att betalas inom tre månader eller, där fråga är om lån, för vilket säkerheten utgöres av inteckning i fast egendom, inom sex månader, sparbanken skall förbehålla sig rätt att uppsäga lånet till återbetalning senast inom tid, som nyss för varje fall sagts.

Nu anförda bestämmelser äro, liksom stadgandena i 26 § i övrigt, i huvudsak hämtade från 1920 års sakkunnigas förslag till lag om sparbanker. Med utgångspunkt från att dithills gällande bestämmelser om uppsägningstid för lån allenast hade avseende å borgenskrediter hänvisade nämnda sakkunniga till att någon tvekan icke kunde råda om olämpligheten av att ställa lån mot säkerhet i aktier på lång tid eller på betalning efter lång uppsägningstid. Att detta dock icke i sparbankslagen förbjudits, funno de sak-

kunniga bero därpå, att man vid tillkomsten av 1892 års sparbankslag icke alls beaktat denna då mindre vanliga låneform. Men även i fråga om lån mot säkerhet av in-teckning i fast egendom gällde enligt de sakkunnigas mening, om ock icke i samma grad som i fråga om aktielån, att sparbankerna borde förpliktas att tillse, att lånen icke bleve fasta. Av förarbetena till sparbankslagen framgår ej, huruvida det här ovan omförmälda förbudet att binda lån varit avsett att innefatta även hinder för sparbank att i någon form binda allenast räntan för lån.

Om ett lån bindes för en längre tid, är detta av naturliga skäl ägnat att påverka värdesättningen av lånet ur såväl likviditets- som soliditets- och räntabilitetssynpunkt. De sakkunniga vilja i det följande återkomma till de betänkligheter, som en bindning av lån ur dessa synpunkter kan föranleda.

I detta sammanhang torde finnas skäl att något beröra de förhållanden, som möjliggöra för hypoteksinrättningarna att för lång tid binda av dem utlämnade in-teckningslån. Under det att sparbankernas medelanskaffning grundas på uppsägbara insättningar från allmänheten, upplåna hypoteksinrättningarna som regel sina medel mot obligationer. Härvid gäller i allmänhet, att återbetalningsvillkoren för obligationerna äro förenliga med de villkor, som i fråga om återbetalningssätt gälla för hypoteksinrättningarnas låntagare. Dessa senare äga rätt att, sedan ett lån varit utelöpande under tio år, uppsäga lånet till betalning. På samma sätt förbehålla sig hypoteksinrättningarna gentemot sina långgivare rätt att uppsäga obligationslån efter tio år. Däremot är i allmänhet icke någon konverteringsrätt tillerkänd obligationsinnehavarna.

Hypoteksinrättningarna behöva sålunda i motsats till sparbankerna icke riskera, att deras långgivare fordra återbetalning av lån vid annan tidpunkt än då de själva hava möjlighet att draga in lån från sina låntagare. Då räntan såväl å utlåningen som å obligationsupplåningen är bunden för samma tid som själva lånen, kan en bindning av lån tydligen icke heller ur räntabilitetssynpunkt innebära samma risker för hypoteksinrättningarna som för sparbankerna.

Emellertid förefinnes för hypoteksinrättningarna uppenbarligen den risken, att värdet av belånad fastighet av en eller annan anledning reduceras. För att även trygga sig mot denna risk pläga hypoteksinrättningarna, i enlighet med bestämmelserna i de för deras verksamhet gällande författningarna, förbehålla sig rätt till uppsägning för den händelse dylik värdeminskning skulle inträffa. Sålunda stadgas i § 11 av förordningen den 17 maj 1935 angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet, att om belånad fastighet genom vanvård eller annorledes under lånetiden minskats i värde, så att panten icke anses innebära betryggande säkerhet, den långgivande föreningens styrelse äger, därest gäldenären ej lämnar nöjaktig fyllnadssäkerhet, uppsäga lånet att helt eller delvis inbetalas efter ett år eller, om sådant med hänsyn till föreliggande omständigheter prövas erforderligt, tidigare. Det tillägges, att nedsättning av fastighets taxeringsvärde icke en-

sam för sig skall anses såsom tillräcklig grund för uppsägning. Liknande bestämmelser äro meddelade med avseende å lanthypoteksföreningars och bostadskreditföreningars kreditgivning.

Framställning av svenska sparbanksföreningens styrelse rörande rätt för sparbankerna att utlämna bundna inteckningslån. Uttalanden av 1934 års fastighetskreditsakkunniga och sparbanksinspektionen. I skrivelse till Konungen den 22 juni 1935 har *styrelsen för svenska sparbanksföreningen* hemställt, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsamt utredning av spörsmålet om rätt för sparbankerna att utlämna bundna lån mot säkerhet av fastighetsin-teckning. Till stöd för framställningen har bland annat anförts följande:

Erfarenheten hade visat, att förbudet mot bindning av in-teckningslån vållat vissa sparbanker allvarsamma olägenheter. Under trycket av de senaste årens kapitalöverskott och exceptionellt låga ränteläge hade nämligen vissa sparbanker, och detta gällde i all synnerhet rikets största sparbank, Stockholms stads sparbank, kommit i det läget att inom en mycket kort tidsperiod avsevärd del av deras in-teckningsportföljer — för Stockholms stads sparbank enligt dess senaste styrelsebe-rättelse 48 miljoner kronor — uppsagts till betalning, medan det mött utomordentliga svårigheter att i konkurrens med försäkringsinrättningar m. fl., vilka kunde erbjuda för längre tid bunden utlåning, över huvud placera de lösgjorda medlen. Det vore givetvis de bättre in-teckningslånen som i första hand uppsades. Dessa kunde icke eller i varje fall mycket sällan ersättas med lika goda fastighetshypotek. Vid nyutlåning mot dylika hypotek — i den mån sådan över huvud vore möjlig — tvingades sparbankerna att bestämma belåningsgränsen högre än förut varit vanligt. För att behålla äldre lån nödgades sparbankerna jämväl medge tilläggs-lån, varigenom belåningsgränsen höjdes. Ofta hade också sparbankerna i dylika fall nödgats anlita utvägen att förbinda sig att icke begagna sin uppsägningsrätt för räntehöjning, en form som för låntagarna innebure en fördel, om ock ej likvärdig med den helt bundna utlåningen, men som ur sparbankernas synpunkt ofta hade samma olägenheter som den helt bundna utlåningen men obetydliga fördelar framför denna. På grund av svårigheter av dessa eller liknande slag hade i själva verket sparbankerna i betydande utsträckning tvingats att, oavsett om detta ur andra synpunkter vore lämpligt eller ej, öka sina innehav av obligationer, nästan undantagslöst mycket långfristiga och vanligen beredande en avsevärt sämre för-räntning av de placerade medlen än den, som skulle kunnat erhållas vid utläm-nande av bundna fastighetslån.

Sannolikheten talade för att, om ej sparbankslagstiftningen innefattade förbud mot bindning av fastighetslån, beträffande åtminstone vissa större stadssparbanker en del av in-teckningsportföljen skulle under gångna år successivt bundits, så att någon del av de mot in-teckning utlämnade lånen skulle varje år förfallit till betalning. Härigenom skulle den situation förebyggts, som nu vållat vissa sparbanker så stora svårigheter. Då bindning av in-teckningslån i viss utsträckning syntes kunna utan olägenhet medgivas sparbankerna, borde därför enligt styrelsens för Svenska sparbanksföreningen mening sparbankslagstiftningen ändras i sådan riktning att det kategoriska förbudet mot bindning borttoges. Då det måste anses vara ett bestämt önskemål, att sparbankerna fortfarande såsom hittills skulle kunna uppträda som primärlånggivare på fastighetsmarknaden, vore det jämväl betydelsefullt, att de kunde i nuvarande läge, i den mån deras ställning i övrigt tillåte det, deltaga vid till-handagandet med lån mot dylika säkerheter, varför det enligt styrelsens mening vore av vikt, att sådan lagstiftning utan uppskov komme till stånd.

Vid bedömning av frågan om lämpligheten att placera sparbanksmedel i bundna in-teckningslån syntes tre huvudsynpunkter böra anläggas: 1) huruvida placeringen kunde beräknas under bindningstiden erbjuda tillräcklig säkerhet, 2) huruvida den kunde beräknas under bindningstiden giva tillräcklig avkastning för att förslå till inlåningsränta och dessutom erbjuda tillräcklig marginal för omkostnader samt 3) huruvida placeringen fyllde skäligen krav ur likviditetssynpunkt.

1) Om den i in-teckningslån bundna placeringen kunde anses erbjuda tillräcklig säkerhet, berodde givetvis dels på lånets storlek i förhållande till den in-tecknade fastighetens värde, dels på bindningstiden. Anledning finnes att antaga, att, om fråga vore om sådan in-teckning, för vilken enligt 25 § sparbankslagen ej erfordrades särskild fondtäckning, placeringen ur säkerhetssynpunkt skulle vara fullt tillfredsställande, därest den ej avsåge längre bindningstid än 10 eller högst 15 år — den längsta bindningstid, som styrelsen ansåge böra ifrågakomma. Med denna högsta bindningstid syntes en utlåning åtminstone intill 60 procent av fastighetsvärdet kunna utan olägenhet bindas, därest villkoren i 25 § i övrigt vore uppfyllda. Då andra kreditinrättningar i stor utsträckning erbjöde bundna lån intill 60 à 70 procent av fastighetsvärdet, vore det av stor betydelse för sparbankerna, att bindningsgränsen ej heller sattes lägre.

2) Frågan huruvida den i in-teckningslån bundna placeringen i tidernas längd erbjöde tillräcklig ränta, vore ett spörsmål analogt med det, som uppställdes sig i fråga om obligationer och bundna kommunlån. Ur den förevarande synpunkten torde de bundna in-teckningslånen i själva verket vara att i allmänhet föredraga framför de båda senare slagen av placeringar, då bindningen vanligen kunde ske till högre ränta än den effektiva ränta, vartill fullgoda obligationer med lika kort löptid vid bindningstillfället kunde förvärfas. Det syntes emellertid böra fordras, att om in-teckningslån bundes på sådant sätt, att de över huvud ej kunde uppsägas förrän efter ett visst antal år, de omedelbart nedskreves till sådant belopp, att avkastningen på detta utgjorde en tillräcklig förräntning under ändrade konjunk-turer, som kunde vara att räkna med. Det kunde vara vanskligt att bestämma, till vilken räntefot sådan nedskrivning måste minst krävas; möjligen kunde det an-komma på Kungl. Maj:t att, efter riksbanksfullmäktiges och sparbanksinspektionens samt styrelsens för Svenska sparbanksföreningen hörande, årligen bestämma denna räntefot. En annan möjlighet vore att fastställa räntefoten med beaktande av spar-bankernas medelinlåningsränta under viss förfluten tidsperiod, eventuellt till sådan medelinlåningsränta med tillägg av omkring $\frac{1}{4}$ procent för omkostnader. Hade räntefoten bestämts, erbjöde det inga större tekniska svårigheter att med tillhjälp av tillgängliga tabeller exakt uträkna det nuvärde, till vilket nedskrivning borde ske. Enligt styrelsens förmenande borde emellertid en enkel schablonartad regel kunna tillämpas, exempelvis så att vid en tioårig bindningstid nedskrivning från en räntefot, som med en procent understeg den efter vilken det nedskrivna värdet borde beräknas, skedde med 8 procent av lånebeloppet, motsvarande för varje åter-stående år av bindningstiden 0,8 procent av detta belopp. Därest nedskrivningen skulle motsvara en ökning av räntefoten med mer eller mindre än en procent, skulle nedskrivningen göras i motsvarande proportion starkare eller svagare. En bindning under åtta år av ett in-teckningslån, som löpte med 3 procent ränta, till en räntefot av $4\frac{1}{4}$ procent skulle alltså kräva en nedskrivning av $8 \times 0,8 \times 1\frac{1}{4} = 8$ procent. En jämförelse med i detalj kalkylerade siffror visade, att en nedskrivning efter dylik grund erbjöde tillräcklig noggrannhet. Om bindningstiden icke överstege 5 år, bleve olägenheterna med bindningen mindre och syntes kravet på nedskrivning kunna göras relativt mildare, då anledningen att räkna med en var-aktig högre räntefot givetvis vore mycket större under en tioårsperiod än under en femårsperiod. En nedskrivning av 0,6 procent för varje år återstående bind-ningstid och varje hel procent av den räntefot nedskrivningen skulle avse syntes fullt tillräcklig, om den återstående bindningstiden understeg 5 år. Utsträcktes å

andra sidan bindningstiden till 15 år, syntes en nedskrivning av 1 procent per år och hel procent räntefot böra krävas. Vore det fråga om amorteringslån, kunde räknas med mindre nedskrivning än för stående lån.

Styrelsen hade med det anförda velat påvisa, dels att hänsyn till den tillräckliga förräntningen av sparbanks medel ej syntes innebära något vägande skäl mot bindning, lika litet som sådana hänsyn ansetts utgöra ett vägande skäl mot förvärv av lågprocentiga, långfristiga obligationer, dels att en nedskrivning ej behöfde erbjuda större tekniska svårigheter. Problemet vore dock givetvis ej uttömt med dessa antydningar. Exempelvis torde spørsmålet om lånens successiva återförande till pari böra bliva föremål för lagföreskrifter, även om det skulle visa sig lämpligt att i sådant avseende medgiva sparbankerna viss frihet att ej verkställa uppskrivning i så snabb takt, som enligt matematiska grunder kunde synas naturlig.

3) Att bundna in-teckningslån ej vore i likviditetsavseende jämförbara med obligationer och vissa kommunlån eller med obundna in-teckningslån vore uppenbart. En viss möjlighet till återbelåning av sådana lån torde dock finnas, och otänkbart förefölle ej, att i en framtid någon anordning kunde komma till stånd, varigenom sådana återbelåning kunde göras lättare. För närvarande syntes emellertid ej böra räknas med möjligheten av sådan återbelåning, utan borde det tillses, att, endast om sparbank i andra placeringar hade klart likvida tillgångar i tillräcklig utsträckning, bindning av fastighetslån borde ifrågakomma. Sparbankerna vore ofta av den storlek och struktur, att även vid de starkaste påfrestningar en mycket stor del av deras tillgångar kunde antagas bliva oberörd. Styrelsen hade trots sig kunna finna en alldeles tillfredsställande garanti för att likviditetskravet ej i någon mån åsidosattes, om de bundna lånen ej finge överstiga det belopp, som en sparbank kunde redovisa såsom kassareserv enligt 29 § sparbankslagen. I stort sett innebure detta, att en sparbank med stort obligationsinnehav kunde binda mer än en sparbank med litet obligationsinnehav. Dessutom syntes man av skäl, som delvis låge på ett annat plan än likviditetens och sammanhängande därmed att en sparbanks placeringar ej borde vara alltför ensidiga, kunna uppställa det kravet, att dock aldrig mer än viss bråkdel, förslagsvis en fjärdedel, av en sparbanks inlåning borde få redovisas i bundna in-teckningslån.

I det förevarande sammanhanget uppställde sig emellertid ännu tvenne huvudfrågor, dels huruvida bundna kommunlån skulle inräknas i det belopp, för vilket bindning tillåtes, dels i vad mån det skulle vara tillåtet att för nedskrivning av bundna lån företaga uppskrivning av andra tillgångar, främst obligationer.

Vad de bundna kommunlånen anginge kunde man enligt styrelsens mening ej bortse från, att även för dem förelåge behov av nedskrivning, om de löpte med låg ränta. Den spärr för omfattningen av bunden utlåning mot in-teckningssäkerhet, som enligt styrelsens ovan tillkännagivna mening syntes böra stadgas, hänförde sig emellertid ej till frågan om mötande av olika räntekonjunktioner utan till likviditetskravet. Bland de bundna kommunlånen torde, om dylika hos en sparbank förekomme till större belopp, regelmässigt finnas sådana, som i avseende å likviditet fyllde olika fordringar. Vissa större städers reverslån syntes, om de vore fördelade å ej alltför stora reverser, kunna sägas i avseende å likviditet stå ganska nära förstklassiga obligationer, medan mindre kommuners lån ofta torde få anses mindre likvida. Styrelsen vore av den uppfattningen, att då sålunda de mera likvida och de mindre likvida kommunlånen kunde antagas i allmänhet kompensera varandra, de bundna kommunlånen lämpligen kunde lämnas helt utanför det spörsmål om bestämmande av en spärr för den bundna utlåningen, varom nu vore fråga.

Frågan i vad mån uppskrivning av övriga tillgångar borde medgivas för att kompensera nedskrivning av bundna in-teckningslån syntes lämpligen kunna så besvaras, att dylik uppskrivning ej finge ske efter en räntefot, som understege den, enligt vilken nedskrivningen av de bundna lånen skulle lägst beräknas. En större uppskrivning torde eljest i fråga om obligationer vara möjlig enligt 33 § spar-

bankslagen. Ansåges det påkallat att i detta avseende iakttaga särskild försiktighet, kunde man till och med kräva någon marginal mellan räntefoten för uppskrivning och räntefoten för nedskrivning, kanske 0·3 eller möjligen rent av 0·5 procent. Huruvida detta borde ske eller ej, sammanhängde givetvis med huru stränga krav man uppställde vid bestämmande av räntefoten för nedskrivning av de bundna obligationerna. Självklart syntes vara, att en uppskrivning över pari aldrig borde tillåtas.

Styrelsen ville i detta sammanhang fästa uppmärksamheten därå, att gällande regler för värdering av obligationer enligt 33 § sparbankslagen vid det nu rådande ränteläget ej medförde tillräcklig garanti i avseende å den politik, som sparbankerna borde iakttaga beträffande förvärv av obligationer. Förvärv av obligation utan omedelbar betydande nedskrivning syntes under rådande räntekonjunkturen i regel ej böra förekomma i sparbankernas verksamhet. Under förarbetena till nu gällande sparbankslag hade svenska sparbanksföreningens styrelse förordat en regel, att sparbank tillhöriga obligationer icke skulle få upptagas till högre värde än att avkastningen av desamma minst utginge efter en räntesats, motsvarande medeltalet av inlåningsräntan i rikets samtliga sparbanker under de tio sista år, för vilka officiell statistik funnes utkommen i tryck, med tillägg av tre fjärdedels procent för förvaltningskostnader och skälig vinstmarginal. Det rådde enligt styrelsens förmenande intet tvivel, att, om en dylik regel antagits, detta i nuvarande situation för många sparbanker varit lämpligt. En verkan i gynnsam riktning beträffande värdering av obligationer syntes vara att förvänta, om den särskilda framställning om ändring eller förtydligande av skattelagstiftningen vunne bifall, som styrelsen samtidigt avlät. Styrelsen ville emellertid ifrågasätta, huruvida ej klokheten bjöde att vidtaga vissa ändringar även i 33 § sparbankslagen beträffande obligationers värdering. I nu berörda framställning rörande beskattningsspörsmålet hemställde styrelsen tillika om sådan avfattning av lagstiftningen rörande värdering av bundna inlåningslån, att här ovan ifrågasatta nedskrivningar bleve klart tillåtliga jämväl i beskattningsavseende. Enligt styrelsens förmenande kunde det ej av sparbanker krävas, att nedskrivning å bundna placeringar skulle äga rum, om den verkställda värderingen av dem frånginges vid taxeringarna.

Slutligen har styrelsen förklarat sig vara fullt medveten om att genomförandet i lagstiftningsväg av de här skisserade synpunkterna kunde möta svårigheter och har styrelsen funnit det ej vara uteslutet, att i ett eller annat avseende lämpligare utvägar skulle stå att finna. Men styrelsen hade ej velat underlåta att framlägga ett positivt utkast i förhoppning att genom detsamma kunna bidra till lösningen av en för sparbanksväsendet mycket betydelsefull fråga.

Frågan om rätt för sparbankerna att utlämna bundna eller räntebundna lån har även varit föremål för uppmärksamhet hos de särskilda sakkunniga, 1934 års fastighetskreditsakkunniga, vilka enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 juli 1934 haft att verkställa utredning rörande frågan om möjligheterna att åstadkomma förbättrade villkor för den primära fastighetskrediten. Dessa sakkunniga hava i ett den 27 juli 1935 avgivet betänkande med vissa synpunkter och förslag i fråga om den primära fastighetskrediten uttalat som sin mening, att, oavsett vad som ur sparbanksväsendets synpunkt kunde erinras gentemot en bindning av utlåningsräntorna å inlåningslån, stora betänkligheter häremot gjorde sig gällande ur mera allmänna synpunkter. De sakkunniga hava härom bland annat anfört följande:

Hypoteksinstitutionerna anskaffade de för rörelsen erforderliga medlen genom upplåning på lång sikt, och från dessa institutioners sida kunde därför erbjudas

långfristiga lån med maximerad ränta och med i övrigt fasta återbetalnings- och andra villkor. Däremot grundades sparbankernas liksom affärsbankernas verksamhet till största delen på kortfristig inlåning och upplåning, och dessa kreditinrättningar kunde med hänsyn härtill icke erbjuda samma trygghet beträffande krediternas varaktighet som hypoteksföreningarna. Enligt de sakkunnigas mening kunde visserligen en sund konkurrens på kreditväsendets liksom på andra områden i och för sig icke vara annat än nyttig. Detta borde likväl icke innebära, att de olika kreditinstitutionerna borde få överskrida de naturliga verksamhetsområden, som grunderna för deras medelanskaffning samt deras organisatoriska och övriga förutsättningar anvisade åt dem. Räntebindningen syntes hava tillgripits under trycket av en onormalt riklig tillgång hos sparbankerna på oplacerade medel, varvid väl en önskan att utnyttja den högre räntan å långa krediter jämväl spelat in. Enligt de sakkunnigas mening borde det vara ett önskemål, att inträdande variationer i ränteläget icke mer än nödigt föranledde rubbningar av de eljest tillämpade gränserna för de skilda kreditinstitutionernas verksamhet, även där någon risk kunde förefinnas för tillfällig nedgång i verksamhetens omslutning och i redovisade årsvinster. Liksom hypoteksföreningarna under tider av högt ränteläge borde inse det naturliga i att uppkommande kreditbehov tillgodosåges genom kortfristiga lån hos andra kreditanstalter och att rörelsens utveckling i någon mån avstannade, syntes sparbankerna vid ett lågt ränteläge icke böra motverka, att detta läge av låntagarna utnyttjades för tillgodosende av varaktiga kreditbehov genom bundna lån hos hypoteksföreningarna.

På grund av det nu anförda och då det beträffande krediter, som enligt sin natur kunde förväntas bliva varaktiga, enligt fastighetskreditsakkunnigas mening i längden syntes ställa sig mest förmånligt för låntagarna att anlita hypoteksinstitutionernas långfristiga kreditgivning, hade de sakkunniga icke varit främmande för tanken att föreslå sådan ändring i sparbankslagen, att det nuvarande förbudet mot att utlämna lån på längre tid utan förbehåll om uppsägningsrätt erhöles en avfattning, som omöjliggjorde att uppsägningsrätten begränsades genom några som helst villkor. Emellertid hade de sakkunniga erfarit, att sparbanksföreningens styrelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om skyndsamt utredning av spörsmålet om rätt för sparbankerna att utlämna bundna lån mot säkerhet av fastighetsinteckning och till 1936 års riksdag framlägga förslag om sådan ändring av sparbankslagstiftningen, som av utredningen föranleddes. Med hänsyn till att sålunda särskild utredning av förevarande fråga kunde komma till stånd inom den närmaste framtiden hade de sakkunniga icke funnit lämpligt att framlägga något författningsförslag i ämnet utan velat inskränka sig till här i korthet framförda synpunkter.

En ledamot av fastighetskreditsakkunniga, sparbanksdirektören B. J. S. Linderoth, avgav ett vid betänkandet fogat särskilt yttrande, i vilket han bland annat uttalade: Då han hölle före, att överföring av primärlån från sparbanker till hypoteksföreningar icke kunde anses eftersträfvansvärd ur allmänna synpunkter, kunde han icke dela de betänkligheter, som de sakkunniga ur sådana synpunkter förklarar sig hysa mot bindning av räntorna för inteckningslån i sparbanker. Sådan bindning avsåge regelmässigt kortare tid än bindningen av hypoteksföreningslånen. Den hade börjat komma till användning, när det visat sig, att fastighetsägare, som ville binda sina primärlåneräntor, i många fall föredroge sådan kortare bindningstid, exempelvis 5 eller 10 år, framför den långa bindningstiden hos hypoteksföreningarna, bland annat därför att den förra kunde erhållas till lägre ränta än den senare. Tydligt vore, att frågan i vilken utsträckning och på vilka villkor

i övrigt det med hänsyn till sparbanksväsendets soliditet och likviditet kunde vara tillrådligt, att bundna inteckningslån utlämnades av sparbank, tarvade utredning. Blev emellertid all den försiktighet, vartill dessa hänsyn kunde mana, iakttagen, syntes det endast kunna bliva till nytta, om för sådana fastighetsägare, som önskade i viss utsträckning bundna primärlån men som icke funne de av hypoteksinstitutionerna erbjudna låneformerna lämpliga, möjlighet hölles öppen att få lånen bundna i sparbank på villkor, som de ansåge vara bättre förenliga med sina intressen.

I utlåtande den 31 augusti 1935 över sparbanksföreningens framställning har *sparbanksinspektionen* anfört bland annat följande:

Sparbankerna vore i första hand de mindre spararnas banker. I denna egenkap vägleddes de av en strävan att bereda sina insättare en så hög och jämn avkastning som möjligt. Möjligheterna att intjäna denna avkastning hade under de senaste åren blivit mera begränsade. För samtliga banker hade rått en mycket riklig tillgång på rörelsemedel. Räntesatserna hade varit sjunkande, och det hade mött svårigheter att göra de influtna medlen fruktbarande. För en eller annan sparbank hade svårigheterna måhända blivit större än de behövt vara, när man av förut anförda skäl endast motvilligt följt med på räntesänkningens väg. I ett sådant läge som det nu antyddas inriktades naturligt nog vederbörande kreditinstituts strävanden på att öka utlåningsmöjligheterna. I framställningen omförmdes, att sparbankerna genom att binda räntan å inteckningslån sökt förskaffa sig en bättre ställning i konkurrensen om dylika lån. Enligt inspektionens mening vore det sannolikt riktigt, att rätten att utgiva bundna inteckningslån skulle stärka sparbankernas ställning i konkurrensen med andra kreditinstitut. Betydelsen för sparbankerna av denna utlåningsfråga borde dock icke överskattas. Även i det nuvarande läget kunde man peka på sparbanker, där rörelsemedlen visat sig otillräckliga, så att dessa fått förstärkas genom tillfällig upplåning. Sparbankerna hade tidigare rätt sig väl i konkurrensen, och de nuvarande svårigheterna syntes delvis bero därpå, att man inom ganska vida sparbankskretsar trodde på en snabb förskjutning uppåt av räntenivån. Man ville därför icke binda medlen i de placeringar, som stode till buds.

Givetvis kunde mot förslaget att sparbankerna skulle äga utgiva bundna inteckningslån den principiella invändningen göras, att sparbankerna, som upplånade medel på kort tid, ej borde lämna långfristiga lån. Inspektionen ansåge emellertid, att denna invändning skulle väsentligt förlora i vikt, därest man genom restriktiva bestämmelser begränsade den ifrågasatta utlåningrörelsen.

Sparbanksinspektionen ville vidare erinra om att den primära fastighetskrediten nyligen varit föremål för behandling av 1934 års fastighetskreditsakkunniga. Av de i betänkandet lämnade uppgifterna hade sparbanksinspektionen funnit framgå, att därest rätt att utlämna bundna lån medgäves sparbankerna, detta sannolikt skulle medföra intrång på hypoteksföreningarnas rörelse. Vad anginge de av fastighetskreditsakkunnigas majoritet åberopade skälen mot sparbankernas önskemål att få utlämna bundna inteckningslån erinrade inspektionen om att dessa skäl bland annat vore, dels att de olika kreditinstitutionerna icke borde få överskrida de naturliga verksamhetsområden, som grunderna för deras medelsanskaffning samt deras organisatoriska och övriga förutsättningar anvisade åt dem, dels även att det beträffande krediter, som enligt sin natur kunde förväntas bliva varaktiga, i längden syntes ställa sig mest förmånligt för låntagarna att anlita hypoteksinstitutionernas långfristiga kreditgivning. Mot det första av dessa argument torde kunna invändas, att fastighetskreditsakkunniga syntes underskatta sparbankernas förutsättningar att handhava en lånerörelse, bestående av bundna fastighetslån, utlämnade på

relativt kort tid. Gentemot den av de sakkunnigas majoritet hävdade uppfattningen i fråga om fördelarna för låntagarna att anlita hypoteksinstitutionernas långfristiga kreditgivning ville inspektionen framhålla, att hypoteksföreningarna erhöle sina medel genom upplåning på obligationsmarknaden, där räntan i regel låge högre än den ränta å insättningar, som sparbankerna betalade för sina rörelsemedel, och att det därför icke vore uteslutet, att ifrågavarande låntagare kunde komma i åtnjutande av billigare kredit, därest rätt att utlämna fasta inteckningslån medgäves sparbankerna. Möjligen skulle en dylik utlåningsrörelse i sparbankerna enligt inspektionens mening även hava en uppgift att fylla såsom en lojal konkurrens till den av hypoteksföreningarna bedrivna verksamheten.

Ehuru sparbanksinspektionen sålunda i berörda avseenden icke kunde dela de sakkunnigas uppfattning skulle inspektionen dock ställa sig tveksam till önskvärdheten av den av styrelsen för svenska sparbanksföreningen begärda utredningen, därest densamma skulle begränsas till frågan om sparbanks rätt att utlämna bundna inteckningslån. Det vore emellertid enligt sparbanksinspektionens mening synnerligen påkallat, att en utredning komme till stånd såväl vad beträffade sparbankernas lånerörelse — varvid sparbankernas medelplacering och likviditet i allmänhet borde bliva föremål för granskning — som ock vissa andra sparbanksfrågor.

Uppgifter från sparbankerna till belysande av frågan om bindning av lån.

På begäran av de sakkunniga har sparbanksinspektionen införskaffat en del uppgifter från sparbankerna rörande vissa för utredningsarbetet betydelsefulla förhållanden. Uppgifterna avse i följande tre frågeformulär angivna spörsmål:

formulär I: sammanställning över dels utlämnade dels beviljade men icke utlämnade lån till kommun eller mot borgen av kommun, för vilka sparbanken icke förbehållit sig rätt att uppsäga lånet till återbetalning inom sex månader eller kortare tid eller för vilka räntan i någon form bundits för längre tid än nu sagts och sparbanken förklarat sig icke ämna för ränteförhöjning begagna sin uppsägningsrätt,

formulär II: sammanställning över dels utlämnade dels beviljade men icke utlämnade lån — andra än lån till kommun eller mot borgen av kommun — beträffande vilka sparbanken förklarat sig icke ämna för ränteförhöjning begagna sin uppsägningsrätt; samt

formulär III: uppgifter berörande frågan om bindning av inteckningslån m. m.

Uppgifterna hava i allmänhet avsett den 31 oktober 1935.

Formulären I och II hava utsänts till landets samtliga sparbanker. Där emot har formulär III tillställts endast omkring 150 sparbanker, av vilka övervägande antalet utgöres av sparbanker med en omslutning av 5 miljoner kronor eller däröver.

Samtliga uppgifter hava ställts till de sakkunnigas förfogande.

Av sparbankernas svar å formulär I framgår, att omkring 150 sparbanker innehava sådana bundna kommunlån, som åsyftas i detta formulär. Sammanlagt uppgå dessa kommunlån till ett belopp av i runt tal 165 miljoner kronor. De sparbanker, som utlämnat bundna kommunlån, företräda växlande storleksgrupper, i det att såväl de största sparbankerna som

medelstora och mindre sparbanker innehava dylika lån. Lånens belopp variera såväl efter de långivande sparbankernas som efter de låntagande kommunernas storlek. För de flesta sparbanker spela ifrågavarande lån en jämförelsevis underordnad roll i förhållande till sparbankernas medelplaceringar i övrigt. Emellertid finnas undantag från denna regel. Sålunda uppgår sammanlagda beloppet av bundna kommunlån för 2 sparbanker till icke mindre än 25 procent och för 4—5 andra sparbanker till mellan 15 och 20 procent av förvaltade medel. För ett 10-tal sparbanker utgör motsvarande siffra mellan 10 och 15 procent, medan återstående sparbanker innehava bundna kommunlån endast i mindre omfattning. För omkring 10 sparbanker — bland vilka ingå samtliga de, vilkas bundna kommunlån överstiga 15 procent av förvaltade medel — motsvara nämnda lån mer än en och en halv gånger respektive sparbankers fonder.

Formulär II avser s. k. räntebundna lån, andra än kommunlån. Härmed åsyftas sådana lån, beträffande vilka den långivande sparbanken visserligen till åttlydnad av bestämmelserna i 26 § sparbankslagen förbehållit sig uppsägningsrätt inom viss tid men samtidigt förklarat sig icke för ränteförhöjning ämna begagna sig av denna rätt. Av uppgifterna kan utläsas att 23 sparbanker hava utlämnat lån under nu angivna villkor. Lånens sammanlagda belopp utgör ungefär 63 miljoner kronor, av vilka omkring 30 miljoner kronor utlämnats av en enda sparbank. De sparbanker, som utlämnat ifrågavarande lån, tillhöra i regel de högre storleksgrupperna, i det att om slutningen för 2 av dessa sparbanker utgör mer än 100 miljoner kronor, för 5 mellan 50 och 100 miljoner kronor, för 8 mellan 20 och 50 miljoner kronor och för 8 mindre än 20 miljoner kronor dock lägst 5 miljoner kronor.

Nu ifrågavarande lån äro i allmänhet av ännu mindre omfattning i förhållande till vederbörande sparbanks övriga medelplaceringar, än vad fallet är beträffande bundna kommunlån. Endast i fråga om 2 sparbanker uppgå de räntebundna inteckningslånen till mellan 10 och 15 procent av förvaltade medel, under det att motsvarande siffra för 5 sparbanker uppgår till mellan 5 och 10 procent och för övriga understiger 5 procent. De här avsedda lånen uppgå i allmänhet icke till lika stora belopp som respektive sparbankers fonder. För en sparbank överstiga dessa lån emellertid en och en halv gånger fonderna.

Om alla bundna eller räntebundna lån, alltså såväl kommun- som andra lån, sammanräknas, erhållas i vissa fall betydande siffror. Sålunda uppgå dessa lån för en sparbank till icke mindre än 36 procent och för en annan sparbank till 21 procent av förvaltade medel. För förstnämnda sparbank uppgå ifrågavarande lån till närmare fem gånger sparbankens fonder.

De räntebundna lånen, bortsett från kommunlånen, äro nästan genomgående utlämnade mot inteckning i stadsfastigheter. Dock förekomma även dylika lån, som äro säkerställda genom inteckningar i jordbruksfastigheter. Jämväl inteckningar i industrifastigheter förekomma såsom säkerhet för bundna lån. I ett eller annat fall utgöres hypoteket av annat än realsäkerhet.

Enligt formulär III hava lämnats vissa sifferuppgifter och sakliga upplysningar i övrigt beträffande bindning av in-teckningslån ävensom en del om-dömen rörande förhållanden, som äro av intresse för bedömande av frågor, sammanhängande med de sakkunnigas arbete.

Till en början upptager formuläret en fråga, huruvida det nu gällande förbudet mot bindning av in-teckningslån vållat den tillfrågade sparbanken olägenhet genom svårighet att placera medel i nya in-teckningslån eller genom uppsägning och eventuellt inbetalning av äldre lån för omplacering. Denna fråga har besvarats jakande av omkring 50 sparbanker och nekande av omkring 95 sparbanker. Återstående tillfrågade sparbanker hava icke lämnat något klart besked i förevarande hänseende. Till nu berörda fråga anknyta sig vissa uppgifter angående den omfattning, vari förbudet mot bindning av lån föranlett uppsägning och inbetalning i och för omplacering av lån. De uppgivna beloppen äro för vissa sparbanker mycket betydande. Det får emellertid icke förbises, att det ofta är vanskligt att med säkerhet avgöra, vilka omständigheter som föranlett låntagarna att söka kredit på annat håll, och att orsakerna härtill kunnat vara andra än de av sparbankerna antagna. Särskilt i sådana fall, där samtliga låneinbetalningar förmodats vara föranledda av förbudet mot bindning, få därför de anförda siffrorna läsas med en viss försiktighet. Att märka är vidare, att av de lämnade uppgifterna framgår, att inbetalningarna av lån i allmänhet väl täckas av nytillkomna lån. I en del fall synas emellertid betydande svårigheter hava visat sig att för återbetalade medel finna nya placeringstillfällen.

Nästa fråga i formulär III avser, huruvida sparbankerna till följd av placeringssvårigheter tvingats att beträffande nya lån mot säkerhet i fastighetsin-teckning höja belåningsgränsen eller, för att få behålla äldre sådana lån, medgiva höjning av desamma eller ock lämna tilläggs-lån, varigenom belåningsgränsen höjts. Denna fråga har av övervägande antalet sparbanker besvarats nekande. Där en höjning av belåningsgränsen skett, i så fall vanligen från 50 till 60 procent av belånad egendoms taxeringsvärde, kan därav icke alltid med säkerhet slutas, att höjningen haft något samband med förbudet mot bindning av lån.

Vidare har den frågan ställts, huruvida under tiden från och med 1933 års ingång till och med den 31 oktober 1935 placering skett i obligationer i större omfattning än under normala förhållanden. Även denna fråga har av flertalet sparbanker besvarats nekande. I en del fall, då obligationer förvärvats i mera betydande omfattning, har detta uppgivits vara föranlett av förbudet mot bindning av lån.

I formulär III har ytterligare framställts en fråga huruvida för placering av medel under nyssnämnda tidrymd förskjutning skett i utlåningsrörelsen i form av ökad utlåning mot säkerheter, som tidigare icke alls eller icke i motsvarande utsträckning godtagits i banken (t. ex. mot livförsäkringsbrev, premieobligationer, borgen) eller med avseende å låneformer eller på annat sätt. Svaren å denna fråga synas icke giva vid handen, att någon förskjut-

ning skett av sådan räckvidd, att bedömandet av behovet av rätt till bindning av lån kan påverkas härav.

I den mån äldre lån blivit till följd av förbudet mot bindning återbetalade till sparbankerna, har det uppenbarligen kunnat inträffa, att därav betingad omplacering medfört en försämring av medlens förräntning. En i formulär III upptagen fråga huruvida till följd av sådana omplaceringar en försämring i förräntningen gjort sig gällande under räkenskapsåren 1933 eller 1934 eller under januari—oktober månader 1935, har besvarats med ett 40-tal ja och ett 70-tal nej. Såsom naturligt är, synes i många fall tvekan hava rätt, huruvida inträffad försämring av förräntningen huvudsakligen kan tillskrivas förbudet mot bindning av lån eller betingats av nedgången i den allmänna räntenivån.

Med avseende å de sparbanker, vilka gentemot vissa låntagare förklarat sig icke ämna för ränteförhöjning begagna sin uppsägningsrätt, har framställts frågan vilka motiv som varit avgörande för en dylik åtgärd. Svaret å denna fråga kan för så gott som alla sparbanker sammanfattas sålunda, att förbehåll av nyss angivna innebörd tillgripits för att i konkurrensen med hypoteksinrättningar, försäkringsföretag och andra institutioner, som erbjuda långfristig kredit, försvara sparbankernas låneportföljer.

Slutligen har i formulär III även riktats den frågan till sparbankerna, om det anses vara önskvärt, att rätt att utlämna bundna inteckningslån beredes sparbank och i så fall efter vilka grunder.

Denna fråga har besvarats jakande av omkring 65 sparbanker och nekande av ungefär lika många sparbanker. Övriga tillfrågade sparbanker hava uttalat tvekan eller underlåtit att svara.

Bland de sparbanker, vilka med ja besvarat frågan om önskvärdheten av att rätt beredes sparbankerna att utlämna bundna inteckningslån, märkas till en början Stockholms stads sparbank och Stockholms läns sparbank. Dessa hava i ett gemensamt yttrande, under åberopande av sparbanksföreningens skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet, bland annat anfört följande:

Sedan gammalt hade det varit sparbankerna medgivet att åt de av spararna insatta medlen bereda förräntning på det sätt, som för dessa varit förmånligast. Hinder hade följaktligen endast förelegat mot sådana placeringar, som ur en eller annan synpunkt ansetts farliga för sparbankerna. I alldeles särskilt stor utsträckning hade sparbanksväsendet byggt på möjligheten att i primära fastighetsinteckningar placera en större del av de förvaltade medlen, och denna form av placeringar hade också — liksom förvärv av obligationer — av lagstiftaren särskilt gynnats. Denna placeringsforms vikt hade också framhållits i förarbetena till gällande sparbankslag. Några svårigheter att vid alla tider finna lämpliga varaktiga dylika placeringar utan bindning av lånen hade tidigare ej förmärkts. Från denna utgångspunkt hade 1920 års sparbankssakkunniga, som beaktat, att bundna inteckningslån under vissa omständigheter kunde vara en olämplig placeringsform, kunnat avgiva sitt förslag, enligt vilket sådana placeringar ej tillstades.

Någon egentlig olägenhet av nämnda förbud hade väl också knappast försports förrän i samband med den konjunktur av utomordentligt låg ränta, som de allra sista åren varit rådande. Men under denna konjunktur hade inträffat en hos ifråga-

varande båda sparbanker i huvudsak alldeles ny företeelse, nämligen att ett mycket stort antal fastighetsägare funnit med sin fördel förenligt att uppsäga sina gamla lån för att förskaffa sig bundna lån till den låga ränta, som nu stått till buds. I den konkurrens om dessa och andra lån, som sålunda yppat sig hade sparbanker ej kunnat deltaga på annat sätt än genom att ifrågasätta särskild låg ränta för ej bundna lån eller hänvisa till den möjlighet att medgiva räntebindning för viss tid, som stått sparbankerna till buds. I Stockholm hade denna konkurrens av naturliga skäl varit mera pressande än annorstädes. Försäkringsanstalter, hypoteksinsrättningar, fonder och enskilda placerare, vilka i första hand sökt placeringar i Stockholmsfastigheter, hade samtliga kunnat bjuda bundna lån till villkor, som på grund av nämnda konkurrens varit utomordentligt förmånliga för fastighetsägarna. Bland fastighetsägarna i Stockholm hade också rätt en allmän uppfattning, att det för dem vore en större fördel att binda sina lån vid dåvarande synnerligen låga ränta än att kunna draga fördel för tillfället av en än lägre ränta för obundna lån.

Det hade blivit sagt, att uppsägningarna kunnat mötas med en stark sänkning av räntan å obundna fastighetslån. Det vore uppenbart, att sparbankerna ej kunnat undgå att beakta denna möjlighet; sonderingar i sådan riktning hade ej saknats. Men de båda Stockholmsparbankerna hade för sin del kommit till den bestämda uppfattningen, att en sådan räntesänkning i Stockholm skulle ha blivit i huvudsak verkningslös, och ville framhålla, att den som ej haft tillfälle att taga personlig kännedom om den stämning, som framträtt i fastighetsägarkretsar i Stockholm, svårigen kunde göra uttalanden i frågan av annan karaktär än antaganden. Utan tvivel hade fastighetsägarna insett, att en sådan stark räntesänkning, som i sådant sammanhang måst ifrågasättas, ej skolat kunna bliva av lång varaktighet, utan att en bindning till något högre men i och för sig låg räntefot varit att föredraga. En stark sådan räntesänkning för obundna lån skulle endast hava fått karaktär av ett experiment. Det borde också observeras, att en sänkning av räntan blott för vissa låntagare ej vore möjlig, utan att en sänkning för några låntagare betydde en sänkning för liknande lån över hela linjen, vilken för övrigt ej skulle kunnat undgå att påverka även andra kreditformer. De båda här ifrågasvarande sparbankerna vågade ej göra något antagande om vilka konsekvenser för låneräntorna i allmänhet och ej minst sparbankernas i riket utlåningsräntor det skulle hava medfört, om de gått i spetsen med en dylik mycket stark sänkning av utlåningsräntan för obundna inteckningslån.

Vad det nu gällde att avgöra vore emellertid ej, huruvida det varit möjligt att undgå någon del av de skedda uppsägningarna genom en räntepolitik av det slag som nu antytts. Huvudfrågan vore nu i stället, om det funnes någon förnuftig grund att i sparbankslagstiftningen bibehålla en regel, som kunde försätta sparbankerna i det läge, att de vid en konjunktur av låg ränta riskerade uppsägning av praktiskt taget hela sin inteckningsportfölj eller åtminstone den bättre delen av denna utan möjlighet att i det stora hela finna annan placering för de lösgjorda medlen än i långfristiga lågräntiga obligationer, får lång tid bundna kommunlån o. dyl., vilka ur flera av de synpunkter, som kunde anföras för ett förbud mot bindning av inteckningslån, vore för sparbanker avgjort mindre lämpliga än sådana lån, bundna för jämförelsevis kort tid.

Det hade för de båda sparbankerna varit möjligt att på olika sätt, som med hänsyn till deras i övrigt starka ställning måste anses tillfredsställande, ordna sina placeringar under den gångna tiden, men med förlust av en mycket stor del av inteckningsportföljen, och det vore ej uteslutet att de största placeringssvårigheterna för denna gång vore överståndna.

När sparbankerna icke förty ville kraftigt understryka önskvärdheten att mildra på det gällande bindningsförbudet, vore det ej med tanke på det läge, som föreläge just nu, eller därför att sparbankerna varit eller vore angelägna att binda inteckningslån vid låg ränta. Det låge i sakens natur, att varje sparbank vid en dy-

lik konjunktur gjorde allt för att undvika sådan bindning. Vad sparbankerna eftersträvade vore fastmera, att de ej skulle behöva riskera ett i och för sig onödigt uppreparande av den situation, som nu förelegat, och som en annan gång kunde bli än mera framträdande och med helt annan skärpa än nu träffa även andra än Stockholms-sparbankerna. En sparbanksportfölj borde uppenbarligen vara så inrättad, att sparbanken icke riskerade att en mycket stor del av densamma skulle på en gång uppsägas till betalning. I hög grad önskvärdt vore följaktligen att, där förhållandena vore sådana att uppsägning i stor skala kunde riskeras beträffande en ej alltför obetydlig del av portföljen, lånetiderna utginge successivt under ett flertal år. Sparbankerna borde följaktligen äga möjlighet att vid konjunkturer av högre ränta, då kapitalöverflöd ej rådde och någon påfallande konkurrens om utbudet av kapitalet ej förefunnes, binda viss del av sin utlåning, så att denna successivt förfölle till betalning. Sparbankerna ville sålunda ingalunda öppna konkurrens med andra kapitalplaceringar för att tillskansa sig en placeringsmöjlighet, som de hittills saknat. Utan de önskade endast att ej i fortsättningen vara berövade den möjlighet att försvara redan gjorda placeringar, vars frånvaro enligt numera vunnit erfarenhet kunde vålla sparbankerna mycket stora svårigheter.

I samband med antagandet av nu gällande sparbankslagstiftning hade framhållits, att det svenska sparbanksväsendet i stort sett trots de påfrestningar, som träffat det ekonomiska livet i allmänhet, förstått att bruka den frihet, av vilken det vore i åtnjutande, på sådant sätt, att sparbanksväsendet framstode såsom i det hela oskadat av krisen. Sålunda hade bankoutskottet i sitt utlåtande nr 64 vid 1923 års riksdag bland annat uttalat, att en ny lagstiftning borde vara byggd på förtroende för sparbankernas vilja och förmåga att i det hela själva bedöma vad som för dem vore lämpligast. Det förefölle de båda sparbankerna, som om ej något under de senaste åren inträffat av beskaffenhet att jäva riktigheten av bankoutskottets uttalanden. Ur dylika synpunkter torde, med de erfarenheter man numera ägde om betydelsen av det hinder som bindningsförbudet kunde innebära för en lugn och målmedveten sparbankspolitik, detta förbud kunna utbytas mot några mera summariska regler ägnade att hindra missbruk av en rätt, som det i allmänhet torde vara föga lockande för sparbankerna att begagna.

Sparbankerna insåge å andra sidan att, ehuru anledning till bindning tillsvidare knappast kunde framträda för andra än sparbankerna i de största städerna, betänkligheter kunde möta mot ett generellt medgivande att binda inteckningslån, och ville för den skull giva sin anslutning till tanken att genom någon automatiskt verkande regel begränsa rätten därtill. Ur soliditets- och räntabilitetssynpunkt syntes betydande säkerhet i sådant avseende vinnas genom begränsning av bindningstiden och tillräckliga nedskrivningar. I avseende å likviditeten åter syntes den av styrelsen för svenska sparbanksföreningen ifrågasatta regeln, enligt vilken bindningsrätten sattes i förhållande till storleken av de tillgångar, som inginge i kassareserven, följdriktig och klar samt åstadkommande just vad man ville vinna, nämligen att endast för sparbanker med utmärkt likviditet bindningen kunde bli av någon betydenhet.

Därest på dessa olika vägar garantier skapades för ett försiktigt handhavande av bindningsrätten, syntes de bundna inteckningslånen ej bli underlägsna de övriga placeringar, som stode sparbankerna till buds, utan fastmera komma att utgöra en värdefull stomme bland de bästa av deras tillgångar.

Skulle emellertid, i motsats till vad de båda sparbankerna antog, en detaljerad undersökning av de möjliga verkningarna för de olika sparbankerna av de antydda reglerna giva till resultat, att det vore riskabelt, om ej bindningsrätten för en del sparbanker starkt kringskures, utgjorde detta givetvis ej något skäl, varför ej andra sparbanker, för vilka en bindningsrätt vore behöflig och ofarlig, skulle få åtnjuta sådan rätt. Förhållandena kunde givetvis te sig olika för olika orter och för olika sparbanker. Om man utginge från den självklara satsen att sparbanks-

väsendet hade en viktig uppgift att fylla överallt i riket och ej minst i de största städerna, vore det en lika självklar slutsats, att lagstiftningen måste så inrättas, att den passade för varje sparbank å varje ort i riket och jämväl för de förhållanden som rådde i de största städerna.

Av Linköpings sparbank har framhållits, att de svårigheter, som sparbanken haft och allt fortfarande hade att i ökad grad motse i konkurrensen med hypoteksföreningarna, och faran därvid att få lån till avsevärda belopp uppsagda föranledde banken att anse det som en nödvändighet, att förebyggande åtgärder till sparbankernas skydd åstadkommes; genom en bestämelse om bundna inteckningslån, om en sådan låneform kunde på betryggande sätt åvägbringas, skulle förvisso en stor del av lån, som eljest ginge förlorade för dem, tillförsäkras sparbankerna.

Även andra sparbanker hava till stöd för tillstyrkandet av rätt att utlämna bundna lån hänvisat till den konkurrens, som sparbankerna hava att utstå från andra kreditgivare, varvid särskilt nämnts hypoteksföreningarna och försäkringsföretagen.

Bland de sparbanker, som tillstyrkt rätt att binda lån, märkas förutom de redan nämnda även sparbanken i Enköping, Oppunda härads sparbank — som ansett bundna lån mot säkerhet av inteckningar i förstklassiga fastigheter vara väl så säkra och önskvärda placeringar som obligationer — Jönköpings stads och läns sparbank, Kronobergs läns sparbank, Kalmar stads sparbank, Sällskapet D. B. V:s sparbank, Sparbanken i Karlskrona, Sparbanken i Kristianstad, Simrishamns sparbank, Eslövs sparbank, Frosta härads sparbank, Sparbanken i Hälsingborg, Välluvs sparbank, Sparbanken i Lund, Sparbanken för Lunds stad och kringliggande land, Torna, Bara och Harjagers härads sparbank, Malmö sparbank, Föreningarnas sparbank i Malmö, Sparbanken Bikupan i Malmö, Trälleborgs stads sparbank, Sparbanken i Ystad, Falkenbergs sparbank, Halmstads sparbank, Varbergs stads sparbank, Göteborgs sparbank, Uddevalla sparbank, Borås sparbank, Sparbanken i Vänersborg, Sparbanken i Lidköping, Kristinehamns sparbank, Örebro sparbank, Västmanlands läns sparbank, Gävle stads sparbank och Västerbottens läns sparbank.

I de yttranden, som inneburit ett avstyrkande av rätten till bindning av inteckningslån, har antingen gjorts gällande, att behov av bindning icke visat sig, eller ock framhållits principiella betänkligheter mot en sådan bindning och påvisats de risker, som kunde föranledas därav.

Göteborgs och Bohus läns sparbank har hänvisat till att bundna inteckningslån i allmänhet icke torde eftersträvas å andra tider än då ränteläget inbjöde härtill och har på den grund funnit det icke tillrådligt — med hänsyn till sparbanks uppgift att tillgodoräkna sina insättare den högsta ränta rådande penningkonjunkturen tillåte — att rätt att utlämna bundna inteckningslån medgäves sparbank.

Lindes sparbank har erinrat om att en sparbanks rörelsekapital bestode av insatta medel, vilka måste förräntas i förhållande till det allmänna ränteläget,

och att det därför icke syntes önskvärt, vare sig att sparbank bunde inteckningslån till fast ränta under vissa år eller att banken förbunde sig att icke höja räntan under viss tid. Enligt vad sparbanken vidare anfört, förekomme framställningar i sådant syfte endast under exceptionellt låga räntetider, varemot under till och med normala räntetider ingen torde vilja reflektera å räntebundna lån.

Västerås stads sparbank har uttalat: Sparbanken hade hittills kunnat utlåna disponibla medel utan större svårigheter, varför utlämnande av bundna lån med fast ränta för denna sparbanks del ej vore önskvärd. Givetvis komme utlämnandet av bundna lån att medföra vissa nackdelar. Sålunda måste man räkna med ränteförlust å dessa lån, då insättningsräntan kunde komma att sättas högre än den ränta, som gällde för de fasta lånen. De låntagare, både nya och äldre, som ej kunde erhålla dylika lån på grund av det begränsade belopp, som stode till förfogande för sådan utlåning, komme givetvis att giva sitt missnöje tillkänna. De låntagare, som råkat binda sina lån till högre ränta än den, som sedan kunde komma att gälla för den ordinarie utlåningen, komme säkerligen att göra framställning om nedsättning av räntan. Den ifrågasatta typen av lån komme troligen för Västerås stads sparbank att förorsaka nästan uteslutande nackdelar.

Bland övriga sparbanker, som avstyrkt rätt till bindning av lån, må nämnas Norrtälje stads och Mellersta Roslagens sparbank, Sparbanken i Södertälje, Rekarne sparbank, Norrköpings sparbank, Sparbanken i Söderköping, Nässjö sparbank, Värnamo sparbank, Madesjö och Örsjö kommuners sparbank, Tomelilla sparbank, Färs härads sparbank, Hälsingborgs nya sparbank, Oxie härads sparbank, Sparbanken Bikupan i Göteborg, Fastighetsägarnas sparbank i Göteborg, Sparbanken i Alingsås, Mariestads sparbank, Skövde sparbank, Västra Värmlands sparbank, Sala stads sparbank, Kopparbergs läns sparbank, Sparbanken i Härnösand, Jämtlands läns sparbank samt Skellefteå sparbank.

Bland sparbanker, vilka uttalat tvekan med avseende å föreliggande fråga, kunna nämnas Nyköpings sparbank, Sparbanken i Falköping, Skaraborgs läns sparbank och Karlshamns sparbank.

Till sistnämnda kategori av sparbanker bör även hänföras Uppsala sparbank. Styrelsen för denna sparbank har förklarat sig stå synnerligen tveksam till frågan om lämpligheten av att i sparbankslagen införa bestämmelser om rätt för sparbank att binda lån till fast ränta och har särskilt framhållit, att, därest utredningen skulle leda till att sådana lån likväl komme till stånd, sparbank borde erhålla rätt att utlämna dylika lån endast i starkt begränsad omfattning, exempelvis högst intill beloppet av sparbanks reservfond. Mot den uppfattning, som sålunda uttalats av sparbanksstyrelsens majoritet, har en ledamot av styrelsen (professor Brock) med instämmande av två andra ledamöter, anmält skiljaktig mening och härvid på det bestämdaste avstyrkt en förändring i sparbankslagen medförande ökade befogenheter för under

densamma lydande bankinrättningar att utlämna fasta lån. Som motivering för reservationen har framhållits:

I tider då penningtillgången vore knapp och räntan hög, kunde sparbankerna naturligen ej räkna med att några lån bundes, utan komme detta endast i fråga i tider av penningöverflöd och låga räntor. Under sådana tider kunde däremot, därest rätt medgäves sparbankerna att i större utsträckning binda sin utlåning vid fasta räntesatser, den faran lätt uppkomma, att de i konkurrens om primärhypoteken bunde så stor del av sina medel till så låga räntesatser, att de, när ränteläget sedan förändrades, ej i tillbörlig grad skulle förmå följa med i den då fordrade ränteförhöjningen och således riskera, att de insatta medlen uppsades och deras likviditet hotades. För övrigt vore att observera, att sparbankerna vid första svårighet att placera inlåningen troligen till fullo skulle använda sig av den genom en lagändring medgivna rätten att utlämna bundna lån. När läget för dem sedermera återigen inom antagligen ej allt för många år bleve kritiskt på grund av penningöverflöd och låga räntor, skulle de således ändå bli tvungna att söka reda sig utan hjälp av den nu påtänkta utvägen.

Slutligen må återgivas ett yttrande i frågan av styrelsen för Karlstads sparbank:

Enligt styrelsens mening borde en kreditinrättning, som själv betalade efter dagens ränteläge avpassad rörlig ränta å till förvaltning omhändertagna medel, icke gärna få rätt att utlämna bundna lån. Emellertid hade antytts vissa möjligheter för sparbankerna att ernå en mera fast kapitalanskaffning, som skulle kunna motivera viss bindning av lån.

Med uttrycket bundna lån avsåges lån på viss tid, vanligen överstigande tio år, mot fast ränta. För vissa större sparbanker med få men stora lån torde det måhända vara av intresse att kunna konkurrera med hypoteksföreningar, livbolag och fonder med likartad utlåning genom att ävenledes få utlämna bundna lån. Men det vore synnerligen tveksamt, om detta intresse vore av sådant värde, att det uppvägade denna låneforms nackdelar för en kreditinrättning, som själv hade att erlægga rörlig ränta på de inlånta medlen. För medelstora och små sparbanker med lån å smärre belopp och mot olikartade säkerheter kunde det någon gång uppdykande önskemålet att få utlämna bundna lån icke uppväga denna låneforms nackdelar. Dessa sparbanker torde i betraktande av sin inlåning med rörlig ränta hava fullt tillräckligt med bundna lån genom sitt obligationsinnehav. Efter vilka grunder skulle för övrigt in sådan låneform kunna anordnas? Skulle sparbank äga rätt att utlämna dylika lån i obegränsad grad eller endast i relation till omslutning, inlåning eller fonder? Bleve rätten obegränsad, kunde densamma bliva synnerligen farlig. Det hade nämligen visat sig, att det vore i tider med låg ränta, som efterfrågan på bundna lån vore störst. När ränteläget sedan svängde om, kunde följden bliva den, att en sparbank fått en hel serie lån mot en fast räntesats, som vore lägre än den, som sparbanken själv måste erlægga till sina insättare. För övrigt hade det också visat sig, att de inrättningar, som utlämnat bundna lån under en tid med högt ränteläge, sedermera nödgats ge vika för trycket från dessa låntagare och fått sänka räntesatsen. Man kunde därför icke räkna med att vinster i ena fallet skulle kunna utjämna förlusten i det andra.

Bleve återigen rätten att utlämna bundna lån begränsad, varigenom sparbankens risk i samma mån skulle förminska, kunde det dock även i detta fall hända, att sparbanken komme i en tråkig situation, den nämligen att nödgas vägra den ena kunden, vad man nyss förut varit i stånd att ge den andra. Detta vore icke tilltalande

och säkerligen icke bra för rörelsen. Vare sig man sålunda begränsade eller icke begränsade sparbankens rörelsefrihet i detta fall, syntes dock svårigheter under alla omständigheter för sparbanken uppkomma. De nackdelar, som vidlådde den begränsade rätten, vore dock vida mindre än de, som den obegränsade rätten kunde medföra. Skulle sålunda över huvud taget rätt medgivas en sparbank att utlämna bundna lån, måste därför rätten därtill enligt styrelsens mening begränsas. Begränsningen borde dock icke ställas i relation till sparbankens omslutning, insättningsbeihållning eller fonder, även om en sådan relation kunde anses vara med gällande sparbankslag lättast förenlig. Den borde i stället ordnas efter andra grunder och beträffande lånebelopp och löptid göras beroende av, om sparbanken kunnat skaffa sig en inlåning mot fast ränta till motsvarande belopp och tidrymd. Sparbanken ville beröra tre olika möjligheter till sådan fast inlåning.

För det första kunde det tänkas, att insättare själva önskade få sina inestående motboksmedel bundna under vissa år och till en viss fast ränta för att undgå befarade konjunkturväxlingar. För att sparbanken lämpligen skulle kunna medgiva detta, erfordrades, att sparbanken finge rätt att binda medel till enahanda belopp till en utlåning under samma tid mot fast ränta, som med skälig marginal överstege den bundna inlåningsräntan. I allmänhet torde det dock endast vara under tider av högt ränteläge, som insättare ville binda sina medel för en längre tid mot att i gengäld erhålla fast ränta, och därför torde kanske denna möjlighet till räntebinding erhålla ringa praktisk betydelse. Faran vore också, att om medlen bundes vid lågt ränteläge, och räntan därefter väsentligt steg, sparbanken kunde nödgas ge vika för insättareintresset och höja räntan, trots att den sammanhänge med bunden utlåning till enahanda belopp. På samma sätt kunde det bli, om medlen bundes vid högt ränteläge, att sparbanken nödgades sänka räntan på den mot de bundna insättningarna svarande bundna utlåningen. Men man finge härvid icke för glömma, att sparbanken väl kunde hava rätt, men ingalunda hade skyldighet till dessa ränteändringar, och att sparbanken endast finge medgiva dem, om sparbankens vinst i övrigt berättigade till eftergifter.

Förenämnda beroende av ändring i ränteläget, vad insättaren beträffade, undginge sparbanken, om rätt medgaves den att, i utbyte mot ett sparkassekonto eller del därav, utfärda en obligation å beloppet. Denna obligation skulle då löpa under vissa år och med fast ränta. Kontot eller del därav förvandlades med andra ord till en av sparbanken utgiven obligation. För att äga rätt att utfärda en dylik obligation skulle sparbanken givetvis uppfylla vissa i lag angivna kvalifikationer, exempelvis i analogi med vad som nu gällde om kassareserv. Sparbanken skulle sedan äga rätt att utlämna bundna lån till mot obligationerna svarande belopp och tider. Det torde förmodligen bli ganska många, som komme att vilja utbyta sitt kontoinnehav mot obligation. Hur det än vore, medförde dock innehavet av obligation en känsla av säkerhet för att pengarna icke minskades genom uttag. En övergång från kontoinnehav till obligation stode för övrigt i god samklang med sparbankernas idé och syfte. Obligationerna skulle givetvis icke inräknas i inlåningsmaximum. Icke heller borde den bundna kontodelen inräknas däri under den tid beloppet vore uppsägbart. Detta torde bli en av många beaktad fördel.

Den tredje möjliga grundvalen för utlämnande av bundna lån vore rebelåning. Det finnes ett stort antal penningförvaltande inrättningar, vilka oberoende av det tillfälliga ränteläget kunde lämpa räntan å influtna medel efter den ränta, som placeringen av samma medel medgäve. Denna placering vore i allmänhet ställd på lång sikt. Hit hörde främst livförsäkrings- och pensionsanstalter. För dessa anstalter torde det kunna bli till stor fördel och lättnad att få sina medel räntebärande genom sparbankerna. Konkurrensen mellan förenämnda anstalter och sparbankerna kunde på så vis utjämnas och övergå till ett fruktbringande samarbete. Sparbankerna skulle i detta fall få rätt att utlämna bundna lån för samma tid och belopp, som rebelåningen medgäve. För lån, som sålunda av sparbank upptoges,

lämnades säkerhet efter överenskommelse i varje särskilt fall. I tider av ringa inlåning hos sparbankerna torde den föreslagna rebelåningen bliva av stort värde.

Det borde kanske framhållas, att sparbank skulle äga rätt men icke skyldighet att på angivet sätt fixera räntan. Vid varje särskilt tillfälle borde sparbanken efter förhandenvarande omständigheter bedöma, hur den bäst skulle förfara. Någon förlustrisk kunde det i varje fall icke gärna medföra utöver den risk, en utlåning alltid medförde.

För att det här föreslagna systemet skulle kunna friktionsfritt tillämpas i praktiken, fordrades givetvis en marginal, inom vilken sparbank skulle äga rätt till räntebindning åt låntagare utan motsvarande fast inlåning. Denna marginal borde emellertid sättas synnerligen låg och bestämmas till viss kvotdel av sparbankens fonder.

Sparbanksstyrelsen ansåge följaktligen, att en kreditinrättning, som själv betalade efter dagens ränteläge avpassad rörlig ränta å till förvaltning omhändertagna medel, icke gärna borde få rätt att utlämna bundna lån. Däremot hölle styrelsen före, att rätt borde medgivas sparbank att utlämna bundna lån i den mån sparbankens inlåning för samma belopp och tid skedde mot bunden ränta, efter vilken utlåningsräntan sedan på lämpligt sätt skulle anpassas. Undantag finge endast göras för en minimal marginal. De vid denna utlåning ifrågakommande medlen borde få inlånas ej blott å motboksräkning med fast ränta utan även genom utlämnande av obligation eller upptagande av lån hos i lagen medgiven medelförvaltande inrättning.

I begreppet bundna lån hade styrelsen i detta sammanhang icke inräknat kommunlån, vilka åtminstone hittills ur sparbankssynpunkt betraktats jämförliga med kommunala obligationer och därför fölle utom ramen för det intresse, som framkallat förevarande fråga.

Såsom framgår av det föregående har i formulär III, under förutsättning att rätt att utlämna bundna inteckningslån beredes sparbankerna, jämväl uppställts den frågan, efter vilka grunder sådan bindning bör få ske.

En del av de tillfrågade sparbankerna hava inskränkt sig till att, utan att närmare ingå på frågan om skiljaktigheterna i sättet för hypoteksinrättningarnas och sparbankernas kapitalanskaffning, generellt förordade en tillämpning å dessa senare av de regler om bindning av lån, vilka gälla för hypoteksinrättningarna.

Andra sparbanker hava däremot uttalat sig för mera restriktiva gränser för sparbankernas rätt att utlämna bundna lån.

Vad först angår den tid, för vilken sparbank längst bör få binda lån, hava de sparbanker, som yttrat sig härutinnan, i allmänhet förordat, att denna tid fastställes till 10 år. Uttalanden hava emellertid gjorts till förmån för såväl kortare som längre bindningstid.

Beträffande belåningsgränsen för bundna inteckningslån hava sparbankerna i många fall ansett bindning icke böra förekomma för lån liggande över 50 procent av belånad fastighets taxeringsvärde. En del sparbanker hava emellertid tillstyrkt belåningsgränsens bestämmande till högst 55 eller 60 procent av taxeringsvärdet, under det att å andra sidan en sparbank förordat en begränsning till allenast 40 procent av nämnda värde.

I fråga om den omfattning, vari en sparbank bör få utlämna bundna lån, har övervägande antalet sparbanker uttalat sig för att rätten härtill sättes i beroende av sparbankens fondställning. Beträffande relationen mellan rät-

ten att binda lån samt fonderna variera ståndpunkterna. Åtskilliga sparbanker hava ansett, att bindningsrätten bör sättas lika med beloppet av fonderna. Enligt en del sparbankers mening bör emellertid summan av bundna lån icke överstiga hälften eller två tredjedelar av fonderna, medan å andra sidan icke få sparbanker antytt en bindningsrätt motsvarande två, tre eller till och med fyra eller fem gånger fonderna.

Såsom en annan måttstock för bindningsrättens omfattning har pekats på storleken av sparbanks omslutning, dess utlåning eller dess insättarbehållning. Sålunda har föreslagits, att bindning skall få ske intill 10—15 procent av omslutningen, intill 5—25 procent av samtliga utestående lån eller 25—30 procent av in-teckningslånen eller intill 5—25 procent av insättarbehållningen.

Av många sparbanker har även framhållits såsom lämpligt, att bindningsrätten bestämmas i relation till sparbanks kassareserv eller likvida tillgångar i övrigt.

Vissa sparbanker hava förordat, att ifrågavarande rätt ställes i beroende av en kombination av nu berörda faktorer, exempelvis av såväl omslutningen som fondernas storlek.

Bland övriga synpunkter, som framkommit i sparbankernas svar, må även nämnas, att ett par sparbanker ansett att, även om lån bundes, räntan därå borde vara rörlig (eventuellt maximerad) eller att räntan åtminstone icke måtte bindas till lägre än viss i lagen bestämd räntesats.

Ett par andra sparbanker hava framhållit, att de bundna lånen borde utlämnas successivt, varigenom en viss riskfördelning skulle uppnås beträffande ränteavkastningen samt, genom att förfallodagarna beträffande bundna lån infölle under olika år, möjligheten undvekes att få hela låneportföljen uppsagd till inbetalning på en gång. En sparbank har framhållit, att, om för lån tillämpades viss marginalränta och en ej alltför låg maximiränta, de olägenheter, som måste uppstå för sparbanks rörelse därigenom att inlåningsräntan varierade men utlåningsräntan fastlåstes, icke torde bliva alltför kännbara och att därför för sammanlagda beloppet av dylika marginallån gränserna för utlåningen kunde sättas avsevärt högre än för andra bundna in-teckningslån. Av någon sparbank har förordats, att endast lån överstigande visst angivet belopp finge bindas, medan en annan sparbank anbefallt en begränsning av bindningsrätten till allenast lån mot säkerhet av in-teckning i fastigheter med värde överstigande visst belopp. Vidare har en sparbank antytt möjligheten av att olika bindningsregler meddelas för sparbanker av skilda storleksordningar.

Slutligen hava några sparbanker fäst uppmärksamheten på att vid medgi-vande av rätt att utlämna bundna lån föreskrifter även borde meddelas om skyldighet att verkställa nedskrivningar å bokförda värdet å sådana lån även-som att det borde förutsättas, att dylika nedskrivningar godtoges ur beskatt-ningssynpunkt.

En del sparbanker hava inskränkt sig till att hänvisa till den av svenska sparbanksföreningens styrelse gjorda framställningen om rätt för sparban-kerna att utlämna bundna lån.

I detta sammanhang må nämnas, att enligt vad de sakkunniga inhämtat i intet av de övriga nordiska länderna uttryckligt förbud finnes meddelat för sparbankerna att utlämna bundna lån.

Den danska sparbankslagen innehåller inga bestämmelser i förevarande ämne. Ehuru förbud mot bindning av lån sålunda icke förefinnes, lära bundna lån endast vara beviljade i mycket ringa omfattning. I regel är det härvid fråga om lån till kommuner, men det förekommer även bundna lån mot säkerhet i fastigheter.

Enligt den finska sparbankslagen kunna sparbanksmedel placeras, bland annat, i ouppsägbara amorteringslån, som kunna å annan överlåtas, till ett sammanlagt belopp, motsvarande högst tio procent av insättarnas tillgodohavanden vid utgången av föregående kalenderår. Emellertid synas dylika bundna lån hittills hava varit av synnerligen liten betydelse.

Med stöd av en i den norska sparbankslagen förekommande bestämmelse, enligt vilken förutom vissa uppräknade sparbanksmässiga former för kredit, undantagsvis även kunna anlitas andra låneformer, lära ett par sparbanker i Norge hava beviljat lån mot inteckning i fast egendom, vilka äro ställda på amortering och vilka äro ouppsägbara från sparbankens sida. Dessa lån, vilka i stort sett äro grundade på samma villkor, som gälla för Kongeriket Norges Hypoteksbanks utlåning, utgöra dock allenast en obetydlig del av vederbörande sparbanks förvaltningskapital.

Ingen av de nu nämnda lagarna innehåller några särskilda föreskrifter med syfte att förebygga de risker, som skulle kunna vara förenade med bindning av lån.

Bindning av inteckningslån. Sveriges riksbank tillämpar sedan den 1 december 1933 ett diskonto av 2½ procent, vilket är det lägsta riksbanksdiskonto, som någonsin varit gällande i Sverige. Det exceptionellt låga ränteläge, för vilket de senaste årens diskonto är ett uttryck, har icke kunnat undgå att i viktiga hänseenden medföra en helt ny situation för landets penning- och kreditinrättningar, i vilken det inbördes förhållandet mellan dem, bland annat i konkurrensen om in- och utlåningen, väsentligt förändrats. Sålunda hava för hypoteksinrättningarna på grund av den begränsade möjligheten att konvertera utestående högprocentiga obligationslån svårigheter mött att anpassa räntan å tidigare utlämnade hypotekslån till ett ränteläge, som ansluter sig till den inträdda låga räntenivån, varemot dessa inrättningar kunnat utnyttja sin långfristiga kapitalanskaffning till att erbjuda fastighetsägarna för lång tid bundna nya lån mot låg ränta. Vad sparbankerna beträffar har räntans nedgående rörelse kommit till uttryck i deras såväl inlåning som utlåning. Denna utveckling har tydligen varit till fördel för sparbankernas låntagare. En del av dessa, som varit i behov av lån av varaktig natur, hava emellertid varit angelägna att under nuvarande låga ränteläge få sina lån bundna och därmed bliva tryggade mot följderna av en framtida höjning av räntan. Såsom i det föregående nämnts hava hypoteksinrättningarna kun-

nat erbjuda inteckningslån bundna för lång tid, 20—60 år, mot förhållandevis låg ränta. Även försäkringsföretagen hava ställt bundna lån till förfogande, i allmänhet dock icke för längre tid än 20 år. På sätt framgår av förut anförda uppgifter från sparbankerna hava en del av dessa tillskyndats olägenheter genom överflyttningar av inteckningslån från sparbankerna till hypoteksinrättningar och försäkringsföretag. För att såvitt möjligt trygga sig mot risken härför hava vissa sparbanker ansett sig kunna anlita utvägen att, samtidigt som de förbehållit sig uppsägningsrätt enligt 26 § sparbankslagen, förbinda sig att icke begagna denna rätt för räntehöjning.

Då emellertid sparbankernas intressen ansetts icke härigenom i erforderlig utsträckning tillgodosedda, har svenska sparbanksföreningens styrelse såsom förut nämnts gjort framställning om rätt för sparbankerna att utlämna bundna inteckningslån.

Ett medgivande för sparbankerna att utlämna bundna inteckningslån skulle, om detsamma utnyttjades i större omfattning, icke kunna undgå att påverka sparbankernas såväl likviditet som soliditet och räntabilitet.

Vad först angår sparbankernas likviditet är det tydligt, att denna måste försvagas genom bindning av en del av sparbankernas utlåning, i det att möjligheterna att disponera medel för mötande av insättarnas krav härigenom minskas. Det måste ihågkommas, att, under det att hypoteksinrättningarna i regel anskaffa sitt rörelsekapital genom obligationsupplåning på lång sikt och under tiden hava trygghet för att medel icke skola kunna återfordras annorledes än å de vid lånens upptagande bestämda inlösningstiderna, sparbankerna stå risken att insättarna kunna, endast med iakttagande av en kort uppsägningstid, när som helst återfordra insatta medel. Med hänsyn till risker av denna art måste såsom allmän princip för kreditgivningen fasthållas vid att en kreditinstitution icke bör binda sin utlåning på andra återbetalningsvillkor än som gälla för inlåningen. I enlighet med grunderna för sparbankernas kapitalanskaffning bör sålunda för dessa såsom allmän regel gälla, att den mot inlåningen svarande utlåningen bör vara ställd på kort återbetalningstid. I den mån sparbankerna, på sätt redan skett på sina håll, i samband med räntedifferentiering för inlåningen införa viss bundenhet för en del av denna, kunna dock härigenom ökade förutsättningar skapas för en i motsvarande grad bunden utlåning.

Även om utlåningsvillkorens avhängighet av inlåningsvillkoren i princip måste upprätthållas, behöver detta likväl ej innebära, att icke praktiskt motiverade eftergifter från denna princip kunna tillåtas. Till stöd härför läser icke utan skäl kunna framhållas, att omloppshastigheten å insättningarna hos sparbankerna är tämligen låg, åtminstone i jämförelse med vad som gäller i fråga om affärsbankerna. Det läser kunna förutsättas, att under alla tänkbara förhållanden och även vid de största uttag av insättarmedel, varmed man över huvud har anledning att räkna, en relativt betydande del av insättarnas medel kommer att kvarstå hos sparbankerna. Å andra sidan torde det, särskilt i sådana fall då anledning till en rusning från insättarnas

sida är att söka i en häftigt inträdande kris, kunna befaras, att icke ens lån, som äro av rörlig natur, då skulle kunna utan vidare likvideras för att bereda medel åt sparbankerna att möta insättarnas krav. Så mycket betänkligare vore det härvid, om de låntagare, som kanske lättast kunnat disponera medel för återbetalning av sina lån, erhållit dessa bundna för lång tid.

Vad nu uttalats har avseende närmast å den del och den långt övervägande delen av sparbankernas förvaltade medel, vilken utgöres av insättarnas tillgodohavanden. Emellertid motsvaras de förvaltade medlen även av upplånade medel och av fonder. Vad de förra angår bör erinras om att enligt 22 § sparbankslagen upplåning endast må äga rum för fyllande av tillfälligt penningbehov och att densamma i allmänhet spelar en mycket underordnad roll. Vad åter beträffar fonderna uppgick storleken av dessa, sammanlagt för alla sparbanker, vid utgången av år 1934 till icke mindre än omkring 305 miljoner kronor, motsvarande 9·2 procent av insättarnas behållning vid samma tidpunkt. I fråga om fonderna, som utgöra sparbankernas egna medel, är vad ovan anförts angående riskerna för oberäkneliga uttag från insättarnas sida icke tillämpligt. Fondernas särställning i detta hänseende har beaktats, då enligt sparbankslagen rätt medgivits sparbankerna att i viss relation till fondernas storlek verkställa placeringar, som ur soliditets- eller likviditetssynpunkt betraktas såsom ej fullt likvärdiga med övriga enligt lagen tillåtna placeringar. Erinras må sålunda att det enligt 26 § sparbankslagen är tillåtet för sparbank att utlämna lån mot pant av aktier eller lottbrev till högst ett belopp, som svarar mot hälften av sparbankens fonder. Vidare kan nämnas, att sparbank jämlikt 30 § sparbankslagen må använda ett belopp, motsvarande högst en tiondedel av sparbankens fonder, till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant aktiebolag, som med Konungens godkännande bildas i ändamål att utgöra en sammanlutning av svenska sparbanker för tillgodoseende av gemensamma intressen. Slutligen gäller enligt samma lagrum, att giltigheten av sparbanks beslut angående förvärvande eller förbättrande av fastighet, avsedd för sparbankens inrymmande, bland annat är beroende av länsstyrelsens stadfästelse, om här för erforderligt belopp överstiger viss bråkdel av sparbankens fonder.

Ur synpunkten av sparbankernas soliditet kan tydligen bindning av lån innebära ett riskmoment med hänsyn till möjligheten att värdet av säkerheten för lånet reduceras under bindningstiden. På grund av denna risk pläga, såsom redan nämnts, de kreditinstitut, som utlämna för längre tid bundna lån, förbehålla sig rätt till uppsägning i händelse av värdeminskning å säkerheten. Därast sparbankerna erhålla rätt att utlämna bundna lån, bör tydligen såsom villkor härför föreskrivas skyldighet för dem att göra förbehåll om uppsägningsrätt i dylikt fall.

Även om det i nuvarande läge ur förräntningssynpunkt kan te sig önskvärt för sparbankerna att införa hot om uppsägningar av lån kunna erbjuda bindning av dessa och härvid även betinga sig en något högre ränta än om samma lån utlämnas såsom icke bundna, kan det å andra sidan ej bestridas, att en bindning med hänsyn till framtida räntabilitet även kan giva anled-

ning till farhågor. Det skulle kunna medföra betänkliga följder, om sparbankerna under ett lågt ränteläge i större utsträckning bunde sin utlåning mot räntesatser, vilka i en framtid kunde komma att visa sig för låga att täcka sparbankernas inlåningsräntor, då dessa liksom hittills i stort sett måste anpassa sig efter ränteutvecklingen på allmänna marknaden, och härutöver skäligen marginal för förvaltningskostnader.

Om det tillåtes sparbankerna att utlämna bundna lån, måste under alla omständigheter av nyss anförda skäl krävas, att sparbankerna nedskryva de bokförda värdena å lånen på sådant sätt, att dessas avkastning, beräknad efter de nedskrivna värdena, kan förväntas svara mot ett eventuellt inträdande högre ränteläge.

Även ur säkerhets- och räntabilitetssynpunkt intaga tydligen sparbankernas fonder så till vida en särställning som dessa utgöra sparbankernas egna medel och sålunda icke motsvaras av skulder till insättare eller andra fordringsägare.

I anslutning till nu framförda synpunkter på frågan i vad mån ett medgivande för sparbankerna att utlämna bundna lån skulle kunna öva inflytande på sparbankernas likviditet, soliditet och räntabilitet, torde finnas anledning att i korthet även beröra frågan, huruvida liknande synpunkter böra anläggas på utlämnandet av lån, som äro bundna endast med avseende å räntan. Då en sådan bindning får anses innebära, att lån kan uppsägas vid likviditetssvårigheter för sparbanken — vilket för övrigt ofta torde uttryckligen bestämmas vid utlämnandet av s. k. räntebundna lån — har ett förbehåll av ifrågavarande slag icke någon inverkan på sparbankens likviditet. Ej heller torde en räntebindning kunna medföra någon större fara ur soliditetssynpunkt, i allt fall om sparbanken genom särskild klausul förbehållit sig rätt att, i händelse av minskning i säkerhetens värde, enligt eget beprövande när som helst uppsäga lånet till betalning. Däremot kan tydligen med avseende å utlåningens räntabilitet anföras i huvudsak enahanda synpunkter på räntebundna lån som på helt bundna lån.

I detta sammanhang bör även uppmärksammas, att redan enligt nu gällande lag vissa undantag medgivits från förbudet mot bindning av lån. Såsom framgår av det föregående, äger sålunda sparbank jämlikt 26 § utlämna bundna lån till kommuner och dylika samfälligheter. Vidare kan sparbank förvärva obligationer, vilket tydligen med hänsyn till sin verkan på visst sätt kan sägas utgöra en form av bunden placering, och härvid bör uppmärksammas, att enligt 33 § sparbankslagen skyldighet icke föreligger att under alla förhållanden nedskryva dessas värde till det belopp, som vid en omedelbar avveckling av sparbankens verksamhet skulle kunna erhållas å allmänna marknaden; bokföringen av obligationerna kan i stället grundas på ett för en följd av år beräknat medeltalsvärde. Att sparbankerna redan nu i icke obetydlig utsträckning kunna binda sin medelplacering, manar tydligen till försiktighet vid bedömandet av lämpligheten att medgiva en bindingsrätt även i fråga om andra lån än kommunlån.

Som en sammanfattning av det nu anförda få de sakkunniga uttala, att

det med hänsyn till sparbankernas förpliktelser mot sina insättare och övriga fordringsägare måste ingiva starka betänkligheter att tillstämja, att de av sparbankerna förvallade medlen i någon mera väsentlig utsträckning placeras i bundna inteckningslån.

Även ur andra än här ovan berörda synpunkter kunna betänkligheter resas mot tanken att bereda sparbankerna möjlighet att utlämna bundna lån.

Det kan erinras om att särskilda hypoteksinstitutioner äro inrättade för långfristig kreditgivning och att dessa institutioner, vilkas kapitalanskaffning grundas på bunden obligationsupplåning, visat sig kunna väl tillgodose behovet av långfristig kredit. Särskilt som sparbankerna tydligen under inga förhållanden äro ägnade att helt övertaga den uppgift, som härutinnan tillkommer hypoteksinrättningarna, är det angeläget, att tillfälle icke beredes sparbankerna till en konkurrens om de långfristiga inteckningslånen, som skulle föranleda olägenheter för dessa inrättningar. Det bör härvid uppmärksammas, att även en mindre överflyttning av lån från hypoteksinrättningarna kan giva anledning till en höjning av låntagarnas förvaltningsbidrag och så till vida medföra en försämring av de lånevillkor, som eljest kunna bjudas av dessa inrättningar. Gentemot de betänkligheter, som sålunda kunna anföras med hänsyn till hypoteksinrättningarnas intressen, kan dock icke utan skäl invändas, att den bindningsrätt, som kan ifrågakomma för sparbankerna, i varje fall icke skulle gälla så lång tid som den, för vilken de förras lån utlämnas. Även ett medgivande av bindning av lån för kortare tid kan emellertid komma i strid med andra legitima intressen. De sakkunniga vilja erinra om att försäkringsföretagen hava en icke oväsentlig del av sina medel placerade i bundna inteckningslån. Då försäkringsinrättningarnas och försäkringstagarnas inbördes förpliktelser äro fastställda för lång tid, äro dessa inrättningar i behov av långfristiga placeringar, som kunna säkerställa räntabiliteten. En utvidgning av sparbankernas kreditgivning skulle kunna föranleda en försämring av försäkringsinrättningarnas möjligheter att placera sina medel på lämpligt sätt.

I betraktande av ovan anförda omständigheter vilja de sakkunniga icke bestrida, att det finnes åtskilligt fog för den ståndpunkt, som intagits av 1934 års fastighetskreditsakkunniga, när de i sitt betänkande givit uttryck åt den uppfattningen, att sparbankerna, med hänsyn till kortfristigheten hos deras kapitalanskaffning, i princip icke böra ägna sig åt bunden eller räntebunden utlåning och att betänkligheter kunna möta mot att genom en ändring härutinnan åstadkomma rubbning i den hittillsvarande fördelningen av de olika kreditinstitutionernas uppgifter.

Ur sistnämnda synpunkt bör emellertid fasthållas vid icke blott att sparbankernas utlåningsrörelse ej bör utvidgas på bekostnad av andra kreditgivande institutioner utan även att dessa sistnämnda icke böra hava möjlighet att utnyttja ett lågt ränteläge till att undandraga sparbankerna krediter i en sådan utsträckning, att sparbankernas verksamhet härav menligt påverkas. Det bör ihåggkommas, att sparbankerna, även om de hittills icke kunnat ut-

lämna formellt bundna lån, likväl i stor omfattning kommit att även tillgodose de varaktiga kreditbehoven genom faktiskt långfristiga lån. Någon annan anledning än den rådande räntekonjunkturen torde icke kunna åberopas för en förflyttning från sparbankerna av dessa krediter.

En sådan överflyttning kan även så till vida giva anledning till betänkligheter som de krediter, om vilka här är fråga, i allmänhet fylla högt ställda anspråk på säkerhet och sålunda äro ägnade att upprätthålla allmänhetens förtroende för sparbankerna såsom medelförvaltare. Risk förefinnes för att svårigheterna att placera medel i primära fastighetsinteckningar kunna föranleda sparbankerna att utlämna lån mot mindre goda säkerheter och därmed minska sparbanksväsendets styrka. Det må härvid framhållas, att möjligheten för sparbankerna att placera överskottsmedel i obligationer endast i begränsad utsträckning erbjuder en utväg ur dessa svårigheter. Åtminstone för sådana sparbanker, som redan innehava obligationer till ett mot omslutningen rimligen svarande belopp, måste det nämligen innefatta synnerlig olägenhet att vid låg räntenivå förvärva ytterligare dylika tillgångar. Ur räntabilitetssynpunkt erbjuder det nämligen lika stora betänkligheter att i dylikt läge binda medel i obligationer — liksom även i redan nu tillåtna bundna kommunlån — som att i motsvarande utsträckning utlämna bundna inteckningslån. Så till vida kan medelplacering i obligationer och kommunlån till och med vara ägnad att väcka ännu större betänkligheter än bindning av inteckningslån, som en placering i obligationer och kommunlån i allmänhet innebär en bindning för betydligt längre tid än som ifrågasättes i avseende å bindning av inteckningslån. Det torde för övrigt ej böra förbises, att det bäst överensstämmer med sparbankernas uppgifter som kreditgivare, att de icke genom onödigt omfattande obligationsförvärv försvåra sina möjligheter att ställa medel till förfogande för tillgodoseende av lokala kreditbehov.

För att underlätta bedömandet av frågan, i vad mån särskilda åtgärder kunna anses erforderliga för att bringa sparbankerna lättnad i deras placeringssvårigheter, torde redogörelse här böra lämnas för utvecklingen under det senaste halvseklet beträffande omfattningen av de medel, som förvaltas av sparbankerna, och sättet för deras placering.

Av sparbankerna förvaltade medel hava under de gångna åren till beloppet varit föremål för en oavbruten stegring, hänförande sig till ökning av insättarnas behållning genom insättningsöverskott och insättarna tillgodoförda räntor ävensom till ökning av sparbankernas fonderade medel. Sparbankernas utlåning har intill sista tiden i allmänhet kunnat hålla jämna steg med tillväxten av förvaltade medel. Förutom i utlåning hava sparbankernas medel väsentligen placerats i obligationer. Användningen av sistnämnda placeringsform har såsom naturligt är ökats alltefter omslutningens allmänna tillväxt men vid vissa tillfällen särskilt rönt påverkan av den förändrade uppskattning, som gjort sig gällande i fråga om obligationer såsom lämpliga placeringsobjekt icke minst ur likviditetssynpunkt. I någon mån har säkerligen omfattningen av sparbankernas obligationsinnehav även blivit beroende av

den större eller mindre möjligheten att placera medel i lån. Huru förhållandena i sistnämnda avseende gestaltat sig, torde emellertid i första rummet hava återverkat på siffrorna för kontanta tillgångar och i banker inestående medel.

Här nedan lämnas en sammanställning av uppgifter för det senaste halvseklet rörande sparbankernas förvaltade medel, utlåning, obligationsinnehav samt kontanta tillgångar och i banker insatta medel:

Slutet av år	Förvaltade medel milj. kr.	Utlåning		Obligationsinnehav (bokförda belopp)		Kontanter och i banker insatta medel	
		milj. kr.	i % av förvaltade medel	milj. kr.	i % av förvaltade medel	milj. kr.	i % av förvaltade medel
1885.....	237	190	80.0	27	11.4	15	6.3
1890.....	301	241	80.0	Uppgift saknas		16	5.3
		utom kommunlån					
1895.....	373	293	78.6	46	12.3	22	5.9
1900.....	479	382	79.7	58	12.1	22	4.6
1905.....	655	534	81.5	70	10.7	29	4.4
1910.....	879	728	82.8	86	9.8	35	4.0
1913.....	1 036	850	82.0	118	11.4	32	3.1
1914.....	1 078	873	81.0	130	12.1	35	3.2
1915.....	1 156	897	77.6	169	14.6	47	4.1
1916.....	1 302	955	73.3	240	18.5	62	4.8
1917.....	1 483	1 047	70.6	313	21.1	79	5.3
1918.....	1 729	1 214	70.2	351	20.3	113	6.5
1919.....	1 985	1 423	71.7	407	20.5	96	4.8
1920.....	2 144	1 571	73.3	431	20.1	76	3.5
1921.....	2 260	1 649	73.0	462	20.4	75	3.3
1922.....	2 384	1 708	71.6	521	21.9	83	3.5
1923.....	2 517	1 790	71.1	577	22.9	69	2.7
1924.....	2 574	1 857	72.1	571	22.2	61	2.4
1925.....	2 670	1 926	72.1	579	21.7	74	2.8
1926.....	2 818	2 035	72.2	620	22.0	69	2.4
1927.....	2 928	2 121	72.4	646	22.1	62	2.1
1928.....	3 028	2 192	72.4	676	22.3	62	2.0
1929.....	3 135	2 300	73.4	675	21.5	57	1.8
1930.....	3 224	2 372	73.6	679	21.1	67	2.1
1931.....	3 337	2 475	74.2	690	20.7	56	1.7
1932.....	3 427	2 502	73.0	710	20.7	97	2.8
1933.....	3 510	2 542	72.4	755	21.5	106	3.0
1934.....	3 633	2 588	71.2	822	22.6	128	3.5

Ann. För åren t. o. m. 1922 ingå i beloppen för obligationsinnehaven även aktier.

Av sammanställningen kan utläsas, att sparbankernas förvaltade medel under de senaste tjugu åren ungefär tredubblats och utlåningen stegrats i liknande omfattning, medan sparbankernas obligationsinnehav mer än femdubblats. Däremot har summan av kontanta tillgångar och i banker inestående medel under samma tid kvarstått å ungefär enahanda nivå, nämligen 60—80 miljoner kronor. Dock har denna nivå vid olika tillfällen väsentligt överskridits. Särskilt påtaglig har denna ökning av kontanter och banktillgodohavanden varit under de allra senaste åren. Anledningen härtill är tydligen att söka i de förut omnämnda, av utvecklingen på kapitalmarknaden föranledda svårigheterna för sparbankerna att på lämpligt sätt placera av dem förvaltade medel. De olägenheter för sparbankerna, som härav följt, hava ytterligare skärpts därigenom att räntan å deras insättningar hos bankerna väsentligen nedsatts.

De sakkunniga hava icke kunnat finna de sammanlagda belopp, till vilka kontanta medel och i banker insatta tillgodohavanden uppgå, vara ägnade att i och för sig ingiva betänkligheter. Härtill kommer, att, även om den för utgången av år 1934 angivna siffran härför, omkring 128 miljoner kronor, sedermera överskridits, ifrågavarande uppgångstendens numera synes hava avstannat och till och med hava avlösts av en motsatt tendens. Emellertid hava de sakkunniga kommit till den uppfattningen att, oberoende av nu berörda förhållanden med avseende å sparbankerna betraktade som helhet, enstaka sparbanker finnas, som särskilt hårt drabbats av den timade utvecklingen på lånemarknaden och konkurrensen med andra kreditinrättningar. Det är framför allt dessa sparbanker, som för att skydda sig mot konkurrensen tillgripit utvägen att utlämna räntebundna lån. I allmänhet torde ifrågavarande sparbanker tillhöra de större storleksgrupperna och vara att finna bland stadssparbankerna.

De sakkunniga hålla före, på sätt framgår av det nu sagda, att det föreligger risk för att vissa sparbanker till följd av utvecklingen på lånemarknaden kunna gå miste om en del av de utlåningsmöjligheter, som tidigare stått till förfogande för dem, och att härigenom för sparbankerna kunna uppstå vissa svårigheter att på ett ändamålsenligt sätt förvalta insättarnas medel. På grund härav anse sig de sakkunniga icke böra underlåta att, utan uppgivande av sina ovan uttalade principiella betänkligheter mot att rätt medgives sparbankerna att utlämna bundna lån, likväl framlägga förslag till vissa undantagsbestämmelser av begränsad räckvidd med avseende å förbudet mot bindning av lån. Härvid förutsätta emellertid de sakkunniga, att dessa undantagsbestämmelser böra erhålla karaktären allenast av en skyddsåtgärd mot den skärpta konkurrensen från andra kreditinrättningars sida och under inga förhållanden böra verka såsom en uppmuntran till bindning av lån.

Hypoteksinrättningarnas och försäkringsföretagens med sparbankernas utlåningsrörelse konkurrerande bundna kreditgivning är genomgående grundad på inteckningar i fastigheter. Vid sådant förhållande och då ett medgivande för sparbankerna att utlämna bundna lån här ovan motiverats allenast såsom en skyddsåtgärd ur konkurrenssynpunkt, kunna de sakkunniga icke förorda,

att sparbankerna erhålla rätt att binda andra lån än nu sagts. Det framgår även av förut omnämnda av sparbankerna meddelade uppgifter, att räntebindning av andra än inteckningslån allenast förekommit i ett eller annat undantagsfall. Det ligger för övrigt i sakens natur, att en bindning av borgenslån och även i allmänhet av lån mot annan realsäkerhet än fastighetsinteckning skulle innebära avsevärda risker med hänsyn till variationer i säkerhetens värde.

Då undantag från förbudet mot bindning av lån i enlighet med ovan utvecklade synpunkter endast är motiverat med avseende å sparbanker, för vilka genom utvecklingen på lånemarknaden allvarliga svårigheter gjort sig gällande att upprätthålla en ändamålsenlig förvaltning av insättarnas medel, finna sig de sakkunniga böra förorda, att rätten att utlämna bundna lån göres beroende av medgivande från det allmännas sida för varje särskild sparbank. Det bör beaktas, att, såvitt de sakkunniga kunna finna, det endast av ett ringa fåtal sparbanker torde kunna göras gällande, att något mera trängande behov föreligger av rätt att binda lån. Härtill kommer att sådan rätt icke bör medgivas i andra fall än då sparbanks medelplacering i övrigt tillgodoser högt ställda krav på såväl likviditet som soliditet. Om rätten att lämna bundna lån anordnades på sådant sätt, att densamma generellt komme samtliga sparbanker tillgodo, skulle gränserna för denna rätt behöva dragas så snävt, att de sparbanker som mest vore i behov av ett dylikt medgivande knappast bleve tillräckligt tillgodosedda. Slutligen kan måhända såsom ett ytterligare skäl för att göra sparbankernas rätt att binda lån beroende av ett särskilt dispensförfarande anföras, att, om sparbankerna generellt ägde sådan rätt, detta skulle kunna väntas medföra, att även sparbanker, som hyste betänkligheter mot bindning av lån, av sina låntagare komme att förmås härtill. Samma risk för dylik påverkan skulle icke förefinnas, om bindingsrätten vore beroende av särskild prövning av myndighet. Det kan i detta sammanhang förtjäna påpekas, att möjlighet tydligen finnes att i sparbanks reglemente införa förbud mot bindning av lån.

För att tillstånd att utlämna bundna lån skall kunna meddelas sparbank måste i enlighet med det nyss sagda förutsättas, att allvarliga svårigheter yppats för sparbanken att eljest på ett tillfredsställande sätt placera av densamma förvaltade medel. Därjämte måste krävas, att sparbanken med hänsyn till sin organisation och ekonomiska ställning äger förutsättningar för handhavande av sådan utlåning. I nu berörda avseenden måste enligt de sakkunnigas mening stränga fordringar uppställas.

Vad först angår sparbankens behov av bindingsrätt, torde det icke kunna anses i och för sig tillräckligt, att förbudet mot bindning medfört olägenheter i form av uppsägning av äldre lån och svårighet att placera medel i nya lån. Såsom ytterligare förutsättning härför torde böra uppställas, att dessa olägenheter äro eller kunna väntas bliva av den räckvidd, att en ändamålsenlig förvaltning av sparbankens medel äventyras. Ett medgivande av dylik rätt bör sålunda endast komma i fråga, där fara föreligger för att en mera väsent-

lig del av en sparbanks utlåning kommer att undandragas sparbanken och då tillräcklig lättnad i sparbankens svårigheter icke kan förväntas inträda till följd av ett ändrat läge på lånemarknaden och ej heller genom åtgärder från sparbankens sida, som rimligen kunna anlitas. Vid prövning av huruvida rätt till bindning kan anses påkallad bör överhuvud taget undersökas, om sparbanken gjort allt vad som stått i dess makt för att lätta sin ställning. Det kan exempelvis ofta sättas i fråga, huruvida sparbanken icke i första rummet bör välja att nedsätta sin utlåningsränta för att därigenom öka sina utlåningsmöjligheter. En sparbank lärer sålunda, även om hypoteksinrättningarna sänka räntorna å sin bundna utlåning, ofta genom att i tid tillräckligt reducera sina räntor kunna till väsentlig del bibehålla sitt låntagarklientel. Där en sådan reducering kan ske, utan att densamma kommer i strid med den räntepolitik, som sparbankerna ur allmänna synpunkter böra föra, anse de sakkunniga en räntenedsättning vara att föredraga framför ett anlitage av utvägen att lämna bundna lån. Enligt de sakkunnigas mening gäller detta, oavsett om räntenedsättningen kan befaras föranleda en försämring av eljest påräkneligt vinstresultat och minska för fondering disponibla medel. Då fondbildningen icke bör anses utgöra något självändamål utan har till uppgift att verka till stabilisering av sparbankernas ställning, synes det icke rimligt, att omsorgen om fondernas förkovran skulle kunna tagas till intäkt för en utvidgning av verksamheten till låneformer, som kunna utsätta sparbankerna för icke oväsentliga risker och sålunda äro ägnade att motverka deras stabilitet. Det kan även förekomma, att en sparbanks placeringssvårigheter hava sin grund i en alltför ensidig inriktning av sparbankens utlåning — anföras må, att sparbanker finnas, som i princip ställa sig avvisande mot borgenskrediter — och i dylikt fall bör en lättnad i svårigheterna i första hand sökas genom anlitage av annan sparbanksmässig kreditgivning. Där svårigheterna taga sig uttryck i fara för bristande förräntning, kan det vidare tänkas, att denna kan motverkas genom begränsning av förvaltningskostnader eller genom minskade anslag till allmännyttiga ändamål. Framhållas bör i detta sammanhang, att en sparbank, även om placeringen av dess förvaltade medel i sin helhet medgiver en tillfredsställande förräntning, icke av denna anledning under alla omständigheter bör vara utestängd från möjligheten att erhålla rätt till bindning av lån. Förhållandena kunna vara sådana, att sparbanken, även utan att fara finnes för en försämrad förräntning, gått miste om eller hotas att gå miste om en stor del av sina primära fastighetslån. Om det också kan antagas, att sparbanken åtminstone i någon mån kan ersätta denna kreditgivning med vidgad sekundärbelåning, eventuellt i samband med höjning av belåningsgränsen, eller ock med ökade obligationsförvärv, måste likväl dessa utvägar anlitas med försiktighet, så att icke sparbankens ekonomiska motståndskraft försvagas och insättarnas intressen sättas på spel. Av det nu sagda följer att, lika litet som en försämrad förräntning i och för sig bör utgöra tillräcklig anledning till att medgiva en sparbank rätt till bindning av lån, lika litet

bör en tillfredsställande förräntning under alla förhållanden utgöra hinder för beviljande av dylik rätt.

I fråga om de krav, som böra ställas på sparbanker för att de skola kunna förutsättas på ett tillfredsställande sätt handhava nu ifrågavarande slag av utlåning, få de sakkunniga hänvisa till att, enligt vad i det föregående utvecklats, bindning av lån utövar inflytande icke blott på sparbanks räntabilitet utan även på dess likviditet och soliditet. Medgivande av bindningsrätt bör med hänsyn härtill icke lämnas en sparbank, som icke fyller långt gående anspråk i dessa hänseenden. Sålunda måste bland annat tillses såväl att sparbankens fondrelation är tillfredsställande som att dess medel i stort sett äro placerade på ett betryggande sätt och att tillgångarna i sparbankens bokföring ej äro upptagna till för höga värden.

Även då det gäller att bestämma omfattningen av ett medgivande för sparbank att utlämna bundna lån, måste hänsyn tagas till sparbankens ställning. Erinras må, att flertalet av de sparbanker, vilka i de förut återgivna frågeformulären uttalat sig rörande de grunder, som böra tillämpas beträffande omfattningen av en eventuell bindningsrätt, ansett denna böra sättas i beroende av fondernas storlek. I det föregående har framhållits, att sparbankernas egna fonder intaga en särställning i förhållande till övriga av sparbankerna förvaltade medel, i det att de icke utgöras av skulder till insättare och andra eventuella fordringsägare utan äro avsedda att stå i reserv för täckande av inträffande förluster. Denna fondernas särställning har motiverat, att på sätt likaledes förut anförts sparbankernas rätt att förvärva vissa tillgångar, som ur soliditets- eller likviditetssynpunkt betraktas såsom i mindre grad tillfredsställande, begränsats i förhållande till storleken av de egna fonderna. Bland annat med hänsyn till att dessa sålunda redan ligga till grund för rätten att förvärva tillgångar av vissa slag, hava de sakkunniga funnit det icke vara möjligt att, såsom måhända eljest skulle kunnat ifrågasättas, under alla förhållanden medgiva en bindning intill de egna fondernas belopp. Oavsett nu anförda synpunkter hålla de sakkunniga likväl före, att man vid medgivande av rätt för en sparbank att lämna bundna lån icke kan underlåta att fästa avseende vid att fondernas storlek i allmänhet utgör ett betydelsefullt uttryck för sparbankens styrka. Det synes ur denna synpunkt motiverat, att den omfattning, i vilken en sparbank må utlämna bundna lån, ställes i visst förhållande till sparbankens egna fonder. Som ett ytterligare skäl härför kan anföras, att i den mån bindning av lån skulle föranleda bristande förräntning, bristen komme att drabba sparbankens fonder. Emellertid måste uppmärksammas, att sparbankerna redan enligt nu gällande bestämmelser äga binda vissa lån, nämligen sådana lån, för vilka kommun eller dylik samfällighet är ansvarig i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman. Då dylika lån åtminstone ur räntabilitetssynpunkt och i stort sett även ur likviditetssynpunkt böra anses jämförbara med andra bundna lån, finna de sakkunniga nödvändigt, att vid bestämmandet av omfattningen av rätten att binda lån denna begränsas i samma mån som sparbank redan

bundit eller kommer att binda kommunlån. De sakkunniga, som på sätt framgår av det följande föreslå, att sammanlagda beloppet av en sparbanks bundna kommunlån icke må överstiga en och en halv gånger sparbankens fonder, anse det önskvärt, att sparbanker, vilka till fullo anlitat sin rätt att binda kommunlån, icke därigenom under alla förhållanden skola vara utslutna från möjlighet att erhålla rätt till bindning av andra lån. Vid övervägande av vilken maximigräns som bör fastställas för utlämnandet av bundna lån, kommunlånen inberäknade, hava de sakkunniga därför stannat vid att föreslå, att summan av utestående bundna lån skall kunna uppgå till två gånger sparbankens egna fonder. Det torde förtjäna framhållas, att bindingsrättens beroende av fondernas storlek även kan bliva till fördel såtillvida som sparbanken härigenom uppmuntras till att förbättra sin fondställning.

Emellertid kan det ifrågasättas, huruvida nu angivna begränsning är ur alla synpunkter tillfredsställande. Sparbanker finnas nämligen, som hava synnerligen stora fonder i förhållande till sin omslutning, och ett tillämpande av enbart nyssnämnda regel skulle här kunna föra till icke önskvärda resultat. Åt en sparbank, vars fonder uppgå till tjuvä procent av insättarbehållningen, skulle sålunda kunna medgivas rätt att placera fyrtio procent av denna i bundna inteckningslån. Till förebyggande av dylika konsekvenser av regeln om bindningens bestämmande i relation till sparbankens fonder, finna de sakkunniga nödvändigt att även en annan bestämningsgrund härvid beaktas, nämligen sparbankens storlek, sådan denna tager sig uttryck i dess insättarbehållning eller i dess sammanlagda förvaltade medel. En del sparbanker ävensom styrelsen för sparbanksföreningen hava uttalat sig för en sådan begränsning. De sakkunniga, vilka i det följande förorda en begränsning av de bundna kommunlånen även såtillvida, att de icke få uppgå till högre belopp än femton procent av sparbanks förvaltade medel, föreslå, att summan av utestående bundna intecknings- och kommunlån icke må överstiga tjuvä procent av förvaltade medel. Till belysande av innebörden av nu föreslagna regler må hänvisas till att vid utgången av år 1934 sparbankernas förvaltade medel sammanlagt uppgingo till omkring 3 633 miljoner kronor, deras fonder till ungefär 305 miljoner kronor eller 8·4 procent av förvaltade medel samt sparbankernas sammanlagda utlåning till kommuner och mot säkerhet i primära fastighetsinteckningar av sådan art att lånen enligt 25 § sparbankslagen utgöra täckningsfri placering till omkring 1 747 miljoner kronor eller 48·1 procent av förvaltade medel.

På sätt nyss framhållits böra vid bestämmandet av maximibeloppet för sparbanks rätt att binda lån häri även inbegripas bundna kommunlån. Emellertid lärer det icke kunna förnekas, att sistnämnda lån stundom kunna hava stora likheter med obligationer. Sålunda förekommer det icke sällan, att en kommun, i stället för att upplägga ett obligationslån, föredrager att upptaga ett lån hos en eller flera sparbanker och härvid fördelar lånesumman på ett flertal reverser på avrundade belopp. Med hänsyn till säkerhet och räntabilitet är tydligen en dylik revers fullt likvärdig med en obligation. Även

i likviditetshänseende kan — under förutsättning att den låntagande kommunen är av den storlek och har den ekonomiska bärkraft, att densamma med framgång kan göra sig gällande på obligationsmarknaden — en av kommun utfärdad revers i stort sett anses jämförlig med en obligation. Villkor härför torde emellertid vara, att reversen, vare sig densamma avser helt lån eller del av lån, lyder å ett avrundat belopp, som icke är större än att reversen lätt kan överlåtas på annan långivare. Sist angivna krav läser en revers i allmänhet icke kunna uppfylla, om den lyder på högre belopp än tjugu à trettio tusen kronor. Kommunlån, som till sin gångbarhet äro jämförliga med fullgoda obligationer, anse de sakkunniga vid sammanräkningen av sparbanks bundna lån icke böra inbegripas bland dessa. Ett dylikt undantag kan erhålla synnerligen stor betydelse för de sparbanker, bland annat några av våra största, vilka innehava avsevärda belopp av sådana kommunreverser, om vilka här är fråga. Med avseende å en eller annan sparbank kan till och med antagas, att ett medgivande av rätt till bindning icke skulle kunna utnyttjas, därest i maximibeloppet för bundna lån komme att inräknas samtliga kommunreverser. Det synes icke vara lämpligt, att sparbankerna själva skola få bedöma, vilka egenskaper en kommunrevers skall äga för att kunna anses jämställd med obligation. Med hänsyn härtill och då det å andra sidan torde böra undvikas att i lagen införa föreskrifter av ifrågavarande detaljerade art, föreslå de sakkunniga, att närmare bestämmelser om de kommunlån, som må anses jämförliga med fullgoda obligationer, meddelas av Kungl. Maj:t, varvid förutsättes, att Kungl. Maj:t dessförinnan inhämtar yttrande av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret.

Svenska sparbanksföreningens styrelse har uttalat sig för att en sparbanks bundna lån ej må överstiga det belopp, som sparbanken kan redovisa såsom kassareserv enligt 29 § sparbankslagen, och har hänvisat till att detta i stort sett innebär, att en sparbank med stort obligationsinnehav kan binda mer än en sparbank med litet obligationsinnehav. De sakkunniga hava emellertid kommit till den uppfattningen, att omfattningen av de tillgångar, som ingå i sparbanks kassareserv, icke i och för sig utgör någon rationell måttstock på den tillåtliga bindingsrätten. Vad särskilt angår sparbanks obligationsinnehav bör framhållas, att obligationerna åtminstone ur räntabilitetssynpunkt i stort sett kunna göras till föremål för samma erinringar som bundna lån. Den omständigheten att en sparbank bundit en stor del av sina förvaltade medel i obligationer till fast ränta utgör sålunda snarast grund för att icke tillåta sparbanken att härutöver placera medel i bundna lån.

Det har ifrågasatts, att vid beräkandet av en sparbanks bundna utlåning hänsyn borde tagas till lånens återstående löptid, på så sätt att allt efter som bindningstiden för ett lån närmade sig sitt slut endast en mindre del av lånet räknades såsom bundet samt ett för kort tid bundet lån härvid beräknades till lägre belopp än ett lån bundet på längre tid. Åtskilliga skäl tala för riktigheten av ett dylikt beräkningssätt. Bland annat har anförts att en sådan anordning skulle möjliggöra en jämnare fördelning av de bundna lånen på

en följd av år. Men mot beräkningssättet kunna även vägande skäl anföras. Det synes bland annat sannolikt, att sparbankerna, för att fullt kunna utnyttja sin bindningsrätt, skulle utlämna bundna lån kontinuerligt med ungefär samma totalbelopp för varje år och därmed även utöver det minimibehov, som kunde föreligga, en utveckling som de sakkunniga icke kunna finna önskvärd. Vidare må beaktas, att om, såsom de sakkunniga i det följande förorda, även sparbankernas rätt att utlämna bundna kommunlån begränsas, de varierande och ofta synnerligen långa bindningstiderna för dessa lån skulle praktiskt taget omöjliggöra en sådan beräkning, som ovan angivits. Slutligen bör erinras, att de, som förorda detta beräkningssätt, torde hava räknat med att bindningsrätten härigenom skulle erhålla en betydligt vidgad omfattning och så till vida giva en större frihet åt sparbankerna. Då de sakkunniga emellertid icke ansett bindning av lån böra äga rum i större omfattning än i det föregående angivits, skulle enligt de sakkunnigas mening ett tillämpande av här antytt beräkningssätt icke kunna komma i fråga, utan att de av de sakkunniga föreslagna procenttalen för bindningen i motsvarande grad reducerades. Med utgångspunkt härifrån synes det, som om det ifrågavarande beräkningssättet icke skulle erbjuda några fördelar, vilka böra skattas högre än den förenkling som vinnes genom att icke taga hänsyn till lånens förfallotider.

I förevarande sammanhang finna de sakkunniga slutligen angeläget att betona, att det under alla förhållanden bör fasthållas, att de i förslaget upptagna relationstalen beteckna den yttersta gräns, till vilken tillstånd till bindning av lån ansetts kunna medgivas, och att följaktligen sådant tillstånd endast under särskilda omständigheter må utsträckas till denna gräns.

Det är uppenbart, att verkningarna av bindning av lån i mycket hög grad måste bli beroende av de villkor, under vilka de bundna lånen utlämnas, liksom även överhuvud taget av det sätt, på vilket låneverksamheten handhaves. De sakkunniga, som i andra sammanhang till diskussion upptaga frågorna om säkerheten för bundna lån och om den högsta tillåtna bindningstiden, vilja här framlägga några allmänna synpunkter beträffande tillämpningen av bindningsrätten. Såsom förutsättning för medgivandet av sådan rätt bör, såsom av de sakkunniga framhållits, gälla, att allvarliga svårigheter uppstått eller kunna befaras uppkomma för en sparbank beträffande möjligheten att anordna en ändamålsenlig medelförvaltning. Då härvid förutsatts, att medgivande till bindning av lån endast skall ifrågakomma såsom skydd mot den konkurrens, som vid låga räntelägen kan utövas från andra kreditgivande institutioners sida, följer härav icke att det bör anses föreligga hinder mot att bindning av lån äger rum även under ett högt ränteläge. Det lär fastmera vara till fördel, att en sparbank vid högre räntelägen icke lämnar ur räkningen möjligheterna att binda lån. Då en del sparbanker i sina svar å förenämnda frågeformulär givit uttryck åt tanken, att en bindning av lån endast kan tänkas komma i fråga vid ett lågt ränteläge, synas de icke hava beaktat sparbankernas möjligheter att vid en hög räntenivå erbjuda

låntagarna en något lägre, ränta å bundna än å rörliga lån och på sådant sätt utnyttja sin bindingsrätt även vid höga räntelägen. Innan bundna lån under sådana förhållanden utlämnas, måste emellertid sparbanken förutsättas med stöd av erfarenheter från tidigare räntelägen kunna bedöma att anledningar finnas för antagande att sparbanken vid en kommande nedgång i räntenivån skall komma att hava beaktansvärda fördelar av att äga lån bundna från en tid med högt ränteläge.

Överhuvud taget bör en sparbank, som erhållit rätt att utlämna bundna lån, från början inställa sig på en successiv bindning under en följd av år. Under alla förhållanden bör sparbanken icke utnyttja sin bindingsrätt till att omedelbart i ett sammanhang utlämna bundna lån till hela det maximala belopp, som gäller för bindingsrätten. Därigenom skulle sparbanken betaga sig möjligheten att efter hand reglera det bundna lånebeloppet efter växlande förhållanden samt för kortare eller längre tid försätta sig i samma läge, som om den icke ägt rätt till bindning. Sparbanken bör som regel tillse, att för bindingsrätten finnes en tillräckligt stor oanvänd marginal, som kan anlitas, om sparbankens placeringsmöjligheter försämras. Därest en sparbank skulle finna efterfrågan på bundna lån vara större än att sparbanken med iakttagande av nyss angivna synpunkter kan tillgodose densamma, bör sparbanken genom en höjning av räntan å dylika lån minska efterfrågan på densamma. Om sparbanken utnyttjar sitt medgivande att binda lån på sådant sätt, som här angivits, lärer medgivandet i fråga i längden bliva sparbanken till större nytta och medföra mindre risker än om sparbanken låter stundens placeringsvårigheter förleda sig att vid ett lågt ränteläge begagna hela sin bindingsrätt utan att reservera någon del därav för kommande behov.

Vad ovan anförts i fråga om vikten av att sparbankerna reglera räntesatserna för bundna lån efter förhållandet mellan efterfrågan på sådana lån och omfattningen av sparbankernas möjligheter att utlämna dylika lån torde i stort sett ansluta sig till det av hänsyn till lånemarknaden betingade förhållandet, att hypoteksinrättningar och andra långivare, som ställa för längre tid bunden kredit till förfogande, under ett lågt ränteläge kunna hålla något högre räntesatser än kreditinstitutionerna för kortfristig utlåning men att vid ett högre ränteläge förhållandet är det motsatta. Överhuvud taget bör i detta sammanhang understrykas, att sparbankerna vid utlämnande av bundna lån noga måste aktgiva på de vid varje tidpunkt på lånemarknaden skönjbara tendenserna för räntesatserna och de tillämpade utlåningsvillkoren för bunden kredit.

De sakkunniga tro sig kunna utgå ifrån att de möjligheter att utlämna bundna lån, som enligt det nu framlagda lagförslaget kunna beredas sparbankerna, skola visa sig ägnade att bliva de sparbanker, som därav äro i behov, till god hjälp i deras bemödanden att behålla den ställning på primärkreditens område, som sedan gammalt tillkommer sparbankerna. Å andra sidan är det de sakkunnigas förvissning, att en bindingsrätt i den omfattning, som avses i de sakkunnigas förslag, icke behöver befaras fresta

sparbankerna att söka med utnyttjande härav göra intrång på övriga institutioners verksamhetsområden. En utveckling i sådan riktning synes vara utesluten redan av det skäl, att varje sparbank för tillgodonjutande av bindningsrätt är beroende av särskild dispens. Denna omständighet torde även kunna anses innebära garanti för att rätten att utlämna bundna lån icke kommer att kunna utnyttjas av sådana sparbanker och i sådan omfattning, att fara kan uppkomma för ifrågavarande sparbankers säkerhet.

I förevarande sammanhang torde böra erinras om att det skulle kunna tänkas vara möjligt att ytterligare i viss mån säkerställa sparbankerna mot de risker i likviditetshänseende, som kunna föranledas av bindning av lån, genom anordningar för underlättande av återbelåning av bundna lån. De sakkunniga finna emellertid icke påkallat att, med de gränser som här föreslås för rätten att binda lån, anvisa några utvägar i dylikt syfte. Det står givetvis sparbankerna fritt att själva vidtaga sådana anstalter. Under alla förhållanden lär det för övrigt kunna påräknas, att en sparbank, som tilläventyrs tillfälligtvis skulle råka i likviditetssvårigheter, skulle erhålla bistånd från andra sparbanker för lättande av dessa svårigheter.

Enligt de sakkunnigas förslag skola bestämmelserna om bindning av in-teckningslån införas i 27 § sparbankslagen. I specialmotiveringen till detta lagrum komma vissa frågor av mera detaljbetonad art, berörande villkoren för bindning m. m., att bliva föremål för behandling.

Sparbankernas rätt att utlämna bundna kommunlån. Med avseende å lån, för vilket kommun eller dylik samfällighet är ansvarig i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman, är sparbank enligt 26 § sparbankslagen frifri från den sparbanken i fråga om annan utlåning åvilande skyldigheten att förbehålla sig rätt att uppsäga lån till återbetalning inom viss tid, högst sex månader.

Av den föregående redogörelsen framgår, i vilken utsträckning sparbankerna innehava kommunlån, för vilka uppsägningsrätt icke blivit förbehållen.¹

Det synes de sakkunniga uppenbart, att betänkligheter av samma art, som i det föregående anförts mot ett medgivande för sparbankerna att utlämna bundna in-teckningslån, kunna göras gällande även gentemot sparbankernas bundna utlåning till kommuner och dylika samfälligheter. Sålunda kan här hänvisas till vad ovan ur principiella synpunkter anförts rörande önskvärdheten av att en kreditinstitution icke binder sin utlåning på andra återbetalningsvillkor än som gälla för inlåningen. Vad angår hänsynen till sparbanksrörelsens räntabilitet kan, liksom enligt vad förut påvisats i fråga om in-teckningslån, även bindning av kommunlån, om räntan fastställes vid en tid av lågt ränteläge, i händelse av stigande räntenivå medföra, att förräntningen icke täcker sparbankernas inlåningsräntor jämte erforderliga förvaltningskostnader. En jämförelse mellan de bundna kommunlånen och de bundna in-teckningslånen lär såtillvida utfalla till de senares förmån,

¹ Jfr ovan s. 46 o. f.

som för dessa icke ifrågasättes så lång bindningstid som i allmänhet tillämpas beträffande kommunlån.

Den överensstämmelse i vissa hänseenden, som sålunda måste anses föreligga mellan bundna inteckningslån och bundna kommunlån, har föranlett de sakkunniga att föreslå, att vid beräkning av en sparbanks rätt att utlämna bundna inteckningslån hänsyn jämväl skall tagas till omfattningen av sparbankens bundna kommunlån.

De sakkunniga finna även, att en begränsning i lagen bör stadgas beträffande den omfattning, i vilken bundna kommunlån må kunna utlämnas. I detta hänseende föreslås, att det sammanlagda belopp, till vilket sådana lån må lämnas, icke må överstiga vare sig en och en halv gång sparbankens fonder eller femton procent av förvaltade medel. Av förut lämnad översikt framgår, att endast omkring tio sparbanker för närvarande innehava bundna kommunlån i en omfattning, som överstiger de av de sakkunniga föreslagna maximibeloppen.¹ Framhållas må, att den föreslagna lagbestämmelsen icke innebär skyldighet för de sparbanker, som innehava kommunlån i större utsträckning än nyss sagts, att avveckla dessa lån.

I motsats till vad enligt förslaget skulle gälla i fråga om inteckningslån finna de sakkunniga sig däremot icke böra föreslå, att det göres beroende på särskild prövning, huruvida sparbank inom sålunda angivna gränser skall äga binda kommunlån. Enligt de sakkunnigas mening skulle det nämligen kunna utgöra ett icke tillräckligt motiverat intrång i sparbankernas rörelsefrihet, om sparbankernas hävdvunna rätt att utlämna bundna kommunlån inskränktes längre än inom ovan angivna gränser. Vidare bör i synnerhet den skillnad mellan bundna kommunlån och bundna inteckningslån uppmärksammas, som ligger däri, att för de senare särskilda kreditinstitutioner finnas inrättade. Med avseende å de bundna kommunlånen behöver å ena sidan icke i samma utsträckning som i fråga om de bundna inteckningslånen hänsyn tagas till andra, med sparbankerna konkurrerande intressen, så mycket mindre som förstnämnda långivning sedan gammalt utgör en viktig placeringsform för sparbankerna, men måste däremot å andra sidan beaktas, att en alltför sträng begränsning av sparbankernas rätt att utlämna bundna kommunlån skulle kunna avsevärt försvåra för kommunerna att på billiga villkor tillgodose sina kreditbehov.

I anslutning till vad som föreslagits i fråga om rätt att vid beräkandet av maximibeloppet för bundna inteckningslån bortse från vissa bundna kommunlån av särskild karaktär, förordade de sakkunniga, att icke heller i de för kommunlån angivna maximibeloppen inräknas lån, som enligt vad Konungen förordnar skola till sin gångbarhet anses jämförliga med fullgoda obligationer. Beträffande beskaffenheten hos dylika kommunlån hänvisas till det föregående.² Denna undantagsbestämmelse kan föranleda, att en del av ovannämnda omkring tio sparbanker komma att underskrida den föreslagna maximibegränsningen.

¹ Jfr ovan s. 47.

² Jfr ovan s. 69 o. f.

Utöver vad som ovan anförts såsom skäl för en begränsning av sparbankernas rätt att utlämna bundna kommunlån, kan förtjäna framhållas, att betänkligheter mot en sådan utlåning stundom kunna resas med hänsyn därtill, att den låntagande kommunen och den långivande sparbanken kunna hava gemensamma förtroendemän, vilka kunna tänkas i enskilda fall försätta i intressekonflikter vid bedömande av sparbankens och kommunens intressen.

Vad de sakkunniga föreslå i fråga om sparbankernas rätt att binda kommunlån föranleder vissa ändringar i 26 § sparbankslagen.

På sätt redan i fråga om bundna inteckningslån framhållits, böra de risker, som ur räntabilitetssynpunkt äro förenade med bindning av lån, anses nödvändiggöra, att sparbankerna nedskriva de bokförda värdena å lånen på sådant sätt, att avkastningen kan beräknas bliva tillräcklig även vid ett eventuellt kommande högre ränteläge.

Bokföring av obligationer och bundna lån. Före tillkomsten av 1923 års sparbankslag funnos inga bestämmelser meddelade angående upprättandet av sparbanks balansräkning.

1920 års sakkunniga påvisade, att under de då senast förflutna åren, under vilka obligationskurserna stått synnerligen lågt, åtskilliga sparbankers balansräkningar syntes hava företett ej så obetydligt vackrare siffror än som vederbort. Med hänsyn härtill funno de sakkunniga nödvändigt att föreslå införandet av sådana bestämmelser rörande sparbanks balansräkning, att densamma kunde antagas giva en såvitt möjligt tillförlitlig bild av sparbankens ekonomiska situation vid den tidpunkt, balansräkningen avsåge. De sakkunniga föreslogo, att sparbanks tillgångar ej skulle få i balansräkning upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvarade kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande. Under hänvisning till det vanskliga i att fastslå en enhetlig regel för värdering av obligationerna förklarade sig de sakkunniga anse, att i lagen icke borde givas någon anvisning om sättet för bestämmandet av obligations verkliga värde. De sakkunniga förutsatte emellertid, att den av dem föreslagna sparbanksinspektionen på denna punkt skulle kunna lämna sparbankerna lämpliga direktiv.

Med avseende å bokföring av obligationer skulle enligt de sakkunnigas förslag vidare gälla, att en uppskrivning av det i den senast fastställda balansräkningen upptagna värdet ej finge ske, därest icke dels uppskrivningen särskilt angäves i förvaltningsberättelsen och dels värdeökningen toges i anspråk till täckande av förlust, som uppstått å sparbankens rörelse, eller till en mot ökningen svarande nedsättning i annan tillgångs bokförda värde. Såsom skäl för att de sakkunniga på detta sätt sökt förhindra, att värdestegring å obligationer inginge i sparbanks vinst och eventuellt jämlikt 35 § i förslaget toges i anspråk för annat än avsättning till reservfond, anförde de följande: Obligationernas marknadsvärden vore, huvudsakligen i följd av förändringarna av gällande räntefot, utsatta för vissa höjningar och sänkningar, som

i regel vore rätt obetydliga, men ibland, såsom särskilt de senare årens erfarenhet gåve vid handen, kunde bliva högst betydande. Skulle nu en sparbank vara berättigad att förfoga över en vinst, som uppkommit i följd av en måhända tillfällig hausse, vore det fara värt, att den icke skulle stå tillräckligt rustad, då haussen förbyttes i baisse. Det vore därför lämpligt att något konsolidera sparbankernas ställning genom att låta en på värdestegring av obligationer beroende, icke genom försäljning realiserad vinst bliva reserverad för att tagas i anspråk för täckande av förluster, som i följd av fallande kursvärden eller eljest kunde uppstå å obligationer, eller av till äventyrs uppkommen nettoförlust å sparbanks rörelse.

I avgivna *yttranden över 1920 års sakkunnigas förslag* gjordes gällande, att sakkunnigförslaget skulle medföra ett otillfredsställande osäkerhetstillstånd samt att det därför vore nödvändigt att fastställa en generell regel, efter vilken värdering av obligationer skulle ske. Svenska sparbanksföreningen föreslog i sådant avseende en bestämmelse, enligt vilken sparbank tillhöriga obligationer icke skulle få upptagas till högre värde än att avkastningen av desamma utginge minst efter en räntesats, motsvarande medeltalet av inlåningsräntan i rikets samtliga sparbanker under de tio sista år, för vilka officiell statistik funnes utkommen i tryck, med tillägg av tre fjärdedels procent för förvaltningskostnader och skäligen vinstmarginal. De, som jämte sparbanksföreningen påkallade upptagandet i lag av regler för obligationernas värdering, anslöto sig i allmänhet till sparbanksföreningens förslag, somliga dock med mindre väsentliga avvikelser, såsom att tillägget för förvaltningskostnader och vinstmarginal borde sättas till allenast en halv procent.

I *proposition nr 147 till 1922 år riksdag* med förslag till ny sparbankslag anförde föredragande departementschefen bland annat följande:

Sparbanksföreningens förslag syntes innefatta ett gott uppslag, om det också lede av åtskilliga brister. Till en början kunde anmärkas, att, då man icke ville låta marknadsvärdet vara avgörande för obligationernas värdering, tankegången vore den, att en sparbank kunde antagas innehava sina obligationer under så lång tid, att tillfälliga ändringar i marknadsvärdet bleve utan större betydelse. Ville man i enlighet härmed godkänna ett efter förhållandena under ett flertal, lämpligen tio, år beräknat medelvärde, måste man dock tillse, att vederbörlig hänsyn toges till de faktorer, som bestämde marknadsvärdet. Detta skulle bliva förhållandet, om beräkningen grundades på riksbankens officiella diskontosatser, men däremot knappast, om den grundades på sparbankernas inlåningsränta, om ock den senare, särskilt i större sparbanker, efter hand påverkades av de förra samt skillnaden emellan riksbankens officiella diskontosatser och sparbankernas medelinlåningsränta med tillägg av tre fjärdedels procent vore skäligen obetydlig. Därtill komme — vilket härvidlag syntes vara avgörande — att den officiella sparbanksstatistiken föreläge i tryck först omkring ett och ett halvt år efter utgången av det år, som avsåges. Lades sålunda den officiella sparbanksstatistiken till grund för medelräntans beräkning, skulle därvid hänsyn icke kunna tagas till inlåningsräntan under de två sista åren, vilka ju i ifrågavarande avseende vore de viktigaste. Om emellertid sparbanksföreningens förslag modifierades på det sätt, att till grund för värderingen lades icke sparbankernas medelinlåningsränta under tio år med angivet tillägg, utan medeltalet av riksbankens officiella diskontosatser för de sist tilländagångna tio kalenderåren, skulle man komma ifrån de nu anmärkta bristerna, vilka väl närmast vore av teknisk art. En sådan värderingsgrund skulle såsom förut antytts icke myc-

ket skilja sig från den av sparbanksföreningen föreslagna. Sålunda utgjorde de officiella diskontosatsernas medeltal för åren 1910—1919 5·448 procent under det att sparbankernas medelinlåningsränta, ökad med tre fjärdedels procent, under samma år utgjorde 5·427 procent.

Mot sparbanksföreningens förslag uttalades i propositionen även den invändningen, att enligt detsamma någon skillnad icke skulle göras mellan olika slag av obligationer. Utginge man, såsom i propositionen förordats, från att till grund för obligationernas värdering borde läggas riksbankens officiella diskontosatser, vilka kunde sägas vara direkt normerande för de allra bästa obligationernas värde, låge det nära till hands att inskränka den legala regelns omfattning till dessa allra bästa obligationer, d. v. s. statens, allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer. En bestämmelse i denna riktning finge anses analogivis tillämplig även på andra obligationer på det sätt, att man till grund för värderingen finge lägga tioårsmedeltalet för de officiella diskontosatserna, ökad med den räntesats, varmed i allmänhet en dylik obligations avkastning ansåges böra överstiga en statsobligations för att obligationerna skulle vara likvärdiga.

Slutligen kunde mot sparbanksföreningens förslag anmärkas, att det i vissa fall skulle tvinga sparbankerna till en av förhållandena icke motiverad nedskrivning av obligations värde. Därest nämligen en obligations marknadsvärde skulle vara högre än obligationens enligt sparbanksföreningens förslag beräknade värde, skulle sparbank ändå vara pliktig att tillämpa sistnämnda värde, även om bestämmelserna eljest icke lade hinder i vägen för en värdering efter marknadsvärdet. Uppenbart vore också, att det skulle vara föga tillfredsställande, om sparbank skulle förhindras att köpa obligationer på den grund, att vid tiden för ett ifrågasatt inköp marknadsvärdet på obligationerna vore högre än det enligt sparbanksföreningens metod beräknade medelvärdet.

Med beaktande av de anmärkningar, som sålunda framställts, föreslogs i propositionen, att obligationer, utfärdade av staten, allmänna hypoteksbanken eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa, icke skulle anses upptagna över sina verkliga värden, om de upptagits antingen till gällande marknadsvärden eller till sådana värden, att deras avkastning utginge efter en räntefot, motsvarande medeltalet av riksbankens officiella diskontosatser under de senast tilländagångna tio åren.

Beträffande uppskrivning av obligations bokförda värde upptog propositionen en bestämmelse, att obligation ej finge upptagas till högre värde än det, vartill den varit uppförd i närmast föregående fastställda balansräkning, därest icke värdeökningen samtidigt toges i anspråk till täckande av förlust, som uppstått å sparbankens rörelse, eller till motsvarande nedsättning av annan tillgångs bokförda värde.

Frågan om införande av en ny sparbankslag föll vid 1922 års riksdag.

Sedan *sparbanksföreningen* vid årsmöte i december 1922 upptagit till behandling frågan om ny sparbankslagstiftning, anmälde föreningens styrelse i skrivelse till finansdepartementet, att föreningen beslutat uttala sig för att bestämmelserna om bokföringsvärdet å obligationer måtte erhålla ungefär följande lydelse: Obligationer skulle ej anses upptagna över sina verkliga värden, om de upptagits till gällande marknadsvärden eller till värdet av obligationernas sammanlagda avkastning, kapitaliserad efter en räntesats, utgörande, vad anginge statens, allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer, medeltalet av inlåningsräntan

i samtliga rikets sparbanker under de 10 sista år, för vilka statistiska uppgifter funnes tillgängliga, med tillägg av en fjärdedels procent och, vad anginge övriga obligationer, nämnda medeltal med tillägg av en halv procent.

I *proposition nr 22 till 1923 års riksdag* med nytt förslag till sparbankslag hänvisades bland annat till vissa sammanställningar och diagram rörande innebörden av olika alternativ och uttalades i anslutning härtill följande:

Vid en jämförelse mellan de olika alternativen hade det visat sig, att den linje, som betecknade 1922 års propositions medeltalsberäkning, utan att förete några alltför skarpa språng smidigare än den linje, som betecknade sparbanksföreningens förslag, anslöte sig till den linje, som betecknade saluvärdena vid årsskiftena på obligationer tillhörande statens 3½ procents räntelån av år 1887, och alltså utgjorde ett riktigare uttryck för de faktiska förhållandena. Sparbanksföreningens förslag erhöjde i själva verket så få variationer att man med nästan lika stor fördel skulle kunna i lagen föreskriva viss bestämd procent, efter vilken kapitalisering alltid skulle få ske. Härtill komme de rent praktiska fördelarna med en lösning i anslutning till de officiella diskontosatserna i stället för till medeltalen av sparbankernas inlåningsräntor.

Föredragande departementschefen funne sålunda icke anledning att slå in på en helt annan linje i fråga om metoden för värdering av obligationer, men ville såtillvida modifiera den i 1922 års proposition förordade metoden, att den genomgående komme att ställa sig mindre sträng mot sparbankerna än sparbanksföreningens förslag. Ett sådant resultat syntes lättast kunna vinnas på det sätt, att kapitaliseringen av avkastningen ägde rum efter en procentsiffra, som med tjugofem hundrededelar understege medeltalet av riksbankens officiella räntesatser under de senast tilländagångna tio åren. Med den säkerhetsspärr, som låge därutinnan, att obligationer ej finge upptagas över anskaffningsvärdet och i regel ej finge uppskrivas, kunde man våga sträcka sig så långt i sina medgivanden utan fara för att balansräkningarna skulle behöva betecknas som missvisande.

Också därutinnan såge sig departementschefen böra tillmötesgå önskingarna å sparbankshåll, att en uttrycklig regel meddelades för värdering även av andra obligationer än guldkantade. Lika litet som de guldkantade obligationerna borde dessa kunna anses för högt värderade, om de upptagits till sina marknadsvärden. För övrigt syntes det lämpligt att följa ett förslag, som motionsvis framlagts för 1922 års riksdag, nämligen att obligationerna finge upptagas till värden, vilka förhölle sig till medeltalsvärdena på guldkantade obligationer på samma sätt som obligationernas marknadsvärden förhölle sig till varandra. För att erhålla tillräcklig precision i bestämmelsen, torde det emellertid vara erforderligt, att den ifrågasatta jämförelsen skedde med något visst slag av guldkantade obligationer. Det vore nämligen ej säkert, att marknadsvärdena ens å samtliga statsobligationer förhölle sig till varandra som deras avkastningar, enär kurserna påverkades av hänsyn till utlottnings- och konverteringsmöjligheter m. m. Ehuru det måhända kunde anses tekniskt mindre tilltalande, funne departementschefen alltså ingen annan utväg än den antydda, nämligen att i lagtexten införa vissa obligationer såsom normgivande. Efter verkställda undersökningar hade det funnits lämpligast att såsom sådana antaga obligationer av statens utelöpande tre och en halv procents räntelån, bland annat på den grund att inlösen av sådana obligationer från statens sida inom överskådlig tid knappast kunde väntas ifrågakomma.

Det vore givet, att en uträkning av de värden, till vilka obligationer enligt det anförda högst skulle få upptagas, kunde erbjuda svårigheter för enskilda sparbanker. Departementschefen förutsatte också, att en sådan uträkning årligen skulle verkställas av sparbanksinspektören och bringas till de enskilda sparbankernas kännedom.

Från 1922 års proposition upptogs oförändrad en bestämmelse, att obligation ej finge upptagas till högre värde än det, vartill den varit uppförd i närmast föregående fastställda balansräkning, därest icke värdeökningen samtidigt toges i anspråk till täckande av förlust, som uppstått i sparbankens rörelse, eller till motsvarande nedsättning av annan tillgångs bokförda värde.

I det av *bankoutskottet vid 1923 års riksdag avgivna utlåtandet nr 64* framhölls, att det skulle möta synnerliga svårigheter för sparbankerna att — även om det funnes en sparbanksinspektör — tillämpa det i propositionen föreslagna beräkningssättet för »annan» obligations verkliga värde. Utskottet godtog beträffande stats- och hypoteksobligationer den värderingsnorm, som propositionen givit beträffande statens tre och en halv procents räntelån dock med den jämkningen att det procentuella avdraget från diskontomedeltalet höjdes från 0·25 till 0·40 procent. Beträffande alla övriga obligationer föreslogs — i anslutning till tankegången i sparbanksföreningens förslag — även en enhetlig värderingsnorm, som skilde sig från den beträffande statens m. fl. obligationer givna endast därutinnan, att den skulle utgå från en fyra tiondedelar högre kapitaliseringsprocent. Det framhölls, att de skäl, som i propositionen anförts för en kapitalisering, som toge hänsyn till tioårsmedeltalen av riksbankens diskontosatser — därmed uppenbarligen avsåges diskontosatserna för tremånadersväxlar — syntes utskottet övertygande.

Att utskottet ansett sig kunna tillstyrka nu berörda linje, vore emellertid enligt vad i utlåtandet anfördes, beroende på den omarbetning, som utskottet verkställt av uppskrivningsregeln för obligationer. Härom uttalades i utlåtandet:

Åt denna punkt syntes böra givas en sådan avfattning, att en uppskrivning av obligations värde högre än till marknadsvärdet omöjliggjordes såväl under det år, obligationen förvärvats, som därefter. Propositionen däremot medgäve under angivna förutsättningar en uppskrivning även till förenämnda medeltalsvärde. Genom utskottets förslag vunnes, att medeltalsberäkningen i 33 § erhöle sin enda betydelse därutinnan, att den vid en hastig nedgång av obligationsvärdena möjliggjorde en måttfullare och mindre påfrestande nedskrivning av en sparbanks obligationsportfölj, än som kunde bliva erforderlig, om man måste följa de verkliga växlingarna i marknadsvärdena. Det egentliga syftet med medeltalsberäkningen torde på detta sätt fullt tillgodoses — någon uppskrivning av obligationer utöver marknadsvärdena kunde knappast anses ur saklig synpunkt motiverad.

Bankoutskottets förslag godkändes av *riksdagen*. Den lydelse, sparbankslagen i förevarande delar erhållit, har sedermera bibehållits oförändrad.

Enligt 33 § första stycket 1) sparbankslagen gäller bland annat, att sparbanks tillgångar ej må upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande. I den mån ej annat följer av vad beträffande vissa tillgångar särskilt stadgas, må tillgångarna dock jämlikt 33 § första stycket 2) upptagas till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande, så framt sådant särskilt angives i den förvaltningsberättelse, styrelsen har att avlämna.

Obligation må enligt 33 § första stycket 1) ej anses upptagen över sitt verkliga värde, om den upptagits till gällande marknadsvärde eller till visst medeltalsvärde. Sistnämnda värde beräknas beträffande obligation, utfärdad av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa på sådant sätt, att obligationens avkastning utgår efter en räntefot, som med fyra tiondels procent understiger medeltalet av riksbankens officiella diskontosatser under de senast tilländagångna tio åren. Beträffande annan obligation bestämmes medeltalsvärdet sålunda, att obligationens avkastning utgår efter en räntefot, motsvarande nämnda medeltal.

Dessa bestämmelser kompletteras i 33 § första stycket 5) med föreskrifter av innehåll, att obligation i balansräkningen för det år, under vilket den inköpts, ej må upptagas till högre värde än som motsvarar kostnaden för dess förvärvande eller anskaffande och därefter ej till högre värde än det, vartill den varit uppförd i närmast föregående fastställda balansräkning. Dock får i båda fallen ökning högst till gällande marknadsvärde ske till täckande av förlust, som uppstått å sparbankens rörelse, eller av motsvarande nedsättning av annan tillgångs bokförda värde.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen placera sparbankerna en icke oväsentlig del av de av dem förvaltade medlen i obligationer. Det är därför av stor vikt, att garantier finnas för att dessa tillgångar bokföras efter grunder, som ur olika synpunkter kunna anses betryggande.

Det synes de sakkunniga icke böra ifrågakomma, att ändring vidtages i den nuvarande regeln i 33 § första stycket 1) sparbankslagen, enligt vilken obligation ej må anses upptagen över sitt verkliga värde, om den upptagits till gällande marknadsvärde. Vad åter angår de nuvarande möjligheterna att alternativt härmed verkställa bokföringen i anslutning till vissa i lagen angivna medeltalsregler få de sakkunniga framhålla följande synpunkter.

Såsom ett principiellt önskemål bör uppställas, att sparbank tillhörig obligation bokföres på sådant sätt, att sparbanken kan antagas, i händelse obligationen behöver försäljas, kunna uppnå ett pris för densamma, som icke understiger dess bokförda belopp. Till underlättande härav böra sparbankerna med avseende å obligationer, som inköpas vid höga obligationskurser, i tid sörja för att deras värden nedskrivs på sådant sätt, att en anpassning efter kommande, kanske väsentligt sänkta marknadskurser å obligationer blir möjlig utan allt för stora uppoffringar. Emellertid är att märka, att, även om en sparbank i ett visst läge icke skulle kunna vid en realisation av sitt obligationsinnehav ernå ett pris som svarar mot de bokförda beloppen, det kan finnas anledning att antaga, att kurserna på obligationsmarknaden under sparbankens fortsatta verksamhet ånyo skola stiga, så att överensstämmelse kan vinnas mellan dessa kurser och de bokförda beloppen å sparbankens obligationer. I varje fall kommer sparbanken, därest den behåller obligationerna intill dess desamma bliva inlösta, att härvid utfå obligationernas nominella belopp. Med hänsyn till det nu sagda kan det vara försvarligt, att sparbankernas obligationer få bokföras till värden, som, även om de

överstiga de aktuella marknadsvärdena, likväl icke äro högre än att de kunna förväntas bliva täckta av det pris, som en försäljning eller inlösning av dem framdeles kan inbringa.

Ur en annan synpunkt sett kan det krav uppställas, att avkastningen å bokförda värdet av sparbankens obligationer bör vara tillräcklig för att täcka dess inlåningsränta jämte förvaltningskostnader. Då obligationsavkastningen i regel torde stå i sådant förhållande till sparbankernas inlåningsräntor, att den täcker dessa räntor jämte förvaltningskostnader, bör en bokföring efter obligationernas marknadsvärden i allmänhet även komma att tillgodose sparbankernas förräntningsbehov. Emellertid förekomma under stundom avvikelser mellan obligationernas avkastning å ena sidan och sparbankernas inlåningsränta ökad med skälig marginal för förvaltningskostnaderna å den andra, vilka avvikelser medföra, att en bokföring med ledning av obligationernas marknadsvärden leder till andra resultat än en bokföring efter sparbankernas förräntningsbehov.

Om man ville tillgodose förräntningsbehovet, skulle det tydligen ligga närmast till hands, att en sparbanks obligationer icke finge bokföras till högre belopp än att avkastningen därå motsvarade samma sparbanks inlåningsränta jämte förvaltningskostnader. Då tillämpningen av en sådan bestämmelse skulle göra det beroende av den enskilda sparbankens räntepolitik, huru sparbankens obligationer skulle bokföras, samt en enhetlig grund skulle saknas för bedömandet av boksluten hos de olika sparbankerna, kan tanken på en bokföringsregel av nu antydd innebörd — även bortsett från principiella synpunkter — icke upprätthållas. Regeln kunde emellertid modifieras på sådant sätt, att det icke vore den enskilda sparbankens inlåningsränta och förvaltningskostnader, som låge till grund för bokföringen, utan en för samtliga sparbanker beräknad genomsnittlig inlåningsränta — varvid det av skäl, vilka framgå av den föregående redogörelsen, kan vara anledning att välja ett för en följd av år beräknat genomsnittstal — jämte en uppskattad avrundad procentsats för täckande av förvaltningskostnader. Till sistnämnda tankegång anslöt sig svenska sparbanksföreningen i sitt förut omnämnda vid årsmöte i december 1922 gjorda uttalande, enligt vilket obligationer ej skulle anses upptagna över sina verkliga värden, om de upptagits till gällande marknadsvärden eller till värdet av obligationernas sammanlagda avkastning, kapitaliserad efter en räntesats, utgörande, vad anginge statens, allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer, medeltalet av inlåningsräntan i samtliga rikets sparbanker under de tio sista år, för vilka statistiska uppgifter funnes tillgängliga, med tillägg av en fjärdedels procent och, vad anginge övriga obligationer, nämnda medeltal med tillägg av en halv procent. De procentuella tilläggen avsågo att täcka förvaltningskostnader och skälig vinstmarginal.

Då den till 1923 års riksdag avlåtna propositionen angående ny sparbankslag i förevarande hänseende icke anslöt sig till sparbanksföreningens förslag, motiverades detta med att det visat sig, att en medeltalsberäkning på grundval av diskontot smidigare än en värdering enligt sparbanksföreningens

gens förslag anslöte sig till obligationernas saluvärden, och alltså utgjorde ett riktigare uttryck för de faktiska förhållandena. Enligt vad i propositionen anfördes komme härtill, att den officiella sparbanksstatistiken för det dåvarande föreläge i tryck först omkring ett och ett halvt år efter utgången av det år som avsåges, och skulle sålunda, därest den officiella sparbanksstatistiken lades till grund för medelräntans beräkning, hänsyn icke kunna tagas till inlåningsräntan under de två sista åren, vilka ju i ifrågavarande avseende vore de viktigaste.

Nedan lämnas en sammanställning för de senaste femton åren över *dels* det årliga medeldiskontot, *dels* de procenttal, efter vilka guldkantade obligationer skolat bokföras enligt nuvarande bestämmelser, d. v. s. tioårsmedeltal för diskontot minskade med 0.4 procent, *dels* de tal, som skulle hava legat till grund för bokföringen, om sparbankernas genomsnittliga tioåriga inlåningsränta jämte förvaltningskostnader tagits till utgångspunkt och om dessa senare i överensstämmelse med vad svenska sparbanksföreningen förordat beräknats till en fjärdedels procent för guldkantade obligationer, *dels* den årliga genomsnittsförräntningen å guldkantade obligationer och *dels* slutligen den tioåriga genomsnittsförräntningen å sistnämnda obligationer. Genomsnittsförräntningen å guldkantade obligationer är beräknad på grundval av de på Stockholms fondbörs noterade kurserna å dylika obligationer och avser den direkta ränteavkastningen, vilken beräkning hänför sig till de vid de avsedda årens slut utestående kapitalbeloppen av olika obligationslån. Ehuru bearbetningen av statistiken rörande sparbankerna numera påskyndats, kunna siffror för inlåningsräntorna icke bliva tillgängliga förrän tidigast ett år efter utgången av det år, som avses i statistiken. Då med hänsyn härtill bokföringen, om den grundades på sparbankernas inlåningsräntor, skulle bygga på en tidigare tidsperiod än om medeldiskontot eller de genomsnittliga obligationskurserna toges till utgångspunkt, hava för vinande av jämförbarhet siffrorna för den genomsnittliga inlåningsräntan, ökad med en fjärdedels procent, i tabellen upptagits på sådant sätt, att exempelvis för år 1935 angivits genomsnittssiffran för åren 1925—1934 o. s. v.

Av sammanställningen framgår, att siffrorna för det tioåriga medeltalsdiskontot minskat med 0.4 procent och för den tioåriga genomsnittliga inlåningsräntan för sparbankerna ökad med 0.25 procent löpa tämligen parallellt under 1920-talet, varvid sistnämnda siffror i allmänhet ligga omkring 0.3—0.4 procent lägre än de på nyss angivet sätt modifierade diskontosiffrorna. Sedan diskontosatserna emellertid under senare delen av nämnda decennium börjat falla, vilken utveckling sedermera fortgått, under det att sparbankerna endast i långsammare tempo sänkt sina inlåningsräntor, hava siffrorna för sparbanksräntorna jämte förvaltningskostnader i stället kommit att överstiga de reducerade diskontomedeltalen, för de senaste åren med nästan en hel procent.

Om jämförelse sker med den tioåriga genomsnittsförräntningen å guldkantade obligationer, befinnes, att denna under 1930-talet ligger högre än nyss-

Å r	Årligt medel- diskonto	10-årigt medel- talsdiskonto minskat med 0·4 %	10-årig genom- snittlig inlå- ningsränta ökad med 0·25 %	Årlig genom- snittsförränt- ning å guld- kantade ob- ligationer	10-årig genom- snittsförränt- ning å guld- kantade ob- ligationer
1921.....	6·49	5·48	4·97	5·37	—
1922.....	4·85	5·47	5·08	4·83	—
1923.....	4·64	5·39	5·07	4·91	—
1924.....	5·50	5·42	5·02	4·99	—
1925.....	5·17	5·38	5·00	4·90	—
1926.....	4·50	5·31	4·96	4·81	—
1927.....	4·15	5·15	4·92	4·75	—
1928.....	4·01	4·86	4·89	4·76	—
1929.....	4·74	4·70	4·83	4·71	—
1930.....	3·72	4·38	4·77	4·49	4·85
1931.....	4·10	4·14	4·66	4·80	4·80
1932.....	4·39	4·09	4·53	4·35	4·75
1933.....	3·17	3·94	4·53	4·08	4·66
1934.....	2·50	3·64	4·50	3·83	4·55
1935.....	2·50	3·38	4·37	3·87	4·45

nämnda medeltalsräntor och att en nedskrivning i anslutning till dessa senare således icke varit tillräcklig att täcka obligationernas tioåriga genomsnittsförräntning.

En jämförelse mellan nu antydda olika alternativa nedskrivningsregler måste naturligtvis leda till olika resultat alltefter konjunkturernas utveckling. I motsats till vad som varit förhållandet under de år, som ovan berörts, kunde det tänkas förekomma, att här avsedda modifierade tioårsmedeltal för diskontosatser och inlåningsräntor låge högre än den tioåriga genomsnittsräntan å guldkantade obligationer. Under sådana förhållanden kunde det inträffa, att en bokföring av obligationer efter genomsnittskurserna å guldkantade obligationer ledde till det resultat, att avkastningen av obligationernas bokförda värden icke täckte sparbankernas inlåningsränta jämte erforderliga förvaltningskostnader.

Enligt de sakkunnigas mening hava erfarenheterna visat, att nu gällande regler för bokföring av obligationer icke äro tillfredsställande. Såsom kan utläsas ur den föregående framställningen kunna riksbankens diskontosatser icke anses utgöra någon tillförlitlig mätare av obligationskurserna, och ej heller stå de i någon bestämd relation till sparbankernas inlåningsräntor. Anlægges den synpunkten på bokföringen av sparbankernas obligationer, att avkastningen av obligationerna, beräknad efter dessas bokförda värden, bör täcka erforderliga ränte- och förvaltningsutgifter, skulle det vara att föredraga, om såsom bokföringsnorm valdes sparbankernas genomsnittliga inlåningsränta och kostnader för förvaltningen. Det bör uppmärksammas, att, såsom framgår av det redan sagda, den tidigare framförda erinringen, att på

grund av sättet för sparbanksstatistikens offentliggörande hänsyn icke skulle kunna tagas till inlåningsräntan under de två sista åren, så till vida mist något av sin tyngd, som statistikens färdigställande numera påskyndats, så att endast det sista året behöver lämnas ur räkningen. Bortsett från denna olägenhet synes emellertid nu ifrågavarande bokföringsregel vara förenad med vissa praktiska svårigheter. Sålunda skulle det kunna bli föremål för tvekan, i vad mån i förevarande sammanhang hänsyn skulle tagas till att en del sparbanker tillämpa differentierad ränta för medel, som innestå mot olika återbetalningsvillkor. Vidare skulle det bli nödvändigt att icke blott bygga på en genomsnittlig inlåningsränta för sparbankerna utan även på ett genomsnittstal för förvaltningskostnaderna. Icke minst skulle det vara vanskligt att bedöma, huru hänsynen till förvaltningskostnaderna borde påverka de skiljaktiga regler, som liksom hittills böra gälla för bokföringen av guldkantade och andra obligationer. Redan nu berörda omständigheter synas de sakkunniga tala emot valet av inlåningsräntorna såsom utgångspunkt för bokföringen.

Ett avgörande skäl för de sakkunniga att icke godtaga sistnämnda regel har emellertid varit, att de sakkunniga för sin del anse det vara principiellt riktigt, att en sparbanks obligationer bokföras till belopp, som i möjligaste mån ansluta sig till obligationernas marknadsvärden. För insättarna synes det nämligen vara ett avgörande intresse, att tillgångarna bokföras så att deras värden svara mot vad en försäljning av desamma å allmänna marknaden skulle inbringa. De sakkunniga anse med hänsyn härtill, att — där bokföringen icke sker på grundval av obligationernas aktuella marknadsvärden — den medeltalsberäkning, vilken bör kunna anlitas för möjliggörande av en jämn anpassning av de bokförda värdena å obligationer efter konjunkturerens utveckling, bör bygga på de genomsnittliga obligationskurserna för en följd av år. Att en sådan bokföringsnorm icke blivit vald vid gällande sparbankslags tillkomst, trots att det härvid framhållits såsom önskvärt, att bokföringen anslöte sig till obligationskurserna, kan hava varit motiverat av att vid ifrågavarande tid icke funnos tillräckligt representativa noteringar å obligationer. De numera å Stockholms fondbörs noterade kurserna å obligationer — vilka noteringar hava legat till grund för ovanstående uppgifter om obligationsräntorna — torde däremot vila på ett så stort urval av obligationer, att förräntningen å dessa kan anses belysande för läget på obligationsmarknaden. Nämnas må, att noteringarna å guldkantade obligationer år 1920 avsågo ett sammanlagt obligationsbelopp av omkring 523 miljoner kronor, medan motsvarande siffra för år 1935 utgjorde omkring 2 957 miljoner kronor. Visserligen kan det förekomma, att genomsnittssiffran för förräntningen under ett år alltför starkt påverkas av förekomsten av enstaka obligationslån, som — t. ex. på grund av kort återstående löptid — mer eller mindre avvika från vad som gäller å marknaden i övrigt. Denna påverkan lär emellertid på grund av materialets omfattning icke vara av sådan räckvidd, att densamma har någon nämnvärd betydelse för bestämmandet av ett mångårigt genomsnittstal för obligationsräntorna. Ej heller torde mot detta ge-

nomsnittstal kunna riktas några vägande invändningar ur den synpunkten att de särskilda sparbankernas obligationsinnehav ej äro sammansatta i fullkomlig överensstämmelse med sammansättningen av de å allmänna marknaden noterade obligationerna.

Vad slutligen angår den tidrymd, för vilken här avsedda genomsnittstal skola beräknas, finna de sakkunniga sig böra förordna, att i överensstämmelse med vad som nu gäller genomsnittstalen grundas på tioårsperioder.

I enlighet med det ovan anförda föreslå de sakkunniga, att de på Stockholms fondbörs noterade kurserna å guldkantade obligationer, beräknade efter tioåriga genomsnittstal, böra ligga till grund för den alternativa bokföringsregel med avseende å sparbankernas obligationer, som kan tillämpas vid sidan av värderingen efter det aktuella marknadsvärdet.

Då de sakkunniga förordat, att räntorna å de guldkantade obligationerna skola läggas till grund för bokföringen av sparbankernas obligationer, hava de av naturliga skäl närmast avsett de guldkantade obligationernas värdering. Andra obligationer betinga regelmässigt en högre ränta eller, annorlunda uttryckt, noteras regelmässigt till lägre kurser än guldkantade obligationer. Hänsyn härtill bör tagas vid sparbankernas bokföring av obligationer. Vid nu gällande bestämmelsers avfattning har denna synpunkt beaktats genom föreskriften att vid värderingen av guldkantade obligationer den ränta, efter vilken obligationerna skola värderas, skall med 0.4 understiga medeltalsdiskontot, medan vid bokföringen av andra obligationer medeltalsdiskontot oducerat skall läggas till grund. Mest önskvärt vore visserligen, att varje obligationspost bokfördes efter värdena å motsvarande slag av obligationer. För undvikande av allt för komplicerade regler är det emellertid nödvändigt, att obligationerna uppdelas i olika kategorier, som inbördes behandlas lika. Liksom för närvarande torde även framdeles de guldkantade obligationerna böra utgöra en grupp för sig. Övriga obligationer torde däremot icke böra såsom nu sammanfattas endast i en gemensam grupp. Det finnes nämligen obligationer, vilka, utan att vara guldkantade, likväl i allmänhet anses vila på särskilt säker grund och därför stå i en högre värdeklass än andra. De sakkunniga åsyfta härvid i första hand av kommuner utfärdade obligationer men även vissa andra sådana. Erinras må, att enligt förordningen den 21 november 1924 med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel förmyndare äger, utan särskilt samtycke av överförmyndaren, för dylika medel inköpa förutom guldkantade obligationer även obligationer, utfärdade eller garanterade av svensk kommun eller lands ting, som till lånets upptagande eller garanterande erhållit Konungens tillstånd, ävensom aktiebolaget Svenska tobaksmonopolets obligationer samt obligationer, utfärdade av Stockholms intekningsgarantiaktiebolag eller av aktiebolag, som driver lånerörelse i enlighet med bestämmelserna i lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse. Enligt de sakkunnigas mening böra de obligationer, som här avses, lämpligen utgöra en särskild, andra grupp i bokföringshänseende. Övriga obligationer böra tillhöra en tredje grupp. Beträffande grunderna för bokföringen av de båda sist av-

sedda grupperna av obligationer bör uppmärksammas, att de obligationer av ifrågavarande slag, som noteras å Stockholms fondbörs, icke synas hava en sådan omfattning, att dessa noteringar kunna anses i tillräcklig grad representativa. Med hänsyn härtill synes det de sakkunniga vara att förorda, att bokföringen även av de här åsyftade andra och tredje grupperna av obligationer bygger på noteringen av guldkantade obligationer, varvid liksom nu i lagen bör angivas ett visst värdeförhållande mellan olika grupper av obligationer. Vid jämförelse mellan förräntningen å ifrågavarande tre kategorier av obligationer vid utgången av åren 1925—1934 — vilken jämförelse bygger på av svenska sparbanksföreningen offentliggjorda noteringar — har befunnits, att medelförräntningen för guldkantade obligationer understigit medelförräntningen för andra för placering av omyndigs medel kvalificerade obligationer med 0·22 procent och övriga obligationer med 0·96 procent. Även för de särskilda åren har relationen mellan förräntningen å de olika obligations typerna varit ungefär den nu antydda. På grund härav finna sig de sakkunniga böra föreslå, att medeltalsvärdet för icke guldkantade obligationer, i vilka förmyndare äger att utan överförmyndarens samtycke placera omyndigs medel, skall beräknas sålunda, att obligationernas avkastning utgår efter en räntefot, som med en fjärdedels procent överstiger medelräntan under de senast tilländagångna tio åren å guldkantade obligationer. För övriga obligationer torde avkastningen förutsättas skola utgå efter en räntefot, som med en procent överstiger nämnda medelränta.

De sakkunniga hava visserligen funnit det kunna vara principiellt riktigt, att vid bokföring av obligationer hänsyn tages icke blott till den direkta räntan å dessa utan även till den vinst, som kan ernås genom obligationernas inlösning, alltså till den s. k. effektiva räntan å obligationerna. Då det emellertid vid ett dylikt beräkningssätt är nödvändigt att beträffande varje obligationslån taga hänsyn till inlösningstid och i förekommande fall utlottningssmöjligheter, hava de sakkunniga icke ansett sig kunna föreslå, att sparbankerna skola åläggas att taga den effektiva räntan å obligationerna till utgångspunkt för bokföringen. Emellertid utgör icke de sakkunnigas förslag, lika litet som hittills gällande bestämmelser, något hinder för de sparbanker, som så önska, att använda nyssnämnda beräkningssätt.

Det kan uppenbarligen icke ifrågakomma, att sparbankerna envar för sig skola beräkna de för bokföringen grundläggande tioårsmedeltalen för obligationskurserna. På sparbanksinspektionen måste förutsättas ankomma att årligen beräkna och för sparbankerna tillkännagiva ifrågavarande medeltal.

De av de sakkunniga nu framförda förslagen innebära, att i sparbankernas balansräkningar för år 1935 guldkantade obligationer skulle hava bokförts efter en förräntningsprocent av 4·45, medan motsvarande procenttal för icke guldkantade men för placering av omyndigs medel kvalificerade obligationer samt för övriga obligationer skulle vara respektive 4·70 och 5·45. Enligt gällande bestämmelser utgör förräntningsprocenten för guldkantade obligationer 3·38 procent och för andra obligationer 3·78 procent.

De sakkunnigas förslag innebär alltså i nuvarande läge en icke oväsentlig skärpning av den alternativa, på medeltalsvärden grundade bokföringsregeln för sparbankernas obligationer. De sakkunniga hava undersökt, huru många av landets sparbanker, som hava obligationer bokförda till högre belopp än vad som skulle följa av en tillämpning av de sakkunnigas förslag i denna del. Så har visat sig vara fallet beträffande omkring 350 sparbanker. Åtskilliga av dessa skulle visserligen kunna, med anlitande av sina årsvinster, inom ett eller annat år åvägabringa erforderliga nedskrivningar å sina obligationsinnehav. Andra sparbanker skulle däremot behöva flera år för verkställande av de ifrågasatta nedskrivningarna. Vid sådant förhållande hava de sakkunniga funnit lämpligt att i förslaget upptaga en övergångsbestämelse, enligt vilken vid bokslut, som sker för tidigare år än det tolfte räknat från året för lagens ikraftträdande, vid beräkning av värdet av sparbank vid tiden för den föreslagna lagändringens ikraftträdande tillhöriga obligationer bestämmelserna i 33 § första stycket 1) enligt dess nuvarande lydelse må vinna tillämpning. Såvitt de sakkunniga kunna finna, bör det icke möta hinder eller avsevärda svårigheter för någon sparbank att inom en sådan tidrymd medhinna nedskrivningarna i fråga.

Även om sparbankerna enligt de sakkunnigas förslag fortfarande alternativt skola äga rätt att bokföra obligationer efter deras marknadsvärden, synes det de sakkunniga önskvärt, att i den mån medtalsregeln föranleder en lägre värdering denna regel anlitas.

Det medgivande, som lämnas sparbankerna att bokföra obligationer på grundval av vissa medeltalsvärden för en följd av år i stället för efter gällande marknadsvärden, är ett uttryck för tanken, att sparbankerna i sin bokföring icke skola vara skyldiga att under alla förhållanden följa de med ränteutvecklingen sammanhängande svängningarna i marknadsvärdena å obligationer. Däremot är det ej åsyftat, att sparbankerna vid bokföringen av ifrågavarande tillgångar skola kunna bortse från sådan nedgång i dessas värden, som hänför sig till minskat förtroende för låntagaren eller säkerheten för obligationslånen. Med hänsyn härtill bör en bokföring med ledning av medeltalsvärden endast komma i fråga beträffande fullgoda obligationer. Vidare anse de sakkunniga, att, då svårigheter kunna möta att bedöma säkerheten för andra än inhemska obligationer, övriga obligationer icke böra få bokföras till högre belopp än som motsvara marknadsvärdena. På grund av vad nu anförts föreslå de sakkunniga, att tillämpningen av de ovan angivna medtalsreglerna inskränkes till obligationer, som omförmälas i 25 § sparbankslagen.

De i 33 § meddelade särskilda bestämmelserna om bokföring av obligationer med utgångspunkt från dessas förräntning kunna tydligen icke heller komma i tillämpning, då fråga är om premieobligationer. De sakkunniga hava i sitt förslag givit uttryck häråt genom att inskränka de särskilda bokföringsreglernas tillämpning till räntebärande obligationer. Premieobligationer böra bokföras efter de grunder, som i allmänhet gälla för värderingen av sparbankernas tillgångar.

Enligt ovan återgivna bestämmelser i 33 § sparbankslagen må uppskrivning högst till gällande marknadsvärde av obligations bokförda belopp ske till täckande av förlust, som uppstått å sparbankens rörelse, eller av motsvarande nedsättning av annan tillgångs bokförda värde. De sakkunniga finna önskvärt, att sparbankernas möjligheter att uppskriva de bokförda värdena å obligationer bestämmas något restriktivare än vad för närvarande är fallet. Övervägande skäl synas visserligen tala för att sparbank under alla förhållanden skall äga att för täckande av förlust uppskriva sina obligationer intill marknadsvärdet, även om medeltalsvärdet är lägre. För möjliggörande av en nedskrivning av annan tillgångs bokförda värde synes det däremot näppeligen motiverat att medgiva uppskrivning av en obligations värde över något av följande värden, nämligen dess marknadsvärde, dess nominella värde eller dess medeltalsvärde. Ett medgivande till en uppskrivning över något av nu angivna värden skulle innebära, att den skyldighet att nedskryva bundna lån, vilken föreslås av de sakkunniga, till sina verkningar kunde bli illusorisk. De sakkunniga föreslå, att de i 33 § meddelade bestämmelserna om villkoren för uppskrivning av obligationer jämkas i enlighet med nu anförda synpunkter.

I sparbankslagen finnas för närvarande inga särskilda bestämmelser meddelade i fråga om bokföring av bundna kommunlån. Härom gälla sålunda endast de allmänna föreskrifterna i 33 § sparbankslagen, enligt vilka sparbanks tillgångar ej må upptagas över sina verkliga värden och, med mindre detta särskilt anges i den förvaltningsberättelse styrelsen enligt 32 § har att avlämna, ej heller till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande.

Delvis samma skäl, som ligga till grund för reglerna om bokföringen av obligationer, synas de sakkunniga tala för att motsvarande föreskrifter även göras tillämpliga med avseende å bundna lån. Även en placering av sparbanks medel i sådana tillgångar innefattar risk för att, om placeringen bundits under en tid av lågt ränteläge, avkastningen icke kommer att vid en högre räntenivå täcka sparbankens inlåningsränta och förvaltningskostnader. Med hänsyn till risker av förevarande art hava de sakkunniga, då de tillstyrkt medgivande för sparbankerna att i vissa fall utlämna bundna inteckningslån, uttalat att såsom förutsättning härför borde gälla, att sparbankerna skulle åläggas nedskryva de bokförda värdena å lånen på sådant sätt, att avkastningen kan beräknas medgiva en tillfredsställande förräntning även under ett eventuellt inträdande högre ränteläge. I överensstämmelse med denna synpunkt anse de sakkunniga motiverat, att bestämmelser meddelas jämväl om bokföringen av bundna kommunlån.

Beträffande grunderna för bokföringen av bundna lån anse de sakkunniga det vara motiverat, att reglerna härför i möjligaste mån anslutas till vad som skall gälla i fråga om obligationer. Då man emellertid med avseende å bundna lån näppeligen kan tala om några marknadsvärden, lär det vara nödvändigt att grunda bokföringsreglerna för dessa å medeltalsvärden. Det

synes härvid till en början naturligt, att de bundna kommunlånen i bokföringshänseende jämställas med kommunobligationer och att det sålunda föreskrives, att dessa lån i balansräkning ej få upptagas till högre värde än att deras avkastning utgår efter en räntefot, som med en fjärdedels procent överstiger medelräntan för tio år å guldkantade obligationer. Vad angår de bundna inteckningslånen är enligt de sakkunnigas förslag förutsatt, att dessa skola vara grundade på primär inteckningssäkerhet. Med hänsyn härtill finna de sakkunniga, att även dessa lån böra bokföras efter samma grunder, som föreslagits för kommunala och andra för placering av omyndigs medel kvalificerade obligationer.

Av motsvarande skäl som anförts i fråga om de nya bestämmelserna om bokföring av obligationer hava de sakkunniga även beträffande de föreslagna bokföringsreglerna i avseende å bundna lån funnit en övergångstid på åtskilliga år vara erforderlig. I övergångsbestämmelserna till lagförslaget har sålunda upptagits en bestämmelse av innehåll att vid bokslut, som sker för tidigare år än det tolfte räknat från året för lagens ikraftträdande, må av sparbank före lagens ikraftträdande bundet lån upptagas till värde överstigande det i förslaget angivna medeltalsvärdet.

Då de sakkunniga här, liksom i detta betänkande i övrigt, talat om bundna lån, hava de sakkunniga, där ej annat utsagts, avsett sådana lån, som varit bundna såväl i fråga om ränta som i andra avseenden. Emellertid förekomma jämväl lån, vilka endast äro bundna beträffande räntan, likasom även å andra sidan lån, vilka äro bundna i alla andra hänseenden än i fråga om ränta.

Förstnämnda slag av lån, s. k. räntebundna lån, äro enligt förslaget likställda med bundna lån i allmänhet och äro således jämväl underkastade samma bokföringsgrunder som dessa.

Det är icke ovanligt, att sparbankerna till kommuner utlämna fasta amorteringslån med räntan rörlig i relation till den inlåningsränta, som respektive sparbank under lånets löptid kommer att lämna sina insättare. Ofta är härvid en viss maximigräns fastställd, som räntan å lånet under inga förhållanden får överskrida. I sistnämnda fall bör tydligen lånet få bokföras till högst det värde, som skulle få beräknas, om maximiräntan vore generell gällande. Om åter lånet löper med marginalränta utan maximering, torde icke finnas tillräckliga skäl för att lånet skall vara underkastat bokföringsreglerna för bundna lån utan böra för detsamma gälla de allmänna föreskrifterna om bokföringen av sparbankernas tillgångar.

Det sist sagda gäller naturligen i än högre grad i fråga om lån, som äro bundna beträffande återbetalningstid och i andra hänseenden men löpa med helt rörlig ränta.

Nämnas må, att fastställandet av särskilda bokföringsregler för bundna lån har betydelse icke endast ur bokföringssynpunkt utan även såtillvida som för sparbanker, vilka icke hava så god ställning att erforderliga nedskrivningar kunna ske, härigenom sättes en naturlig spärr mot placering av medel i bundna lån.

Slutligen få de sakkunniga understryka, att de av dem föreslagna reglerna endast avse att bestämma de högsta belopp, till vilka obligationer och bundna lån få bokföras. Såsom ett önskemål måste det ofta betraktas, att sparbankerna till stärkande av sin ställning verkställa längre gående nedskrivningar än de sakkunnigas förslag innebär.

Registrering och firmateckning. Den tidigare gällande förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar var ursprungligen icke direkt tillämplig å sparbanker. Då enligt 8 § i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura endast den, som vill idka handel eller annan näring, med vars utövande följer skyldighet att föra handelsböcker, är pliktig att göra anmälan till handelsregistret, innebär detta, att icke heller sistnämnda lag från början kom att gälla sparbankerna. För sparbankerna förelåg sålunda ingen registreringskyldighet, och ej heller funnos föreskrifter om firmateckning. Genom en år 1923 vidtagen ändring infördes i 1887 års lag — i sammanhang med att 1855 års förordning i princip gjordes tillämplig å sparbanker — en kompletterande bestämmelse, genom vilken sparbankerna uttryckligen undantogs från lagens tillämpning. Ifrågavarande undantagsbestämmelse gäller även sedan 1855 års förordning ersatts med en den 31 maj 1929 utfärdad bokföringslag, vilken även avser sparbankerna, i den mån ej annat följer av bestämmelserna i 31 och 33 §§ sparbankslagen.

Nyssnämnda ändring i lagen angående handelsregister, firma och prokura tillkom efter förslag av 1920 års sparbankssakkunniga. I det av dessa sakkunniga avgivna betänkandet med förslag till lag om sparbanker m. m. behandlades bland annat även frågan, huruvida för sparbankerna, i likhet med vad som tidigare skett i fråga om bolag, bankbolag och föreningar, bestämmelser angående firmaanmälan och registrering borde meddelas. De sakkunniga kommo till den uppfattningen att sådana bestämmelser från sparbankssynpunkt icke vore erforderliga. De sakkunniga anförde i detta ämne bland annat följande:

Saknaden av dylika bestämmelser hade dittills icke medfört några egentliga olägenheter för sparbankerna. Från det allmännas synpunkt skulle införandet av registreringsplikt för sparbankerna innebära den olägenheten, att länsstyrelsernas arbetsbörda skulle ökas. Emellertid hade ifrågavarande spörsmål upptagits till legislativ behandling även i annat sammanhang. Enligt ett av särskilda inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga den 29 januari 1916 avgivet förslag till lag om ändrad lydelse av förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar hade åliggande att enligt nämnda förordning föra handelsböcker föreslagits skola utvidgas att undantagslöst omfatta alla — såväl fysiska som juridiska personer — vilka idkade handelsnäring av ej särskilt obetydlig omfattning. Blev nämnda förslag lagt till grund för lagstiftning i ämnet, skulle därav följa, att sparbankerna jämlikt 8 § i lagen angående handelsregister, firma och prokura skulle bli skyldiga att göra anmälan till handelsregistret. Då det knappast kunde förmodas, att vid ett konsekvent genomförande av bokförings- och registreringsplikt för alla näringsidkare sparbankerna skulle kunna ställas utanför, uppstode för de sakkunniga det spörsmålet, huruvida handelsregistret kunde anses lämpligt för registrering av upp-

gifter rörande sparbankerna och om ej dessa uppgifter hellre borde registreras särskilt för sig. De sakkunniga anslöte sig obetingat till den uppfattningen, att det senare vore att föredraga. Därest sålunda såsom en följd av en reformering av handelsbokföringsbestämmelserna registreringplikt för sparbanker funnes böra genomföras, borde härför ett särskilt, lämpligen länsvis av vederbörande länsstyrelse fört sparbanksregister upprättas.

I enlighet med vad sålunda anförts hade de sakkunniga utarbetat alternativa förslag, nämligen dels förslag till lag om sparbanker och till viss ändring av förenämnda förordning angående handelsregister, firma och prokura, avfattade under förutsättning, att bestämmelser om firma och registrering icke skulle genomföras, och dels förslag till lag om sparbanker och om ändring i nyssberörda förordning jämte gällande lagar om ekonomiska föreningar, om bankrörelse och om aktiebolag, avfattade under förutsättning, att sparbankerna skulle vara pliktiga att anmäla firma och vissa andra uppgifter till särskilda sparbanksregister. Såsom av det anförda framgått förordade de sakkunniga i första hand det förra alternativet.

En av de sakkunniga var beträffande denna fråga av skiljaktig mening och anförde i ett vid de sakkunnigas betänkande fogat särskilt yttrande:

Genom ett godkännande av de sakkunnigas ståndpunkt i förevarande fråga nödgades man avstå från vissa uppenbara fördelar, vilka utan nämnvärd uppoffring kunde vinnas genom ett lagfästande av det av de sakkunniga framlagda alternativa förslaget. Till dessa fördelar vore först och främst att räkna det firmaskydd, som enligt sistberörda lagförslag skulle beredas såväl sparbankerna själva som andra. Genom upprättandet av sparbanksregister, till vilka sparbankerna vore pliktiga att anmäla vissa uppgifter, vunnas vidare den fördelen, att nämnda uppgifter komme att finnas samlade och alltså bliva lätt tillgängliga för en var, som behövde taga del av desamma. Slutligen bleve det genom införandet av registreringsplikt möjligt att i åtskilliga avseenden å sparbankerna tillämpa samma rättsgrundsatser som å det stora flertalet av de särskilt bildade rättssubjekten, såsom föreningar, bolag, sjukkassor etc. För sparbankerna vore ett införande av registreringsplikt icke förenat med någon nämnvärd ökning av deras förvaltningsbestyr. Däremot skulle man möjligen kunna göra gällande, att skyldigheten att föra sparbanksregister skulle medföra någon ökning av länsstyrelsernas arbetsbörd.

Sedan ett inom finansdepartementet på grundval av 1920 års sakkunnigas betänkande upprättat förslag till lag om sparbanker, utan upptagande av bestämmelser om firma och registrering, underställts lagrådet för yttrande, förordade två av lagrådets ledamöter, att för sparbankerna måtte införas bestämmelser om firma och registrering, under det att en ledamot ansåg principiella skäl tala för införandet av dylika bestämmelser men dock icke ville motsätta sig förslaget framläggande i dess föreliggande skick och en ledamot lämnade förslaget i ifrågavarande del utan anmärkning.

I propositionerna till såväl 1922 som 1923 års riksdagar föreslogs, att sparbankerna skulle undantagas från registreringskyldighet. I enlighet härmed innehåller gällande sparbankslag icke några bestämmelser om registrering och firmateckning.

Emellertid har förevarande fråga efter 1923 års sparbankslags tillkomst vid ett par tillfällen upptagits till diskussion. Sålunda har svenska spar-

banksföreningens styrelse — vilken tidigare uttalat betänkligheter mot en lagstiftning om registrering och firmateckning — i skrivelse den 29 december 1930 till chefen för finansdepartementet hemställt, att frågan om firmateckning för sparbank måtte tagas under omprövning. Framställningen har även tillstyrkts av sparbanksinspektionen. Sedermera har samma spörsmål berörts i en vid 1935 års riksdag väckt motion. Sedan motionen avstyrkts av bankoutsiktet med motivering, att spörsmålet kunde väntas komma under Kungl. Maj:ts prövning genom initiativ från sparbanksföreningens sida, har motionen avslagits av riksdagen.

Såväl för sparbankerna själva som för dem, vilka stå i rättsförhållande till dessa, torde det ej sällan framstå såsom en olägenhet, att det icke ur officiella handlingar kan konstateras, vilka personer som äga behörighet att teckna en sparbanks firma, och att i lagen icke heller finnas några bestämmelser om tecknandet av sparbanks firma. För sparbankerna innebär avsaknaden av bestämmelser om registrering även den olägenheten, att en sparbanks benämning icke är skyddad gentemot andra sparbanker och — bortsett från att annan penninginrättning än sparbank eller postsparbanken enligt 2 § sparbankslagen ej må använda beteckningen sparbank — icke heller gentemot enskilda näringsidkare, föreningar och bolag.

För övrigt är att märka, att såväl aktiebolag, bankaktiebolag inberäknade, som försäkringsföretag, ekonomiska föreningar och handelsbolag äro underkastade bestämmelser om registrering och firmateckning. Samma skäl, som föranlett registreringskyldighet för dessa företag, torde i stort sett även kunna åberopas till stöd för införande av motsvarande föreskrifter beträffande sparbankerna.

Införandet av bestämmelser om registrering och firmateckning synes icke behöva medföra några mera avsevärda besvär och kostnader för sparbankerna, liksom ej heller någon nämnvärd arbetsökning för de myndigheter, som komma att handhava registreringen.

På grund av det nu anförda finna de sakkunniga övervägande skäl tala för att även för sparbankernas del införas bestämmelser om registrering och firmateckning.

Det skulle enligt de sakkunnigas mening ur åtskilliga synpunkter vara till fördel, om registreringen av sparbankerna — liksom fallet är i fråga om aktiebolagen — handhades av en enda myndighet. Såsom sådan skulle härvid ifrågakomma antingen patent- och registreringsverket, till vilket verk registreringen av bankaktiebolag och andra aktiebolag är förlagd, eller ock sparbanksinspektionen. Särskilt tala starka skäl för att anförtro registreringen åt sistnämnda myndighet, vilken svarar för den centrala tillsynen över sparbankerna. Ur andra synpunkter kan det emellertid vara att föredraga, att registreringen i stället förlägges till de lokala tillsynsmyndigheterna, d. v. s. länsstyrelserna. Dessa hava redan enligt nu gällande bestämmelser, förutom att övervaka sparbankernas verksamhet, även att granska och stadfästa sparbanks reglemente, att mottaga anmälningar rörande olika spar-

bankerna berörande förhållanden samt att meddela dispenser och tillstånd av olika slag. Såvitt de sakkunniga kunna finna äro de uppgifter med avseende å sparbanksväsendet, som nu tillkomma länsstyrelserna, av den karaktär, att handhavandet av registreringen låter inpassa sig bland dessa uppgifter på sådant sätt, att någon nämnvärd arbetsökning för länsstyrelserna näppeligen behöver befaras. Även för sparbankerna skulle en sådan anordning medföra minsta möjliga besvär. På grund av det nu sagda förorda de sakkunniga, att registreringen av sparbankerna skall åläggas länsstyrelserna.

Införandet av bestämmelser om sparbankernas registrering och firmateckning föranleder åtskilliga ändringar i och tillägg till sparbankslagen ävensom vissa jämkningar i ett antal andra författningar. De sakkunniga återkomma härtill i det följande.

Användning av sparbanks vinstmedel. I 35 § sparbankslagen äro bestämmelser meddelade om användningen av sparbanks vinstmedel. Av sparbankernas ställning såsom fristående från privatekonomiska vinstintressen betingas, att sparbankerna — bortsett från den utbetalning av ränta å säkerhets- och grundfond, som kan ifrågakomma — icke kunna disponera sina vinstmedel för utdelning till enskilda intressenter. Enligt 35 § sparbankslagen skall sparbanks vinst, i den mån grundfonden eller, om säkerhetsfond bildats, denna gått förlorad, i första hand användas till att uppbringa sådan fond till det belopp, vartill den skall uppgå, och skall vad som icke tages i anspråk för nämnda ändamål avsättas till reservfond. Dock kunna under vissa förutsättningar av sparbanks vinstmedel anslås bidrag till särskilda ändamål. Härutinnan gäller till en början enligt 35 § första stycket, att sparbanks huvudmän kunna, sedan styrelsen avgivit yttrande i ärendet, för väskande och underhållande, särskilt hos mindre bemedlade, av håg till sparsamhet, av tillgängliga vinstmedel använda ett belopp, som i förhållande till sparbankens ställning är av ringa betydelse. Förfoganderätten över vinstmedel ökas emellertid, sedan fondbildningen nått en viss styrka. Denna större frihet beträffande vinstmedlens användning inträder, när reservfonden eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke gjorts i reglementet, sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna överstiger tio procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut. Då denna förutsättning är uppfylld, äga huvudmännen enligt 35 § andra stycket, sedan styrelsen avgivit yttrande i ärendet, besluta, att intill hälften av vinsten eller, om vinsten till någon del jämlikt ovannämnda bestämmelser anslagits för sparsamhetsfrämjande ändamål eller behöver tagas i anspråk för åvägabringande av nyss angivna förhållande mellan reservfonden eller sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna samt insättarnas behållning, intill hälften av vad därefter återstår skall användas till sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag. Huvudmännens beslut skall underställas vederbörande länsstyrelse, som har att pröva, huruvida beslutet överensstämmer med föreskrifterna i sparbankslagen och sparbankens reglemente.

Vid 1932 års riksdag hemställdes i en inom första kammaren väckt motion nr 92, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för riksdagen av förslag till sådan ändring i 35 § sparbankslagen, att huvudmännens befogenhet att besluta om anslag från vinstmedel bleve klart och tydligt begränsad.

Till stöd för detta yrkande hänvisades i motionen bland annat till att uttrycket »sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag» under senare år varit föremål för olika tolkning, som uppmärksammats inom 1930 och 1931 års konstitutionsutskott, där anmärkningsyrkanden reservationsvis framställdts rörande tre olika, av Kungl. Maj:t avgjorda mål, avseende anslag till en omnibusstation, till ett av stad inrättat varmbadhus och till restaurering av ett missionshus (konstitutionsutskottets memorial nr 26 år 1930, sid. 109—111, samt nr 9 år 1931, sid. 46—52). Efter en redogörelse för det väsentliga i dessa fall, som sålunda varit föremål för övervägande inom utskottet, har i motionen anförts följande:

Ett närmare studium av handlingarna i målen gåve otvetydigt vid handen, att 35 § sparbankslagen erhållit en så obestämd formulering, att olika tolkningar vore möjliga och att i följd härav såväl sparbankernas huvudmän som också länsstyrelserna, som hade att pröva huvudmännens beslut, kunde komma till rakt motsatta uppfattningar. Större klarhet kunde ej sägas hava vunnits genom Kungl. Maj:ts nyssnämnda utslag; snarast förefölle det, som om det blivit ännu mera osäkert vad som rätteligen skulle förstås med stadgandet i 35 § sparbankslagen. Det kunde emellertid icke vara lämpligt, att en dylik oklarhet om paragrafens tolkning förefunnnes. Det gällde här en ganska vidsträckt rätt för huvudmännen att förfoga över penningbelopp, som tillkommit såsom vinster på insättarnas medel. Allt efter sammansättningen av huvudmännen kunde anslag beviljas till de mest skiftande ändamål. Huvudmännen i en sparbank belägen i en stad men med ett stort landsbygdsklientel, kunde genomdriva anslag, som väsentligen gagnade vissa stadskommunala intressen, eller huvudmännen kunde besluta anslag, som gynnade vissa separata intressen. Då huvudmännen skulle handhava en så ömtålig uppgift som att för vissa ändamål disponera över medel, som intjänats under sparbanksrörelsen, syntes det önskvärt, att fullt tydliga direktiv i sparbankslagen härför lämnades. I anledning av synpunkter, som anförts av reservanterna i konstitutionsutskottet och i motionen antytts, vore en överarbetning av den ifrågavarande bestämmelsen i sparbankslagen erforderlig i syfte att skapa tydlighet i fråga om huvudmännens befogenheter.

Svenska sparbanksföreningens styrelse, som av bankoutsittet bereddes tillfälle att yttra sig över motionen, framhöll i sitt i ärendet avgivna yttrande bland annat följande:

I två av de i motionen avsedda fallen syntes de framkomna skiljaktiga meningarna avse ej så mycket innebörden av begreppet allmännyttigt eller välgörande ändamål i och för sig, som fastmera tolkningen av ifrågavarande stadgandes innebörd med avseende å vad »som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag». Tolkningen härvidlag låge emellertid huvudsakligen på kommunallagstiftningens område och syntes endast hava mera medelbart intresse ur sparbankssynpunkt. Vad det tredje av de anförda fallen beträffade — anslag till reparation av missionshus — kunde måhända vissa betänkligheter göras gällande, särskilt av formella skäl, men någon större räckvidd ur principiell syn-

punkt syntes detsamma emellertid ej böra tillmätas. Detsamma syntes även kunna göras gällande, vad anginge motionärens betänkligheter i anledning av att huvudmännen vid nu gällande bestämmelser angående rätten att bevilja anslag skulle kunna genomdriva sådana anslag, som endast gynnade rent lokala separatintressen, vilka betänkligheter efter den mycket genomgripande reformen av bestämmelserna om huvudmanskorporationernas sammansättning i nu gällande sparbankslag väl knappast syntes innebära någon större allmängiltighet. Motionären hade alltså ej förebragt några mera vägande skäl till stöd för att åtgärd borde vidtagas i motionens syfte. Ej heller hade vare sig i motionen eller annorstädes framlagts något förslag till en bättre framkomlig väg än den som anvisades av de nu gällande bestämmelserna i ämnet. Styrelsen tilläte sig härvidlag hänvisa till att bestämmelserna i fråga vid den för endast några få år sedan företagna revisionen av sparbankslagstiftningen, utan att något förslag till ändring framstälts, ånyo i oförändrat skick intagits i sparbankslagen.

Med hänsyn till det sålunda anförda och då det enligt styrelsens mening skulle erbjuda mycket stora svårigheter att få till stånd för ändamålet lämpligare bestämmelser, lämnade styrelsen det yttrande, att styrelsen funne sig sakna anledning att tillstyrka den av motionären begärda utredningen.

Sparbanksinspektionen anförde i sitt till bankoutskottet avgivna utlåtande: I likhet med motionären funne inspektionen det önskvärt, att en utredning komme till stånd, åsyftande en precisering så långt detta vore möjligt av de ändamål, för vilka anslag skulle kunna lämnas. En synpunkt att beakta vid en sådan överarbetning av bestämmelserna i ämnet syntes böra vara, att ytterligare garanti åstadkommes mot ett utnyttjande från kommuns sida av sparbanks vinstmedel för att bereda lättnad i kommunens skattebörd. Gällande lagstiftning syntes förhindra att sparbanks vinstmedel reserverades för välgörande eller allmännyttiga ändamål, som först senare av huvudmännen skulle bestämmas. Då erfarenheten visat, att det ej tydligt framginge av lagbestämmelserna, att en dylik avsättning av vinstmedel för framtida disposition ej vore tillåten, syntes en precisering påkallad även i sådant avseende. På grund av vad sålunda anförts tillstyrkte sparbanksinspektionen, att en utredning komme till stånd i enlighet med motionärens syftemål.

Bankoutskottet anförde i sitt *utlåtande nr 14* följande: Såsom den i motionen lämnade utredningen utvisade och sparbanksinspektionen i sitt utlåtande jämväl bestyrkt, syntes bestämmelserna i 35 § sparbankslagen angående huvudmännens befogenhet att besluta om anslag av sparbanks vinstmedel i sin nuvarande avfattning lämna rum för olika tolkningar, vilket visat sig medföra vissa olägenheter vid bestämmelsernas tillämpning. Det vore därför enligt utskottets mening önskvärt, att bestämmelserna i fråga såvitt möjligt omformulerades på sådant sätt, att desamma tydligare än för närvarande vore fallet angåve gränslinjerna för huvudmännens befogenhet i nyss berörda hänseende. Utskottet anslöte sig sålunda för sin del till det i motionen väckta förslaget att en utredning i sådant syfte komme till stånd genom Kungl. Maj:ts försorg. Vid denna utredning syntes böra beaktas de synpunkter, som kommit till uttryck i motionen och i de över densamma avgivna utlåtandena.

Med bifall till utskottets hemställan anhöll *riksdagen* i *skrivelse nr 110*, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående ändring av 35 §

sparbankslagen i syfte att ernå ett tydligare angivande än för närvarande av huvudmännens befogenhet att besluta om anslag av sparbanks vinstmedel samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Genom beslut den 22 september 1933 har Kungl. Maj:t anbefallt sparbanksinspektionen att verkställa den av 1932 års riksdag begärda utredningen.

Till belysande av förevarande spörsmål har inspektionen i skrivelser till samtliga länsstyrelser den 13 oktober 1933 anhållit, att envar länsstyrelse måtte till inspektionen inkomma med *dels* uppgifter om de olika anslag, som jämlikt 35 § sparbankslagen anvisats av 1932 års vinstmedel och blivit underställda länsstyrelsen för fastställelse, med angivande av om fastställelse beviljats eller vägrats samt, i sistnämnda fall, av länsstyrelsen lämnad motivering för dess ståndpunkt, *dels ock* yttrande, huruvida länsstyrelsen funnit svårigheter uppstå vid tillämpningen av ifrågavarande lagrum samt om enligt länsstyrelsens mening behov av förtydligande eller annan ändring av det-samma föreläge.

Till de av länsstyrelserna avgivna yttrandena få de sakkunniga återkomma i det följande.

Av den av statistiska centralbyrån avgivna berättelsen angående sparbankernas verksamhet för år 1934 framgår, att av vinstmedel för nämnda år beviljats anslag för sparsamhetsbefrämjande ändamål enligt 35 § första stycket sparbankslagen av 209 sparbanker med sammanlagt 378,438 kronor samt för allmännyttiga eller välgörande ändamål enligt 35 § andra stycket sparbankslagen av 143 sparbanker med sammanlagt 1,296,577 kronor. Huru sistnämnda anslag fördela sig efter de olika ändamål, för vilka de utgått, visar följande i statistiska centralbyråns berättelse återgivna tablå, i vilken även motsvarande uppgifter för åren 1923 och 1933 återfinnas.

	År 1923		År 1933		År 1934	
	Antal anslag	Belopp kronor	Antal anslag	Belopp kronor	Antal anslag	Belopp kronor
Till läroverk för flickor och till samskolor.	—	—	11	16 000	10	13 200
» slöjdskolor, arbetsstugor o. dyl.	3	1 214	8	5 200	11	18 700
» undervisningens befrämjande i övrigt..	10	5 895	28	16 900	46	30 237
» föreläsningföreningar	11	2 320	30	11 350	29	3 975
» sockenbibliotek, läsestugor, museer m.m.	5	1 100	58	106 950	68	182 225
» teatrar, sång och musik	—	—	22	77 850	34	173 000
» sjukhusbyggnader och sjukvård	19	41 374	68	95 624	65	121 956
» Röda korset	1	1 000	32	11 000	44	20 445
» tuberkulosens bekämpande	4	3 450	22	27 350	38	27 175
» barnkrubbor, barnhem o. dyl.	9	1 563	23	33 551	27	15 200
» skoltandvård	—	—	30	26 340	56	50 060
» skollovskolonier	1	214	12	17 400	18	32 600
» fattiga barns beklädning och bespisning	8	2 450	21	14 260	15	10 125
» »pauvres honteux»	9	16 380	6	17 200	4	18 500
» fattiga och sjuka i övrigt	12	9 634	29	62 218	96	140 851
» skytteföreningar, idrottsföreningar o. dyl.	7	3 150	78	40 150	123	68 760
» nykterhetens befrämjande	—	—	5	725	8	1 950
» badhus, fria bad o. dyl.	2	600	27	31 662	50	65 234
» kyrkobyggnader och deras prydnad ..	2	1 000	27	32 329	40	90 706
» planteringar o. dyl.	10	4 400	11	30 200	21	41 375
» andra kommunala och kyrkliga behov	8	5 328	55	48 750	55	44 958
» befrämjande av jordbruk och boskaps- skötsel	1	50	51	69 530	71	50 535
» här ej specificerade eller uppgivna ändamål	21	8 609	48	74 050	40	74 810
Summa	143	109 731	702	866 589	969	1 296 577

Åtskilliga ärenden i fråga om anslag av sparbanks vinstmedel hava under årens lopp kommit under Kungl. Maj:ts avgörande efter besvär över vederbörande länsstyrelser beslut i ämnet. Det torde kunna vara lämpligt att göra en kort uppräknig av en del Kungl. Maj:t underställda anslagsfrågor, vilka de sakkunniga hava sig bekanta. Emellertid är att märka, att ifrågasvarande lagbestämmelser såtillvida varit föremål för ändring under den tid, uppräknigen avser, som föreskriften, att anslag får beviljas allenast till ändamål av karaktär att icke skola på grund av gällande författning tillgodoses genom skattebidrag, tillkommit först genom lag den 25 maj 1905.

Anslag till nedannämnda ändamål hava av Kungl. Maj:t förklarats vara sådana, som avses i sparbankslagen (de inom parentes angivna data avse dagarna för Kungl. Maj:ts beslut):

aktieteckning i järnvägsbolag (17 februari 1893, 20 maj 1898, 16 september 1898);
 utvidgning av skolpark i stad (22 november 1895);
 uppehållande av småskola (19 januari 1901);
 elementarläroverk för flickor i stad (13 februari 1903, två olika mål);
 skyttegille (13 februari 1903);
 badhusaktiebolag i stad (2 september 1904, med motivering att bolaget utövade även en allmännyttig verksamhet, som icke avsåge att bereda detsamma ekonomisk vinst);
 bidrag en gång för alla åt bolag för uppförande av varmbadhus, mot det att kommunens fattiga efter läkares ordination tillhandahölles kostnadsfria bad och barn i skolåldern billiga bad (3 november 1906);
 avlöning av sjuksköterska inom sparbanks område (13 september 1907, 26 juni 1915);
 räntefritt amorteringslån till hushållningssällskap å 10 000 kronor, att återbetalas med 1 000 kronor om året, för täckande av brist, som uppkommit å av sällskapet anordnat lantbruksmöte (26 september 1913);
 uppfostran av sparbankstjänstemans barn (2 juni 1916);
 lindrande av dyrtiden för vissa mindre bemedlade (1 november 1918);
 verkställande av nödvändiga förbättringsarbeten å järnvägslinje (20 april 1928);
 lantmannaskola (18 maj 1928);
 pension åt sparbanks verkställande direktör (31 december 1928);
 omnibusstation (26 september 1929);
 avlöning och andra kostnader för församlingssystem (1 augusti 1930, två olika mål);
 av stad inrättat varmbadhus (28 november 1930);
 restaurering av missionshus (28 november 1930);
 inköp av kylskåp för lasarett (27 januari 1933); samt
 reparation å ett stad tillhörigt varmbadhus (20 december 1935).

Däremot hava anslag till följande ändamål av Kungl. Maj:t förklarats *icke* vara sådana, som avses i sparbankslagen:

förräntning av stads lån för betalning av aktier i järnvägsbolag (15 mars 1895);
 bestridande av kostnad för byrå med uppgift att för ortens befolkning avgiftsfritt förmedla penningtransaktioner med närliggande banker (28 augusti 1896);
 förbättring av en häradsväg, som ingått i allmän vägdelning (11 november 1898);
 avbetalning av skuld å församlings skolhus (21 november 1902);
 anskaffande av ny orgel i församlings kyrka (13 februari 1903, med motivering att för gäldande av sådan kostnad bestämmelser funnes i allmän lag, samt 23 mars 1906);
 amortering av ett för reparation av församlings kyrka upptaget lån (21 augusti 1903);
 tillbyggnad till kommunalhus (23 mars 1906);
 fond för byggande av ny kyrka i församling (4 maj 1906);
 uppförande av epidemisjukhus och gravkapell (12 oktober 1906);
 uppförande av fattiggårdar inom församlingarna under sparbanks verksamhetsområde (16 augusti 1907);
 täckande av kostnad för värmeledning i församlings kyrka (3 juli 1908);
 extra lönetillskott åt distriktsveterinär (1 december 1911);
 fond till byggande och underhåll av vägar, som ej haft utsikt att komma till stånd genom allmän debitering (1 december 1911);
 bidrag till nötkreatursförsäkringsbolag för fyllande av den årliga debiteringen (9 augusti 1912);
 lasarettbyggnad (3 december 1920);

andelstörvströförening för minskning i räntan å föreningens lån hos sparbanken (26 september 1929);
 dispositionsfond för välgörande ändamål (28 november 1930);
 inköp av motorspruta för *stads* räkning (20 oktober 1933).

Med hänsyn till att Kungl. Maj:ts omförmälda, under år 1929 och 1930 meddelade beslut att godkänna av vissa sparbanker beviljade anslag till en omnibusstation, till ett av stad inrättat varmbadhus och till restaurering av ett missionshus, såsom i det föregående nämnts, varit föremål för uppmärksamhet inom konstitutionsutskottet och även åberopats till stöd för behovet av förtydligad lagstiftning och då dessa fall vart och ett på sitt sätt äro betydande för tillämpningen av gällande bestämmelser, torde det vara motiverat att lämna en kort redogörelse för det väsentliga i ifrågavarande fall.

I det ena fallet hade en sparbanks huvudmän beslutat att använda 25 000 kronor av årsvinsten för år 1928 till en fond för uppförande av en omnibusstation inom viss stad. Sedan emellertid vederbörande länsstyrelse vägrat fastställelse av huvudmännens beslut, anfördes besvär hos Kungl. Maj:t under framhållande, bland annat, att uppförandet av en busstation skulle såväl åt den kringliggande landsbygdens som stadens befolkning bereda fördelar, som bure allmännyttighetens prägel. I utlåtande över besvären framhöll länsstyrelsen, att den väl funne uppförandet av en omnibusstation i staden vara en allmännyttig angelägenhet men ansåge denna angelägenhet vara av beskaffenhet att böra tillgodoses genom skattebidrag. Kungl. Maj:ts beslut i målet den 26 september 1929 innebar, att, enär anslag till förenämnda fond finge anses innefatta sådant allmännyttigt ändamål, som jämlikt 35 § sparbankslagen finge tillgodoses medelst tillgängliga vinstmedel, samt huvudmännen för sparbanken förty ägt att till fonden anslå ifrågavarande belopp, Kungl. Maj:t prövade lagligt att, med ändring av länsstyrelsens resolution, fastställa huvudmännens beslut.

Huvudmännen för samma sparbank hade även till en fond, som sammanskjutits för inrättande av ett badhus i staden, under åren 1897—1921 anslagit tillhoppa 47 700 kronor. Staden hade under åren 1921 och 1922 beviljat sammanlagt 101 000 kronor för ändamålet. Stadsfullmäktige hade sedermera beslutat uppförande av ett varmbadhus inom staden med anlitande av fondens medel. Sedan det visat sig, att anläggningen medförde högre kostnader än beräknats, anvisade sparbankens huvudmän av 1927 års vinst ytterligare erforderliga 15 000 kronor för badhusets iordningställande, vilket belopp förskotterats av staden. Vederbörande länsstyrelse vägrade emellertid att fastställa huvudmännens beslut, enär detta icke syntes kunna överensstämma med föreskrifterna i 35 § sparbankslagen. Sedan besvär anförts hos Kungl. Maj:t över länsstyrelsens resolution i målet och detta remitterats till bland andra sparbanksinspektionen, framhöll inspektionen i avgivet utlåtande: Badhusbygget vore ett av staden beslutat och till omfattningen fastställt byggnadsföretag, som stode under stadens förvaltning och av vilket staden finge uppbära den vinst, som möjligen kunde uppstå å driften. För att täcka kostnaderna för detta kommunala företag i den mån de överstege förutnämnda fonderade medel vore staden givetvis hänvisad till anlitande av skattebidrag. Härav följde enligt sparbanksinspektionens mening, att huvudmännens beslut om ett anslag av 15 000 kronor till fullbordande av badhuset måste anses innebära en användning av sparbankens vinst till allmännyttigt ändamål, som skulle tillgodoses genom skattebidrag.

Kungl. Maj:t prövade emellertid enligt beslut den 28 november 1930 lagligt att, enär huvudmännens beslut måste anses avse ett sådant allmännyttigt ändamål, som icke på grund av gällande författning skulle tillgodoses genom skattebidrag, upphäva länsstyrelsens resolution och fastställa huvudmännens ifrågavarande beslut.

I det tredje av de här avsedda fallen beslutade huvudmännen för en sparbank att av 1929 års vinstmedel bland annat anslå 200 kronor till restaurering av ett missionshus. Enär vederbörande länsstyrelse fann detta anslag icke kunna anses vara ämnat att gagna något sådant ändamål, som avsåges i 35 § sparbankslagen, vägrade länsstyrelsen fastställelse av huvudmännens beslut. Över länsstyrelsens resolution anförde den friförsamling, som var ägare av missionshuset, besvär hos Kungl. Maj:t och åberopade därvid, bland annat, att den ort, där missionshuset vore uppfört, vore belägen omkring 8 km. från sockens kyrka samt att missionshuset, som vore platsens enda gudstjänstlokal, stode öppet för all ideell och religiös verksamhet. Sparbanksinspektionen anförde i utlåtande till Kungl. Maj:t, att, då missionshuset, som ägdes av en förening, företrädande särskild religiös meningsriktning, huvudsakligen torde vara avsett för fyllande av föreningens behov av samlingslokal och upplåtelse för annat ändamål torde vara beroende av föreningens bestämmande, anslag för missionshusets restaurering icke syntes avse sådant ändamål, som omförmäldes i 35 § sparbankslagen. Då dessutom friförsamlingen icke visat behörighet att föra klagan, hemställde sparbanksinspektionen, att Kungl. Maj:t måtte lämna de anförda besvären utan avseende.

Kungl. Maj:t beslöt emellertid den 28 november 1930 att, med upphävande av länsstyrelsens resolution, fastställa huvudmännens beslut.

Såsom redan omnämnts har sparbanksinspektionen införskaffat yttranden från länsstyrelserna i förevarande ämne. Av dessa hava 7 förordat ändring i 35 § sparbankslagen, medan 14 länsstyrelser icke funnit sådan lagändring behöfelig. En del länsstyrelser hava underlåtit att uttala någon bestämd ståndpunkt till frågan eller ock för avhjäljande av nuvarande svårigheter anvisat andra utvägar än ändring i sparbankslagen.

Länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Hallands, Värmlands, Gävleborgs och Jämtlands län hava tillstyrkt, att ändring vidtages i 35 § sparbankslagen. Sålunda har länsstyrelsen i Jönköpings län på grund av att enligt länsstyrelsens erfarenhet tolkningen av ifrågavarande stadgande givit anledning till tvekan och med hänsyn särskilt till den utveckling, rättspraxis å området tagit, ansett behov föreligga av förtydligande av författningen. Även andra av de nyss nämnda länsstyrelserna hava funnit tvekan stundom kunna uppkomma i fråga om tolkningen av gällande bestämmelser, varför en författningsändring vore önskvärd till underlättande av desammas tillämpning och för vinnande av en mera enhetlig tolkning inom de olika länsstyrelserna.

Länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs samt Norrbottens län hava däremot icke funnit ändring i 35 § sparbankslagen vara erforderlig eller lämplig. Dessa länsstyrelser hava icke ansett svårigheter möta att tillämpa ifrågavarande lagrum eller ock funnit de svårigheter, som uppkomma, icke vara större än som måste anses vara naturliga vid tillämpningen av bestämmelser av förevarande art.

Av vad länsstyrelsen i Södermanlands län anført må följande här återgivas: Länsstyrelsen hade icke funnit några anmärkningsvärda svårigheter uppstå vid tillämpningen av ifrågavarande lagrum, varför länsstyrelsen an-

såge behov av förtydligande eller annan ändring av 35 § sparbankslagen icke föreligga. Även efter en lagändring i förtydligande syfte komme det med all säkerhet att liksom nu finnas gränsfall som måste bedömas med ledning av prejudikat eller motivering till lagen eller ock genom jämförelse med närbesläktade stadganden. Tillämpningen av den nuvarande lydelsen av nämnda lagrum komme givetvis att alltmera stabiliseras, något som enligt länsstyrelsens mening vore att föredraga framför införande av nya föreskrifter, som icke nödvändiggjorts av vunnen erfarenhet och vilkas tillämpning i allt fall komme att bliva föremål för olika meningar.

Liknande synpunkter hava uttalats av åtskilliga andra länsstyrelser. En del av dessa hava tillagt, att det knappast vore möjligt att giva förevarande stadgande en förtydligande formulering utan att det på samma gång erhöles ett innehåll, som inskränkte huvudmännens nuvarande befogenhet. Det vore, efter vad det framhållits, önskvärt, att lagrummet vore så allmänt avfattet, att det lämpade sig efter alla de skiftande förhållanden, som på olika orter vore rådande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, vilken enligt vad nyss sagts icke funnit 35 § sparbankslagen vara i behov av förtydligande, har såsom sin åsikt framhållit, att de bestämmingar, som genom de i förut omförmälda riksdagsmotioner åsyftade tre rättsfallen tillagts ifrågavarande lagrum, utan risk kunde läggas till grund för den fortsatta tillämpningen av detsamma. Till utvecklande av denna åsikt har länsstyrelsen anfört: Den princip, som syntes hava fått sitt uttryck i nämnda rättsfall, att av huvudmännen i vederbörlig ordning fattat beslut icke i onödan borde rubbas, syntes länsstyrelsen både riktig och tilltalande. Då det ju i allmänhet gällde ändamål av lokal karaktär, borde beslut i dessa frågor av sparbankens huvudmän, vilka syntes sitta inne med fullt betryggande kännedom om bygdens behov, i största utsträckning respekteras. De nyligen införda bestämmelserna rörande huvudmannakorporationernas sammansättning skänkte härutinnan än större trygghet. Ett sätt att redan från början skapa garantier för att icke alltför speciella ändamål tillgodosåges av sparbanks vinstmedel vore att såsom villkor för giltigheten av huvudmännens beslut i hithörande frågor stadgades viss röstövertikt, bestämd i förhållande till såväl hela antalet huvudmän som antalet närvarande vid beslutets fattande.

Av länsstyrelsen i Västernorrlands län har ifrågasatts, huruvida annan åtgärd skäligen borde vidtagas än att för åstadkommande av mera likformighet vid tillämpningen av 35 § sparbankslagen genom vederbörlig central myndighet — sparbanksinspektionen — närmare riktlinjer uppdroges beträffande innebörden av stadgandet. En liknande tanke har uttalats av länsstyrelsen i Skaraborgs län, vilken funnit, att det skulle vara av värde, om på området utvecklade sig en enhetlig och för det konkreta bedömandet vägledande praxis, något som med hänsyn till sparbanksinspektionens centrala ställning inom sparbanksväsendet borde kunna genomföras, därest i sparbankslagen meddelades uttrycklig föreskrift därom att inspektionen skulle av länsstyrelse beredas tillfälle att yttra sig uti ärenden av förevarande slag.

Även länsstyrelsen i Örebro län har ansett det angeläget, att de nuvarande bestämmelserna bleve på ett i möjligaste mån enhetligt sätt tillämpade och har härvid framhållit, att det, såvitt länsstyrelsen kunde bedöma, skulle för detta ändamål vara till gagn, om den slutliga prövningen av hithörande ärenden bleve överlämnad till Kungl. Maj:t i regeringsrätten, vars avgöranden genom särskild publikation komme till de underlydande myndigheters kännedom och för dessa kunde tjäna till ledning vid liknande avgöranden.

Det av sparbanksinspektionen i dess yttrande till bankoutskottet framförda önskemålet om en precisering av 35 § sparbankslagen jämväl så till vida, att avsättning av vinstmedel för framtida disposition av huvudmännen borde förbjudas, har berörts av länsstyrelsen i Södermanlands län. Länsstyrelsen har beträffande denna fråga anfört: Då inspektionens uttalande härutinnan syntes hava föranletts av vunnen erfarenhet inom inspektionen, vore en sådan precisering enligt länsstyrelsens uppfattning önskvärd. I sammanhang härmed borde måhända på ett eller annat sätt utsägas, att även för andra ändamål reserverade eller fonderade vinstmedel, som bokfördes under annan titel än reservfond, icke av sådan grund undginge att tagas i anspråk för täckande av förlust, som uppstått å sparbanksrörelsen. Såsom exempel finge länsstyrelsen hänvisa till att man på vissa håll haft den föreställningen, att medel, som avsatts till fond för pensionering av sparbanks tjänstemän och bokförts som sådan fond, därigenom skulle erhålla annan karaktär än reservfonden.

Slutligen har länsstyrelsen i Gävleborgs län framhållit: Föreskriften i 35 § andra stycket sparbankslagen, enligt vilken länsstyrelses fastställelse erfordras för beslut om anslag till vissa ändamål, ansåges av sparbanksstyrelserna ofta avse jämväl beslut om anslag till befrämjande av sparsamhet enligt paragrafens första stycke. Det hade nämligen inträffat, att hos länsstyrelsen fastställelse begärts av beslut om dylikt anslag. Även om länsstyrelsen för sin del ansåge stadgandet härutinnan fullt tydligt, vore måhända, på grund av vad sålunda anförts, något förtydligande lämpligt, utvisande att föreskriften om fastställelse endast avsåge beslut enligt andra stycket.

Sparbankerna kunna sägas hava till sina väsentliga uppgifter att å ena sidan arbeta för sparsamhetens främjande genom att till förräntning mottaga allmänhetens besparingar samt å andra sidan ställa de av sparbankerna förvaltade medlen till förfogande för lånebehövande. Därigenom att sparbankernas verksamhet icke är inriktad på privatekonomiska vinstintressen, kunna sparbankerna tillgodose spararna och de lånebehövande genom att hålla en marginal mellan in- och utlåningsräntor, som icke behöver innesluta någon företagarvinst utan allenast täcka förvaltningskostnaderna samt förekommande avskrivnings- och fonderingsbehov. Stundom behöver räntemarginalen ej ens täcka dessa ändamål, nämligen där en sparbank har betydande fonder i förhållande till omslutningen och dessas ränteavkastning i större eller mindre utsträckning kan anlitas för ovan avsedda syften. Sedan avskrivningar verkställts och erforderliga medel blivt avsatta till fonderna,

skall i princip, för att en sparbank skall kunna sägas hava rätt fattat sina uppgifter, återstående del av årsvinsten bliva relativt ringa. Om nämligen härvid betydande belopp ännu återstå, torde detta kunna giva vid handen, att sparbanken hållit alltför låga inlåningsräntor eller alltför höga utlåningsräntor eller bådadera. Härvid må dock beaktas, att en sparbanks räntesättning icke kan regleras uteslutande efter sparbankens egna förhållanden utan att hänsyn måste tagas till det allmänna ränteläget inom landet. Vidare är det, såsom framgår av det föregående, förutsatt i sparbankslagen, att sparbank skall kunna av sin vinst anslå medel till såsom behjärtansvärda ansedda ändamål.

Främst bland dessa ändamål har sparbankslagen i 35 § första stycket upptagit »väckande och underhållande, särskilt hos mindre bemedlade, av håg till sparsamhet». Till sådant ändamål må sparbank av tillgängliga vinstmedel använda ett belopp, som i förhållande till sparbankens ställning är av ringa betydelse. Under särskilda i 35 § andra stycket angivna förutsättningar kan emellertid sparbank vidare besluta, att intill hälften av vinsten, efter avdrag från denna av eventuella anslag för sparsamhetens främjande, skall användas till sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag. Beslut om sådant anslag skall underställas vederbörande länsstyrelse, som har att pröva, huruvida beslutet överensstämmer med föreskrifterna i sparbankslagen och sparbankens reglemente.

De sakkunniga anse, att medgivandet för sparbank att använda vinstmedel till åtgärder för sparsamhetens främjande icke bör begränsas utöver vad som redan nu är fallet. Med stöd av detta medgivande kunna sparbankerna exempelvis till barn och ungdom utlämna sparbanksböcker med däri insatta mindre belopp och vidare trycka och utdela broschyrer och annat material, som åsyfta att väcka och underhålla sparsamhetstanken.

Däremot äro de sakkunniga tveksamma, huruvida icke sparbankerna vid beviljande av anslag enligt 35 § andra stycket sparbankslagen kommit att sträcka sig väl långt. Visserligen är möjligheten att bevilja anslag för här angivna ändamål beroende av att vederbörande sparbanks reservfond eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke gjorts i reglementet, sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna överstiger tio procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut. Denna bestämmelse utgör hinder för att andra sparbanker än sådana, som hava en jämförelsevis stark fondställning, anvisa anslag enligt andra stycket. Emellertid lär det vara ett önskemål, att sparbankerna även efter uppnåendet av nyssnämnda relation mellan fonder och insättarbehållning fortsätta att stärka sin fondställning. Den sparbankerna medgivna anslagsrätten bör icke i någon mera betydande omfattning få försvaga möjligheterna härtill.

Såsom redan anförts, kan det icke anses stå i god överensstämmelse med sparbanksväsendets principer, att en sparbank håller en alltför stor marginal mellan sin in- och utlåningsränta. De sakkunniga vilja ej underlåta att fästa uppmärksamheten på att, i den mån ett dylikt förhållande är ett ut-

tryck för att inlåningsräntan hålles för låg, de för insättarna ogynnsamma följderna härav kunna motverkas genom att av sparbankens vinstmedel, om dessa uppgå till betydande belopp, tilläggsräntor beviljas insättarna i förhållande till deras tillgodohavanden. En sådan anordning utgör samtidigt en åtgärd för främjande av sparsamhetstanken. Under alla förhållanden förmena de sakkunniga, att sparbankernas anslag till allmännyttiga och välgörande ändamål — vilka ofta stå ganska främmande för sparbankernas verksamhet — icke böra göra intrång på sparbankernas uppgifter att tillgodose spararnas intressen och att ställa billig kredit till förfogande för lånebehövande. Emellertid finna de sakkunniga icke tillräckliga skäl att föreslå någon begränsning av den i lagen bestämda omfattning, i vilken sparbankerna få bevilja anslag av vinstmedel, utan vilja i detta ämne inskränka sig till ett uttalande av nu anförda synpunkter.

Vad angår frågan, till vilka ändamål — bortsett från sparsamhetens befrämjande — sparbankerna böra få anslå vinstmedel torde följande böra framhållas. Dessa ändamål äro i lagen angivna med orden »sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag». Såsom framgår av det föregående, hava ifrågavarande bestämmelser ansetts erbjuda svårigheter i tillämpningen och blivit föremål för en växlande tolkning. Svårigheterna hava yppat sig såväl då det gällt att avgöra, vilka ändamål som skola anses allmännyttiga eller välgörande, som då fråga uppstått om ett visst ändamål på grund av gällande författning är av beskaffenhet att skola tillgodoses genom skattebidrag. Som belysande för de påtalade olägenheterna har hänvisats till vissa fall, där vederbörande länsstyrelsers beslut i ärenden av förevarande art blivit undanröjda av Kungl. Maj:t.

Det synes de sakkunniga naturligt, att vid tillämpning av nu ifrågavarande bestämmelser gränsfall måste uppkomma, som kunna bli föremål för olika bedömande i olika instanser. De härvidlag särskilt uppmärksammade fallen synas de sakkunniga utgöra sådana gränsfall. Sålunda bör visserligen i princip gälla, att sparbank icke beviljar anslag till gynnande av privatekonomiskt inriktade företag, men om — såsom i fråga om förut omförmälda anslag till en omnibusstation torde kunna sägas hava varit förhållandet — ett anslag för ett i och för sig allmännyttigt ändamål samtidigt även kan komma enskilda intressen till godo, kunna förhållandena vara sådana, att sistberörda omständighet icke behöver utgöra hinder för anslaget beviljande. Lika litet som ett anslag bör få hava till syfte att gynna enskildas ekonomiska intressen, lika litet böra anslag få beviljas för andra särintressen. Såsom sådana lära även få räknas främjande av politiska meningsriktningar eller av religiösa eller eljest ideella åsiktsriktningar, som icke uppbäras av någon mera allmän folkmening. Nu antydda begränsning utgör uppenbarligen intet hinder för att, såsom ofta sker, medel anslås exempelvis till förskönande av en statskyrkoförsamling tillhörande kyrka, i den mån icke ändamålet tillgodoseende är behöfligt för den kyrkliga verksamhetens upprätthållande och följaktligen åligger församlingen att bekosta. De sakkunniga anse även,

att, där en frikyrka omslutes av ett mera allmänt intresse av en ords befolkning, hinder icke heller bör föreligga mot att, såsom skett i ett av de här ovan påtalade fallen, anvisa medel för att sätta en sådan gudstjänstlokal i ett mera tilltalande skick.

Vad härefter angår tolkningen av den såsom villkor för anslag angivna förutsättningen att det avsedda ändamålet icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag, har denna begränsning av Kungl. Maj:t tolkats synnerligen restriktivt. Så snart det icke enligt viss författning förelegat skyldighet för kommun att med skattemedel tillgodose ett ändamål, har detsamma, om stadgade förutsättningar i övrigt varit för handen, ansetts kunna bekostas av sparbanks vinstmedel. Även om, såsom fallet varit i fråga om ovannämnda anslag till ett varmbadhus, en kommun redan iklätt sig en viss kostnad och det därför ålegat kommunen att stå för denna utgift, kan enligt den nu prejudicerande tolkningen sparbank bidra till kostnadens täckande. De sakkunniga kunna icke frigöra sig från farhågor för att en dylik tillämpning, om den under alla förhållanden upprätthålles, skulle kunna leda till mindre önskvärda konsekvenser. En kommun, som vidkänts kostnader för ett ändamål, som är allmännyttigt men som det icke författningen varit kommunens skyldighet att tillgodose, skulle sedermera av en sparbank kunna erhålla ersättning för sina kostnader för ändamålet. Även om det icke enligt gällande författning ålegat kommunen att tillgodose detta ändamål genom skattebidrag, blir dock den faktiska verkan av sparbankens anslagsbeviljande, att vad som eljest skolat utgå av skattemedel i stället betalas av sparbanken. En tillämpning, varigenom anslagsbeslut av sådan innebörd godkännas, synes de sakkunniga kunna lämna möjligheter till missbruk.

De sakkunniga inse sålunda väl, att den nuvarande avfattningen av reglerna om anslag av sparbanks vinstmedel stundom kan giva anledning till delade meningar vid tillämpningen. Å andra sidan hava de sakkunniga, i överensstämmelse med vad som jämväl framhållits av en del länsstyrelser, funnit uppenbart, att, även om gränsfall uppkomma, som kunna föranleda tvekan, nu ifrågavarande bestämmelser likväl icke torde erbjuda större vanskligheter med avseende å tolkningen än bestämmelser av motsvarande natur på andra rättsområden. Under alla förhållanden hava de sakkunniga icke funnit sig i stånd att föreslå en sådan ändrad avfattning av bestämmelserna, som skulle utesluta deras tillämpning i fall, ägnade att ur någon synpunkt väcka gensagor, utan att samtidigt innefatta hinder för anslag av vinstmedel även för allmänt behjärtansvärda syften. De sakkunniga förorda därför, att bestämmelserna om de ändamål, till vilka anslag må beviljas, bibehållas oförändrade.

Emellertid synas på andra vägar åtminstone vissa garantier kunna åstadkommas för att sparbanks vinstmedel icke komma att disponeras för ändamål, som icke omfattas av ett mera allmänt intresse. En sådan väg synes de sakkunniga vara, att beslut om anslag av vinstmedel icke blir giltigt med mindre viss kvalificerad majoritet av de vid sammanträde närva-

rande huvudmännen röstar för anslagets beviljande. En kvalificerad majoritet av tre fjärdedelar av de närvarande hava de sakkunniga härvid funnit lämpligt avvägd. De sakkunniga föreslå följaktligen, att i 45 § sparbankslagen, som avser fall, då särskild röstövertikt erfordras för beslut av huvudmännen, införas en regel av nu angivna innehåll.

Såsom framgår av det föregående har en länsstyrelse i yttrande till sparbanksinspektionen, för ernående av att förevarande bestämmelser bliva på ett i möjligaste mån enhetligt sätt tillämpade, uttalat sig för att den slutliga prövningen av hithörande ärenden, vilken för närvarande ligger hos Kungl. Maj:t i statsrådet, skall överflyttas till Kungl. Maj:t i regeringsrätten. Länsstyrelsen har härvid erinrat om att de i regeringsrätten fattade avgörandena genom särskild publikation komma till myndigheternas kännedom till ledning för liknande ärendens avgörande. De sakkunniga anse förevarande förslag vara uttryck för en riktig tanke. Den prövning, som i dessa fall äger rum, skall ske enligt rent formella grunder. Särskilt som frågan, huruvida det ändamål, för vilket sparbanks vinstmedel anslagits, är av beskaffenhet att icke på grund av gällande författning skola tillgodoses genom skattebidrag, träder i förgrunden vid denna prövning, tala tydligen starka skäl för att avgörandet tilläggas regeringsrätten, å vilken det i allmänhet ankommer att i sista instans pröva besvär i kommunala mål. I enlighet med det nu anförda föreslå de sakkunniga sådan ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, att mål om användning av sparbanks vinstmedel för allmännyttigt eller välgörande ändamål skola tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande.

De sakkunniga hava funnit lämpligt, att även sparbanker, som icke uppfylla de nu i 35 § andra stycket uppställda villkoren i fråga om fondställning, skola kunna av sina vinstmedel bortskänka mindre belopp. En möjlighet att anvisa sådana anslag läser kunna te sig som ett starkt önskemål jämväl för här avsedda sparbanker, och under förutsättning att medgivandet härtill strängt begränsas till omfattningen läser detsamma näppeligen kunna anses innebära några betänkligheter med hänsyn till sparbankernas soliditet. De sakkunniga föreslå, att sparbanker, varom nu är fråga, må i anslag anvisa intill fem procent av vad av årsvinsten ej använts för annat förut i paragrafen nämnt ändamål än för avsättning till reservfond. Dylika anslag böra avse samma ändamål, som åsyftas med nuvarande bestämmelser, d. v. s. sådana allmännyttiga eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skola tillgodoses genom skattebidrag. Beträffande fordran på viss röstövertikt bland huvudmännen och på länsstyrelsens fastställande av beslutet ävensom beträffande besvär i anslagsfrågor torde böra gälla enahanda som med avseende å anslag, vilka beviljas enligt huvudregeln i förevarande lagrum.

Vad som av vissa länsstyrelser i deras yttranden till sparbanksinspektionen blivit anfört i andra hänseenden än som ovan blivit berörda torde icke behöva föranleda någon ändring i lagen.

Beträffande sparbank i likvidation föreskrives i 54 § sparbankslagen, att, om enligt likvidatorernas redovisning finnes överskott, detta skall på sätt huvudmännen äga bestämma användas för allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag. Beslut härom skall underställas länsstyrelsens prövning. I överensstämmelse med vad de sakkunniga förordat beträffande användningen av sparbanks vinstmedel, föreslå de sakkunniga jämväl i fråga om dispositionen av likviderad sparbanks överskott, att beslut härom för att äga giltighet skall hava biträtts av tre fjärdedelar av de vid sammanträde närvarande huvudmännen. De i 45 § meddelade bestämmelserna, som avse de fall då särskild röstövertikt erfordras för beslut av huvudmännen, böra jämkas i överensstämmelse härmed. Uppmärksammas må emellertid, att det i något fall skulle kunna inträffa, att nu angivna majoritet icke kan uppnås och att det därför lär vara erforderligt att i lagen angiva, huru i sådant fall skall förfaras med den likviderande sparbankens överskottsmedel. De sakkunniga anse en lämplig lösning av denna fråga vara, att dylika medel tillfalla sparbankernas säkerhetskassa, vilken tillkommit enligt lag den 15 juni 1934 (nr 300). Härigenom komma medlen sparbanksväsendet i dess helhet till godo. Motsvarande torde böra gälla för de fall, då fastställelse vägras å huvudmännens beslut om överskottsmedlens användning. De sakkunniga föreslå härav föranledda ändringar i 54 § sparbankslagen.

Även i fråga om ärenden angående dispositionen av likviderad sparbanks överskott bör gälla, att klagan över länsstyrelsens beslut skall avgöras av regeringsrätten. Förslaget om ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt har avfattats i överensstämmelse härmed.

Utöver nu berörda ämnen hava ytterligare några spörsmål, som hänskjutits till de sakkunniga, av dem upptagits till behandling. I förslaget ingå sålunda bestämmelser bland annat angående sparbankernas styrelseledamöter och revisorer, angående sammanslagning av sparbanker ävensom angående vissa med sparbankernas likviditet sammanhängande frågor beträffande reglerna för inlåningen.

Efter denna översiktliga redogörelse för de ämnen, som beröras av de sakkunnigas förslag, skola i det följande de särskilda paragraferna i förslaget närmare motiveras och belysas.

Speciell motivering.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

3 §.

Enligt 3 § sparbankslagen i dess nuvarande lydelse skall reglemente för sparbank bland annat ange den benämning, under vilken sparbanken skall driva sin verksamhet. Såsom följd av de sakkunnigas förslag om införande i sparbankslagen av bestämmelser om firma och registrering bör ifrågavarande bestämmelse ändras därhän, att i reglementet i stället sparbankens firma skall angivas.

I sparbankslagen finnes ingen bestämmelse huru grundfond skall tecknas. Däremot meddelas i 34 § av lagen föreskrifter om att, där säkerhetsfond skall bildas för sparbank, teckning av bidrag till sådan fond skall för att vara bindande ske å teckningslista. Då i stort sett samma skäl, som motivera nyssnämnda föreskrift i fråga om teckning av säkerhetsfond, även tala för att en motsvarande bestämmelse införes beträffande grundfond, hava de sakkunniga i 3 § upptagit ett stadgande i sist angivna hänseende. I teckningslistan torde, till upplysning för dem, som ämna teckna bidrag till grundfonden, böra angivas, huruvida denna eller del därav skall med eller utan ränta återbäras samt, där ränta skall utgå, efter vilken räntefot den skall beräknas.

5 §.

Enligt 1892 års sparbankslag skulle sparbanks grundfond uppgå till ett belopp av minst 2,000 kronor, dock med rätt för länsstyrelse att, där särskilda omständigheter härtill föranledde, medgiva, att grundfonden sattes till lägre belopp.

Bestämmelserna om grundfondens storlek hava väsentligt skärpts i 1923 års sparbankslag. Enligt denna skall sparbanks grundfond vid sparbankens stiftande sättas till minst 10 000 kronor. Dock må, där sparbankens verksamhetsområde är ringa eller andra särskilda omständigheter därtill föranleda, länsstyrelsen medgiva, att grundfonden bestämmes till visst lägre belopp, ej understigande 3 000 kronor.

De sålunda skärpta bestämmelserna motiverades av 1920 års sparbanks-sakkunniga med en hänvisning till penningvärdets fall och den därmed sammanhängande starka ökningen av penningtillgången, särskilt under krigsåren,

ävensom till den väsentligt ökade användningen av kredit. Enligt vad nämnda sakkunniga anförde gäve verkställd undersökning av de sparbanker, som bildats efter år 1900, vid handen att ett lägre belopp för grundfonden än 10 000 kronor i normala fall icke kunde anses tillräckligt. I allmänhet skulle det enligt de sakkunnigas mening icke möta någon svårighet att åstadkomma en grundfond av denna storlek, för så vitt ett verkligt behov av en sparbank föreläge, och detta bestyrktes även av att under de då senast förflutna åren på landsbygden kunnat bildas sparbanker med grundfonder å ända till 35 000 kronor; för de undantagsfall, då en så hög grundfond som 10 000 kronor icke vore behövlig, syntes länsstyrelsen böra bibehållas vid rätten att medgiva, att grundfonden sattes till lägre belopp än det vanliga, dock ej till mindre än 3 000 kronor.

För de åtta sparbanker, som tillkommit efter ikraftträdandet av 1923 års sparbankslag, hava grundfonderna fastställts till följande belopp, nämligen: 13 000 kronor, 16 000 kronor, 13 800 kronor, 10 000 kronor (numera 40 100 kronor), 10 900 kronor, 15 000 kronor, 16 500 kronor och 25 000 kronor. Till lägre belopp än 10 000 kronor har grundfonden icke bestämts i något fall.

Det är enligt de sakkunnigas mening synnerligen önskvärt, att sparbankerna redan från början av sin verksamhet erhålla en tillfredsställande fondställning. De sakkunniga hava med utgångspunkt härifrån tagit under övervägande, huruvida icke de i lagen fastställda minimibeloppen för sparbanks grundfond borde höjas. Ett ovillkorligt krav på högre grundfond än 10 000 kronor skulle emellertid stundom i alltför hög grad kunna försvåra inrättandet av nya sparbanker inom förhållandevis kapitalfattiga trakter av vårt land, där sparbankerna skulle hava viktiga uppgifter att fylla. Med hänsyn härtill anse de sakkunniga sig icke böra ifrågasätta, att minimibeloppet för grundfond för närvarande sättes högre än till nu nämnda belopp. Där emot synes den enligt nu gällande lag medgivna möjligheten att sparbank bildas med mindre grundfond än 10 000 kronor böra avskäras. Att en sådan möjlighet numera näppeligen motsvarar något verkligt behov, bestyrkes av de siffror som föreligga rörande storleken av grundfonderna i de sparbanker, vilka inrättats under senare år. Med hänsyn härtill hava de sakkunniga i sitt författningsförslag icke upptagit nuvarande bestämmelse om möjlighet för länsstyrelse att lämna tillstånd till inrättande av sparbank med lägre grundfond än 10 000 kronor.

Till underlättande av att nybildade sparbanker erhålla tillräckligt stora grundfonder, föreslå de sakkunniga vissa jämkningar i de i nuvarande 36 § upptagna reglerna om återbäring av sådana fonder och om utbetalning av ränta å dem. De sakkunniga återkomma härtill i det följande.

6 och 7 §§.

I bestämmelserna i 6 och 7 §§ hava vidtagits vissa jämkningar och omgrupperingar med hänsyn till den föreslagna registreringsskyldighetens införande.¹

¹ Jfr ovan s. 90 o. ff.

Enligt gällande lag vinner sparbank rättskapacitet i och med anmälan till länsstyrelse om att huvudmän, styrelse och revisorer utsetts samt grundfonden inbetalts. Denna anmälan bör framdeles ersättas med ansökan om registrering, och först sedan denna beviljats bör sparbanken erhålla rättskapacitet.

På sätt framgår av 12 b § skall enligt förslaget firma icke kunna tecknas annat än av minst två personer i förening, vare sig styrelseledamöter eller andra, som bemyndigats att teckna firman. I registreringsansökan bör angivas, vilka som sålunda i förening skola äga nu ifrågavarande rätt.

Enligt 11 § fjärde stycket må styrelseledamot i sparbank ej vara tjänsteman i sparbanken, där ej sådant är i reglementet uttryckligen medgivet, ej heller ledamot av styrelse för eller tjänsteman i annan sparbank eller direktör för eller tjänsteman i bankbolag. Av styrelsens ledamöter må ej mer än en tredjedel tillika vara ledamöter av styrelse för bankbolag. Jämlikt femte stycket av samma paragraf må ej heller den vara styrelseledamot, som är i konkurstillstånd. De sakkunniga skulle hava ansett det önskvärt, att redan vid anmälan till registrering kunde konstateras, om med hänsyn till nu angivna bestämmelser någon styrelseledamot skulle vara diskvalificerad för ifrågavarande uppdrag, i vilket fall registrering borde vägras. I sådant syfte hava de sakkunniga övervägt införandet i 7 och 16 §§ av föreskrifter, enligt vilka vid registreringsanmälan rörande utseende av styrelseledamöter skulle fogas förklaring från dessa, huruvida någon av ovannämnda diskvalifikationsanledningar vore för handen. Emellertid hava de sakkunniga, med hänsyn till att bestämmelser av nu åsyftad art icke finnas meddelade i vare sig lagen om aktiebolag eller någon annan motsvarande lag, funnit sig icke heller böra föreslå, att i sparbankslagen införas föreskrifter av förevarande art. Det torde emellertid kunna förutsättas, att detta spörsmål, vad aktiebolagen angår, kommer att tagas under övervägande av lagberedningen i samband med pågående revision av aktiebolagslagstiftningen. Om lagberedningen kommer att finna dylika bestämmelser önskvärda för aktiebolagens del, utgå de sakkunniga ifrån, att även sparbankslagen kompletteras i detta hänseende. I avbidan härpå komma nu berörda diskvalifikationsgrunder, där ej registreringsmyndigheten själv känner till förhållandena i det särskilda fallet, icke att kunna beaktas vid prövningen av registreringsansökan, men däremot hava länsstyrelserna att sedermera i egenskap av tillsynsmyndigheter ingripa, där lagens bestämmelser i förevarande ämne icke efterlevas.

8 §.

Vad som nu gäller i fråga om sparbanks benämning bör framdeles gälla dess firma. I förevarande paragraf har tillagts en bestämmelse av innehåll att ny firma tydligt skall skilja sig från annan, hos samma myndighet förut i sparbanksregistret införd, ännu bestående firma. Att, såsom nu i några fall gäller, två sparbanker hava samma benämning är av naturliga skäl mindre lämpligt. Emellertid medför den omständigheten att de olika länens sparbanker föras i skilda register den olägenheten att registrering icke kan

vägras på den grund att sparbank, vars styrelse har sitt säte i annat län, redan erhållit registrering av samma firma eller av firma, som därmed företer sådan likhet att förväxling kan uppstå. I dylikt fall är sålunda denna senare sparbank, om den genom registreringen finner sig lida förfång, hänvisad att enligt 63 h § genom talan inför domstol söka rättelse. Det torde emellertid kunna antagas, att sparbanksinspektionen, vars yttrande alltid lärrer inhämtas över nya sparbankers reglementen och som därigenom på förhand erhåller kännedom om den firma, under vilken en sparbank avser att driva rörelse, skall bliva i tillfälle att verka för att sparbank ej kommer att antaga firma, som registrerats för annan sparbank eller upptagits i annan sparbanks reglemente, för vilket stadfästelse tidigare sökts.

11 och 12 a §§.

I sparbankslagen hava icke några bestämmelser meddelats angående antalet styrelseledamöter i sparbank. Lagen föreskriver emellertid, att i reglemente för sparbank bland annat styrelseledamöternas antal skall angivas. Reglementenas bestämmelser äro i förevarande hänseende av synnerligen växlande innehåll, i det att antalet styrelseledamöter på sätt av det följande framgår varierar mellan å ena sidan ett så lågt tal som tre och å andra ett så högt som aderton. Erinras må, att antalet huvudmän i sparbank enligt bestämmelser i sparbankslagen skall vara minst tjugu och högst femtio.

Sparbankslagen upptager ej heller föreskrifter om något minsta antal styrelseledamöter i relation till styrelsens storlek, som måste vara närvarande vid styrelsesammanträde för att styrelsen skall vara beslutför. Däremot skola sparbankernas reglementen innehålla bestämmelser i förevarande ämne.

I olikhet mot vad som gäller om sparbankslagen upptager gällande lag om bankrörelse föreskrifter om antalet styrelseledamöter i bankaktiebolag. Enligt 53 § banklagen skall sålunda styrelseledamöternas antal vara minst fem högst tolv, med rätt för Konungen att, när särskilda skäl därtill äro, medgiva högre antal, dock ej högre än femton. Den angivna maximibegränsningen har införts i banklagen år 1933. Beträffande förutsättningarna för beslutförhet vid styrelsesammanträde stadgas i banklagen allenast, att, om enligt bolagsordning styrelsen är beslutför, utan att samtliga ledamöter äro tillstädes, ärende, som ankommer på styrelsen, likväl ej må företagas, utan att, såvitt ske kunnat, samtliga erhållit tillfälle att deltaga i ärendets behandling.

De sakkunniga vilja icke bestrida, att för en del sparbanker en relativt stor styrelse kan vara väl motiverad. Så kan särskilt vara fallet, då sparbanks verksamhetsområde har stor omfattning, exempelvis sträcker sig över helt län. Det kan då vara behöfligt, att i styrelsen är företrädd orts- och personkännedom beträffande de olika delarna av verksamhetsområdet. Å andra sidan kan det innebära olägenheter, att en sparbanks styrelseledamöter uppgå till ett alltför stort antal. Sålunda lärrer hos sparbanker med ett stort antal styrelseledamöter endast en mindre och växlande del av dessa kunna påräknas vara tillstädes vid alla styrelsesammanträden. Av kostnads-skäl kan det till och med vara avsiktligt så ordnat, att en viss växling leda-

möterna emellan äger rum och icke alla styrelseledamöterna bevista sammanträdena. Mot anordningar av nu antydd art kunna allvarliga erinringar riktas. Därigenom äventyras tydligen möjligheterna till konsekvens och kontinuitet i sparbankens ledning, varjämte svårigheten för de olika styrelseledamöterna att överblicka sparbankens hela rörelse kan verka avtrubbande på deras känsla av ansvar för denna. Det må även framhållas, att där antalet styrelseledamöter är stort, större risk än eljest föreligger för att sådana uppdrag komma att anförtros även åt personer, som sakna erforderliga kvalifikationer och som erhålla ifrågavarande uppdrag av mer eller mindre ovidkommande hänsyn. En relativt fåtalig styrelse synes innebära vissa garantier mot sådana utvecklingstendenser, som här antytts. På grund härav hava de sakkunniga tagit under överbäggande, huruvida det är möjligt att — utan att tråda för nära förekommande behov av representeranter i en sparbanks styrelse för de olika delarna av dess verksamhetsområde — i lagen införa en begränsning med avseende å antalet styrelseledamöter. Enligt vad ovan erinrats må antalet styrelseledamöter i bankaktiebolag ej vara högre än tolv, där ej Konungen medgiver undantag. Av landets 477 sparbanker hava endast sjutton sparbanker fler än tolv styrelseledamöter. Av dessa sjutton sparbanker, vilka på två undantag när äro belägna i Kristianstads och Malmöhus län, hava två sparbanker tretton ledamöter, sex sparbanker fjorton ledamöter, fyra sparbanker femton ledamöter, tre sparbanker sexton ledamöter och två sparbanker ej mindre än aderton ledamöter. De sakkunniga kunna ej finna, att det för någon av ifrågavarande sparbanker skulle innebära nämnvärda nackdelar att begränsa antalet styrelseledamöter till tolv. På grund härav förorda de sakkunniga, att denna i banklagen införda maximisiffra för styrelseledamöternas antal även göres tillämplig för sparbankernas del. Tillräcklig anledning synes härvid icke föreligga att i sparbankslagen upptaga någon dispensmöjlighet av den art, som enligt det ovan anförda finnes medgiven i banklagen.

Enligt de sakkunnigas mening kan det även ingiva betänkligheter, att antalet styrelseledamöter i sparbank är alltför litet. I en styrelse, som består av endast tre ledamöter och där två av dessa såsom majoritet ensamma kunna fatta beslut, förefinnes otvivelaktigt risk för att alltför ensidiga synpunkter komma att göra sig gällande. Antalet sparbanker, som sålunda endast hava tre styrelseledamöter, uppgår till åtta. I femton sparbanker är styrelseledamöternas antal bestämt till fyra. Såvitt de sakkunniga kunna finna kan det endast bliva till fördel, om även det minimiantal av fem styrelseledamöter, som finnes angivet i banklagen, göres tillämpligt med avseende å sparbankerna.

Bestämmelser om maximi- och minimiantal för styrelseledamöterna i sparbank hava införts i 11 § av de sakkunnigas förslag. Det torde böra anmärkas, att ifrågavarande bestämmelser icke böra, med tillämpning av 20 § första stycket, anses innebära någon reglering av antalet styrelsesuppleanter i sparbank.

I syfte att förebygga sådana ovan påtalade fall, då allenast en minoritet inom en sparbanks styrelse är närvarande vid sammanträde och härvid utövar bestämmanderätt över sparbankens rörelse, föreslå de sakkunniga ytterligare, att sparbankens styrelse skall vara beslutför endast om mera än halva antalet ledamöter äro närvarande vid sammanträdet. Till främjande av enahanda syfte föreslås även, i viss anslutning till vad som gäller enligt banklagen, att oavsett vad som i sparbanks reglemente är stadgat om styrelsens beslutförhet samtliga ledamöter skola kallas till dess sammanträden. Iakttagandet av sålunda föreslagna föreskrifter synes de sakkunniga i stort sett icke kunna föranleda några mera avsevärda svårigheter för sparbankerna. Nu anförda bestämmelser hava de sakkunniga i sitt förslag sammanfattat i en ny paragraf, betecknad 12 a §.

Enligt bestämmelserna i 11 § fjärde stycket må, såsom redan nämnts, styrelseledamot i sparbank ej vara tjänsteman i sparbanken, där ej sådant är i reglementet uttryckligen medgivet, ej heller ledamot av styrelse för eller tjänsteman i annan sparbank eller direktör för eller tjänsteman i bankbolag. Av styrelsens ledamöter må ej mer än en tredjedel tillika vara ledamöter av styrelse för bankbolag.

Sedan numera samtliga solidariska bankbolag blivit ombildade till bankaktiebolag och några bolag av förstnämnda slag icke längre kunna stiftas, synes den i förevarande lagrum använda beteckningen bankbolag böra utbytas mot bankaktiebolag. Vidare föreslå de sakkunniga sådan jämkning i nämnda bestämmelser, att det uttryckligen framgår, att där upptagen diskvalifikationsgrund äger tillämpning i fråga om styrelseledamöter icke blott för bankaktiebolags huvudkontor utan även för sådant bolags avdelningskontor.

I detta sammanhang må erinras om att, på sätt framgår av propositionen nr 88 till 1936 års riksdag med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m., föredragande departementschefen i anslutning till vissa av 1934 års fastighetskreditsakkunniga gjorda uttalanden betecknat såsom mindre lämpligt att i hypoteksrörelsens ledning tillätes kvarstå personer, vilka nått en ålder, då arbetsförmågan och handlingskraften måste antagas vara tämligen nedsatta. Enligt vad departementschefen anført, syntes efter fyllda 70 år ej någon — annat än möjligen i sällsynta undantagsfall — vidare böra anlitas. Under framhållande vidare av att en föryngring inom hypoteksinstitutionens ledning syntes ägnad att giva verksamheten ökad effektivitet, uttalade departementschefen, att det vore angeläget, att från hypoteksföreningarnas sida ökad uppmärksamhet skänktes åt detta spörsmål.

De sakkunniga anse samma skäl, som funnits tala för en föryngring inom hypoteksinnrättningarna, även böra föranleda, att i sparbankernas ledning ej anlitas personer i alltför hög ålder. Då det emellertid icke låter sig göra

att, med bortseende från individuella olikheter och särskilda förhållanden hos skilda sparbanker, i lagen upptaga en bestämd maximialder för styrelseledamöter i sparbank, vilja de sakkunniga inskränka sig till att uttala önskvärdheten av att sparbankerna ägna uppmärksamhet åt förevarande fråga.

12 b §.

De i denna paragraf föreslagna bestämmelserna ansluta sig i huvudsak till föreskrifter i 58 § banklagen. Vad särskilt angår stadgandet, att firma skall tecknas av minst två personer i förening, torde detta stå i överensstämmelse med vad som redan nu i allmänhet tillämpas hos sparbankerna. De sakkunniga anse, att det bör ankomma på styrelsen att utse firmatecknare. Huvudmännen torde icke böra hava att befatta sig härmed.

13 och 14 §§.

De jämkningar som vidtagits i bestämmelserna i dessa paragrafer äga samband med vad som föreslagits i 12 b §. I 61 § respektive 60 § banklagen äro föreskrifter av i stort sett enahanda innebörd meddelade för bankaktiebolagens del.

I likhet med vad som gäller enligt motsvarande bestämmelse i banklagen har i fråga om firmatecknare utanför sparbanks styrelse — vilka regelmässigt äro tjänstemän hos sparbanken — icke ansetts kunna fastslås någon skyldighet att pröva lagligheten hos de föreskrifter, som meddelas av styrelsen.

16 §.

Vad i 16 § i nuvarande lydelse är stadgat om skyldighet att till länsstyrelsen göra anmälan om ändring i sparbanksstyrelsens sammansättning m. m. bör framdeles hava avseende å anmälan för registrering. Även ändring i fråga om rätten att teckna sparbanks firma skall registreras.

17 §.

Bestämmelserna i första och andra styckena av denna paragraf äro nya och sammanhänga med införandet av föreskrifter om sparbanks firma. Härav föranledes även en mindre jämkning i de nuvarande föreskrifterna i 17 §, vilka återfinnas i tredje stycket av samma paragraf i förslaget. Motsvarande föreskrifter äro meddelade i 63 och 64 §§ banklagen.

19 §.

Enligt 19 § sparbankslagen skall under sparbanks första verksamhetsår genom styrelsens ordförandes försorg förteckning å huvudmän och styrelseledamöter i sparbanken, sist en månad från det anmälan enligt 6 § blivit gjord till länsstyrelsen om utseende av huvudmän, styrelse och revisorer samt inbetalning av grundfonden, införas en gång i en eller flera tidningar inom orten, där hinder ej möter, samt anslås å lätt tillgänglig plats å ett vart av

sparbankens kontor. Sedermera åligger det styrelsens ordförande att årligen inom fjorton dagar från huvudmännens årssammanträde låta anslå dylik förteckning på sätt nyss är sagt.

Ifrågavarande bestämmelser, som redan nu torde sakna större praktisk betydelse, lära efter införandet av registreringsplikt, bland annat avseende de här angivna förhållandena, komma att bliva helt obehövliga och böra följaktligen uteslutas ur lagen.

20 och 21 §§.

Införandet av registreringsplikt har föranlett vissa kompletteringar i ifrågavarande lagrum.

22 §.

Förevarande lagrum innehåller bland annat bestämmelser avseende att begränsa möjligheterna för sparbank att från en och samma insättare mottaga belopp över en viss storlek. För belysande av den tankegång, som ligger till grund för ifrågavarande bestämmelser, torde det vare lämpligt att något beröra dessas förhistoria.

Enligt 30 § i 1892 års *sparbankslag* skulle reglemente för sparbank innefatta bestämmelser bland annat angående det högsta beloppet av en persons tillgodohavande, varå ränta gottgjordes.

I 1910 års *sparbankskommittés betänkande* anfördes beträffande denna fråga: Då det vore tvivelaktigt om länsstyrelse vid fastställande av sparbanks reglemente hade rätt att ingå i prövning av storleken av det belopp, på vilket sparbanken ville gottgöra ränta, hade följden blivit, att reglementenas innehåll i detta hänseende vore mycket växlande. Sparbankerna på en del orter hade i sin verksamhet vida överskridit de gränser, som kunde vara förenliga med deras uppgift. Denna vore att mottaga verkliga sparpenningar, således mindre belopp, och göra dem fruktbärande genom placering huvudsakligen på lång tid och inom ett inskränkta område. De vore ej till för att förränta kapital, större eller mindre, och det kunde ej vara meningen, att de skulle ställa de hos dem insatta medlen till tjänst för handel och storindustri, än mindre för att gynna spekulation. Att vissa sparbanker i ganska stor utsträckning betjänade även den kapitalägande allmänheten med förräntande av där insatta kapital framginge av inhämtade upplysningar. Sådana sparbanker kunde anses i smått driva en inlåning, jämförlig med bankbolagens inlåning på deposition. Ej sällan bjudande en högre ränta än den bankbolagen gottgjorde sina insättare, hade sparbankerna till och med upptagit en ganska stark konkurrens med bankbolagen på detta område. Ett onaturligt uppdrivande av räntesatserna på de orter, där sådan konkurrens uppstode, bleve härav lätt en följd. Nödgades sparbankerna då tillgripa utvägen av en mindre säker placering av de mottagna medlen, eller inträffade en plötslig omkastning på penningmarknaden, kunde härav uppstå oberäkneliga faror för sparbankerna själva. Till reglering av förevarande förhållanden hade de kommitterade i 11 § av sitt förslag upptagit en bestämmelse, att å insatta medel icke finge gottgöras ränta för högre belopp än 10,000 kronor

av en insättares tillgodohavande; dock att, om medlen tillhörde from stiftelse och av givaren föreskrivits skola insättas i sparbank eller de utgjordes av förmyndarmedel, ränta finge gottgöras även å högre belopp. Den föreslagna ändringen av sparbankslagen vore i ett hänseende till fördel för just de sparbanker, som drivit annan än sparbanksmässig inlåning. Det vore nämligen en mångenstädes, särskilt i utlandet men även hos oss, gjord iakttagelse, att sådana kapitalinsättningar, som ej vore att hänföra till sparmedel, ofta gjorde sparbankerna stor skada. De inflöte till sparbankerna, när räntan på allmänna penningmarknaden vore i sjunkande. En stark tillströmning av sådana penningar vållade sparbankerna svårigheter i fråga om fruktburgörandet, och när räntan, såsom i kristider, åter stege på allmänna marknaden uppsades medlen hos sparbanken för att användas på ett mera vinstgivande sätt. De kapitalistiska insättningarna borde därför icke hälsas välkomna av sparbankerna, särskilt icke då anledning vore, att de uppträdde endast såsom tillfälliga gäster.

Den i 1910 års kommittés betänkande förordade begränsningen av insättningsmaximum hos sparbank blev aldrig genomförd.

I 1920 års *sakkunnigas betänkande* framhölls i förevarande ämne bland annat följande. Frånsett att det från nationalekonomisk synpunkt måste anses riktigt, att sparbankerna icke toge hand om medel, som naturligen kunde göras fruktbarande i annan ordning, kunde de sakkunniga för sin del ej finna annat än att det skulle innebära en icke obetydlig garanti för en sund och betryggande sparbankspolitik, att en — givetvis med hänsyn till sparbankernas uppgift avpassad — maximigräns för insättningarna i lagen fastställdes. Härigenom skulle vinnas dels att sparbankerna icke i följd av behovet att göra stora depositioner fruktbarande skulle kunna tvingas till mindre lämpliga placeringar och dels att sparbank icke skulle riskera olägenheter genom uppsägning av en enda eller ett fåtal större tillgodohavanden. Svårigheten låge emellertid i ett lämpligt avvägande av det legala maximibeloppet. En tänkbar och mycket tilltalande metod skulle vara att sätta maximibeloppet i relation till vederbörande sparbanks hela inlåning, men häremot talade dels olägenheten av att icke hava ett bestämt maximum och dels att härigenom de större sparbankerna skulle få en i viss mån annan uppgift än de övriga.

I enlighet med dessa uttalanden upptogs i de sakkunnigas förslag en bestämmelse om ett gemensamt insättningsmaximum för sparbankerna. Enligt 3 § 10) i förslaget skulle nämligen reglementet bland annat angiva det belopp, högst 20 000 kronor, intill vilket penningar finge för en och samma insättares räkning emottagas. Emellertid skulle enligt 22 § i fall, då särskilda skäl därtill föranledde, Konungens befallningshavande kunna meddela sparbank tillstånd att för en och samma insättares räkning mottaga högre belopp än sparbankens reglemente medgäve. Enligt vad i betänkandet framhållits vore möjligheten att medgiva sådant undantag i första hand avsedd att utövas, då fråga vore om förmyndarmedel eller om stiftelse tillhöriga fonder, om ock det icke ansetts behöfligt, att möjligheten uteslutande inskränktes till nämnda fall.

I överensstämmelse med 1920 års sakkunnigas förslag upptogs i det med *propositionen nr 147 till 1922 års riksdag* framlagda förslaget till ny sparbankslag en bestämmelse, enligt vilken insättningsmaximum skulle utgöra 20,000 kronor. Enligt vad föredragande departementschefen anförde, syntes det föga sannolikt, att verkliga sparpenningar, som lämpligen borde genom sparbankerna göras fruktbärande och således borde innestå hos dem under längre tid, i något mera avsevärt antal fall skulle vara större än 20,000 kronor, och genom att möjliggöra för sparbankerna att mottaga stora belopp på kort tid skulle man i realiteten lagstifta i strid mot sparbankernas egna intressen. Emellertid skulle länsstyrelse, då särskilda skäl därtill föranledde, kunna meddela sparbank tillstånd att i fråga om viss insättares tillgodohavande höja det sålunda bestämda beloppet.

Propositionen nr 22 till 1923 års riksdag, varmed nytt förslag till sparbankslag framlades, innehöll i förevarande hänseende en bestämmelse, enligt vilken insättningsmaximum hos sparbank skulle utgöra 30,000 kronor, där ej länsstyrelsen på sätt föreslagits i 1922 års proposition medgåve undantag härifrån. *Bankoutskottet* uttalade för sin del: Utskottet hade funnit sig tilltalat av en motionsvis framförd tanke, att i lagen skulle givas uttryck däråt, att vid bestämmande av insättningsmaximum hänsyn skulle komma att tagas till sparbankens omslutning, så att för en mindre sparbank skulle bestämmas ett annat och lägre insättningsmaximum än för en större sparbank. Det hade emellertid visat sig möta svårigheter att finna ett lämpligt uttryck för denna tanke. Man syntes ock kunna utgå ifrån att länsstyrelsen skulle vid fastställande av reglementen för sparbankerna låta sig leda av en liknande i sakens natur liggande princip. Det i propositionen föreslagna maximum funne utskottet med hänsyn till vunnen erfarenhet och förekommande dispensmöjlighet ej vara för lågt.

I enlighet med det förslag, som framlagts för 1923 års riksdag, upptager *gällande sparbankslag* i 3 § 10) en bestämmelse om att reglemente för sparbank bland annat skall angiva det belopp, varutöver en och samma insättares tillgodohavande icke må utan länsstyrelsens samtycke ökas annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet. I 22 § andra stycket kompletteras denna bestämmelse med en föreskrift, att en och samma insättares tillgodohavande icke må annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver visst i reglementet bestämt belopp, högst 30 000 kronor. Dock må länsstyrelsen, då särskilda skäl därtill föranleda, meddela sparbank tillstånd att i fråga om viss insättares tillgodohavande höja det sålunda bestämda beloppet.

Om insättartillgodohavanden till betydande belopp i ett sammanhang uttagas från en sparbank, kan härigenom sparbankens likviditet utsättas för svåra påfrestningar. Så kan i synnerhet bliva förhållandet, då ett stort antal av en sparbanks insättare på grund av oro för sparbankens ställning samtidigt återkräva sina medel. Dylika likviditetssvårigheter kunna emellertid uppkomma även vid uttag från allenast en enstaka eller ett fåtal insättares

sida, om de uttagna beloppen äro av mera betydande storlek i förhållande till sparbankens likvida tillgångar. Med hänsyn härtill kan det tydligen vara förenat med risker för en sparbank att mottaga alltför stora insättningar från en och samma person. Bestämmelserna i 22 § andra stycket sparbankslagen innefatta en begränsning av sparbankernas möjligheter härutinnan.

Vad till en början angår den i förevarande lagrum meddelade allmänna föreskriften om att det i sparbanks reglemente bestämda maximibeloppet för en och samma insättares tillgodohavande icke får överstiga 30 000 kronor, finna de sakkunniga intet att erinra mot denna begränsning. Fasthållas bör emellertid, att angivna siffra måste anses representera ett maximibelopp och sålunda icke ett normalbelopp, till vilket insättningarna även i sparbanker av mindre storlek böra få uppgå. Det sätt, på vilket maximibeloppen för de olika sparbankerna fastställts, är rätt växlande. En större enhetlighet härvidlag torde det i fråga om nya sparbanker vara möjligt att genomföra i samband med fastställandet av deras reglementen, bland annat på grund av det inflytande, som härutinnan måste förutsättas komma att utövas av sparbanksinspektionen, vars yttrande alltid läras inhämtas i dylika ärenden liksom i andra sparbanksfrågor av vikt.

Såvitt de sakkunniga kunnat finna, hava nu gällande bestämmelser, enligt vilka sparbank hos länsstyrelse kan erhålla tillstånd att mottaga insättningar till högre belopp än i reglementet anges, i praktiken i vissa fall erhållit en tillämpning, som icke utesluter risker för sparbankernas likviditet. För att dylikt tillstånd icke skall ur nu angivna synpunkt giva anledning till betänkligheter, måste vissa garantier föreligga för att tillgodohavande, beträffande vilket dispens meddelas, kan förväntas icke komma att i sin helhet eller med ett mera avsevärt belopp uppsägas till betalning på en gång eller under loppet av en kortare tidrymd. Då härav föranledda risker ökas, i den mån varje särskild insättares tillgodohavande höjes till ett mera betydande belopp och även i den mån det sammanlagda beloppet av dylika större tillgodohavanden stiger till en mera avsevärd andel av de av sparbanken förvaltade medlen, är det även av vikt, att restriktioner i båda dessa avseenden tillämpas vid beviljande av tillstånd till överskridande av det insättningsmaximum, som fastställts i sparbankens reglemente.

Det låter sig uppenbarligen icke göra att i lagen angiva de kriterier, som böra utmärka ett tillgodohavande, för att detsamma skall anses riskfritt med hänsyn till faran för att det helt eller till en mera avsevärd del kommer att på en gång uppsägas till betalning. Därtill äro förhållandena alltför växlande. Tydligt är emellertid att vid bedömande av detta spörsmål särskild varsamhet måste iakttagas, när fråga är om medel, vilkas insättande i sparbank med hänsyn till insättares ställning och i övrigt föreliggande omständigheter icke kan anses utgöra en naturlig och varaktig penningplacering; anledning till beaktande av denna synpunkt föreligger framförallt under tider, då till följd av det allmänna ränteläget en medelplacering i obligationer skulle te sig ofördelaktig. Detsamma gäller, därest med hän-

syn till det syfte, för vilket medlen äro avsedda, sådana förhållanden kunna förutsättas inträffa, att icke blott avkastningen av dessa utan även själva kapitalet under loppet av en begränsad tidrymd kommer att tagas i anspråk.

Såsom exempel på fall då dispens utan risk kan lämnas må anföras mottagande av medel tillhörande stiftelser, donationsfonder el. dyl., där en gång för alla förbehåll skett om att medlen skola inestå hos sparbank. Även om sådant förbehåll icke uttryckligen blivit gjort, kunna omständigheterna vara sådana att anledning finnes att förmoda, att medlen skola förbliva inestående. Ofta läser man åter vara hänvisad till att härvid bygga på uttalanden från insättarens sida. Bland fall, i vilka höjt insättningsmaximum i tillämpningen blivit ifrågasatt och även på goda skäl medgivits, må också nämnas, att fråga varit om medel tillhörande intressekontor, barnhem, fornminnesföreningar, gravfonder m. fl. Detsamma torde i stort sett gälla i fråga om förmyndarmedel. Likaledes böra medel tillhörande pensionskassor och understödsfonder — under förutsättning dock att insättaren ej är ett affärsmässigt drivet företag — ävensom sjukkassor, central-sjukhusen inbegripna, kunna, i den mån de utgöra fonderade medel eller icke beräknas ingå i den löpande rörelsen, anses vara av den art, som här avses. Vissa fall kunna vara mera tvivelaktiga. Som exempel må nämnas medel tillhörande personalföreningar av olika slag. Innebära föreningens stadgar betryggande garanti för att endast medlens avkastning kommer att användas för det syfte, som är avsett att främjas genom föreningens verksamhet, lära några betänkligheter icke behöva möta mot dispens. Föreligger däremot sannolikhet för att i viss situation även kapitalbeloppet i större eller mindre omfattning kan komma att tagas i anspråk, såsom till exempel då fråga är om medel avsedda att anlitas vid inträffande konflikter på arbetsmarknaden, bör dispens ej medgivas. Undantagsvis kunna fall förekomma, då även om fråga är om medel, som icke strängt uppfylla i det föregående angivna villkor, skäl kunna finnas att medgiva sparbank rätt att mottaga insättning till högre belopp än reguljärt föreskrivet insättningsmaximum. Insättningen kan exempelvis utgöras av medel, som vederbörande sparbank själv av sin vinst anvisat för visst ändamål och som av lämplighetsskäl anses böra inestå hos sparbanken någon tid före användningen. Även eljest kan ett sådant sammanhang bestå mellan sparbankens och insättarens intressen, att undantag från föreskrivet insättningsmaximum kan vara motiverat. Som exempel på fall av sist antydda art må nämnas, att dispens för en del sparbanker medgivits beträffande insättningar från Sparbankernas obligationskassa aktiebolag. I andra fall åter läser det utan vidare vara uppenbart, att dispens ej bör medgivas. Såsom redan förut utvecklats, kan det ej vara en sparbankerna tillkommande uppgift att till förräntning mottaga handelns och industriens rörelsemedel. Så mycket mindre bör det ifrågakomma, att dispens från insättningsmaximum meddelas, när fråga är om dylika medel. Detsamma gäller beträffande kommunala skatte- och lånemedel.

Vad åter angår den omfattning, i vilken höjning av insättningsmaximum bör kunna medgivas, lärer hinder ej föreligga att i lagen fastställa vissa begränsningar. Det synes vara att förorda, att i lagen bestämmes ett generellt maximibelopp för dylik höjning och att länsstyrelserna inom sålunda angiven ram erhålla tillfälle att med hänsyntagande till vederbörande sparbanks storlek och likviditet pröva, intill vilket belopp en ifrågasatt höjning av viss insättares tillgodohavande bör medgivas. De sakkunniga föreslå, att förevarande maximibelopp bestämmes till 100,000 kronor. Behov av insättning till högre belopp från en och samma insättare torde icke kunna ifrågakomma, så mycket mindre som insättningar av dylik storlek endast mera sällan torde utgöras av sparmedel. Emellertid är såsom redan antytts att märka, att icke endast de särskilda insättarnas tillgodohavanden utan även det sammanlagda beloppet av de insättningar, vilka jämlikt länsstyrelsens medgivande överskrida det reguljära maximibeloppet, är av betydelse för sparbankens likviditet. Även härvidlag är sålunda en i lagen fastställd begränsning önskvärd. Denna begränsning torde kunna sättas i relation till sparbankernas omslutning. De sakkunniga föreslå i sådant hänseende, att höjning av insättares tillgodohavanden ej må medgivas i sådan omfattning, att det sammanlagda beloppet av olika insättares tillgodohavanden, som med stöd av länsstyrelsens tillstånd må höjas utöver trettio tusen kronor, skulle kunna ökas till större sammanlagt belopp än som svarar mot en tjugonedel av de av sparbanken förvaltade medlen. Huru långt länsstyrelsens medgivande inom denna begränsning bör sträcka sig, måste bliva beroende av prövning för varje särskild sparbank, varvid hänsyn bör tagas till sparbankens likviditet och andra på frågan inverkan omständigheter.

I överensstämmelse med vad som är fallet beträffande den redan nu gällande begränsningen av insättningsmaximum har av praktiska skäl i fråga om de föreslagna begränsningarna förbud icke ansetts böra stadgas mot att överskridande av sådant maximum sker genom upplupen räntas läggande till kapitalet.

Vad de sakkunniga sålunda föreslagit föranleder vissa tillägg till 22 § andra stycket sparbankslagen.

I 22 § första stycket föreslås en formell jämkning.

24 §.

Enligt 24 § sista stycket sparbankslagen må, utan hinder därav, att motbok förut utfärdats, ny motbok utfärdas för den, till vilkens förmån medel insatts med förbehåll i avseende å medlens utbetalning, så ock för omyndig över sexton år, för vilken utfärdats motbok å medel, varöver den omyndige ej äger själv förfoga. Har i fråga om medel, som stå under förvaltning av förmyndare eller god man, förbehåll gjorts, att medlen ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd, äger jämväl förmyndaren eller gode mannen för insättning av medel utan sådant förbehåll utfå annan motbok.

Genom ifrågavarande bestämmelser, vilka tillkommit i sammanhang med 1924 års förmynderskapslagstiftning, har i lagen den uppfattningen kommit

till uttryck, att i andra än där avsedda fall endast en motbok får utfärdas för en och samma insättare hos sparbank.

Det förekommer icke sällan, att en insättare har medel innestående hos sparbank mot olika utbetalnings- eller räntevillkor, i vilket hänseende bland annat må erinras om de särskilda villkor, som gälla för skolsparböcker, och om den räntedifferentiering efter skilda uppsägningstider, som tillämpas av en del sparbanker. Då sålunda medel under skilda villkor innestå för en och samma insättares räkning, är det tydligen ägnat att befordra enkelhet och reda, därest särskild motbok utfärdas beträffande varje tillgodohavande, som sålunda skiljer sig från annat. Även bortsett från sådana fall som nu nämnts, anse de sakkunniga tillräckliga skäl icke vara för handen att resa hinder mot att flera motböcker utfärdas för en och samma insättare. Med hänsyn härtill föreslå de sakkunniga, att bestämmelserna i 24 § sista stycket skola upphöra att gälla. Om så sker, synes icke längre någon föreskrift i sparbankslagen hindra en sådan anordning, som de sakkunniga här ovan förordat.

I 31 § föreslå de sakkunniga vissa anordningar till underlättande av att, där flera motböcker äro utfärdade för en och samma insättare, överblick kan hållas över dennes samtliga tillgodohavanden.

25 §.

I 25 § sparbankslagen meddelas bestämmelser beträffande frågan i vilken utsträckning sparbank äger inlåna penningar. Ur en annan synpunkt sett innefatta dessa bestämmelser krav på viss fondställning hos sparbank i förhållande till sparbankens inlåning.

1920 års sparbankssakkunniga föreslogo, att sparbank skulle vara pliktig att redovisa fonder, uppgående till minst fyra procent av insättarnas behållning, minskad med det belopp, som för sparbankens räkning inestode i riksbanken eller inländskt bankbolag. Sparbank, vars reglemente blivit stadfäst, innan nya lagen trätt i kraft, skulle dock vara berättigad att med länsstyrelsens tillstånd hålla lägre fonder än nyss sagts, nämligen — under förutsättning att den relation, som vid tidpunkten för lagens ikraftträdande förefunnes mellan dess fonder och dess inlåning, icke därigenom försämrades — lägst två procent av insättarnas behållning minskad enligt förut angiven grund.

I ett stort antal öfver de sakkunnigas förslag avgivna *ytranden* — och bland dessa sparbanksföreningens och de flesta sparbankernas — förordades emellertid i stället, att fonderna skulle bestämmas till viss procent av insättarbehållningen, minskad med så stort belopp, som av vederbörande sparbank placerats på ett sätt, som kunde anses riskfritt. Såsom dylika riskfria placeringar betecknades av sparbanksföreningen dels insättningar i riksbanken eller inländskt bankbolag, dels inköp av eller lån mot fullgoda obligationer, dels lån mot inteckningar inom halva taxeringsvärdet i vissa fastigheter och dels slutligen lån, för vilka kommun eller annan dylik samfällighet vore ansvarig.

Det med *propositionen nr 147 till 1922 års riksdag* framlagda förslaget till

ny sparbankslag överensstämde i förevarande hänseende i huvudsak med 1920 års sakkunnigas förslag, dock med den modifikation, att lika med banktillgodohavanden betraktades kassabehållning och till marknadsvärdet bokförda guldkantade obligationer.

I det med *propositionen nr 22 till 1923 års riksdag* framlagda omarbetade förslaget till ny sparbankslag hade de synpunkter, som i förevarande ämne företrätts av sparbanksföreningen, i allt väsentligt tillgodosetts. I departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet anfördes beträffande denna fråga: Emot att upptaga differentieringen mellan mer eller mindre riskfria placeringar i huvudsaklig anslutning till sparbanksföreningens förslag funne departementschefen intet att erinra. Emellertid borde den obetydliga ändringen vidtagas, att de i stort sett betydelselösa kategorierna »lån mot skattkammarväxlar och obligationer» ej upptoges såsom likställda med direkta placeringar i sådana säkerheter. Fondernas storlek borde utgöra minst åtta procent av de placeringar, vilka betecknades som mindre riskfria. Emellertid kunde departementschefen ej helt uppgiva kravet på fondtäckning för de s. k. riskfria placeringarna. Såsom minimifordran på fondernas storlek borde för envar sparbank fastställas två procent av hela sparbankens inlåning, sedan dock från inlåningens belopp avdragits kontanta medel och banktillgodohavanden. En dylik bestämmelse syntes knappast komma att för någon enda sparbank skärpa det krav på fondökning, som den nyss omfördälda huvudbestämmelsen skulle medföra, men utgjorde å andra sidan en maning till sparbankerna att ej över hövan försvaga sin redan förefintliga fondställning.

Riksdagen biföll i huvudsak vad som föreslagits i propositionen.

I överensstämmelse med vad sålunda beslutats stadgas i 25 § första stycket sparbankslagen, att sparbank må inlåna penningar *dels* till ett belopp, för vilket full täckning hos sparbanken finnes i kontanta penningar, i medel, som för sparbankens räkning inestå hos riksbanken eller inländskt bankbolag, i riksgäldskontorets skattkammarväxlar, i statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller andra fullgoda obligationer eller i fordringar på grund av lån, för vars fulla gäldande kommun eller dylik samfällighet är ansvarig, eller varför säkerheten utgöres av inteckning inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet uti annan i stad, köping eller municipalsamhälle belägen fastighet än industrifastighet eller uti jordbruksfastighet å landet, därvid i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets bedrivande nödiga åbyggnader, icke må inräknas värdet av växande skog, *dels ock* därutöver till ett belopp av högst tolv och en halv gånger sparbankens fonder. Enligt 25 § andra stycket må dock i intet fall inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande sparbankens kassa och de medel, som för sparbankens räkning inestå hos riksbanken eller inländskt bankbolag, överstiga femtio gånger sparbankens fonder.

Jämlikt övergångsbestämmelserna i 73 § 7) sparbankslagen är sparbank, vars reglemente blivit fastställt, innan 1923 års lag trätt i kraft, först efter

utgången av år 1939 underkastad skyldighet att efterkomma bestämmelserna i 25 §; dock gäller redan från och med år 1928 föreskriften i 25 § andra stycket, att inlåningen med avdrag av visst belopp ej må överstiga femtio gånger sparbankens fonder. Har efter 1927 års utgång sådan äldre sparbanks fondställning försämrats eller föreligger eljest särskild anledning att påkalla förbättring därav äger länsstyrelsen föreskriva, att sparbanken må bedriva inlåning endast i viss mindre omfattning än sålunda medgivits; dock må sådan föreskrift ej göras strängare än den i 25 § meddelade. Konungen äger utöver vad sålunda är stadgat medgiva äldre sparbank anstånd med efterkommande av bestämmelserna i 25 §.

De sakkunniga finna endast så till vida anledning att föreslå någon ändring i de i första stycket av förevarande lagrum meddelade bestämmelserna i fråga om fondtäckningens omfattning, att de anse vissa mindre jämkningar böra ske i uppräknningen av de tillgångar, för vilka fondtäckning icke behöver beräknas, s. k. täckningsfria tillgångar.

Till en början finna sålunda de sakkunniga motiverat, att medel, som för sparbanks räkning inestå hos postsparbanken, lika väl som de i förevarande paragraf särskilt angivna placeringarna anses godtagbara såsom riskfri täckning av inlåningen. De sakkunniga föreslå en komplettering av lagrummet i detta hänseende.

Med den i 25 § sparbankslagen använda beteckningen bankbolag avses såväl bankaktiebolag som solidariska bankbolag. Sedan numera samtliga förevarande solidariska bankbolag blivit ombildade till bankaktiebolag och nya bolag av den förra kategorien enligt lag ej vidare kunna stiftas, synes det lämpligt att i lagen nämna allenast sistnämnda slag av affärsbanker.

De sakkunniga få vidare erinra om att jordbrukskreditutredningen i sitt den 18 juli 1935 avgivna betänkande med förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor m. m. föreslagit, att bland de täckningsfria tillgångarna hos sparbank jämväl måtte inräknas medel, som för sparbankens räkning inestå hos centralkassa för jordbrukskredit. Utredningen har motiverat sitt förslag med att genomförandet därav i sin mån skulle underlätta medelanskaffningen inom jordbrukskasserörelsen. Helst som dessa inrättningar i likhet med bankaktiebolagen äga mottaga insättningar från allmänheten, finna de sakkunniga motiverat, att ifrågavarande medel i nu berörda hänseende likställas med sådana medel, som sparbank har inestående hos bankaktiebolag.

Då riksgäldskontoret numera till grund för sin upplåning även utfärdar andra skuldförbindelser än skattkamarväxlar och obligationer, torde jämväl dessa övriga förbindelser böra inräknas bland sparbanks täckningsfria tillgångar.

I den mån utländska obligationer anses fullgoda, kunna enligt gällande bestämmelser även dessa ingå bland sådana tillgångar, för vilka fondtäckning enligt 25 § första stycket sparbankslagen icke erfordras. De sakkunniga förmena, att ändring bör vidtagas härutinnan. Det är uppenbart, att en utländsk låntagares soliditet icke kan från vårt land bedömas på samma sätt

som när fråga är om en svensk låntagare och att därför större förlustrisker föreligga med avseende å utländska obligationer. De sakkunniga föreslå följaktligen, att allenast inhemska obligationer skola få räknas som täckningsfria tillgångar. Såsom jämställda med utländska böra ur nu anförda synpunkt betraktas även sådana inhemska obligationer, som vila å utländsk säkerhet.

Under det att såväl av sparbank innehavda fullgoda obligationer som, med vissa undantag, av sparbank utlämnade lån mot primär inteckning i fast egendom kunna inräknas bland sparbanks täckningsfria tillgångar, är däremot enligt gällande lag så ej fallet med avseende å lån mot fullgoda obligationer. Då även dylika placeringar i allmänhet torde vara tämligen riskfria, föreslå de sakkunniga, att de godkännas såsom täckningsfria tillgångar.

Det har framkommit önskemål om att, i motsats till vad nu gäller, såsom täckningsfria tillgångar även måtte få räknas lån mot inteckning i andra fastigheter å landet än jordbruksfastigheter, varvid särskilt torde hava avsetts bostadsfastigheter i mindre samhällen. Till stöd härför har hänvisats till att kreditbehovet för dessa fastigheter ej vore tillgodosett på ett tillfredsställande sätt.

De sakkunniga vilja i detta ämne fästa uppmärksamheten på att de fastigheter å landet, som icke äro att hänföra till jordbruksfastigheter, äro av synnerligen växlande beskaffenhet och värde. Åtminstone så länge icke en sådan reglering av bebyggelsen å landsbygden kan sägas vara genomförd, att ur mångfalden av olikartade fastigheter kan urskiljas någon kategori, som genomgående erbjuder lika säker grundval för kreditgivning, som de i 25 § första stycket nämnda slagen av fast egendom, anse de sakkunniga sig icke kunna tillstyrka, att lån mot säkerhet i sådana fastigheter skola få inräknas bland sparbanks täckningsfria tillgångar. Att märka är emellertid, att detta i allmänhet icke utgör något hinder för att sparbank lämnar kredit mot sådan säkerhet. Endast i sällsynta undantagsfall är sparbankernas fondställning så knapp, att bestämmelserna i 25 § sparbankslagen behöva avhålla sparbank från en dylik kreditgivning i begränsad omfattning. Där emellertid så är fallet, synas alla skäl tala för att sparbank icke skall kunna ägna sig åt ifrågavarande kreditgivning, som enligt det nyss sagda måste anses vara förenad med vissa risker.

Vad angår bestämmelsen i andra stycket av 25 §, innebärande att sparbanks inlåning — vari även inbegripes eventuell upplåning — med avdrag av ett belopp, motsvarande sparbankens kassa och de medel, som för sparbankens räkning innestå hos riksbanken eller inländskt bankbolag, skulle kunna uppgå till femtio gånger sparbankens fonder, anse de sakkunniga, att denna bestämmelse visserligen varit motiverad vid tiden för lagens tillkomst i betraktande av då rådande förhållanden men att tiden nu är inne för en skärpning av det krav på fondtäckning, som bestämmelsen innefattar. Det behöver icke närmare motiveras, att en stark fondställning utgör en viktig förutsättning för en sund utveckling av sparbankernas framtida verksamhet. I

stort sett torde även kunna konstateras, att sparbankerna bemödat sig om och lyckats ernå en tämligen betryggande fondställning. Fonderna hos våra sparbanker motsvarade vid 1934 års utgång i genomsnitt 9.2 procent av insättarnas behållning. Emellertid finnas enstaka sparbanker, som av olika anledningar icke lyckats uppnå en sådan fondstyrka, som skulle vara önskvärd. Sålunda uppgå för 14 sparbanker fonderna till lägre belopp än fem procent av insättarbehållningen, och av dessa hava 6 sparbanker en lägre fondrelation än fyra procent. Enligt de sakkunnigas mening bör den omständigheten, att ett fåtal sparbanker äga mindre tillfredsställande fondställning, icke utgöra hinder för att den i allmänhet inträdda utvecklingen av fondbildningen hos sparbankerna tages till utgångspunkt för en höjning av minimikravet på fondernas relativa storlek. För sparbanksväsendet i dess helhet kan det icke innebära annat än en fördel, om i lagen uppställas sådana krav i fråga om sparbankernas fondbildning, som äro ägnade att styrka insättarna i deras förtroende för sparbankernas soliditet. De sakkunniga anse sig sålunda böra förordas, att lägsta relationstalet för fondernas storlek i förhållande till insättarbehållningen höjes från två till fyra procent. I enlighet härmed föreslås, att bestämmelsen i 25 § andra stycket ändras därhän, att sparbanks inlåning, med avdrag av kontanta medel och därmed likställda tillgångar, icke må överstiga tjugufem gånger sparbankens fonder. Såsom övergångsbestämmelse föreslås emellertid, att denna föreskrift ej skall vara till hinder för att hos sparbank, vars reglemente blivit stadfäst innan den nya lagen träder i kraft, inlåningen av penningar intill utgången av tolfte året räknat från året för ikraftträdandet — vilken tidsgräns även i vissa andra hänseenden valts för de nya lagbestämmelsernas ikraftträdande — uppgår till ett belopp av femtio gånger sparbankens fonder med tillägg av ett belopp motsvarande sparbankens kassa och medel, som jämställas därmed. Det torde icke bereda större svårighet för någon sparbank att inom här angivna tid nå den av de sakkunniga föreslagna fondställningen.

Liksom enligt första stycket av 25 § böra jämväl enligt andra stycket medel, som för sparbanks räkning inestå hos postsparbanken eller centralkassa för jordbrukskredit, få räknas såsom täckningsfria tillgångar. Även här bör vidare beteckningen bankbolag ersättas med bankaktiebolag.

Stundom kan det vara önskvärt, att en sparbank sammanslås med en annan sparbank. Så kan exempelvis vara förhållandet, då två sparbanker driva rörelse inom samma ort och tillgodose kundkretsar av i huvudsak samma slag. En dylik sammanslagning tillgår ofta på det sätt, att den ena sparbanken övertager den andra sparbankens tillgångar och samtidigt ikläder sig ansvarighet för dess skulder. Den övertagna sparbanken träder i likvidation, och kallelse utfärdas å sparbankens okända borgenärer. Sedan den i kallelsen utsatta inställeledagen är förbi samt likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag, skola de framlägga redovisning för sin förvaltning. Då sådan redovisning framlagts, anses sparbanken upplöst. Finnes enligt redovisningen överskott, skall detta på sätt huvudmännen äga bestämma användas för all-

männnyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag. Beslut härom skall underställas länsstyrelsens prövning. Såsom av 1920 års sakkunniga framhållits i motiven till 54 § sparbankslagen, böra bestämmelserna om användningen av överskott efter likviderad sparbank anses innefatta möjlighet att överlåta detsamma på annan sparbank. Då denna övertagit den likviderade sparbankens rörelse, är det även naturligt, att överskottet överflyttas och härvid kommer att ingå i den övertagande sparbankens fonder.

Emellertid är att märka, att överskottet av en likviderad sparbank icke kan tillföras annan sparbanks fonder, innan likvidationen avslutats och det därmed blivit klarlagt, till vilket belopp överskottet uppgår. Med hänsyn härtill är förutsättningen för att en sammanslagning skall kunna komma till stånd, att den övertagande sparbanken äger så stora fonder, att dessa även kunna, med tillämpning av bestämmelserna i 25 § sparbankslagen, intill tiden för likvidationens avslutande täcka den inlåning, som överflyttas från den likviderade sparbanken.

De sakkunniga hava sökt en utväg till förekommande av att, där en sammanslagning av sparbanker är önskvärd, en sådan likväl omöjliggöres genom att nyss angivna förutsättning brister. I detta syfte hava de sakkunniga, med utgångspunkt från att en sparbanks borgenärer regelmässigt äro kända och att kallelsen å okända borgenärer därför i verkligheten aldrig föranleder bevakning av några förut icke kända anspråk, funnit sig kunna föreslå, att sparbank, som träffat avtal med annan sparbank om övertagande av dess rörelse, äger vid bestämmande av det belopp, till vilket inlåning högst må ske, redan under tiden för den andra sparbankens likvidation taga i beräkning blivande överskott, som av denna senare sparbank tillförsäkrats den såsom förstärkning av dess egna fonder. Såsom garanti mot att denna bestämmelse tillämpas på ett sätt, som skulle kunna innefatta vådor för den övertagande sparbankens insättare, förordade de sakkunniga, att det skall bliva beroende av länsstyrelsens prövning, till vilket belopp och på vilka villkor en dylik fondberäkning skall få tillämpas.

Nu föreslagna bestämmelse har införts såsom ett nytt stycke i 25 §.

26 §.

Enligt 26 § tredje stycket sparbankslagen må lån, då fråga ej är om lån till kommun eller dylik samfällighet, av sparbank utlämnas allenast mot fullgod säkerhet av pant eller borgen. Denna bestämmelse medför bland annat, att, om sparbank är i behov av ett tillfälligt lån och en annan sparbank är i stånd att ställa medel till förfogande, antingen säkerhet måste ställas för lånet eller ock detta givas formen av en insättning i förstnämnda sparbank, i vilket senare fall särskild säkerhet ej behöver lämnas. Med avseende fäst därå, att en transaktion av förevarande slag främst kan sägas vara föranledd av den kapitalmottagande sparbankens behov av ökade medel, finna de sakkunniga det vara mest naturligt, att formen av lån väljes i ett dylikt fall. Här-

till kommer, att det motsatta förfarings sättet kan möjliggöra ett kringgående av bestämmelsen i 22 § första stycket, enligt vilket sparbank må upptaga lån allenast för fyllande av tillfälligt penningbehov. På grund av vad nu anförts finna de sakkunniga önskvärt, att i sådana fall, som här avses, låneformen anlitas, och föreslå till underlättande härav, att lån skall kunna utlämnas till sparbank utan säkerhet.

I 26 § tredje stycket stadgas även, att lån från sparbank ej må utlämnas mot inteckning i fartyg eller förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, dock att det är sparbank obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Ej heller må lån mot pant av aktier eller lottbrev utlämnas till högre sammanlagt belopp än som motsvarar hälften av sparbankens fonder. Sedan numera de solidariska bankbolagen blivit ombildade till bankaktiebolag och deras lotter erhållit karaktär av aktier, torde bestämmelsen om utlåning mot lottbrev sakna praktisk betydelse och följaktligen böra uteslutas. Däremot anse de sakkunniga, att i stället förlagsbevisen böra upptagas såsom i belåningshänseende likställda med aktier. Dessa värdepapper torde — på sätt under 30 § närmare kommer att utvecklas — vara tämligen jämförliga med preferensaktier. Med hänsyn till denna förlagsbevisens karaktär komma de sakkunniga även att under 30 § uttala sig för att sparbankerna icke skola anses hava rätt att förvärva sådana tillgångar.

Beträffande innehållet i fjärde och femte styckena av 26 § hänvisas till vad i allmänna motiveringen anförts i fråga om bindning av lån.¹ Härutöver vilja de sakkunniga tillägga, att de funnit motiverat att med avseende å andra kommunlån än dem, å vilka de föreslagna bestämmelserna i femte stycket äga tillämpning, föreslå en skyldighet för sparbank att förbehålla sig rätt att uppsäga sådana lån inom sex månader eller alltså inom samma tid, som gäller för inteckningslån.

Vidare få de sakkunniga erinra om att, såsom redan i olika sammanhang berörts, en del sparbanker för att stärka sin ställning i konkurrensen med hypoteksinrättningar och försäkringsföretag i vissa fall, samtidigt med att de till åttlydnad av lagens föreskrifter gjort förbehåll om rätt till uppsägning, i en eller annan form förklarat sig icke ämna för ränteförhöjning anlita denna uppsägningsrätt. Till stöd för detta tillvägagångssätt har hänvisats till att lagen icke uttryckligen förbjudit detsamma och att förbudet mot bindning av lån motiverats uteslutande ur säkerhetssynpunkt samt att denna synpunkt vore tillgodosedd vid det här berörda förfarandet. Såsom även framgår av den inledningsvis meddelade redogörelsen, är det riktigt, att lagstiftaren främst haft säkerhetssynpunkten för ögonen; det låter sig emellertid icke avgöra, i vad mån detta varit beroende på att en bindning av allenast räntan icke framstått såsom aktuell vid tiden för lagens tillkomst och att lagstiftaren följaktligen icke haft anledning att särskilt uppmärksamma frågan om förbudet att binda lån borde innefatta förbud mot bindning av allenast räntan.

Oavsett vilken ställning lagstiftaren må hava intagit till detta spörsmål anse

¹ Jfr ovan s. 58 o. ff., särsk. 73 o. ff.

de sakkunniga för sin del de betänkligheter, som enligt vad förut utvecklats möta mot bindning av räntan å lån, motivera, att räntebundna lån i lagen likställas med helt bundna lån. Detsamma bör gälla även om lån bundna beträffande annat än ränta. För vinnande av nu avsett syfte föreslå de sakkunniga, att i 26 § fjärde stycket införes en bestämmelse, enligt vilken den uppsägningsrätt, som sparbanken skall förbehålla sig, icke må genom förbindelse av sparbanken i något avseende inskränkas. I den mån sparbank äger bevilja bundna lån, finna de sakkunniga intet hinder möta för sparbanken att utnyttja denna rätt till att i stället för helt bundna lån utlämna lån, som endast äro bundna i särskilda avseenden, exempelvis i fråga om ränta.

Enligt 26 § sista stycket må lån, för vilket säkerheten utgöres av borgen av annan än kommun eller dylik samfällighet, utlämnas allenast på viss tid och ej utestå längre än tio år. Är lånet ställt på längre återbetalningstid än ett år, skall i skuldebrevet utfästas årlig avbetalning i förhållande till den tid, för vilken lånet beviljats, sparbanken dock alltid obetaget att begagna sin rätt att uppsäga lånet till återbetalning på en gång.

Det har syntts de sakkunniga böra övervägas, huruvida icke ifrågavarande bestämmelser böra modifieras i sådan riktning, att sparbankerna erhålla större frihet vid bestämmandet av återbetalningstiden för borgenslån. Härigenom skulle möjligheterna kunna vidgas för sparbankerna att tillgodose låntagarnas växlande önskemål med avseende å sättet för lånens återbetalning. Icke minst för jordbrukare torde det ofta kunna kännas som en brist, att icke borgenslån kunna utlämnas för längre tid än tio år. Den tekniska utvecklingen inom jordbruket har medfört allt mera omfattande kapitalinvesteringar, vilka föranlett behov av lån ställda på en tämligen långvarig amortering. Även i andra fall kan tänkas, att en längre amorteringstid än tio år kan vara befogad. Förbises får emellertid ej, att en mera väsentlig förlängning av lånets löptid kan medföra vådor med hänsyn till möjliga förändringar i de förhållanden, som legat till grund för lånets upptagande. Vidare synes det i allmänhet vara önskvärt, att ett lån, som exempelvis upptages för inköp av inventarier, icke utlämnas för längre tid än dessa kunna antagas förbliva användbara. De sakkunniga hava vid övervägande av de förhållanden, som inverka på förevarande fråga, stannat vid att föreslå, att den längsta återbetalningstiden för amorteringslån skall höjas från tio till femton år. Framhållas må emellertid härvid, att utlämnandet av lån på tid överstigande tio år måste föranleda särskild omsorg om att icke fordran gentemot låntagare och borgesmän blir föremål för preskription.

Även i andra hänseenden finna sig de sakkunniga böra förorda jämnningar i gällande regler om återbetalningstid för borgenslån från sparbank. Nuvarande bestämmelser innebära, att lån måste börja amorteras redan första året efter upptagandet och att återbetalningen skall jämnt fördelas i förhållande till lånetiden. Icke sällan torde ett dylikt återbetalningssätt stå i mindre god överensstämmelse med låntagarens berättigade intressen. Ett annat

sätt för återbetalningen kan sålunda vara önskvärt med hänsyn till karaktären av de kapitalinvesteringar, vartill lån användes. Här kan vidare erinras om att lån ofta upptages i syfte att möjliggöra för låntagaren att genomgå utbildning eller bedriva studier. I sådana fall torde det i allmänhet vara ett önskemål, att amortering icke behöver ske förrän efter några års förlopp och att avbetalningarna därefter till en början få begränsas till relativt små belopp. Enligt de sakkunnigas förslag skall överenskommelse kunna träffas, att avbetalning årligen skall ske med belopp, som i förhållande till varandra innebära en jämnt fortlöpande stegring, ävensom, där med hänsyn till lånets ändamål särskilda omständigheter härtill föranleda, att frihet från avbetalning skall gälla under tid ej överstigande de tre första åren av lånets löptid. De sakkunniga hava ansett i lagen böra givas uttryck åt att — liksom vid förlängning av amorteringstid eller mera betydande uppskov med avbetalning regelmässigt bör ske — i fall av sistnämnda art godkännande av den uppskjutna amorteringen skall inhämtas från borgesmännens sida.

För närvarande förekommer det på sina håll, att sparbank i stället för att utlämna fleråriga amorteringslån med fastställda avbetalningsvillkor beviljar kortfristiga lån på ett eller ett halvt år, vilka gång efter annan omsätts. I den mån vid omsättningarna icke kräves avbetalning å dylika lån, kan ett tillvägagångssätt av ifrågavarande art utgöra ett kringgående av de i 26 § sista stycket meddelade bestämmelserna om att borgenslån, som äro ställda på längre återbetalningstid än ett år, skola amorteras. De sakkunniga anse sig böra betona angelägenheten av att omsättning av lån i allmänhet ej medgives, med mindre i förhållande till lånets ursprungliga belopp avbetalning sker enligt de grunder, som äro bestämda för amorteringslån. Det bör uppmärksammas, att vad nu anförts ej innebär, att det icke skulle kunna vara befogat, att ett lån, för vilket amortering blivit utfäst, efter ett antal år omsättes med syfte att jämka amorteringarnas storlek i förhållande till då återstående kapitalbelopp. Ej heller dylika omsättningar böra emellertid få ske i sådan utsträckning, att ändamålet med de i 26 § sista stycket meddelade bestämmelserna äventyras.

27 §.

Enligt 27 § sparbankslagen må sparbank, oavsett vad i 22 och 26 §§ stadgas, med sådan inom dess verksamhetsområde befintlig ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (jordbrukskassa) och som i enlighet med bestämmelser, vilka Konungen meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, träffa avtal om öppnande för kassan av löpande räkning eller kreditivräkning. Sådant avtal må ej träffas för längre tid än ett år i sänder och skall, därest det jordbrukskassan lämnade godkännandet genom lagakraftgående beslut återkallas, kunna uppsägas att genast upphöra att gälla.

Jordbrukskreditutredningen har i sitt den 18 juli 1935 avgivna betänkande med förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor m. m. föreslagit sådan ändring av 27 § sparbankslagen, att den enligt paragrafen sparbank till-

kommande rätt att träffa kreditavtal med jordbrukskassa skall, med hänsyn till den nuvarande organisationen av jordbrukskasserörelsen, i stället gälla centralkassa.

Enligt vad de sakkunniga hava sig bekant sakna de nuvarande bestämmelserna i 27 § sparbankslagen all praktisk betydelse. Icke heller vid ett genomförande av jordbrukskreditutredningens ändringsförslag skulle bestämmelserna i fråga, såvitt de sakkunniga kunna bedöma, fylla något behov, som icke på annat sätt kan tillfredsställas, exempelvis genom att sparbank insätter medel hos centralkassa för jordbrukskredit. Med hänsyn härtill och till att åtminstone landsbygdens sparbanker i allmänhet icke äga förutsättningar att hålla löpande räkning med inrättningar med så omfattande och så rörlig penningomsättning, som centralkassorna representera, föreslå de sakkunniga, att stadgandena i 27 § upphävas.

I stället för de nuvarande föreskrifterna i 27 § hava de sakkunniga under detta paragrafnummer upptagit bestämmelser angående de förutsättningar, under vilka sparbank må erhålla dispens från förbudet att binda inteckningslån. De sakkunniga få i detta ämne hänvisa till den allmänna motiveringen¹ men vilja härutöver till de särskilda detaljerna i förslaget anknyta vissa anmärkningar.

Tvekan skulle möjligen kunna råda, huruvida medgivandet av undantag från förbudet mot bindning av lån bör ankomma på Kungl. Maj:t eller på tillsynsmyndighet. När de sakkunniga funnit sig böra förorda det förra av dessa alternativ har skälet härtill i första rummet varit, att ifrågavarande spörsmål icke kan betraktas enbart såsom en sparbanksfråga utan nära berör även andra kreditgivande institutioners intressen. Med hänsyn härtill är det motiverat, att å denna fråga icke ensidigt anläggas de synpunkter, som det i vart fall i första rummet ankommer på tillsynsmyndigheterna att beakta, utan att densamma, innan avgörande träffas, underkastas prövning även från andra utgångspunkter. Det torde på den grund vara angeläget, att yttranden i dessa ärenden inhämtas från fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, varigenom sådana allmänna synpunkter vinna beaktande, som kunna inverka på prövningen av frågan om tillstånd för en sparbank att utlämna bundna lån. Därtill kommer, att den exceptionella karaktär, som medgivanden av förevarande art böra äga, kommer att erhålla ett starkare uttryck genom att bindningsrätten göres beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till att utredningen i sådana ärenden i huvudsak bör ankomma på sparbanksinspektionen, lära dessa icke nämnvärt komma att påverka arbetsbelastningen inom vederbörande statsdepartement.

Såsom förut framhållits, anse de sakkunniga, att en sparbank, som erhåller rätt till bindning av lån, bör begagna sina möjligheter härutinnan på sådant sätt, att bindningen fördelas över en följd av år och i viss mån obe-

¹ Jfr ovan sid. 58 o. ff.

roende av ränteutvecklingen. Med en dylik tillämpning synes bäst överensstämma, att ett medgivande att utlämna bundna lån icke begränsas till en alltför kort tidrymd. För längre tid än tio år kunna de sakkunniga dock icke finna lämpligt att dylikt medgivande lämnas och anse sig därför böra föreslå, att denna tidrymd i lagen fastställes såsom maximitid. De sakkunniga vilja fästa uppmärksamheten på att en begränsning av giltighetstiden för rätt till bindning av lån icke innebär, att vid denna tids utgång även de redan utlämnade lånens bundenhet skall upphöra. I ett låneavtal bestämd bindningstid gäller sålunda oberoende av fortbeståndet av sparbankens bindningsrätt, och ej heller är sparbank förpliktad att vid utlämnandet av bundna lån reglera lånens löptid med hänsyn till bindningsrättens giltighetstid. Däremot måste ur andra synpunkter bestämmelser meddelas om en längsta tid, för vilken lån må bindas. De sakkunniga återkomma i det följande till denna fråga.

Det kan inträffa, att förhållandena ändras på sådant sätt, att sparbank icke längre anses böra tillgodonjuta rätt att binda lån. Härvid åsyftas mindre sådana fall, då behovet av bindning upphört. Såsom förut framhållits, bör nämligen viss bindning kunna ske under alla konjunkturlägen. Däremot är det angeläget, att, om sparbankens ställning i ett eller annat hänseende ändras, så att bindning av lån kan medföra fara för sparbankens säkerhet och insättarnas intressen, liksom även om sparbanken vid begagnandet av sin bindningsrätt åsidosätter lagens bestämmelser eller eljest utnyttjar denna på ett olämpligt sätt, medgivandet att utlämna bundna lån skall kunna återkallas.

Uppmärksammas må, att om sparbanks omslutning eller fonder reduceras på sådant sätt, att sparbankens bundna lån överskrida det för sparbanken tillåtna maximibeloppet, detta icke kan medföra annan verkan än att bundna lån, i den mån bindningstiden utgår eller lånen eljest inbetalas, icke må utbytas mot nya lån, förrän förutsättningarna för begagnandet av sparbankens bindningsrätt åter inträda.

Det är givet, att lån icke böra få bindas för hur lång tid som helst. De betänkligheter, som med hänsyn till sparbankernas likviditet, soliditet och räntabilitet överhuvud taget göra sig gällande gentemot rätten för sparbankerna att utlämna bundna lån, böra även föranleda att, där dylik rätt beviljas, lånens bindningstid begränsas ganska snävt. Å andra sidan bör bindningstiden icke inskränkas på sådant sätt, att ändamålet med rätten att binda lån förfelas. De sakkunniga tro sig kunna antaga, att en bindningstid understigande tio år i allmänhet icke skulle tillfredsställa de låntagare, som vilja utnyttja ett lågt ränteläge för en mer eller mindre långfristig upplåning, och sålunda icke skulle vara tillräcklig att förebygga överflyttningar av lån från sparbankerna. Då de sakkunniga å andra sidan icke vilja tillstyrka, att lån skall kunna bindas för längre tid än tio år, föreslå de sakkunniga, att denna tidrymd väljes till maximitid för bindning. Såsom skäl för en sådan begränsning kan även anföras, att bindningsrätten härigenom blir mindre

ägnad att komma i strid med andra kreditgivande institutioners intressen. Det kan för övrigt förtjäna nämnas, att tio år utgör den tid, för vilken hos hypoteksinrättningarna båda kontrahenterna äro bundna av lån, medan efter denna tids utgång låntagaren, men däremot ej långivaren, äger uppsäga lånet till betalning, eventuellt för räntereglering. Erinras må även om att, på sätt framgår av tidigare lämnad redogörelse, det övervägande antalet av de sparbanker, som yttrat sig rörande grunderna för sparbankernas rätt att binda lån, förordat en högsta bindningstid av tio år.

Bland tillgångar, för vilka fondtäckning enligt bestämmelserna i 25 § första stycket icke behöver beräknas, ingå bland andra även vissa in-teckningslån. För att sådana lån skola kunna antagas vara av den säkra beskaffenhet, som i nämnda lagrum förutsättes, skola desamma grundas på in-teckningar inom hälften av det senast fastställda taxeringsvärdet uti annan i stad, köping eller municipalsamhälle belägen fastighet än industrifastighet eller uti jordbruksfastighet å landet, därvid i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets bedrivande nödiga åbyggnader, icke må inräknas värdet av växande skog.

De sakkunniga anse hänsynen till sparbankernas säkerhet kräva, att där sparbank erhåller rätt att utlämna bundna in-teckningslån, bindningsrätten i allmänhet begränsas till sådana lån, som enligt 25 § sparbankslagen godtagas såsom täckningsfria. Det kan emellertid icke förnekas, att vissa skäl kunna anföras för att belåningsgränsen, som i nyssnämnda hänseende är fastställd till 50 procent av taxeringsvärdet, i fråga om bindningsrätt bör bestämmas något högre. Det kan hänvisas till att för lanthypoteksföreningarnas utlåning numera, efter år 1935 vidtagen höjning, gäller en belåningsgräns av 60 procent samt att den kreditgivning, som utövas av stadshypoteksföreningarna, visserligen i princip grundas på säkerhet av in-teckning inom högst 50 procent av värdet å belånad egendom men i fråga om större städer eller vissa delar av dem kan, där stadshypotekskassans styrelse det medgiver, utsträckas intill 60 procent av egendomsvärdet. I fråga om hypoteksinrättningarnas kreditgivning måste emellertid uppmärksammas, att lanthypoteksföreningarnas utlåning så gott som helt och stadshypoteksföreningarnas utlåning till omkring hälften är ställd på amortering samt att, i den mån lånen äro stående, d. v. s. icke föremål för amortering, desamma jämlikt författningarna skola ligga inom två tredjedelar eller tre fjärdedelar av eljest enligt det nyss sagda gällande lånegräns. De faktiska siffrorna för belåningsprocenten hos hypoteksföreningarna är på grund härav betydligt lägre än 60 procent av de belånade egendomarnas värde. Vad sparbankernas primärlån angår äro dessa i allmänhet stående.

De sakkunniga hava vid övervägande av föreliggande spörsmål funnit, att i fråga om de största städerna, i vilka stadshypoteksföreningarna kunna bevilja lån intill 60 procent av fastighets värde, ett medgivande för sparbank till bindning av lån skulle, oavsett att dessa lån icke äro förbundna med amortering, erhålla väsentligt minskat värde, om densamma inskränk-

tes till belåning av inteckningar inom 50 procent av taxeringsvärdet. Med hänsyn härtill föreslå de sakkunniga såsom undantag från denna regel, att i fråga om fastigheter i vissa större städer eller delar av dem Konungen skall äga förordna, att lån må beviljas mot säkerhet av inteckning inom 60 procent av taxeringsvärdet.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga understryka, att, särskilt när fråga är om lån, som bindas för längre tid, prövningen av låneärende, vare sig bindningen sträcker sig till 50 eller 60 procent av belånad egendoms taxeringsvärde, måste ske med yttersta försiktighet och egendomens taxeringsvärde icke oreflekterat läggas till grund för bindning utan kontrolleras genom en uppskattning av egendomens verkliga värde, exempelvis genom en värdering på platsen eller med stöd av erforderliga handlingar.

Jämlikt 26 § första stycket sparbankslagen skall sparbanks utlåningsrörelse företrädesvis avse sparbankens verksamhetsområde. De sakkunniga finna det vara särskilt angeläget, att sparbankerna vid anlåtande av en utlåningsform av den särskilda karaktär, som den bundna kreditgivningen mot säkerhet i fastighetsinteckning får anses företräda, hava tillfälle att förlöpande vaka över säkerhetens vidmakthållande. I fråga om bundna lån torde därför nyssnämnda bestämmelse i 26 § sparbankslagen böra skärpas därhän, att till säkerhet för sådant lån hypotiserad fastighet städse skall vara belågen inom vederbörande sparbanks verksamhetsområde.

Såsom villkor för bindning av lån synes även böra gälla, att säkerheten utgöres av inteckning med bästa rätt i fastigheten (botteninteckning). Motsvarande föreskrift finnes meddelad för lanthypoteksöreningarnas del och synes vara motiverad bland annat med hänsyn till risken för att, om framförliggande inteckning innehaves av annan långgivare, denne kan genom underlåtenhet att indriva upplupna räntor försämra efterföljande inteckningshavares förmånsrätt. Från nu anförda villkor har dock det undantaget ansetts böra gälla att, därest inteckning, som medför bättre rätt, utgör säkerhet för annan rätt än för fordran, densamma ej skall behöva beaktas. Nämnas må i detta sammanhang, att även vid belåning av botteninteckningar förluster kunna åsamkas långgivaren genom att den belånade egendomen kan belastas av s. k. tyst förmånsrätt för avlöning åt arbetare, och detta oavsett huruvida deras fordran hänför sig till arbete å ifrågavarande egendom. De sakkunniga vilja icke underlåta att erinra om de framställningar om ändringar i gällande bestämmelser i förevarande ämne, som tidigare gjorts av 1933 års stadshypotekssakkunniga och 1934 års fastighetskreditsakkunniga.

I det föregående har hänvisats till att hypoteksinrättningarna i anslutning till bestämmelser i de för dem gällande författningarna pläga förbehålla sig rätt att, om belånad fastighet genom vanvård eller av annan anledning undergår mera betydande värdeminskning, oberoende av fastställd bindningstid uppsäga lånet till betalning. De sakkunniga anse det vara nödvändigt,

att sparbank vid utlämnande av bundet lån gör förbehåll om uppsägningsrätt på samma grunder, och hava följaktligen i sitt förslag upptagit en bestämmelse av sådan innebörd. I överensstämmelse med vad som skett enligt de för hypoteksinrättningarna gällande författningarna, torde även med avseende å sparbankernas utlåning böra föreskrivas, att nedsättning av belånad fastighets taxeringsvärde icke ensam för sig utgör tillräcklig grund för uppsägning.

28 §.

Enligt 28 § sparbankslagen må lån av sparbanks medel ej utlämnas mot skuldförbindelse, för vars uppfyllande ledamot av sparbankens styrelse eller i sparbanken anställd tjänsteman svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman, utan så är, att till säkerhet för lånets fulla belopp ställes pant av sådana obligationer eller inteckningar, som omförmålas i 25 § sparbankslagen. Ej heller får lån utlämnas mot förbindelse, för vars uppfyllande det av länsstyrelsen förordnade allmänna ombudet svarar. Det må erinras om att enligt 20 § sparbankslagen vad i denna lag finnes stadgat om styrelseledamot skall äga motsvarande tillämpning å styrelsesuppleant.

Ifrågavarande bestämmelser hava, i vad de gälla styrelseledamöter, styrelsesuppleanter och tjänstemän i sparbank, ursprungligen tillkommit genom en år 1890 vidtagen ändring i 1875 års sparbanksförordning, varifrån desamma överförts till 1892 års sparbankslag för att sedermera med i sak oförändrat innehåll upptagas i nu gällande lag. Förbudet mot att utlämna lån till allmänt ombud — vilket gäller oberoende av vilken säkerhet som kan erbjudas — har tillkommit genom år 1929 beslutade lagändringar.

Nu anförda bestämmelser åsyfta att lägga hinder i vägen för att personer i den ställning, som i lagrummet angives, skola kunna missbruka denna sin ställning till att utverka lån i sådana fall, där detta icke motiveras av den säkerhet, som kan erbjudas för lånet. Det torde emellertid finnas anledning att beakta, att en person i angivna egenskap även kan öva inflytande på räntevillkoren för lån och på bedömandet av förändringar i säkerhetens värde ävensom på indrivningsförhållanden m. m. På grund av risken för att härigenom lånerörelsen påverkas av densamma ovidkommande hänsyn anse de sakkunniga, att 28 § bör kompletteras med en bestämmelse av innebörd att, om huvudgäldenär eller löftesman, efter det att lån blivit utlämnat, inträder i sådan ställning, som i lagrummet omförmåles, sparbanken är pliktig att, så snart ske kan, vidtaga åtgärder för rättelses vinnande. I dylikt fall gäller sålunda, att för lånet skall ställas säkerhet av sådan beskaffenhet, som ovan angivits, eller därest så ej sker eller fråga är om lån, för vilket det allmänna ombudet svarar, att detsamma skall avvecklas. I viss mån skulle måhända anledning finnas att beakta, att ett obehörigt inflytande över låne- och återbetalningsvillkor även kan göra sig gällande med avseende å lån mot fullgoda obligationer och primärinteckningar. Förbud mot att lån även mot sådan säkerhet utlämnas till sparbanks funktionärer anse de sakkunniga emellertid icke böra ifrågakomma. Härigenom skulle på sina håll sparbankernas möjligheter att förvärva dugliga personer i sin

tjänst kunna i allför hög grad inskränkas. För övrigt torde lån mot säkerhet av fullgoda obligationer och primärinteckningar i allmänhet vara av så betryggande karaktär, att det icke bör erbjuda betänkligheter att låta dylika lån intaga en särställning. Såvitt angår det av länsstyrelsen förordnade allmänna ombudet, bör emellertid fortfarande gälla att, oavsett om sådan säkerhet ställes, lån ej må utlämnas mot förbindelse, för vars uppfyllande ombudet svarar. Grunden till detta förbud bör nämligen icke sökas i att sådant lån skulle innebära några särskilda risker för sparbanken. Bestämmelsen är däremot motiverad med hänsyn till det angelägna i att det allmänna ombudet står helt oberoende i förhållande till sparbanken.

Jämväl i ett annat avseende förorda de sakkunniga en komplettering av 28 § sparbankslagen. Enligt de sakkunnigas mening böra samma skäl, som föranlett en begränsning av rätten för styrelseledamöter och tjänstemän att erhålla lån, även anses motivera, att enahanda bestämmelser meddelas i fråga om sparbanks revisorer. Det kan förtjäna nämnas, att motsvarande bestämmelser i banklagen även äro tillämpliga å revisorer. De sakkunniga förorda i enlighet härmed, att revisor i nu angivna hänseende jämställas med styrelseledamot och tjänsteman. Då enligt 42 § sparbankslagen vad i lagen stadgas om revisor jämväl skall tillämpas å revisorssuppleant, kommer bestämmelsen i 28 § att, liksom i fråga om styrelsesuppleant, även gälla beträffande suppleant för revisor.

29 §.

1891 års sparbankskommitté fann det vara behöfligt att genom en anordning av regelmässig karaktär sätta sparbank i stånd att med lugn och utan störande rubbningar i sin verksamhet möta oförutsedda anlopp på dess kassa. För de mindre sparbankernas förmåga i detta hänseende vore det enligt kommitténs mening synnerligen ofullständigt sörjt, då deras tillgångar nästan uteslutande vore placerade i borgens- och inteckningslån. Till avhjälpande av nämnda brist förordade kommittén, att varje sparbank skulle vara skyldig att hålla en kassareserv, motsvarande minst en tiondedel av insättarnas behållning, vilken kassareserv skulle bestå av fullgoda och under alla förhållanden lätt säljbara värdepapper. Kommittén förklarade sig anse, att en inteckning, huru säker den än kunde vara, icke kunde betraktas såsom ett värdepapper, som utan tidsutdräkt kunde förvandlas i penningar, och sålunda icke heller borde godkännas såsom kassareserv.

Det förslag till ny sparbankslag, som förelades 1892 års riksdag, anslöt sig i förevarande del till de sakkunnigas förslag. Med frångående härav beslöt däremot riksdagen, att jämväl inteckning i fast egendom skulle godkännas såsom kassareserv. Till stöd för denna ståndpunkt åberopades de svårigheter varmed det för de mindre sparbankerna skulle vara förenat att hålla kassareserv, bestående allenast av obligationer och bankfordringar.

Av 1910 års sparbankskommitté återupptogs förslaget om förbud mot intecknings inräknande i kassareserv.

I 1920 års sparbankssakkunnigas betänkande anfördes i denna fråga: De

sakkunniga kunde visserligen icke medgiva, att inteckningar skulle kunna betraktas såsom lämpliga kassareservpapper, men måste likväl erkänna det beaktansvärda i vad 1892 års riksdag anfört. Då emellertid detta icke borde föranleda till mera än att de mindre sparbankerna, varmed de sakkunniga åsyftade sparbanker, i vilka insättarbehållningen uppginge till högst 500 000 kronor, erhöle den lättnad, 1892 års riksdag velat bereda dem, hade ifrågasvarande stadgande av de sakkunniga ändrats på sådant sätt, att endast intill 50 000 kronor av kassareserven finge utgöras av inteckningar. Visserligen hade man kunnat gå något längre och helt reservera lättnaden för mindre sparbanker genom att förbjuda inteckningars inräknande i kassareserven för sparbank av sådan storlek, att dess inlåning överstege 500 000 kronor. Men med hänsyn till de svårigheter, som med en dylik bestämmelse skulle kunna uppkomma vid en kanske tillfällig höjning av insättarebehållningen över nyssnämnda belopp, hade de sakkunniga stannat vid det förra alternativet.

I en del *yttranden över 1920 års sakkunnigas förslag*, däribland svenska sparbanksföreningens, föreslogs, att det belopp, som finge redovisas i inteckningar, skulle höjas till dubbla det föreslagna, alltså till 100 000 kronor. Föreningen anförde bland annat, att den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen skulle komma att tvinga ett högst betydande antal sparbanker, särskilt sådana på landsbygden, vilka ej innehade obligationer till mera avsevärda belopp, att vidtaga ändring härutinnan, samt att detta för mången sparbank skulle stöta på ej ringa svårigheter och kunna menligt inverka på möjligheten för densamma att driva den utlåningspolitik, som bäst motsvarade ortens lånebehov.

I *propositionen nr 147 till 1922 års riksdag* framhöll föredragande departementschefen: Vid en jämförelse mellan olika förslag borde företrädet givas åt det, som innebure, att ett godkännande av fastighetsinteckningar icke borde komma i fråga, i den mån det ej motiverades av hänsynen till de mindre sparbankerna. Av vissa undersökningar rörande verkningarna av de sakkunnigas liksom även av sparbanksföreningens förslag syntes framgå, att det såväl enligt ena som enligt andra förslaget vore rätt obetydliga belopp, som utöver sparbankernas ditillsvarande obligationsinnehav ytterligare skulle behöva placeras i obligationer, liksom att de sparbanker, som skulle komma att träffas av de nya bestämmelserna, vore relativt få. Tillräcklig anledning förefunnes icke att i enlighet med sparbanksföreningens förslag sänka kraven på sparbankernas likviditet i jämförelse med kommitténs förslag.

Då frågan om en ny sparbankslag, efter att hava fallit vid 1922 års riksdag, ånyo upptogs i *propositionen nr 22 till 1923 års riksdag*, innefattade det då framlagda förslaget bland annat i så måtto en avvikelse från föregående förslag, som av sparbanks kassareserv, i överensstämmelse med sparbanksföreningens inställning, intill ett belopp av 100 000 kronor skulle få redovisas i fastighetsinteckningar.

Detta förslag antogs av 1923 års riksdag. Enligt 29 § i *gällande lag* är sparbank skyldig att i tillgångar, vilka kunna med lätthet förvandlas i penningar, redovisa ett belopp, som tillsammans med sparbankens inneliggande

kassa motsvarar minst en tiondedel av insättarnas behållning enligt senaste bokslut. Dylik kassareserv skall utgöras av riksgäldskontorets skattkammарv axlar eller sådana obligationer, som i 25 § sparbankslagen omf orm alas, eller medel, som för sparbankens räkning innestå hos riksbanken eller inländskt bankbolag. Dock må av kassareserv högst 100 000 kronor utgöras av in-teckningar av sådan beskaffenhet, som i 25 § sägs.

De sakkunniga hava icke ansett sig kunna underlåta att tämligen utförligt anföra de olika uppfattningar, som framkommit med avseende å frågan om sparbankernas rätt att inräkna fastighetsinteckningar i kassareserven. Att en sådan rätt hittills förbehållits sparbankerna beror icke så mycket på att in-teckningar ur likviditetssynpunkt ansetts vara principiellt likvärdiga med obligationer och andra i 29 § uppräknade tillg anger utan  r fastmer att till-skriva farhågor för att det skulle bereda en del sparbanker svårigheter att disponera medel för fyllande av kassareserven utan att till någon del inr ak-na in-teckningar. Det  r likväl tydligt, att även fullgoda in-teckningar i varje fall vid en allmän kris icke utan avsevärd tidsutdräkt kunna förvandlas i penningar och att följaktligen en sparbank, som hotas av likviditetssvårigheter, är mycket illa ställd, om den ej i tillräcklig omfattning kan redovisa en kassareserv i mera l attrealiserbara tillg anger. Då det ur denna synpunkt är av vikt för en sparbank att förfoga över en grund-stomme av fullgoda obligationer, framstår det för de sakkunniga såsom ett klart önskemål, att i sparbanks kassareserv icke inräknas in-teckningar. Det lärer emellertid vara uppenbart, att det vid förevarande frågas avgörande även måste noga prövas, om detta  nskem als tillgodoseende kan ske utan alltför stora uppoffringar för sparbankerna och utan att det försvåras för dem att fullgöra sina mera primära uppgifter på den lokala kreditgivningens område. Det måste beaktas, att en sparbanks obligationsinnehav icke bör hava sådan omfattning, att uppgiften att i första hand tillgodose ortens kreditbehov härigenom lider alltför starkt intrång. De sakkunniga hava utgått ifrån att det ur nu anförda synpunkter under inga förhållanden kan m ta några svårigheter för de större sparbankerna att sörja för att kassa-reserverna komma att utgöras av andra tillg anger  n in-teckningar. I fråga om sparbanker, hos vilka vid 1934 års utgång insättarnas behållning icke uppgick till 1 500 000 kronor, hava de sakkunniga undersökt, vilka spar-bankers kassabehållning, banktillgodohavanden och obligationer vid nämn-da tidpunkt sammanlagt icke uppgingo till en tiondedel av insättarbehållningen och vilka följaktligen voro hänvisade till att i kassareserven inbe-gripa l an mot fastighetsinteckning. Av de 205 sparbanker, som tillhörde ifrågavarande storleksgrupp, voro 102 av nyss nämnd anledning nödsakade att såsom kassareserv även räkna in-teckningslån. Om detta icke skulle hava varit medgivet, skulle behov hava förelegat att placera ytterligare samman-lagt omkring 3 300 000 kronor, d. v. s. i genomsnitt för sparbank 33 000 kro-nor, i obligationer eller därmed likvärdiga tillg anger. Enligt de sakkunni-gas mening skulle visserligen en dylik omplacering kunna m ta betänklig-

heter med hänsyn till den lokala kreditgivningen, i händelse densamma skulle ske i ett sammanhang. Annorlunda lärer emellertid förhållandet bliva, om omplaceringen fördelas över en följd av år. I fall det medgives sparbankerna en övergångstid av förslagsvis tio år, under vilken de efter hand kunna vidtaga åtgärder för de nya kassareservreglernas tillgodoseende, torde man icke behöva befara, att dessa skola medföra några mera avsevärda svårigheter. I själva verket behöver det sannolikt icke bliva fråga så mycket om en omplacering av redan förvaltade medel som om en placering av nya medel, som tillflyta sparbankerna. För de 102 sparbanker, varom här är fråga, har insättarbehållningen under de tio åren från utgången av år 1924 intill slutet av år 1934 ökat med omkring 20 600 000 kronor, vilken ökning av allt att döma i allmänhet väl skulle hava varit tillräcklig för att möjliggöra anskaffandet av obligationer i sådan omfattning, att det här uppställda önskemålet i fråga om kassareservens sammansättning kunnat tillgodoses. I enlighet med det ovan anförda finna sig de sakkunniga utan tvekan kunna förorda sådan ändring i 29 § sparbankslagen, att inteckningar icke skola kunna inräknas i kassareserv. Enligt övergångsbestämmelserna till förslaget skall emellertid för sparbank, vars reglemente blivit stadfäst innan den nya lagen träder i kraft, gälla, att denna ändring blir tillämplig först med utgången av tionde året räknat från året för lagens ikraftträdande.

Framhållas må, att efter tillkomsten av Sparbankernas obligationskassa aktiebolag, vars aktier innehavas av sparbankerna, möjligheterna underlätats för dessa att förvärva för dem lämpliga obligationer.

Av samma skäl, som föranlett de sakkunniga att föreslå motsvarande ändringar i 25 §, böra även medel, som innestå hos postsparbanken och centralkassa för jordbrukskredit, godkännas som kassareservtillgångar, samt beteckningen bankbolag utbytas mot beteckningen bankaktiebolag ävensom med skattkammarväxlar jämställas också andra skuldförbindelser utfärdade av riksgäldskontoret. Av den i 29 § gjorda hänvisningen till 25 § följer likaledes, att till kassareserven framdeles kunna hänföras endast inhemska obligationer.

Enligt 49 § banklagen gäller, att pantsatt tillgång icke får inräknas i bankaktiebolags kassareserv. Dock må, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av bolaget till fullo begagnats, densamma beräknas till det belopp, som bolaget enligt avtalet är berättigat ytterligare utbekomma. Vad som sålunda enligt banklagen gäller bankaktiebolag, torde, enligt vad de sakkunniga inhämtat, tillämpas jämväl av sparbankerna. Ehuru iakttagandet härav även torde överensstämma med vad som ligger i sakens natur, anse likväl de sakkunniga sig till förekommande av varje möjlighet till missuppfattning härutinnan böra föreslå, att i 29 § sparbankslagen införes en uttrycklig bestämmelse av enahanda innehåll som nyss återgivna stadgande i banklagen.

Om sparbanks kassareserv nedgår under vad som i lagen finnes stadgat, måste det självfallet anses åligga sparbanken att vidtaga åtgärder för att åter, så snart det kan ske, uppbringa kassareserven till föreskrivet belopp.

En uttrycklig bestämmelse av dylik innebörd förekommer i 49 § banklagen, och de sakkunniga föreslå, att en motsvarande bestämmelse även införes i 29 § sparbankslagen.

30 §.

Enligt 30 § andra stycket sparbankslagen må sparbank ej förvärva annan lös egendom än penningar, obligationer, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som sparbanken äger. Dock må sparbank använda ett belopp, motsvarande högst en tiondedel av sparbankens fonder, till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant aktiebolag, som med Konungens godkännande bildas i ändamål att utgöra en sammanslutning av svenska sparbanker för tillgodoseende av gemensamma intressen.

Det har varit föremål för diskussion, huruvida nyssnämnda bestämmelser innebära hinder för sparbank att, såsom i vissa fall tidigare förekommit, förvärva förlagsbevis tillhörande s. k. förlagslån. Till stöd för uppfattningen, att sparbank skulle äga förvärva förlagsbevis, har härvid hävdats, att desamma kunde inneslutas under någon av de i 30 § sparbankslagen upptagna kategorierna »obligationer» eller »av rörelsen betingade fordringar». Gentemot uppfattningen att förlagsbevis vore att betrakta såsom obligationer har från motsidan anförts, att förlagsbevisen såväl i formellt avseende som med hänsyn till den rätt de medförde i förhållande till utgivaren i väsentliga avseenden skilde sig från obligationer: förlagsbevisen vore sålunda i olikhet mot obligationer ställda på viss man, alltså ej löpande; i motsats till vad som regelmässigt gällde om obligationer, utställda av andra än stat eller kommun, brukade förlagsbevisen, vilka kunde sägas vara jämförbara med preferensaktier, icke grundas på realsäkerhet och medförde i allmänhet rätt till betalning ur låntagarens tillgångar först efter övriga fordringar; ett erkännande från utgivarens sida av olikheten låge för övrigt redan i den skiljaktiga beteckningen. Gentemot påståendet att förlagsbevis vore att anse såsom »av rörelsen betingade fordringar» har påvisats, att med detta uttryck åsyftats fordringar, som kunde härledas ur den av tidigare paragrafer i lagen reglerade rörelsen, sålunda förutom sådana fordringar, som hänförde sig till själva utlåningsrörelsen, de i 25 och 29 §§ omnämnda; den omständigheten att i 30 § obligationer särskilt nämnts vid sidan av fordringar syntes för övrigt utvisa, att detta senare uttryck vore att fatta i en så restriktiv betydelse, att det utan vidare uteslöte förlagsbevis och jämförbara förskrivningar.

Med hänsyn till att man i enlighet med det nyss sagda har att utgå ifrån att förlagsbevisen grundas på mindre betryggande säkerhet än obligationer, anse de sakkunniga för sin del, att sparbankerna icke böra äga rätt att innehava förlagsbevis. Till stöd för denna uppfattning kan hänvisas till att numera, efter år 1933 vidtagna ändringar i banklagen, affärsbankerna endast under vissa förutsättningar, och i så fall först efter tillstånd av Konungen, äro berättigade att förvärva dylik egendom.

De sakkunniga hava på grund härav öfvervägt att föreslå införandet i sparbankslagen av uttryckligt förbud för sparbank att förvärva förlagsbevis. Då de sakkunniga emellertid hava inhämtat, att 30 § sparbankslagen, särskilt på grund av ingripanden från sparbanksinspektionens och vissa länsstyrelseras sida, redan nu i praxis torde hava erhållit den tillämpning, som ovan förordats, hava de icke funnit behöfligt att i förevarande del ifrågasätta någon ändring i lagen.

I detta sammanhang få de sakkunniga framhålla, att ovan återgivna restriktiva tolkning av 30 §, till vilken de sakkunniga för sin del ansluta sig och enligt vilken förbud föreligger för sparbank att förvärva andra tillgångar än som uttryckligen angivas i lagen, även bör anses utesluta, att andra s. k. partialförskrifningar än förlagsbevis förvärfvas av sparbank. Framhållas må emellertid, att intet hinder föreligger för sparbank att förvärva partialförskrifning, därest denna uppfyller de villkor, som i 26 § sparbankslagen uppställas med avseende å sparbanks långivning.

Jämlikt tredje stycket i 30 § äger sparbank, utan hinder av de i första och andra styckena av samma paragraf stadgade begränsningarna i fråga om rätten att förvärva fast och lös egendom, till skyddande av fordran på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt.

Enligt de sakkunnigas mening skulle det stundom kunna bereda en sparbank avsevärd fördel, om här ifrågavarande undantagsbestämmelse utsträcktes att under strängt begränsade förutsättningar även gälla inköp av egendom annorledes än på offentlig auktion eller fondbörs. Bestämmelsen torde därför, i anslutning till motsvarande föreskrifter i banklagen, böra kompletteras sålunda, att sparbank må såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, där uppenbart är, att sparbanken eljest skulle lida avsevärd förlust.

Har sparbank enligt ovan anförda bestämmelser förvärvat egendom, må sparbanken enligt paragrafens sista stycke för egendomens försäljande eller tillgodogörande i övrigt vidtaga de åtgärder, som må finnas lämpliga. Dock skall egendom, vilken inköpts till skyddande av fordran, i varje fall avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

Sistnämnda bestämmelse skulle kunna giva anledning till en sådan tillämpning att, även om sparbanken med tämligen stor visshet kunde utgå ifrån att egendomen icke inom överskådlig tid skulle kunna avyttras till ett pris, som täckte fordringsbeloppet, sparbanken likväl allt fortfarande skulle kunna behålla egendomen i avbidan på en sådan eventualitet. Till förebyggande härav föreslå de sakkunniga, att 30 § sista stycket — i överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i banklagen — erhåller sådan lydelse, att egendom, som förvärvats enligt tredje stycket, skall avyttras, så snart lämpligen kan ske, och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för sparbanken.

31 §.

I 31 § sparbankslagen meddelas bestämmelser angående de böcker, som skola föras av sparbankerna. Bland dessa ingår avräkningsbok för insät-

tarna jämte årligt sammandrag härav. Avräkningsboken skall föras med upplägg för envar insättare. Då en och samma insättare innehar flera motböcker med en sparbank, torde det vara vanligt, att skilda upplägg användas för de olika tillgodohavandena å dessa motböcker. De sakkunniga, som föreslagit ändring i 24 § i syfte att möjliggöra användning av flera motböcker för en och samma insättare även i andra fall än där så för närvarande är tillåtet, anse det vara praktiskt lämpligt och ägnat att befordra reda i bokföringen, att, där sålunda en insättare har flera tillgodohavanden, dessa föras å skilda upplägg. En bestämmelse av denna innebörd föreslås i förevarande paragraf.

Emellertid är det att märka, att det ur olika synpunkter är nödvändigt att kunna konstatera, huruvida en insättare hos en sparbank har flera tillgodohavanden hos sparbanken. Sålunda är detta behöfligt för kontrollen över att insättarens sammanlagda behållning hos sparbanken icke överskrider enligt 22 § föreskrivet insättningsmaximum. Vidare må hänvisas till att det enligt taxeringsförordningen kan åläggas sparbank att tillhandahålla taxeringsmyndighet uppgift om insättares tillgodohavande. Efterlevnaden av dessa föreskrifter underlättas naturligen, där sparbankerna, såsom redan nu torde vara synnerligen vanligt, föra register över sina insättare. De sakkunniga anse sig böra föreslå, att i 31 § sparbankslagen införes föreskrift om skyldighet att föra dylikt register. Erinras må, att nämnda paragraf för närvarande upptager föreskrift om förande av register över sparbanks gäldenärer.

Även om register över insättare finnes, utgör emellertid detta icke under alla förhållanden någon garanti för att tillförlitlig överblick erhålles över en insättares samtliga tillgodohavanden. Det kan exempelvis förekomma, att de olika tillgodohavandena för en insättare upptagas å skilda platser i registret. Med tanke på sådana fall hava de sakkunniga funnit nödvändigt att i 31 § införa en bestämmelse, enligt vilken, där i avräkningsbok olika tillgodohavanden för en och samma insättare förts å skilda upplägg, skyldighet skall föreligga för sparbanken att genom hänvisning från ett till ett annat av dessa upplägg eller genom anteckning i insättareregistret träffa sådan anordning, varigenom storleken av en och samma insättares sammanlagda tillgodohavanden med lätthet kan fastställas.

I stället för den i 31 § gjorda hänvisningen till förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar läser numera, sedan denna förordning ersatts genom bokföringslagen den 31 maj 1929, böra upptagas en hänvisning till sistnämnda författning.

33 §.

Beträffande innebörden av de i denna paragraf föreslagna bestämmelserna i fråga om bokföring av obligationer och bundna lån hänvisas till den allmänna motiveringen.¹

¹ Jfr ovan s. 75 o. ff.

Enligt 33 § första punkten i gällande lag må sparbanks tillgångar ej upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande. I den mån ej annat följer av vad som stadgas beträffande bokföring av fast egendom och av obligationer, må dock jämlikt andra punkten av samma paragraf tillgångarna upptagas till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande, så framt sådant särskilt anges i den förvaltningsberättelse, styrelsen enligt 32 § har att avlämna. De sakkunniga föreslå sådan komplettering av ifrågavarande bestämmelser, att det, i viss anslutning till vad som gäller enligt 1929 års bokföringslag, av bestämmelserna framgår, att uppskrivning av tillgångs bokförda värde skall angivas i förvaltningsberättelsen icke blott när tillgången upptages till högre belopp än som motsvarar kostnaden för dess förvärvande eller anskaffande utan även då tillgångens värde uppföres högre än i närmast föregående balansräkning. Med hänsyn bland annat till denna ändring hava de sakkunniga funnit lämpligt att företaga omgrupperingar i förevarande paragraf.

Bestämmelserna i nuvarande tredje punkten angående bokföring av osäkra fordringar torde böra jämkas i anslutning till motsvarande stadganden i 9 § 3) bokföringslagen.

Enligt 9 § 2) bokföringslagen må i stället för avskrivning å tillgångar, avsedda för stadigvarande bruk, motsvarande belopp kunna uppföras bland skulderna å särskilt värdeminskningsskonto. Sådant konto må ej minskas annorlunda än genom en minskningen motsvarande avskrivning å ifrågavarande tillgångar.

Såvitt de sakkunniga hava sig bekant, saknas icke exempel på att sparbanker ansett det vara förenat med vissa fördelar att, sedan av bokföringsreglerna i 33 § sparbankslagen betingade avskrivningar ägt rum, härutöver av årsvinsten uppföra särskilda belopp å delcrederekonto med ändamål att framdeles tjäna till täckning av ytterligare behövliga avskrivningar. Det har varit föremål för tvekan, om sålunda avsatta medel böra betraktas såsom tillhörande reservfonden och om vilken natur de eljest skola anses hava. Till undvikande av oklarhet i förevarande hänseende förorda de sakkunniga, att i 33 § sparbankslagen införas bestämmelser med motsvarande syfte som nyss angivna stadganden i bokföringslagen beträffande användning av värdeminskningsskonto. Till skillnad från sådant värdeminskningsskonto, vilket läser få anses reserverat för bokföring av tillgångar avsedda till stadigvarande bruk i den bokföringsskyldiges rörelse, torde i sparbankslagen böra begagnas beteckningen nedskrivningsskonto. De sakkunniga föreslå sålunda, att, i stället för nedskrivning av tillgångs värde, motsvarande belopp må av sparbank kunna uppföras å särskilt nedskrivningsskonto. Denna möjlighet bör stå öppen, vare sig nedskrivningen påkallas av lagens föreskrifter eller densamma går längre än som föranledes av dessa. Belopp, som uppförts å nedskrivningsskonto, skall avse viss bestämd tillgång. Minskning av sådant konto skall endast vara medgiven, där nedskrivning med samma be-

lopp sker å motsvarande tillgång, så ock i den mån för uppskrivning av denna tillgång ej, enligt vad i 33 § särskilt stadgas, hinder möter.

Ehuru nedskrivningskonto enligt det nyss sagda i sparbanks böcker skall hänföras till bestämt angiven tillgång, t. ex. ett visst lån eller en viss obligationspost, bör hinder icke föreligga att i balansräkning sammanföra ifrågavarande konton, antingen i en gemensam post eller, kanske lämpligare, med uppdelning efter de slag av tillgångar — lån, obligationer o. s. v. — som avses med kontona. Det bör stå sparbank fritt att uppföra nedskrivningskontona å skuldsidan i balansräkningen eller att anknyta dem såsom avdragsposter till respektive tillgångar.

Liksom uppskrivning av tillgångs bokförda värde bör även minskning av nedskrivningskonto angivas i förvaltningsberättelsen.

När en tillgång, vartill visst nedskrivningskonto blivit hänfört, avförts ur sparbankens räkenskaper, exempelvis på grund av återbetalning av lån, bör det åligga sparbanken att återföra det å kontot kvarstående beloppet såsom vinst i sparbankens räkenskaper. Detta synes bland annat påkallat ur taxeringssynpunkt.

De sakkunniga få slutligen framhålla, att nedskrivningskontot, sådant det är konstruerat i de sakkunnigas förslag, uppenbart intager en helt fristående ställning i förhållande till sparbanks reservfond och överhuvud taget icke bör få inräknas bland fonderna. Detta innebär bland annat, att hänsyn till storleken av dylika konton icke får tagas vid beräkning av sparbanks inlåningsrätt enligt 25 § sparbankslagen.

34—36 §§.

Då det finnes påkallat för upprätthållande av sparbanks verksamhet, kan genom bidrag av huvudmän eller andra bildas säkerhetsfond. Bestämmelser härom meddelas i 34 § sparbankslagen.

Sedan sparbanken överunnit de svårigheter, som föranlett bildandet av säkerhetsfond, kan denna återställas till dem, som tecknat bidrag till fonden. Sålunda stadgas i 34 § sista stycket, att säkerhetsfond kan återbetalas till bidragstecknare eller deras rättsinnehavare, i den mån sparbankens återstående fonder äro tillräckliga för upprätthållande av det förhållande, som jämlikt sparbankslagen skall förefinnas emellan sparbankens inlåning och dess fonder. I övrigt skall beträffande återbetalning gälla vad som blivit utfäst vid fondens bildande.

Förutom säkerhetsfondens kapitalbelopp kan, där så blivit utfäst, även utbetalas ränta efter högst sex procent. För att utbetalning av ränta skall kunna ske, gäller samma förutsättning som är föreskriven beträffande återbetalning av säkerhetsfondens kapitalbelopp. De sakkunniga föreslå, att i lagen fastställes att, så snart nu angivna förutsättning föreligger, sparbanks vinst skall användas för utbetalning av sålunda utfäst ränta. Med hänsyn till att ränta å säkerhetsfond skall utgå med företrädesrätt framför ränta å grundfond, betingas detta förslag av den förändrade ordning, som av

nedan utvecklade skäl föreslås beträffande utbetalning av ränta å denna senare fond.

I överensstämmelse med vad som föreslagits i 3 § i fråga om teckning av bidrag till grundfond föreslås de sakkunniga ett tillägg till 34 § av innebörd, att å lista för teckning av bidrag till säkerhetsfond skall angivas, huruvida ränta skall utgå å dylikt bidrag och i så fall efter vilken räntefot.

Enligt 3 § andra stycket 4) sparbankslagen skall i reglemente för sparbank bland annat angivas, huruvida sparbankens grundfond eller del därav skall med eller utan ränta återbäras. Till denna bestämmelse anknyta sig vissa föreskrifter i 36 § om återbetalning av grundfond. Om jämlikt förbehåll i reglementet sådan fond eller del därav med den ränta, som må vara utfäst, skall återbäras, må det ej ske annat än i den mån reservfonden uppgår till belopp, som motsvarar antingen tio gånger grundfonden eller ock en tiondedel av insättarnas behållning enligt senaste bokslut. Ej heller må återbäring ske, så länge säkerhetsfond, där sådan bildats, ej återbetalts eller om genom återbäringen det förhållande, som skall förefinnas emellan sparbankens inlåning och fonder, skulle rubbas. Ränta å grundfond må ej beräknas efter högre räntefot än sex procent.

De regler, vilka här återgivits, äro av sådan innebörd, att de, som tillskjuta medel för bildandet av en sparbank, hava tämligen ovissa utsikter att inom överskådlig framtid återfå sina medel eller att erhålla ränta därå. Vål må det kunna sägas att, om verkligt behov av en sparbank föreligger inom en ort, den uppoffringen bör kunna påräknas från ortsbefolkningens sida, att erforderliga medel tillskjutas för bildande av grundfond för sparbanken i trots av att risk förefinnes för att det tillskjutna beloppet ej inom en nära framtid skall kunna återbekommas eller ränta å detsamma åtnjutas. Förnekas kan dock ej, att alltför restriktiva bestämmelser i fråga om möjligheterna att återfå grundfondstillskott och ränta därå kunna medföra mindre lyckliga konsekvenser i olika hänseenden. Sålunda kan härigenom försvåras bildandet av nya sparbanker i mera kapitalfattiga delar av vårt land, där det kan erbjuda vanskligheter att med de nu i lagen stadgade villkoren för grundfondstillskottens återbetalning och förräntning ernå tillräckliga bidrag för inrättandet av en sparbank. Härvid hava de sakkunniga särskilt i tankarna förhållandena inom vissa delar av Norrland, där sparbankerna liksom även andra kreditinrättningar förekomma alltför glest för att kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodose befolkningens sparintresse och kreditbehov. Det lär vidare kunna tänkas fall, då de nuvarande bestämmelserna på förevarande område rent av kunna föranleda risk för att redan existerande sparbanker utan hänsyn till det samhälleliga intresset av deras fortvaro bliva upplösta. Uppmärksammas må härvid den frestelse att företaga dylik åtgärd, som ligger däri att, i den mån sparbanks tillgångar därtill förslås, återbäring av grundfonden jämte ränta enligt 52 § sparbankslagen skall äga rum, då sparbanken likvideras.

Såsom ytterligare en olägenhet, som följer av de hittillsvarande bestäm-

melserna om återbäring av grundfond och som måhända har större praktisk betydelse än de nyss antydda, bör uppmärksammas faran för att, vid en ny sparbanks bildande, grundfonden ej bestämmes till ett tillräckligt högt belopp för att möjliggöra en skälig utveckling av sparbankens rörelse och lämna insättarna den trygghet, som skulle vara önskvärd.

Med utgångspunkt från det nu anförda hava de sakkunniga upptagit till övervägande, huruvida möjligheter finnas att bättre än vad nu är fallet tillgodose bidragstecknarnas intressen, utan att grundfondens ändamål att säkerställa sparbankens verksamhet därigenom behöver äventyras. I detta syfte hava de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att, under det att ränta å grundfond enligt gällande bestämmelser ej kan utbetalas förrän villkoren för återbäring av grundfonden äro uppfyllda och då utgår kumulerad för de förflutna åren, ränta i stället skall utbetalas av varje års vinst, oavsett om förutsättningarna för återbäring av grundfondens kapitalbelopp äro för handen. Såsom förutsättning härför bör dock gälla, att sparbankens fonder äro tillräckliga för upprätthållande av det förhållande, som jämlikt sparbankslagen skall förefinnas emellan sparbankens inlåning och dess fonder, samt vidare att, i den mån säkerhetsfond, därest sådan bildats, eller grundfonden gått förlorad, sådan fond uppbäringats till det belopp, vartill den skall uppgå. Därjämte skall, enligt vad förut framhållits, där säkerhetsfond bildats och ränta därå utfästs, ränta å sådan fond utgå med företrädesrätt framför ränta å grundfonden. Om det härefter av årsvinsten återstående beloppet icke helt skulle förslå till räntebetalning åt grundfondstecknarna, bör enligt de sakkunnigas mening den ränta, som ej kan täckas av årsvinsten, icke få, på sätt nu gäller och är avsett att fortfarande gälla i fråga om ränta å säkerhetsfonden, kumuleras utan bör sådan ränta bortfalla. Såvitt de sakkunniga kunna finna bör nu antydda anordning i stort sett bliva till fördel för bidragstecknarna, vilka icke såsom nu nödgas vänta på ränta till en mer eller mindre avlägsen framtid. Ett dylikt tillvägagångssätt kan jämväl ur den synpunkten vara att förorda, att sparbankerna icke längre behöva, på sätt vid tillämpning av hittills gällande bestämmelser rätteligen borde ske, år efter år räkna med den kumulerade räntan till grundfondstecknarna.

Mot den nu föreslagna anordningen skulle måhända kunna erinras, att desamma kan bliva alltför förmånlig för bidragstecknarna och omvandla tecknandet av grundfond för en sparbank till en icke avsedd form av vinstbringande medelplacering. En sådan utveckling motverkas emellertid av att enligt förslaget fastslås en skyldighet för sparbank att återbetala grundfonden till bidragstecknarna, så snart reservfonden uppgår till belopp motsvarande en tiondedel av insättarnas behållning enligt senaste bokslut, dock att så ej må ske så länge säkerhetsfond, där sådan bildats, ännu ej återbetalts.

Då ränta å såväl säkerhets- som grundfonden måste utgå av sparbankens vinst hava de bestämmelser, som i enlighet med nu anförda synpunkter föreslås beträffande utbetalande av sådan ränta, införts i 35 §, i vilken frågan om användningen av sparbanks vinstmedel är reglerad.

I den allmänna motiveringen hava de sakkunniga behandlat frågan om användning av sparbanks vinstmedel till allmännyttigt eller välgörande ändamål.¹

39 §.

I 39 § första stycket hava de sakkunniga vidtagit en jämkning till förtydligande av att revisor hos sparbank har att granska icke blott sparbankens förvaltning utan även dess räkenskaper.

Förevarande lagrum angiver vissa diskvalifikationsgrunder för sparbankernas revisorer; sålunda stadgas, att den ej må vara revisor, som är i sparbankens eller styrelseledamots tjänst eller direktör för eller tjänsteman i bankbolag, och ej heller den, som är i konkurstillstånd. Däremot uppställer lagen icke några positiva krav i fråga om revisors kompetens. Till jämförelse må nämnas, att enligt 68 § banklagen, såsom detta lagrum lyder efter däri år 1933 vidtagna ändringar, samtliga revisorer i bankaktiebolag — av vilka bankinspektionen förordnar en och aktieägarna minst två — skola vara med det ekonomiska livet väl förtrogna personer, och minst en av de revisorer, aktieägarna utse, skall hava vunnit beprövad erfarenhet beträffande revisionsverksamhet.

De sakkunniga hava funnit, att de krav, som i banklagen ställas på revisorer för bankaktiebolag, i viss mån böra gälla jämväl sparbankernas revisorer. Även beträffande dessa är det angeläget, att de äga sådan kännedom om det ekonomiska livets förhållanden och hava sådan insikt i räkenskapsföring, att de kunna utöva en betryggande granskning av sparbanks räkenskaper. De sakkunniga finna det dock varken med hänsyn till den relativt enkla karaktären av sparbankernas verksamhet vara nödvändigt eller med tanke på tillgången å kvalificerade revisorer på landsbygden vara möjligt att i lagen föreskriva fullt lika stränga krav på sparbankernas revisorer som gälla i fråga om revisorerna i bankaktiebolag. De sakkunniga inskränka sig sålunda till att föreslå, att i 39 § sparbankslagen införes en föreskrift, enligt vilken vid val av revisorer skall iakttagas, att ibland dem sådan sakkunskap varder företrädd, att betryggande granskning kan ske av sparbankens såväl räkenskaper som förvaltning.

Härjämte torde de negativa kompetensvillkoren för revisorerna böra, i avslutning till vad som gäller enligt banklagen, kompletteras på sådant sätt, att ej heller den må vara revisor, som, även om han ej är i sparbankens eller styrelseledamots tjänst, likväl eljest intager underordnad eller beroende ställning i förhållande till styrelseledamot.

Slutligen bör här, liksom föreslagits beträffande vissa tidigare paragrafer, beteckningen bankbolag ersättas med bankaktiebolag.

45 §.

I andra stycket av förevarande paragraf torde, i enlighet med vad som förordas i den allmänna motiveringen, böra införas bestämmelser om att beslut

¹ Jfr ovan s. 93 o. ff.

om användning av sparbanks vinstmedel eller av överskott av likviderad sparbanks tillgångar för sådant ändamål, som avses i 35 och 54 §§ i förslaget, ej skall vara giltigt, med mindre det biträts av minst tre fjärdedelar av de vid sammanträde närvarande huvudmännen.

Med hänsyn till det allmänna intresse, som kan vara förenat med en sparbanks verksamhet å viss ort, föreslå de sakkunniga, att såsom villkor för giltigheten av beslut om överlåtelse av sparbank på annan penninginrättning skall gälla, icke blott såsom nu att beslutet av huvudmännen fattats med viss röstövertvikt, utan även att det blivit stadfäst av länsstyrelsen. Undantag bör emellertid göras för det fall, att sparbank överlåtes på bankaktiebolag. Enligt 254 a § lagen om bankrörelse må nämligen sådant bolag ej övertaga annat bankbolags eller sparbanks rörelse, med mindre Konungen, där övertagandet icke finnes vara till skada för det allmänna, lämnar tillstånd därtill. Den föreslagna bestämmelsen i 45 § sparbankslagen kommer främst att äga tillämpning, då sparbank överlåtes på annan sparbank, men även då överlåtelser sker till exempelvis centralkassa för jordbrukskredit.

Då även för den sparbank, som övertager annan sparbank, sammanslagningen kan vara av stor betydelse och understundom innefatta vissa risker, anse de sakkunniga, att den övertagande sparbankens beslut härutinnan icke skall vara giltigt, med mindre det biträts av tre fjärdedelar av de vid sammanträde närvarande huvudmännen för sparbanken.

Vidare torde den i 45 § sista stycket upptagna föreskriften, att beslut om ändring av sparbanks reglemente ej skall vara giltigt, förrän det blivit fastställt av länsstyrelsen, böra kompletteras med en bestämmelse om att ansökan om sådan fastställelse skall anses innefatta ansökan om beslutets registrering.

49 §.

Ändringarna i detta lagrum innebära, att den skyldighet, som åligger sparbanks likvidatorer att till länsstyrelsen göra anmälan om vissa med likvidationen sammanhängande förhållanden, framdeles skall avse anmälan för registrering.

51 §.

I denna paragraf hava sammanförts de nuvarande bestämmelserna i 51 och 52 §§, i samband varmed 51 § första stycket underkastats en mindre jämkning i anslutning till nu gällande bestämmelser i förordningen om tioårspreskription och om kallelse å okända borgenärer.

52 §.

I förevarande paragraf bestämmes, att sparbanks firma under likvidation skall tecknas med tillägg av orden »i likvidation». För övrigt innebära föreskrifterna i detta lagrum, att vad som i 17 § stadgas i fråga om firmateckning av styrelseledamöter skall, då sparbanken trätt i likvidation, hava avseende å likvidatorerna.

53 §.

I första och tredje styckena av 53 § hava vidtagits vissa formella jämförelser för att bringa föreskrifterna i överensstämmelse med den ändrade terminologien i förordningen om tioårspreskription och om kallelse å okända borgenärer.

Ändringen i andra stycket hänför sig till införandet av registreringskyldighet för sparbankerna.

54 §.

Nuvarande bestämmelse i 54 § första stycket, att överskott efter likviderad sparbank skall på sätt huvudmännen äga bestämmande användas för allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag, bör, såsom i motiveringen till 25 § framhållits anses medgiva, att dylikt överskott tillförsäkras annan sparbank såsom för stärkning av dennas fonder. De sakkunniga föreslå, att möjligheten att disponera överskott för dylikt ändamål kommer till uttryck i lagen.¹

Beträffande innehållet i tredje stycket hänvisas till vad som blivit anfört i allmänna motiveringen.²

55 och 56 §§.

Ändringarna i dessa paragrafer betingas av de föreslagna bestämmelserna om registreringskyldighet för sparbanker.

63 a—1 §§.

I en del föregående paragrafer hava bestämmelser föreslagits om skyldighet för sparbank att i vissa fall verkställa registreringsanmälan hos vederbörande länsstyrelse. Bestämmelser erfordras även till reglerande av formerna för sådan anmälan, av registreringsförfarandet hos länsstyrelserna ävensom av vissa andra med registreringen sammanhängande förhållanden. Dessa bestämmelser torde böra dels införas i sparbankslagen, samlade under en gemensam rubrik, och dels, i den mån de äro av mera formell art, upptagas i en särskild kungörelse angående sparbanksregister.

Föreskrifterna i 63 a—1 §§ i förslaget till ändringar i sparbankslagen äro i allt väsentligt hämtade från motsvarande föreskrifter i lagarna den 22 juni 1911 om bankrörelse, den 12 augusti 1910 om aktiebolag och den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar. Beträffande innehållet i de föreslagna bestämmelserna torde, utöver vad som anförts i allmänna motiveringen, ytterligare kommentarer icke vara erforderliga.

64 och 65 §§.

De föreslagna ändringarna i dessa paragrafer sammanhänga med införandet av registreringsplikt för sparbankerna samt, i vad angår 65 § andra punkten, med upphävandet av 19 §.

¹ Jfr ovan s. 125 o. f.

² Jfr ovan s. 107.

68 §.

Ändringen i förevarande lagrum betingas av vad som i 63 c § sista stycket föreslagits i fråga om besvär i vissa mål rörande registrering.

De föreslagna bestämmelsernas ikraftträdande.

Med hänsyn till önskvärdheten av att den av de sakkunniga föreslagna lagtiftningen om bundna lån, för den händelse sparbankernas placeringssvårigheter skulle förvärras, kan komma i tillämpning snarast möjligt, hava de sakkunniga tänkt sig, att de föreslagna lagbestämmelserna, såvitt de föreslås 1937 års riksdag och av densamma antagas, skola träda i kraft redan den 1 juli 1937. Beträffande en del av de föreslagna ändringarna i sparbankslagen torde emellertid med avseende å sparbanker, vilkas reglementen blivit stadfästa före nämnda dag, ikraftträdandet genom särskilda övergångsbestämmelser böra uppskjutas för längre eller kortare tid.

1. Det bör självfallet åligga sparbank att, i den mån ej annat följer av övergångsbestämmelserna, så snart sig göra låter vidtaga sådana ändringar i sitt reglemente, att detta bringas i överensstämmelse med den nya lagtiftningen, samt förskaffa sig länsstyrelsens stadfästelse å ändringarna. Detta bör hava skett, innan sparbank söker registrering. I fråga om tiden för sökande av registrering bör beaktas, att ändring i sparbanks reglemente enligt 25 § sparbankslagen, där icke sparbankens samtliga huvudmän förena sig därom, förutsätter beslut å två på varandra följande sammanträden med huvudmännen, därav minst ett årssammanträde. Med hänsyn härtill anse de sakkunniga skäligt, att tidpunkten, före vilken registrering skall sökas, sättes först till den 1 juli tredje året räknat från året för lagens ikraftträdande.

2. Det torde icke skäligen kunna ifrågasättas, att en sparbank skall ändra den benämning, under vilken den vid lagens ikraftträdande driver rörelse, på den grund att annan sparbank driver rörelse under samma eller liknande benämning. Med hänsyn härtill lärer för dylikt fall ett undantag böra stadgas från de föreslagna bestämmelserna i 8 och 63 h §§.

3. Med hänsyn till möjligheten att styrelseledamöterna hos sparbank med stöd av 11 § sparbankslagen äro utsedda för en tid intill fem år, torde det böra medgivas, att styrelseledamot må intill huvudmännens årssammanträde under femte året räknat från året för lagens ikraftträdande behålla sitt uppdrag, även om antalet styrelseledamöter överstiger det i 11 § föreslagna maximumtalet. Enahanda torde böra gälla revisor, som icke uppfyller de fordringar, som i förslaget till 39 § uppställas för valbarhet till revisor. Vad angår den i 11 § ifrågasatta begränsningen nedåt av styrelseledamöternas antal föreslå de sakkunniga, att val av felande antalet ledamöter i förekommande fall skall ske senast vid huvudmännens årssammanträde under tredje året räknat från året för lagens ikraftträdande.

4. I motiveringen till den i 25 § andra stycket föreslagna höjningen av kravet på fondtäckning från två till fyra procent av sparbanks inlåning hava

de sakkunniga redan uttalat sig för att denna lagändring blir tillämplig först vid utgången av tolfte året räknat från året för lagens ikraftträdande.

5. Enligt de i 73 § 8) meddelade övergångsbestämmelserna gäller, att om sparbank, vars reglemente blivit stadfäst, innan 1923 års lag trätt i kraft vid tiden för ikraftträdandet haft lån utestående mot inteckning i fartyg eller förlagsinteckning eller, till högre sammanlagt belopp, än som motsvarar hälften av sparbankens fonder, mot pant av aktier eller lottbrev, stadgandena i 26 § tredje stycket ej utgöra hinder för sparbanken att, då dylikt lån förfaller, låta det omsättas mot oförändrad säkerhet. Dock må sparbank icke efter den 1 januari 1940 hava lån utestående, som ej, då det omsatts eller eljest utlämnats, uppfyllt villkoren i nämnda stadgande. Då enligt de sakkunnigas förslag med aktielån skola likställas lån mot säkerhet av förlagsbevis, bör en övergångsbestämmelse av motsvarande innebörd meddelas även beträffande sistnämnda slag av lån. Fristen för avveckling av sådana lån torde lämpligen böra utgå vid samma tidpunkt, som gäller för aktielån.

6. Enligt förslaget till 26 § fjärde stycket skall sparbank vid utlämnande av lån icke äga genom förbindelse inskränka sin uppsägningsrätt i något avseende. Denna bestämmelse kan tydligen ej äga verkan i fråga om redan utlämnade lån. De sakkunniga anse emellertid angeläget, att dylika lån så tillvida likställas med lån utlämnade efter den nya lagens ikraftträdande, att de vid tillämpningen av 27 § och, med iakttagande av vad här nedan under punkt 9 anföres, jämväl av 33 § räknas såsom bundna lån.

7. Av skäl, som anförts i motiveringen till 29 § i förslaget, tillstyrka de sakkunniga, att möjligheten att i kassareserv inräkna inteckningslån skall lämnas öppen intill utgången av tionde året räknat från året för lagens ikraftträdande.

8. Vad i 31 § föreslagits därom att, då tillgodohavanden för en och samma insättares räkning innestå å olika motböcker, sådana tillgodohavanden skola föras å skilda upplägg i avräkningsboken, ävensom om förande av insättareregister och om vissa hänvisningar beträffande insättare, som hava flera tillgodohavanden, torde, med hänsyn till att nödigt rådrum bör beredas sparbankerna med genomförande av sådana anordningar, icke böra trädas i tillämpning förrän vid utgången av andra året räknat från året för lagens ikraftträdande.

9. Enligt vad de sakkunniga i motiveringen till 33 § förordat, bör det icke åläggas sparbankerna att tidigare än vid det bokslut, som sker för tolfte året räknat från året för lagens ikraftträdande, tillämpa de föreslagna nya bokföringsreglerna å obligationer, som de innehava redan vid lagens ikraftträdande. Ej heller böra de nya bestämmelserna i 33 § om bokföring av bundna lån utgöra hinder för sparbank att vid bokslut som sker tidigare än för nyss nämnda år upptaga sådant lån, som utlämnats före lagens ikraftträdande, till värde överstigande det i första stycket 3) i paragrafens nya lydelse avsedda medeltalsvärdet. Så länge sparbank tillhörig obligation eller bundet lån i balansräkning upptages över sitt värde, beräknat enligt de grunder, som gälla jämlikt 33 § i dess nya lydelse, synes det emellertid

motiverat, att eventuellt förefintlig säkerhetsfond eller grundfond icke får återbäras, även om förutsättningarna härför eljest äro för handen. Ej heller bör under dylika förhållanden, där icke länsstyrelsen för särskilt fall tillstodjer det, uppkommen vinst få användas för sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som avses i 35 § sista stycket. Intresset av en användning av vinstmedel för dylikt ändamål bör nämligen vika för önskemålet om en tillräcklig nedskrivning av bokföringsvärdena å sparbankernas obligationsinnehav.

10. Vad i 35 § stadgas därom att ränta å grundfond icke får kumuleras, bör ej få föranleda inskränkning i den rätt att njuta ränta å grundfond, som enligt sparbanks reglemente eller eljest gjort förbehåll före lagens ikraftträdande tillagts stiftare eller annan bidragstecknare. Ej heller bör den i 36 § genomförda ändringen föranleda inskränkning i den rätt, som i nu angiven ordning kan hava tillagts stiftare eller annan bidragstecknare att återbekomma grundfond, så snart reservfonden uppgår till tio gånger grundfondens belopp. I detta sammanhang torde förtjäna framhållas, att hinder icke bör möta för en sparbank att genom överenskommelse med tecknarna av grundfond eller deras rättsinnehavare och efter nödig ändring i reglementet övergå till de nya reglerna i fråga om grundfondens förräntning.

Framhållas må i detta sammanhang, att med de i de sakkunnigas lagförslag upptagna övergångsbestämmelserna icke avses att göra några inskränkningar i de övergångsbestämmelser, som gälla enligt 73 § i 1923 års lag.

Övriga författningsförslag.

Enligt 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skola besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande bland annat då fråga är om mål angående anteckning i aktiebolags-, försäkrings-, förenings-, handels- eller annat dylikt register. De sakkunniga föreslå, att även sparbanksregistret uttryckligen anges i nämnda uppräknings.

Vidare torde, av skäl som i den allmänna motiveringen närmare utvecklats i samband med frågan om användningen för allmännyttigt eller välgörande ändamål av sparbanks vinstmedel eller av överskott efter likviderad sparbank¹, i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt böra införas föreskrift av innebörd, att besvär över länsstyrelses beslut i sådant mål skall falla under regeringsrättens avgörande.

Till skydd för sparbankernas firmabeteckningar torde *dels* i lagen den 13 juli 1887 (nr 42) angående handelsregister, firma och prokura, *dels* i lagen den 12 augusti 1910 (nr 88 s. 1) om aktiebolag, *dels* i lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar och *dels* i lagen samma dag (nr 74)

¹ Jfr ovan s. 106 o. f.

om bankrörelse böra införas bestämmelser innebärande, att domstol äger meddela förbud för nu nämnda företag att använda en firmabeteckning, som företer likhet med en i sparbanksregister tidigare införd firma, såframt sparbanken därigenom lider förfång. En motsvarande föreskrift är upptagen i 63 h § av de sakkunnigas förslag till ändringar i sparbankslagen.

I sitt förslag till kungörelse angående sparbanksregister hava de sakkunniga upptagit vissa bestämmelser om förfarandet hos länsstyrelserna i registreringsärenden. Till förebild för dessa bestämmelser hava tjänat motsvarande föreskrifter i kungörelserna den 19 oktober 1911 om aktiebolagsregistrets förande m. m. och den 15 december samma år om föreningsregistrets förande m. m. De i förslaget ifrågasatta registreringsavgifterna överensstämman med de avgifter, som gälla för anmälningar till föreningsregister.

Slutligen hava de sakkunniga i anledning av förslaget om införande av registrering av sparbankerna, och härvid närmast av vad som stadgas i 63 f och 63 g §§ av förslaget till ändringar i sparbankslagen, upprättat förslag till kungörelse angående tillämpning beträffande uppgifter ur sparbanksregistren av Kungl. Maj:ts kungörelse den 21 november 1924 (nr 504) om införande i allmänna tidningarna av uppgifter ur aktiebolagsregistret m. fl. register samt om utgivande av samlingar omfattande dessa uppgifter.

Särskilda yttranden

av herr *Edsman*:

Vid övervägandet av vissa frågor i samband med sparbanks medelplacering har jag funnit det utgöra en brist i sparbankslagen, att Konungens befallningshavandes möjlighet att inskrida mot sparbank, även om av sparbankens fortsatta verksamhet allvarlig våda för sparbankens säkerhet kan väntas uppstå, skall åtminstone formellt vara begränsad till meddelande av förbud mot verkställighet av beslut eller ock kunna komma till stånd först då vådan åstadkommit rubbning i sparbankens fonder. Med hänsyn härtill förmenar jag, att de givna direktiven för de sakkunnigas arbete icke bort anses utgöra hinder för de sakkunniga att framlägga förslag för fyllande av denna brist. På grund av det nu anförda anser jag mig därför böra föreslå, att 58 § sparbankslagen gives följande ändrade lydelse:

58 §.

Konungens befallningshavande — — — hinder därför.

Konungens befallningshavande — — — sådant vite.

Föreläggande, som — — — framställning därom.

Då Konungens befallningshavande — — — ett år.

Har sparbanks styrelse underlåtit att ställa sig föreläggande, som sist sagts, till efterrättelse eller har svårare avvikelse skett från denna lag eller sparbankens reglemente eller uppstår eljest sådant förhållande, att sparbankens fortsatta verksamhet finnes medföra allvarlig våda för sparbankens säkerhet och varder rättelse icke inom förelagd tid vidtagen, äge Konungens befallningshavande förordna, att sparbanken genast skall träda i likvidation.

av herr *Sommarin*:

Till det av sakkunniga (s. 129 f.) framställda förslaget att upphäva stadgandena i 27 § av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker angående rätt för sparbank att träffa avtal om öppnande av löpande räkning eller krediträkning med sådan inom dess verksamhetsområde befintlig ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftskredit åt idkare av mindre jordbruk (jordbrukskassa), har jag anslutit mig endast under förutsättning, att jag till detta förslag finge anknyta en annan motivering och i anslutning till densamma förslag till annan form för sparbankers medverkan i och för tillgodoseendet av det mindre jordbrukets behov av driftskredit.

Att de nuvarande bestämmelserna i 27 § sparbankslagen kommit att sakna all praktisk betydelse, är ett faktum, som måste beklagas, emedan det vittnar om, att den samverkan mellan sparbanksrörelsen och jordbrukskasserörelsen icke kommit till stånd, som förutsattes vid tillkomsten av 1915 års författningar om centralkassor för jordbrukskredit och om jordbrukskassor (nr 231 och 234—237) samt av de i samband därmed antagna ändringarna i 1883 års lag om postsparbanken (nr 230), 1911 års banklag (nr 232) och 1892 års sparbankslag (nr 233), vilken sistnämnda därvid erhöll tillagt ett moment »om öppnande för kassan av löpande räkning eller krediträkning». Redan i 1911 års betänkande och förslag angående ordnandet av det mindre jordbrukets kreditförhållanden hade antytts, att »de ifrågasatta jordbrukskreditföreningarna skulle t. ex. genom sina styrelser eller andra medlemmar . . . fungera såsom filialer åt den långivande sparbanken». 1921 års sparbankssakkunniga uttalade i sitt betänkande av år 1921 (s. 70 f.), att ehuru den av lagstiftaren beredda möjligheten för sparbankerna till samverkan med jordbrukskassorna »icke ännu i egentlig mening kommit till stånd, lärer man dock hava anledning att hoppas, att en ändring härutinnan inom en ej alltför långt avlägsen framtid skall inträda». Denna förhoppning synas mig 1935 års sparbankssakkunniga ha bort alltjämt dela och även ha sökt utvägar att göra det lättare möjligt att förverkliga den i framtiden.

Svenska sparbanksföreningens årsmöte den 6 oktober 1928 behandlade bl. a. frågan om ekonomisk samverkan mellan sparbanker och jordbrukskassor, med inledningsanförande av direktören för Södra Sveriges centralkassa för jordbrukskredit G. Hansson och en därpå följande diskussion, som utmynnade i beslut att giva sparbanksföreningens styrelse i uppdrag att utse medlemmar i en kommitté för fortsatt utredning i ärendet (Svensk sparbankstidskrift 1928, s. 304 ff., s. 376 ff. och s. 394 ff.). Några resultat synes emellertid den beslutade utredningen icke ha medfört. Anledningen torde böra sökas bl. a. i oförenligheten av de under diskussionen framställda båda kraven, i vilka det från sparbankshåll gjordes gällande, att ett villkor för lån till jordbrukskassor måste vara, att dessa förbundo sig att ej driva inlåningsrörelse inom den långivande sparbankens verksamhetsområde — såsom det överenskommits mellan Malmöhus läns centralkassa för jordbrukskredit och Vemmenhögns härads sparbank — medan jordbrukskasserörelsens representanter ville samarbete främst i den formen, att sparbanker insatte medel på insättarräkning hos eller lämnade direkta lån till centralkassa för jordbrukskredit. I inledningsanförandet till den ovannämnda diskussionen vid Svenska sparbanksföreningens årsmöte 1928 antyddes, »att centralkassorna möjligen skulle kunna bli utjämningscentraler mellan en viss eller vissa provinsers sparbanker». Under rådande konkurrensförhållanden kunde eljest jordbrukskassorna, för så vitt de ej tillfördes utlåningsmedel från sparbankerna via centralkassorna, »bli tvingade» . . . »att betala högre inlåningsränta än sparbankerna för att härigenom draga till sig sin orts sparmedel» (Svensk sparbankstidskrift 1928, s. 403). Ännu vid utgången av år

1929 uppgick centralkassornas upplåning blott till något över 7.3 miljoner kronor, av vilka endast 26,000 kronor erhållits från sparbanker. Sistnämnda siffra torde få betraktas såsom ett bevis för, att sparbankerna då funnit oacceptabelt förslaget att överlämna utlåningsmedel till jordbrukskasserörelsen på sätt som dennas representanter önskat. Tanken, att centralkassa skulle fungera såsom central icke blott för anslutna jordbrukskassor, utan jämväl för sparbanker, torde också ha funnits förmåten i betraktande av sparbanksrörelsens ojämeförlikt större betydenhet och dess stadgade anseende för soliditet, vilket förblivit orubbat sedan mera än ett århundrade. De svenska sparbankerna sakna numera icke heller egna möjligheter att medelst inbördes samverkan utjämna överskott på utlåningsmedel och äga uti sina lokala sammanslutningar och i Svenska sparbanksföreningen organ för samverkan även i andra sparbankssyften. Solidariteten mellan sparbankerna i olika landsdelar och inom riket torde utesluta möjligheten för centralkassa att erhålla utlåningsmedel i avsevärd utsträckning från större enskild sparbank, där dessa medel befaras avsedda till att stödja eljest föga utvecklingskraftiga jordbrukskassor i en konkurrens mot landsbygdssparbanker, vilka inom sina verksamhetsområden av ålder och med mycken omsikt och framgång upparbetat ett betydande klientel inom jordbruksbefolkningen och även, om än i mindre moderna kreditformer, tillgodose denna befolknings behov av driftskredit i betydande omfattning. Den av jordbrukskreditutredningen i dess den 18 juli 1935 avgivna betänkande med förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor m. m. ifrågasatta ändringen av 27 § sparbankslagen därhän, att den enligt paragrafen sparbank tillkommande rätt att träffa kreditavtal med jordbrukskassa skulle komma att i stället gälla centralkassa, finner jag mig också, i likhet med medsakkunniga, böra avstyrka, ehuru jag därvid grundar avstyrkandet på en i så måtto avvikande motivering, att jag räknar med, att sparbank endast i undantagsfall kommer att insätta medel hos centralkassa för jordbrukskredit, vars kreditbehov sålunda icke på det sättet lär komma att fyllas.

I jordbrukskasserörelsens organisation har, i synnerhet fr. o. m. 1930 års författningar (nr 317—318 och 336—337), genomgripande förändringar skett, bl. a. med tillkomsten av Svenska jordbrukskreditkassan, som har till ändamål att driva lånerörelse genom att lämna kredit åt centralkassor för jordbrukskredit, öva kontroll och tillsyn över sådana kassor och till dem anslutna jordbrukskassor samt verka för jordbrukskasserörelsens befrämjande och utveckling i allmänhet. Även genom senare tillkomna författningar — Kungl. Maj:ts kungörelse 1931 (nr 17) angående förvaltningsbidrag åt jordbrukets kreditkassor, förordning 1932 (nr 165) angående rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor m. fl. — har jordbrukskasserörelsen utbyggts. Jordbrukskreditutredningens betänkande av år 1935 föreslår fortsatt utbyggnad, men därjämte nya genomgripande förändringar i rörelsens organisation, om vilka meningarna likvisst varit delade inom utredningen, såsom det framgår av till betänkandet fogade reservationer, och till vilka man även på olika

håll ställt sig tveksam eller avvisande i yttranden över betänkandet. En redogörelse för dessa omorganisationsförslag och för utvecklingen av jordbrukskasserörelsen intill utgången av år 1935 lämnas i Kungl. Maj:ts proposition nr 249 till innevarande års riksdag. Departementschefen omnämner däri, att inlåningen uppginge till c:a 23 miljoner kronor vid 1935 års utgång, att denna inlåning vore den utan all tvekan billigaste och alltså gynnsammaste formen för kapitalanskaffning samt att därför vissa begränsningar i centralkassornas inlåningsrätt borde vidgas eller avlägsnas. Det i propositionen motiverade förslaget till Lag med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, som i dessa delar tillstyrkts av sammansatta banko- och jordbruksutskottet (nr 1), medger centralkassa rätt att från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänneligen begagnas (§ 2), bl. a. sparkasseräkning med motbok (§ 3), och att mottaga förmyndaremedel (§ 4) samt kommunala medel. — Jordbrukskassornas möjligheter till spannmålsbelåning säkerställdes på särskilt sätt vid 1935 års riksdag. — Det i propositionen intagna förslaget till Förordning angående vissa ändringar i förordningen den 3 juli 1930 (nr 317) om jordbrukets kreditkassor, vilket likaledes tillstyrkts av utskottet, ger centralkassa rätt att av allmänheten mottaga medel till förräntning å sparkasseräkning, depositionsräkning, kapitalräkning och checkräkning (§ 29). Ingen ändring föreslås i § 51 av 1930 års förordning. Paragrafen lyder: Jordbrukskassa må icke för egen räkning driva inlåningsrörelse, men kan i den ordning, som av jordbrukskreditkassans styrelse bestämmes, såsom ombud för den centralkassa, till vilken jordbrukskassan är ansluten, mottaga medel för insättning i centralkassan. Däremot har ändrad lydelse givits § 26: Centralkassa må ej idka annan rörelse än penningrörelse och ej bereda kredit åt andra än sina medlemmar. Kreditgivningen må bestå i utlämnande av reverslån eller beviljande av kredit i räkning eller växeldiskontering . . . Till motsvarande bestämmelser om jordbrukskassas kreditgivning i § 49 föreslås tillägg med en § 49a: Kredit må lämnas endast mot säkerhet, som styrelsen för jordbrukskassan finner fullt betryggande. Säkerheten skall utgöras av pant i fast eller lös egendom eller fordringsrätt jämväl emot annan än den, åt vilken krediten beviljas . . . Propositionen ställer jordbrukskasserörelsen under tillsyn av bank- och fondinspektionen, vilket medför en höjning av dennas stat och av de redan förut betydande anslagen av statsmedel till jordbrukskasserörelsen.

Jordbrukets stödjande och särskilt tillgodoseendet av de mindre jordbrukarnas behov av driftskredit har tydligen förestavat de vittgående statsingripandena till främjandet av en sanering och utveckling av jordbrukskasserörelsen. Det kan emellertid med skäl ifrågasättas, om statens uppoffringar hittills motsvarats av åsyftade kreditlätnader och kreditutvidgningar för jordbruket, och om utsikter verkligen ännu kunna skönjas, till att kasserörelsen inom rimlig tid skall kunna vinna en självständig och självförsörjande ställning. Däremot talar i varje fall hittills vunnen erfarenhet och även den osäkerhet, som framträder i meningsbrytningarna om de senast behandlade förslagen till organisatoriska omläggningar.

Det har vid olika tillfällen under de tjugo år, under vilka jordbrukskasserörelsen haft att kämpa med allehanda svårigheter för att uppnå sin hittills jämförelsevis ringa omslutning, framhållits, att motsvarande organisationer i vissa främmande länder haft utomordentlig framgång och detta även i länder med ett högt utvecklat sparbanksväsen. Vid sådana hänvisningar till utlandet beaktas merendels i allt för ringa grad, att den bärande idén för jordbrukskasserörelsen i de länder, där den blivit av den största betydelsen för tillgodoseendet av småbrukets kreditbehov, varit kassamedlemmarnas solidariska ansvarighet för personliga krediter. Denna bärande idé har länge sedan uppgivits inom den svenska jordbrukskasserörelsen, som därefter lämnat sina krediter till stor del eller inom vissa distrikt till större delen mot real-säkerheter, icke minst inteckningar i belånade jordbruksfastigheter. En viktig skillnad mot utländska förhållanden har också alltmera framträtt därutinnan, att medan kasserörelsen i andra länder uppbyggs nedifrån på bredaste folklig bas, man i Sverige alltmera trott sig kunna tillskapa den uppifrån med hjälp av statsåtgärder och statsunderstöd.

De svenska sparbankerna ha däremot från en blygsam början upparbetats såsom frivilliga kooperativa penning- och kreditinrättningar, vilka icke tagit i anspråk statsunderstöd. Ledningen av landsbygdssparbankerna och delvis även av sparbanker i svenska städer utövas i största utsträckning av brukande ägare till jordbruksfastigheter eller är sammansatt på sådant sätt, att jordbrukare inom den äga inflytande och att densamma garanteras ingående kännedom om lånesökandes kreditbehov och kreditvärdighet. För tillgodoseendet av jordbrukets kreditbehov erbjuda sparbankerna också intecknings- och borgenslån i långt större omfattning än andra penning- och kreditinrättningar.

I den mån jordbrukskasserörelsen tillgodosett kreditbehov, som lika väl och på minst lika goda villkor för kredittagarna kunnat tillfredsställas i sparbanker, medför deras verksamhet intet verkligt tillskott till kreditmöjligheterna för de mindre jordbrukarna. Insikten därom är det otvivelaktigt, som i landsdelar med en utbredd sparbanksrörelse försvårat förståelsen för jordbrukskasserörelsens särskilda uppgifter och därmed ett samarbete mellan sparbanker och jordbrukskassor, i saknad varav jordbrukskasserörelsen förts in på andra banor än de från början utstakade och för rörelsen naturligaste samt för det mindre jordbruket ändamålsenligaste till fyllande av det sammans behov av kortfristiga drifts- och rörelsekrediter mot företrädesvis personliga säkerheter under kassamedlemmarnas solidariska ansvar.

För en dylik som regel kortfristig kreditgivning är givetvis löpande räkning eller kreditivräkning både lämplig och nödig, och med sikte på sådan kortfristig kredit var det, som sådan räkning infördes i jordbrukskasserörelsen och även medgavs för jordbrukskassor åt sparbanker, på vilkas utlåningsmedel kassorna sålunda från början hänvisades.

En konsekvens av uteblivet samarbete mellan jordbrukskassor och sparbanker borde givetvis icke ha blivit, att jordbrukskasserörelsen utbyggdes såsom en kostsam parallellorganisation till sparbanksväsendet, konkurreran-

de med sparbankerna om in- och utlåningen till skada för kreditväsendet överhuvud och för jordbrukarna, som i sista hand få draga kostnaderna för en onödig dubbel administration, samt givetvis under svårigheter för jordbrukskasserörelsen, vilka i huvudsak eller helt och hållet borde kunnat undgås med förnuftigt ordnat samarbete mellan den gamla sparbanksorganisationen och den unga jordbrukskasserörelsen. Ingendera är ett självändamål, utan medel att främja allmänt gagn.

Av omtanke om det allmänna bästa och här speciellt tillgodoseendet av det mindre jordbrukets behov av driftskrediter bör planen på ett organiserat samarbete mellan sparbanker och jordbruksskissor därför icke släppas.

Under nu föreliggande förhållanden har det första steget till effektiv förbättring av det mindre jordbrukets möjligheter att få lättillgängliga och vid olika lägen på penningmarknaden alltid jämförelsevis billiga driftskrediter syntts mig böra tagas därmed, att den i § 27 sparbankslagen stadgade rätten för sparbank att träffa avtal om öppnande av löpande räkning eller kreditivräkning för jordbrukskassa inom sparbankens verksamhetsområde förändras till rätt för sparbank att träffa dylikt avtal med enskild jordbrukare, förslagsvis löpande under ett år och till ett högsta belopp för varje sådan räkningshavare av fem tusen kronor. En utredning om de villkor med hänsyn till sparbanks omslutning, fondställning och kassareserv m. m., som måste uppställas i fråga om sparbank, som vill begagna sig av en dylik begränsad kreditiv- och checkrörelse till tjänst icke endast för mindre jordbrukare, utan även för mindre företagare inom andra näringsgrenar, torde icke ankomma på enskild man och har icke ålegat 1935 års sparbankssakkunniga. Hos verkställande direktörer i större och medelstora sparbanker med vidsträckt jordbruksklientel inom olika delar av södra och mellersta Sverige har jag funnit stöd för uppfattningen, att sparbankslagstiftningen icke bör resa hinder för upptagandet av en dylik begränsad kreditiv- och checkrörelse inom sparbanker, vilkas ledning finner den önskvärd och behövlig, för att dessa sparbanker skola kunna i tidsenliga former tillgodose vissa lokala kreditbehov, för vilkas tillgodoseende sparbankerna äga rikliga medel, som eljest måste placeras på sådant sätt, att de icke bli till gagn för näringslivet inom respektive verksamhetsområden. De mindre bemedlade befolkningsgrupper, vilka sparbankerna främst äro avsedda att betjäna, ha i våra dagar helt andra betalningsvanor och kreditbehov än under tidigare mansåldrar, och såsom insättare och låntagare kunna de icke av sparbankerna tidsenligt betjänas, om icke sparbankerna medges nya och ändamålsenligare former för rörelsen, i den mån sådana finnas påkallade. Sedan länge ha sparbankerna också frånfallit det ovillkorliga kravet på viss tids uppsägning för utfående av inestående medel, och sparbanksräkningar begagnas, som bekant, i stor utsträckning såsom checkräkningar, ett faktum, som bevisar, huru praxis ändrats med tidsutvecklingen och tränger till erkännande i lagstiftningen. Försiktigheten torde emellertid bjuda, att löpande räkning eller kreditivräkning medges endast åt sparbanker med daglig expedition, som äga tillräckliga förutsättningar att upptaga

den nya rörelseformen utan skada för andra och viktigare rörelsegränar samt inom verksamhetsområden, där införandet av den nya räkningen fyller ett kännbart behov. Rätt att erhålla kassakreditiv i sparbank kan inskränkas till lantbrukare, hantverkare och egnahemsbyggare, ävensom tjänstemän (för hushållsräkning).

Vid innevarande års riksdag hade i två likalydande motioner inom Första (nr 143) och Andra kammaren (nr 258) föreslagits uppdrag åt 1935 års sparbankssakkunniga att utarbeta förslag till sådan ändring av gällande sparbankslag, att sparbankerna skulle erhålla medgivande att tillhandahålla bland annat kortfristig rörlig kredit (kredit i checkräkning). Ingen utredning har synts mig mera påkallad, och jag vågar hysa den övertygelsen, att en sådan utredning och en därav framgången reform icke kan uppskjutas utan skada för sparbanksrörelsen och för det mindre jordbrukets driftskredit. Dess fördröjande torde även vara ägnat att försvåra en samverkan mellan sparbanksrörelsen och jordbrukskasserörelsen, som endast skulle främjas genom att den beklagliga konkurrensen mellan dem överfördes på området för driftskrediten, där den till slut måste framtinga samförstånd om uppgifterna.

Från en verkställande direktör i sparbank har jag erhållit följande uttalande om de tekniska formerna för en sparbanks kassakreditiv och förslag till kontrakt om kassakreditiv (se Bil.).

Bilaga till herr Sommarins särskilda yttrande.

Att skaffa säkerhet till ett kreditiv röner icke större svårighet än att få säkerhet till lån i annan form, snarare tvärtom: erforderliga lån uttagas i mån av behov, ränta betalas endast å belopp, som uttagits, avbetalningar å skuld göras när det bäst passar och med belopp som för tillfället utan olägenhet kunna undvaras.

Kreditivräntan kan bestämmas med hänsyn till säkerhetens art. Säkerheten kan grupperas såsom övrig utlåning.

Uppläggning och bokföring av kreditiv hos sparbankerna bör lämpligen ske huvudsakligen efter samma grunder som affärsbankerna på sin tid tillämpade.

Förslag till kreditivkontrakt bilägges.

Checkblanketterna böra vara av enhetlig typ för sparbankerna. För undvikande av förväxlingar och misstag böra de emellertid hava olika utstyrsel (färg e. d.). Förslag till blankett bilägges.

Checkar sammanhäftas i häften om t. ex. 25 st., numreras i löpande följd och redovisas såsom övriga värdeblanketter i kontrollnummerjournal. Checkhäften utlämnas endast mot kvitto.

Bokföringen bör ske å lösblad i skruvliggare. För kontrollens skull bör vid varje bokföringsåtgärd vederbörande tjänstemans signatur utsättas, vilket bör ske även av den tjänsteman, som kontrollerar bokföringsåtgärden. Förslag till bokföringsblad för kassakreditiv bifogas.

Förslag till kontrakt om kassakreditiv.

..... Sparbank beviljar mot å andra sidan tecknade säkerhet Herr ett kassakreditiv, stort kronor att vid sparbankens kontor i begagnas från och med den 19.. till och med den 19.. under följande villkor:

1. Kreditivet begagnas på så sätt, att kreditivtagaren därå utfärdar till viss man eller order utställda, vid uppvisandet betalbara checkar, vartill blanketter av sparbanken kostnadsfritt men mot kvitto tillhandahållas kreditivgivaren.
2. Å varje insatt belopp utfärdar sparbanken kvitto, som skall vara underskrivet av tvenne sparbankens tjänstemän.
3. För på kreditivet lyftade belopp påföres kreditivtagaren ränta från och med lyftningsdagen eller den dag, utställd check av något sparbankens kontor infrias.
4. För belopp, som å kreditivet insättes till avbetalning å kreditivskulden, gottgöres ränta från och med den näst efter insättningen följande helgfria dag.
5. Å kreditivet får ej insättning utöver skuldsumman göras.
6. Ränfefoten bestämmas av sparbankens styrelse och kan under kreditivets löpetid höjas eller sänkas. Ny räntefot tillämpas från och med den dag, som i därom utfärdade kungörelser anges.
7. Infrias ej kreditivet å förfalldagen, beräknas därefter å befintlig skuld för kreditivet gällande ränta, dock minst procent per år.
8. Avlider kreditivtagaren eller gör han konkurs, anses kreditivet förfallet till betalning senast en månad därefter, såfram ej sparbanksstyrelsen annat medgir eller kreditivtiden redan dessförinnan tilländalöper.
9. Finner sparbanksstyrelsen den för kreditivet ställda säkerheten hava undergått försämring, skall annan eller ytterligare säkerhet ställas inom viss av styrelsen bestämd tid, och får under tiden uttag från kreditivet ej ske.

10. Styrelsen förbehåller sig rätt att under kreditivtiden uppsäga kreditivbeloppet eller del därav till inbetalning inom en månad efter uppsägningen. Av sådant förbehåll kan styrelsen använda sig jämväl, då kreditivtagaren begagnar kreditivet såsom stående lån.
11. Vid kreditivtidens slut eller eljest då kreditivet upphör, tillhandahålles kreditivtagaren summarisk sluträkning (kreditivbesked), och skall han då erlægga den honom påförda räntan, samt, om kreditivet ej blivit förnyat, vad han på kapitalet kan vara skyldig.
12. Är anmärkning mot sluträkningen ej framställd inom fjorton dagar efter det densamma blivit tillgänglig, anses den av kreditivtagaren godkänd. Godkänd eller utan anmärkning lämnad sluträkning skall gälla såsom sådant klart ford-ringsbevis, som avses i kap. 2 utsökningslagen.
13. Erhålles vid kreditivtidens utgång nytt kreditiv, må till det nya kreditivet kunna överföras den befintliga skulden i den mån denna ej överstiger det nya kreditivets belopp.
14. Skuld, som överföres från föregående kreditivräkning, anses såsom uttag från det nya kreditivet. I allmänhet fordras vid sådan överföring av kreditivskuld check å beloppet, dragen å det nya kreditivet, varemot sparbanken lämnar kvitto över beloppets insättande å det gamla kreditivet.
15. Därest till säkerhet för kreditivet lämnas pant skall denna jämväl utgöra säkerhet för alla de övriga förbindelser, varuti kreditivtagaren till sparbanken häftar eller framdeles, innan kreditivet upphört och till fullo likviderats, kan komma att häfta, varjämte sparbanken, i fall kreditivtagaren uraktlåter att fullgöra sina förbindelser, skall äga att utan kreditivtagarens hörande eller iakttagande av i lag föreskrivna formaliteter låta på sätt sparbanksstyrelsen finner lämpligt realisera panten, varvid alla omkostnader, av vad slag de vara må, ur panten gottgöras, eller där den ej förslår, skola av kreditivtagaren ersättas.
16. Detta kontrakt är upprättat i två lika lydande exemplar, varav kreditivtagaren skall erhålla det ena exemplaret.

..... den 19..

..... Sparbank.

.....

/

(Ovanstående tryckes å kontraktets första sida.)

(Å andra sidan tryckes)

Som Sparbank emot härnedan tecknade säkerhet beviljat mig/oss ett kassakreditiv, stort kronor (0 000:—) att vid dess kontor i begagnas från och med den 19.. till och med den 19.. så förbind.. jag mig/vi oss att noggrant fullgöra de å förestående sida angivna villkor samt underkasta.. mig/oss, därest sådant i ett eller annat hänseende underlåtes, den påföljd, som för varje särskilt fall finnes utsatt.

..... den 19..

.....

På en gång närvarande vittnen:

.....

Säkerhet:

.....

<p>Kr. öre</p> <p>Order:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Den 19</p>	<p>den 19</p> <p>Kronor öre </p> <p>Birka Sparbank, Birka.</p> <p>Betala emot denna Check till</p> <p>eller Order</p> <p>Kronor öre </p> <p>som påföres i Kreditivräkning</p> <p>Betalbar hos</p> <p>Birka Sparbank,</p> <p>Birka.</p> <p></p> <p>N° 00000 Not. Fol.</p>
--	--

Öfverenskommit: *Stockholm.*
 Officietaget & svenska Banken,

Statens offentliga utredningar 1936

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. [4]
Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. [17]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. [18]

Politi.

Betänkande med förslag ang. revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till ånkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. [6]

Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. [7]

Ur socialiserings- och europeiska idékrets. [8]

Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. [9]

Betänkande ang. förslossningsvården och barnmorskärendet samt förebyggande mödra- och barnavård. [12]

Betänkande ang. familjebeskattningen. [13]

Betänkande ang. dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. [14]

Betänkande ang. moderskapspenning och mödrahjälp. [15]

Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. [21]

Betänkande ang. åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader, som därav kunde föranledas, m. m. [23]

Hälso- och sjukvård.

Betänkanden rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. [1]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skyddsskogar m. m. [19]

Industri.

Handel och sjöfart.

Statligt kaffemonopol. [10]

Den svenska sjöfartsnäringen. Statistisk-ekonomisk undersökning. [22]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. [16]

Betänkande med förslag i anledning av verkställighetsgranskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning ang. allmän automobiltrafik. [20]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande med förslag till lag ang. ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. [25]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [11]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. [2]

Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och bouppteckning m. m. [24]